

J. Š. BAAR:

U RŮZNÝCH BARVÁCH.

KNIH „DĚICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ ČÍSLO 141.

PODÍL „ÚDŮ DĚICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ NA ROK 1918
ČÍSLO 2.

CENA 2 K 50 hal.

V PRAZE 1918.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA V. KOTRBY.
NÁKLADEM „DĚICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO“.

Seznam knih Dědictvím sv. Jana Nep. vydaných, jež dosud lze obdržeti.

Objednati lze tyto knihy u Ředitelství „Dědictví sv. Jana Nep.“
v Praze-IV., č. 35. Příslušný obnos nutno zaslati předem.

Ceny u většiny knih uvedené jsou **velmi** značně snižené. Za
levný peníz možno si tak opatřiti velmi cenné knihy! Z cen sni-
žených cena již se nesnižuje!

I. Písmo sv.

1. Bible Česká, čili Písmo sv. Starého i Nového zákona vydání z r. 1888
až 1889 2 K — h.
Díl I. rozebrán. 1 K 80 h.
Díl II. 1 K — h.
2. Písmo sv. Nového zákona (vydání z r. 1888) 1 K — h.
3. Nový Zákon Pána našeho Ježíše Krista. Podle Vulgaty se stálým
ohledem na textpůvodní (řecký) přeložil a úvody i výklady
opatřil Dr. Jan Lad. Sýkora. Část první: **Evangelia** 1 K — h.
Část druhá: **Apoštolář čl Skutky a listy apoštolské se Za-**
vením sv. Jana 2 K 40 h.
4. Bible česká. I. Písmo sv. Starého zákona. Dle obecného znění
latinského se stálým kritickým zřetelem k původním textům
přeložil, úvod předeslal a výkladem provází Dr. Jan
Hejčl. Část I. Genesis — Judit 14 K — h.
Váz. vazba celoplátěná 20 K, s koženým hřbetem 23 K.
5. **Perikopy čili výňatky Starého i Nového zákona**, které církev sv.
čistí velí o nedělích a svátcích i jiných důležitějších dnech
v církevním roce. Upravili Dr. Jan Lad. Sýkora a Dr.
Jan Hejčl 7 K — h.
V jednozúché vazbě 9 K — h.

II. Spisy nábožensko-poučné.

1. Postilla aneb **Výklad a rozjímání na evangelia nedělní i sváteční**
od dra Innoc. Frencla Díl I. 1 K — h.
Díl II. 1 K — h.
Díl třetí rozebrán. 1 K — h.
Díl IV. 1 K — h.
2. **Rok Mariánský**. Vzdělal Frant. Musil. — **Odpustky**. Napsal
Jos. Hůlka 1 K 50 h.
3. **Katolická mravenka**. Napsal Dr. K. L. Řehák 3 K — h.
4. **Liturgika o posvátných dobách sv. katolické církve**. Sestavil Bo-
humil Fr. Hakl 3 K — h.
5. **Epistoly nedělní a sváteční celého roku**. Výklad sepsal Jan
Felizna 4 K — h.
6. **Výklad katechismu**. Napsal Dr. Ant. Podlaha. — **Otch. Tomáše**
Kemp. čtvero knih o následování Krista. Zčeštil Dr. Jan
Nep. Sedlák 6 K — h.
7. **Milosrdný Samaritán**. Poučná a modlitební kniha pro nemocné
a jejich ošetřovatele 6 K — h.
8. **Jaká má být víra naše?** Hovory náboženské. Podává Filip
Jan Konečný 1 K — h.
9. **Falešní proroci**. Největší nebezpečí přítomnosti. Sepsal Frant.
Xav. Wetzel. Česky upravil V. A. Šrámek — K 60 h.
10. **Po stopách Boží prozřetelnosti**. Sepsal B. Jiříček — K 80 h.
11. **J. P. Šliberta. Křesťansko-katolická domácí kniha na každý den**
v roce. Přeložil Frant. Klíma 4 K — h.
Vkusně vázaná za 5 K 50 h.
12. **Praydou k životu**. Katolické vodítko. Upravil Frant. Synek.
Část I. 1 K — h.
Část II. 1 K — h.

J. Š. BAAR:
V RŮZNÝCH BARVÁCH.

KNIH „DĚICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ ČÍSLO 141.

PODÍL „ÚDŮ DĚICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ NA ROK 1918 ČÍS. 2.

V PRAZE 1918.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA V. KOTRBA. — NÁKLADEM
„DĚICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO“.

Ze školy.

Jsem už starý chlap, šedivím, Abrahama hnedle uvidím, a stále ještě musím chodit do školy!“ huboval už před léty pan farář Holoubek a těšil se na pensi.

Potkal jsem ho nedávno na Královských Vinohradech; pomalu se šoural nekonečnou ulicí, zastavil se na chvíli, jakoby odpočíval, matným zrakem rozhlédl se kolem a zase sklopil hlavu a kráčel po tvrdém chodníku.

„Nu tak — jak se vede v pensi?“ vyrušil jsem ho náhlou otázkou.

Okřál celý, ožil, zasmál se, nuda odletěla s jeho tváře; hned připojil se ke mně a hned také si stěžoval: „Za starého kozla to nestojí, je to takový jednotvárný život, dni podobají se sobě jako vejce vejci, žádná změna, žádná pestrost v tom žití teď není — už lituji, že jsem nesloužil do roztrhání.“

„Alespoň školy jste se zbavil,“ povídám upřímně, abych starému pánu připomenul nejhlavnější přilejemnost pense.

„To je to právě, po čem se mi nejvíce stýská,“ vybuchl až podrážděně. „Bůh mě teď trestá. Stále jsem si na tu školu stěžoval, a ani jsem netušil, jak mně ti kluci tam přirostli k srdci. Už když jsem se stěhoval a loučil se s osadou, věděl jsem, že je zle. Po těch velkých se mi tak nezastesklo, ale ta drobotina — bratříčku — šlakovitá věc — schází mi všude. Vyzlobil jsem se s nimi, vykřičel a také vysmál — a teď nic — prázdný život takový —“ stařeček se odmlčel, obrátil se na druhou stranu, abych neviděl, jak rozmáčkl slzu, jež jako perla koulela se mu po líci.

„I zde — v Praze — najdete jistě rozptýlení, — je zde mnohotvárný život proti našim zapadlým vískám — kavárny; divadla, koncerty, noviny, přednášky, výstavy.“

„Také jsem si to tak maloval,“ přerušil mne pan farář, „ale za půl roku se vám to vše přejí, poznáte, že jste zde v tom babylonu nevyrostl, a pro vás že není, starý strom že se přesazovat a znova očkovat nemá — však já odtud prchnu, já to zde nevydržím. Alespoň kdybych věděl, co dělá Tonda.“

„Který Tonda?“ ptám se zvědavě.

„To vám byl nejpodařenější kluk z celé školy — denně na něho myslím — denně se mu směji a v duchu s ním hovořím.“

„Povězte něco o něm — tuhle mi psal pan redaktor o povídce do „Dědictví“ — napiš tam tedy něco o tom vašem Tondovi.“

„Napišete, jistě napišete,“ hned mě ujišťoval pan farář, „je to nejpodařenější obrázek z mé daleké galerie,“ a starý pán už vypravuje.

S Tondou seznámil se pan farář dost originelním způsobem: kdysi vypravoval totiž dětem v první třídě o stvoření světa, o ráji a prvních lidech, zcela jak to naše osnova předpisuje. Dětem nejlépe se líbilo vypravování o ráji. Poslouchaly jako pěny — až došel k místu, že nesměli s prostředního stromu jíst. Tonda až dosud seděl přikrčen, hubičku měl otevřenou, aby mu ani slůvko neušlo, ale teď najednou vyskočil a už se hlásil:

„Prosím, to se tu taky nesmí, a nejen s jednoho stromu, ale se žádnýho.“

„Tak vidíš — a proč pak se nesmí s nich trhat?“

„Protože je na krajním slaměný vlšek, a starej Kužel se psem hlídá.“

„A kdybys si přece utrl — co pak by se ti stalo?“ zcela dle metody analyticko-synthetické ptá se pan farář.

Tonda se pohrdlivě usmál a povídá hrdě: „Mně? Nic! Protože bych utekl!“

„A kdybys neutek?“

Tu Tonda zesmutněl a povídá: „To by mě Kužel chytil a nasekal.“

„Říkáme: potrestal —“ opravuje pan farář a dokládá: „Pán Bůh první lidi také potrestal. Vyvedl je z brány rajske a nepustil jich zpět.“

„To měli přelézt,“ míní resolutně Tonda a usedá disgustován, že to tak špatně dopadlo; — ale Adam s Evou zůstali mu už sympatickými, a na odvážných výpravách do farské a jiných zahrad vždy si na ně vzpomněl a o pomoc je vzýval.

Probraná látka ve škole často se opakovala, a to opakování bylo prubířský kámen pozornosti; proto si na něm dávali všichni učitelé velice záležet — na všechny maličkosti podrobně se poptávali, každé slůvko chtěli mít podrobně vyloženo a vysvětleno. To Tonda strašně rozčilovalo; on si pamatoval všechno jen v hrubých konturách — takovou skizzu — náčrt všeho podržel v paměti, ale o titěrné detaily se nikdy nestaral.

„A co drželi Cherubíni v rukou u brány rajske?“ zkouší druhou hodinu pan farář přednesené učivo.

„Plamenné meče.“

„Dobře. A kdo byli ti Cherubíni?“

Nic. Hluboké ticho ve třídě. Ani ručka se nezvedla, ani prstíček se nehnul.

„Nu. — Pán Bůh je poslal. — Kdo to tedy byli?“

A zase nic. V tom vyltl Tonda jako šídlo do výše — v hlavě se mu rozbřesklo, a do ticha třídy vykřikl: „Prosím, to byli četníci!“

Do rozpaků Tonda vůbec nikdy nepřišel, odpověď dlužen nezůstal a z každé situace jako pravý hrdina dovedl se prosekát. Ale s anděly rozhodně štěstí neměl a s archanděly už nejméně.

O náboženské zkoušce optal se ho pan vikář, jak archanděl Gabriel pozdravil Pannu Marii. Tonda chvilenuku přemýšlel, co a jak by měl odpovědět. Jindy by spustil směle, beze všech dlouhých rozpaků. Ale dnes je jinak. Na stupínku před ním sedl pan vikář, pan řídící, pan starosta, a za ním v lavičkách krčl se jeho maminka a plno známých tetiček a kmoťíčků. Odpověď tedy musí být dobře rozvažená, aby proti ní neměl pan farář zas nějakých námitek. Hm — jak jinak mohl ten anděl zdravít — než jak tomu maminka Tonda naučila.

„Ten archanděl Gabriel —“ spouští Tonda kurážně, „zaklepal, sundal čepici a řekl Panně Marii: Pochválen Pán Ježíš Kristus!“

Odpověď se všem náramně líbila, potrhat smíchy se mohli. Tonda pyšně seděl po celou dobu zkoušky na vavřínech, pan farář už o něho ani otázkou nezavadil, obrázek na konec dostal sice jako jiní, ale doma maminka vynadala mu hloupých kluků, který jí jenom hanbu dělá, a zapřísahala se, že už na žádnou jeho zkoušku do nejdelší smrti nepůjde...

Školní rok pokračoval, děti už odložily tabulky a kamínky, naučily se psát i tužkou na papíru, až nadešla událost prvního řádu — pan učitel slavnostním hlasem oznámil, že budou psát teď do sešitů, a to pérem a inkoustem, jako dospělí žáci.

Kolik dní chystala se třída k tomuto velikému dni. Dlouho byly v lavičkách kalamáře, ale pořád prázdné a suché. Když tam kluci počali plivat, strkat do nich papírky a ohryzky jablek — sebral je školník, a zbyly po nich v lavicích jen prázdné díry. Ačkoliv i ty se k ledačemu hodily, přece jen po těch skleničkách stýskalo se dětem. Dnes konečně přihnul se před hodinou školník a přinesl plnou zástěru kalamářů jako bramborů. Byly jako nové, čisté a tuze podobné malým kloboučkům; zasadil je pěkně do otvorů v lavičkách, přišmejkal velikou kamennou láhev inkoustu a do každého ukápl, jakoby to byla medicína na cukr a ne inkoust.

„Eště — eště,“ poroučel si Tonda, „to nic není, to já vy-píšu za chvíli —“ ale školník byl patrně starý, hluchý lakomec, ani si kloučka nevšiml a konal svoji úřední povinnost

s okázalou vážností a němým klidem dál. To ignorování strašně dopálilo Tonda.

„Von mi nechce přilejt,“ stěžoval si hned vyšší instanci — panu učiteli, kutlímu cosi za stolečkem — ale hned toho hořce litoval. Celé kázání musil vyslechnouti on i nevinná třída o slušnosti, o úctě k starším lidem, a tak tak že mu ten výkřik beztestně prošel. Hlavní byl slib pana učitele, že ta baňka s inkoustem ve třídě zůstane, a jakmile inkoust některému dojde, že si bude moci a směti sám přilít. Ale pan učitel musil každou čistou radost hned přiotrávit, a tak také hned sdělil, jeden ten kalamářček že stojí pětník, a kdo ho rozbije, ten že bude musit . . . brrr — ani poslouchat to Tonda dále nechtěl. Kdyby ty hrnečky byly aspoň plechové — ale ze skla, a nerozbít je.

Konečně školník zmizel ze třídy, pomodlili se, a pak to začalo. Pan učitel rozdál nejprve sešity a potom péra. Péro v násadce bylo pěknou zbraní — ale strašlivé tresty byly vysazeny na její užití. Nic na světě snad se ve škole tak netrestalo jako bodnutí pérem. Celá škola byla hned vzhůru, pan učitel přivedl hned pana řidčího, velebný pán přiběhl — k doktorovi vedli poraněného — pane, to zašla chuť i nekurážnějšímu. To věděl Tonda, a proto otáčel pero v rukách dost bojácně a bázlivě. Pan učitel chodil po třídě, napomínal, ukazoval, opravoval a zlobil se. Hlavně zlobil. Děvčátka žalovala, že jim kluci namáčejí konečky copánků do kalamářů, kluci jako by psali prstem a ne pérem, měli učerněné ruce až po kotníky, někteří docela i pěkné vousky — podnosky si namalovali, péra namáčeli, otírali a kaňky olizovali.

Když se Tonda vrátil ze školy, spráskla maminka ruce: „Co pak se ti to stalo?“ a hleděla na kluka, který vypadal jako malý mouřenín.

„Hm — přece jsme dnes psali inkoustem,“ pyšně odpovídá Tonda.

„Ták!“ spustila matka. „A to musíš být tak zakecán?“

„Maminko, to musí bejt, když se píše. To je zedník, když staví, ještě jinak zaflákán, a není to tak těžké jako psát.“

Proti takovému důvodu ovšem námitek nebylo, a bylo-li, tak by byly marny. —

V tu dobu už blížilo se k jaru, a děti se loučily se sněhem. Bolestně loučily! Alespoň Tonda byl přesvědčen, že Pán Bůh dává padati snih pouze pro ně — hodné dítky, ačkoliv to pan učitel s velebným pánem neřekli. Ale Tonda to ví, protože zima, snih, led, sánky, klouzačky — každé to slovo je učiněná perla a skrývá v sobě tisíc radostí. Koulí se ze sněhu namačká jako švestkových knedlíků, a celé bitvy se svádějí, do závěje sněhové jako do peřin položil se Tonda, a věrný odlitek jeho jako forma na bábovku vytiskne se do sněhu, led dá se cucat jako cukroví, za krk klukům pouštět; a to

všecko nyní jaro nemilosrdně bralo „hodným dítkám — nebes kvítkám“ . . . Přinášelo jim však bohatou náhradu. Na sluneční straně pod okny fary nejdříve smlsalo slunéčko jako cukr bílý sníh, vysušilo vlhkou půdu, a už tu bylo živo jako v Monaku. Pěstovaly se hry nejen obyčejné, ale i hazardní „o dvě“, „o čtyry“, na rouletě necinkalo zlato, ale koulely se mramřové i skleněné kuličky a pak fazole. Všechen svůj kapitál investovali hoši i dívky do tohoto zboží, a každé chvíle ozýval se návsí srdcelomný nářek nešťastníka, který přišel o veškeré své jmění bobové neb kuličkové, a vítězný ryk šťastného hankéře: „Klucíí — já vyhrál — už mám pět kop a mandel! . . .“

Ale Tondovi brzy i hra zevšedněla; jaro přineslo nové půvaby a nová překvapení. Nějaký splašený motocyklista projel vesnicí dnes, zítra zafuněl zde docela automobil, a než se děti vzpamatovaly, zmizel za kopcem — tak, tak že měl čas Tonda se vzpamatovat, odplivnout si a pronéstí úsudek: „Cákra, kluci, cítíte, jak to smrdí? — Jakoby čert tudy projel!“ — A labužně lokal do nosíku páry benzinové. Potom kdesi ve statku ještě zabíjeli, na návsi opravovali obecní studnu, a to všecko přece vyžadovalo ustavičné přítomnosti a bedlivého dozoru hochů.

„Zdropadení haranti, pořád se člověku pletou do cesty!“ hubovali sice neuznale zedníci a tesaři, ale to jako když na vrabce udělá „kš kšš“, odletěli hoši kousek dál, a po chvíli už zase byli v houfku, protože bez nich nic by se dobře neudělalo.

Pak už se do polí jezdilo, a bylo nutno pomýšlet na „výpravy“. U obecní louže na silnici udělal cestář motykou kříž na znamení, že se tu má složit fůra šterku. Složila se také, a cestář ji pěkně do figury urovnal, že byla radost se na ni podívat. Hoši to pozorně okukovali. Tonda zvedl kamínek, pěkný, placatý, schýlil se k zemi, hodil kamínek — frrr — frrr — letěl po hladině veliké louže — třikrát — čtyřikrát se jí dotkl, než na dobro na dně zapadl. „Misky! Misky!“ zajásaly děti, a za týden dobrá polovice šterkové hromady byla v louži. Pišťalky se otloukaly, bezové stříkačky a brkové pukačky i frkačky vyráběly, pluhová kolečka z kůlny se vytáhla, obruče se kradly, a matky jen zoufale naříkaly: „Pán Bůh mi hříchy odpusť — ale to jsou už draci a ne děti — všecko na nich jenom hoří, a před nimi se všecko třese . . .“

„Výše a výši!“ volal a vzlétal skřivánek nad zelenajícími se lány, stromy oděly se listem i květem současně, a Tonda chodil jako hvězdář, div si krček neulomil jak hleděl ustavičně do korun stromů. Jaká hanba, aby nevěděl o každém hnízde ptáčkem v celém katastru své rodné obce! Ostatně jsou tam i chrousti, které kupuje pan starosta na litry, dva krejčary dává za tu strašnou míru — ale první jarní pouť — svatojanská — se blíží, a nutno počít s přípravami — shánět ka-

pitál — a tak počíná se šplhat na stromy. Pan učitel ukázal jim to v tělocviku na tenké, hladké tyči, a naučili se tomu dokonale — och, mnohem líp a rychleji, než násobilce — a umění své teď uplatňují.

„Já nevím, co je to, ten náš kluk by na stromech zůstával,“ zase stěžovaly si pečlivé maminky, a když sháněly poslíčka ke kupci anebo k řezníku, hledaly jen po korunách stromů.

Dochází ovšem k divokým hádkám, bojům a zápasům, neboť procitlé jaro pění i bujarou krev mladickou. Tonda však nikdy nežaluje. Jako pravý rek vyřizuje všechny vzniklé spory zkráceným řízením soudním, a pěstní právo je jediné, které uznává. Důsledky vyrovnaných diferencí — boule a podlitiny krevní — mužně snáší, mlčí o nich a skrývá je. Teprve škola počíná ho kazit, zvyká ho formálností, jak se k slovu hlásit, jak žalobu přednést, počíná omezovat tak osobní jeho svobodu, stává se protivnou, a Tonda nemůže se dočkat — prázdnin.

Ale před samými prázdninami ještě bylo souzeno Tondovi, aby se proslavil činem, na který celý sbor učitelský jistě dosud vzpomíná.

Jednou za parného červnového rána vešel do třídy náhle bez zaklepání pán s deštníkem. Třída ho pozdravila, pan učitel se mu hluboce poklonil a oslovil ho „pane inspektore“.

Jakmile vkročil tedy pan inspektor do třídy, hned zatáhl nozdrami. To nabíral a ochutnával vzduch. Zdálo se mu, že je špatně větráno. Pak stříhl okem po třídě, jednou, dvakrát, a zchmuřil čelo. „Kde je teploměr?“ otázal se ostře.

„Támdle — támdle,“ hned zvedaly se dětské ručky, ale pan učitel způsobně se uklonil: „Prosím, zde!“ řekl a ukázal na skříň, na jejímž boku se leskla rtuťová žilka ve skleněné rource a ukazovala přesně 13 stupňů dle Reaumura.

Byl to dobrý školní teploměr, mohl ležet na ledě v lednici anebo viset v parní lázni, se 13. stupně se ani nehnul. Dalo to mnoho práce, než se k té dokonalosti přivedl.

Když zavítal na školu nový třídní učitel, po každé si stěžoval: „Ten teploměr ukazuje pořád stejně.“

„Nedivte se mu,“ krotili ho hned starší kolegové, „rtuť patrně ztratila stálým stahováním a roztahováním elastičnost a nehýbá se. Ale je to jinak výborný teploměr, až si odpočine, přijde zase k sobě, rtuť oživne a bude konat tuze dobré služby.“

K tomuto tedy školnímu teploměru obrátily se zraky pana inspektora, ale nedošly k němu. Ulpěly sice na skříni, ale na něčem zcela jiném.

„Co tam jen vidí?“ myslí si pan učitel a hledí, jak pan inspektor se zvedá a vážně kráčí ke skříni, nadzvedá opatrně nějaký zaprášený, pečlivě obalený diagram a na světlo Boží vytahuje z něho — rákosku. Tenkou a dlouhou — zrovna

novou — teprve předevčirem poslal si pro ni pan učitel ke kupečkovi.

Pan inspektor držl v ruce rákosku a hledl přísně na pana učitele. Hlavou mu táhnou všechny úřední výnosy a zákazy, týkající se trestů tělesných — a zde najde náhle takovouhle věc. Třídní učitel v konferenci jistě se bude vymlouvat, že je to ukazovadlo, že rákosky k ničemu jinému nepoužívá — ale třeba ho zaskočit a usvědčit.

Tak s rákoskou se syé výše na stupínku sestupuje pan inspektor dolů k dětem. Šlehl rákoskou, až to hvízdlo a děti mimovolně se přikrčily, až se nosíky lavic dotýkaly.

Ještě jednou švihl si tak pan inspektor, ukázal pak pružný rákos dětem a nevíňoučkým hlasem se optal: „Milé dítky, co pak je tohle?“ Nic — hluboké ticho bylo ve třídě, ani ručka se nehнула. Jenom vědomí šlo třídou, teď metla na někoho dopadne a zle se mu povede. Špatné svědomí žralo kluky, vzpomínali si, zač by ta výplata nastávající mohla být — špačkem okno v kostele rozbil, stromek nalomili, kus obilí sešlapali, samé zločiny hodné rákosu . . . I pan učitel pokaždé začíná takovým nevíňoučkým způsobem, ale pak do toho přijde, a je zle!

„Jen se, milé dítky, nic nebojte a povězte mi, co je to — třeba ty, čipero, zde na kraji —“ prst kroutil se vzduchem, zlatý prsten s drahokamem se zaleskl na něm a už mířil a ukazoval přímo na Tonda.

Pan učitel stál stranou a ani brvou nehnul. Jen si myslil: „Teď to hezky dopadne, právě o Tonda už se mi jeden rákos roztřepil na cucky.“

Tonda vstal a už otevíral ústa, aby vykřikl: „Prostím, to je paní sekáčková,“ když se v tom znovu optal pan inspektor: „Tak nám pověz, milý hošíčku, nač je ten proutek zde?“ a metlou točil Tondovi kolem samého nosu. Ten, aby dokázal, že je pravý rek bez bázně a hany, ani brvou nehnul, směle se díval pánu do očí, jako by tu metlu v životě dnes po prvé viděl.

„Jsi hezký hošík,“ budil v žáku důvěru pan školní dozorce, „tak jen se nestyď a pověz, nač je zde ta metla ve třídě?“

A zase nic. Jen Ferda vedle štípl Francka do nohy a něco mu šeptal, až se Tonda rozesmál.

„Čemu se směješ? Pověz, co ti to napovídal soused?“ Tonda se teprve usmál a bylo mu jako na koni. Zasolí Ferdovi a proto hned směle povídá:

„Prostím, to von tuhle Ferda vo vás povídal, že jste nákej potrhlej blázen, když nevíte, nač je . . .“

Ale nedořekl — nedokončil. Jako blesk mihla se rákoska, přetáhla Tonda po zádech, až se prohnul a odlítl až na druhý konec lavice, hrna před sebou dva sousedy. To tak kvapně uhýbal druhé ráně.

„I ty, klacku jeden, nepodařený,“ ulevoval si pan inspektor červený jako rak a celá inspekce pak trvala velice krátko a od-
byla se nesmírně hladce.

„Ten čin provedl Tonda — hrdina,“ končil svoje vypravování pan farář, „a ani nevěděl, proč stoupl hned v lásce u nás všech a proč jsme mu mnohé šibalství promíjeli . . . Ach děti — děti — jak se mi po nich stýská!“ povzdychl si ještě a sesmutněl.

V těchto dnech poslal mi pan farář pohledničku. Byla na ní prostorná náves s louží a kopečkem, děti uprostřed ažpak slova: „Jsem zase domal“

Přiznal se.

I.

Už dávno proháněly se automobily po Praze i po větších městech Českého království, jejich zjev sevšedněl pomalu i na císařských silnicích, sem tam některý z nich odvážil se i na úzké, zanedbané silničky okresní, ale v Trojanově dosud neměli potuchy o tomto nejmodernějším dopravním prostředku. Spokojeně zapřahali voloušky a kravky do svých malých vozíků, chudší zapřahali často i samy sebe v letě do trakařů a koleček, v zimě do saní, někdy i na vlastním hřbetě nosili domů v nůších a koších trávu, obilí, brambory, dříví, ba i mrvu vynášeli tak na hubená políčka do příkrých strání pod lesem . . . Pouze rurální listonoš jezdíval tudy za pěkných dnů na starém velocipeđu a pan lesmistr proháněl se po revírech na koni, jinak kde kdo chodíval všude pěšky, dokud ho neodnesli na hřbitov . . .

„Trojanov leží mimo svět.“

„V Trojanově už i lišky dávají dobrou noc.“

„Na Trojanov i sám Pán Bůh zapomněl,“ nařikali si často učitelé i s knězem, a všichni se vzácnou a řídkou svorností chovali jedno přání, dostati se totiž co možná nejdříve z té zapadlé vesnice někam do kraje, blíž k městu a ke dráze.

Ale tu pojednou kmitla se jiskřička naděje, že i Trojanov mohl by býti spojen s ostatním světem. Na sněmu českého království i na říšské radě, na poslaneckých schůzích i v novinách náhle vynořil se nový požadavek: autobusové spojení. Obce, kterým hlavní trati vyhýbají se na kolik honů, kudy nelze vésti ani úzkokolejnou lokálku, kde postrádají dosud poštu povoznou, telegraf i telefon, viděly v automobilu svoji jedinou a poslední spásu.

„Tohle by bylo i něco pro nás!“ fukly se do čela myslící hlavy v Trojanově a chutě chápaly se práce, aby zas nepřišly s křížkem po funuse.

„Nutno rychle usnésti se v obecním výboru, poslati žádost na okres, hejtmanství, sněmovně, zemskému výboru, poštovnímu ředitelství, ostrý přepis našemu poslanci, sehnat deputaci!“ dmýchal do té jiskřičky naděje pan řídící ze všech sil, jen aby z ní vyšlehl plamének.

„Jen pomalu, pomalu,“ krotil ho pan starosta, „vždyť mi jde z toho až hlava kolem, a vlastně ani dobře nevím, oč běží.“

„O budoucnost ztracené naší vesnice, o spásu Trojanova. o blaho veřejnosti, pohodlí obecnstva — o to běží.“

„Hm! — A kdo to bude platit?“

„To je poslední starost.“

„I toto, to je první starost! S tou flintou se musí náramně opatrně! Páni budou jezdit, a my bychom se směli na to dívat a platit! Máme už osmdesát procent školních přirážek, a to nám zatím stačí!“

„Dostaneme subvenci okresní, zemskou, státní.“

„Nno — promluvit si o tom můžeme. Svolám sousedy.“

A od té chvíle počalo se mluvit u nás o automobilu. Nikdo ho dosud sice ani okem nespátl, ale kde kdo už se naň těšil. Vědělo se, že je to přímo zázračný vůz, který jezdí rychlostí vlaku, ale bez koleji, bez uhlí, bez páry, do vrchu jako s vrchu, ku předu i nazpět, na levo i na pravo, utáhne toho tolik sám jako šedesát koní, v zimě jako v létě, v blátě jako v prachu — hotový zázrak.

Obecní výbor po dlouhé debatě usnesl se jednohlasně žádat o autobusové spojení s okresním městem, ale jen s tou podmínkou: „Když to obec nebude nic stát.“

Pan řídící, který byl zároveň obecním tajemníkem, hned za tepla napsal příslušné žádosti, odeslal je a nyní se čekalo na to, co se dál dít bude.

II.

Nad Trojanovem vstával krásný den májový. Šedivá rosa ležela dosud na zelenajícím se obilí a trávě, ale jakmile slunce z hloubi lesů vyskočilo nad obzor, rosné krůpěje se zajiskřily, voda v rybníku jakoby se proměnila v roztavené zlato, ptáci se rozezpívali, stromy květem obalené tiše stály podél cesty, a vesnice procitla.

Ranní klekání už zastihlo všechny při pilné práci. Z komínů vystupoval modravý dým k jasnému nebi, mdlá vůně slabé kávy rozlila se návsí, na dvorech chystaly se vozy a pluhy, dobytek kvapně se krmil a poklízal a než zvonili na mši svatou poprvé, už trousily se hloučky lidí ven — do polí — sázet

brambory. Černá země, vlhká a kyprá, voněla, skřívánci vznášeli se nad ní, veselým zpěvem vítali sedláky i domkáře, příjždějící na svá políčka, a širým krajem brzy hlaholily už hlasy lidské, radostně a spokojeně . . . Mužští vesele orali záhony, ženské za nimi sázely modroočky, amerikány, jánovky, ledvinky, rohlíčky, brambory ranné i pozdní, všichni skláněli se k té zemi živitelce, jakoby ji prosili, aby jim neodepřela úrodu svou . . . Tu a tam hlásila se už bída, zásoby už docházely a do žní ještě daleko . . .

„Za dva měsíce, dá-li Pán Bůh, už můžeme jíst nové.“

„I ba dřív, za šest neděl lze už kopat Markytky.“

„A jak je brambor doma, hned je po nouzi“ . . . těšily se hospodyně navzájem a znaleckým okem prohlížely zásobu sadičky i délku neosázeného dosud pole. Sluníčko pomalu vystupovalo výš, rozhořelo se a rozhrálo. Mouchy se rozbzučely, stromy i květy zavoněly . . .

„Bože, Bože, jak je přece jenom pěkně na světě,“ libovali si lidé, odkládali kabáty a jupky, protahovali se a rozhlíželi kolem. Po dlouhé zimě podléhali takřka pudově kráse teplého, jarního dne, jeho kouzelnému půvabu a sotva že narovnali ohnuté hřbety, s novou chutí pouštěli se zase do práce . . .

A v té sváteční chvíli ozval se náhle z lesa Borku hluboký zvuk, jakoby tam rozkacený, rozhněvaný býk zabučel.

„Co je to?“ zdvihli hned na ráz všichni hlavu a obrátili oči k lesu. Kolečka u pluhů přestala vrzat, ptáci přestali zpívat, lidé přestali mluvit — hluboké, skoro bázlivé ticho rozložilo se krajem. A v tom ozval se ten cizí, neznámý, strašný zvuk po druhé a už na zákrutu okresní silnice vyřítil se z lesa nízký, široký černý vůz. Zřetelně bylo vidět, jak tiše letí, zrovna jako pták, po svahu bílé silnice ke vsi, jenom se mihl kolem kříže, mračno prachu a dým zvedá se za ním, zmizel ve vsi, kde ozval se zuřivý štěkot psů, zoufalý křik husí i zlostné hlasy lidské a než se v polích vzpamatovali, už slyšeli, jak vůz ve vsi troubí jako k poslednímu soudu a hned jak už na opačném konci vyjíždí z Trojanova a stejnou rychlostí pádlí do prudkého kopce k lesu Hůrce, — jenom že teď do vrchu bouří a rachotí jakoby tu střílela armáda myslivců . . .

„Bože, co to bylo?“ ptají se na polích udiveně oči všech, když vůz jako přelud zmizel opět za obzorem. Z němé hrůzy probouzí se celý kraj. Svěží větrík přiletěl od lesa, jakoby se hnál za tím příšerným jezdcem i vozem, koruny stromů chvěly se bázní a stříšaly na zem uvadlé, něžné lístky květové, na kraji vesnice v prachu silničním svíjel se přejetý pes, o kus dále v krvi ležely tři sněhobílé husy, a na druhém konci vesnice baráčník Chochola vši silou držel poplašenou, chvějící se straku, a jeho žena snášela prkna, kola, klanice a jiné součásti rozbitého vozíku, se kterým kravka letěla se silnice přes strouhu a potok — cesta necesta . . . Rozplašené slepice se-

děly po střechách a stromech, husy na rybníku točily se ustrašeně a zalezlí psi v boudách nedali se vylákat ven žádným lichocením.

„Pro pět ran Krista Pána, lidičky zlatí, co pak se to zde stalo?“ divili se lidé, když v poledne vrátili se z poli.

„Jel tudy automobil,“ hlásily hned děti, které na štěstí ve dveřích zadržel pan učitel a pustil je teprve, až vůz kolem školy přeletěl.

Tak projel první automobil naší vesnicí.

III.

Toto zjevení se prvního motorového vozu u nás stalo se opravdu sensací prvního řádu.

„A kdo mi tu škodu nahradí?“ bouřil Chochola u starosty a tloukl zlostně pěstí na stůl.

„Já ne a obec také ne,“ odpovídal zlostně starosta nejen Chocholovi, ale i poškozeným majitelům husí a psa.

„Kdo pak to sem zval než ty.“

„Řidičí s farářem to chtěli.“

„Ty jsi starosta, nemáš to dovolit.“

„Kdo to byl? Kdo pak v tom seděl? Musí nám zaplatit.“

Farář ani řidičí neodvažovali se hlavu vystrčit před dům. Starosta učinil sice oznámení četnictvu o tom, co se v Trojanově přihodilo, ale strážmistr jen pokrčil rameny. Vysvětlil starostovi i potom Chocholovi, silnice že je veřejná cesta pro každého, husy, vepř, psy a slepice že se mají chovat doma a nevyhánět na náves, a Chochola že se měl podívat na zadek toho automobilu, tam že musí mít tabulku s číslem, jako má každý vůz, to číslo že si měl pamatovat a nyní je udat, tu že by se majitel lehce našel, ale takhle že je těžko něco vyšetřovat, když je v Čechách skoro tisíc automobilů a není vyloučeno, ten co tudy jel, že byl snad z Pruska nebo Saska.

Domkář se podíval na četníka; vzpomněl si na plašící se krávu, na oblak prachu a dýmu, ve kterém se náhle i s kravkou ocitl, na páchnoucí a rachotící automobil, a vztek jím zalomcoval. V tom zmatku měl se dívat na zadek automobilu a hledat tam nějaké číslo! Zlostně si odplivl, sám obrátil se zadkem ke všem úřadům a spěšně odešel. Znal se dobře. Kdyby byl promluvil a nahlas řekl, co mu hýbalo žlučí, byli by ho jistě v poutech odvedli a posadili aspoň na rok za mříže; za to nyní doma si svobodně mezi čtyřmi stěnami ulevoval, aby ho zlost nepřetrhla.

„Jaké zastání má chudý člověk? Žádné! Kde se domůže práva a spravedlnosti? Nikde! Kdo se ho ujme? Nikdo! Všichni jsou spřežení, za jeden řetěz táhnou! Jedna spřež je to všecko!“

„Tak, tak!“ ochotně svědčili mu i ostatní poškození a pěstí hrozili směrem, kterým ten prokletý vůz k nim přijel . . . Tak soudili o tom staří.

Se zcela jinými dojmy však vzpomínala na automobil naděje Trojanova, jejich dorost, nová generace naše — totiž mládež, a zvláště její mužná část. Pro tu onen den stal se epochou, mezníkem, od kterého jejich život utvářel se mnohem pestřeji a radostněji. Nový, před tím nikdy netušený živel obohatil program jejich her i zábav, a stal se nevysýchajícím zdrojem nových radostí a požitků.

Od onoho památného dne totiž žádný kluk v celém Trojanově nechtěl si více hrát ani na koně, ani na železnici, ani na zloděje, ba ani na hasiče; všechny ty staré a osvědčené zábavy rázem jakoby povadly, půvabu pozbyly, a hlavy všech trojanovských kluků hořely zrovna nadšením pro automobil.

Seděli po škole v kroužku na ladách a pásli husy. Ty už dávno plouhaly se v panském žitě, ale hoši — rozzářené oči na vrch hlavě — naslouchali výkladům svého uznaného vůdce Franty Heřmánka, jak by si mnohli pořídit automobil sami.

„Kožich mít musíme, hlavně kožich! Dobře jsem si všiml! Ten, co seděl napřed, držel v ruce kolečko a měl kožich na sobě!“

„Jejda! V takovém horku — a kožich!“

„Na nose měl brejle — ne takové, jako má náš pan učitel, ale černé a veliké — jako šůva vypadal, strach z něho šel.“

„Kluci neřádni, ničemní!“ zabouřil nad nimi náhle hrubý hlas, a už sypaly se rány.

Panský hajný příkradl se k nim. Jako když střílí do nich, rozprchli se sice hoši na všechny strany, ale teskným zrakem dívali se z povzdálí, jak husí hejna hlídač zahání k starostovi na dvůr.

„A to všechno je vinen ten zatracenej — Pán Bůh mě nestřež — automobil!“ naříkaly matky, když k večeru platily po šestáčku pokuty z jedné husí hlavy a odháněly si svoje stáda k domovu. Kluci se měli doma tuze zle a metla velmi dobře. Heřmánek musil jít spát o hladu, ale přece celou noc nezdálo se mu o ničem jiném, než ustavičně o — automobilu. Slyšel jeho strašný řev, cítil jeho odporný zápach, viděl jeho let, a mořil se přemýšlením, jak by tohle dohromady svedl . . .

IV.

Ten první neznámý automobil, který za krásného jarního dne projel Trojanovem, jakoby ukázal a proklestil cestu ostatním. Neuplynulo ani čtrnáct dnů, a od Borku do údolí k vesnici už sjížděl jiný; troubil sice stejně strašně jako ten první, ale jel tempem mnohem mírnějším, a přes ves vlékl se

takořka krokem, takže i rozčilená kvočna mohla odvésti stádo drobných kuřat stranou na drneček, a za vsí teprve vši silou zařval a do kopce rozběhl se prudčeji.

„To si dám líbit,“ pochvaloval si Chochola, „to je přece rozumná jízda; proti tomu bych nebyl, ačkoli to zabere skoro celou silnici.“

I kluci si libovali; postačili při voze kus cesty běžet a mohli si ho dokonale prohlédnout. Pouze Heřmánek s opovržením hleděl za ním a vykládal odborně: „To je nějaký slaboch! — To ten první jinak frčel; tenhle proti němu leze jako rak! Takový bych ani nechtěl.“

Brzy projel vsí třetí i čtvrtý motorový vůz a pak už je nikdo ani nepočítal. Obec pomalu si na ně zvykala a přizpůsobovala se. Vědělo se už, že se našla přes Trojanov nejkratší cesta do světových lázní a letních sídel boháčů tím, že okresní silnička kdesi v druhém okresu za lesy se dostavěla a připojila k silnici hlavní, že v těch vozech se prohánějí samí velcí páni a ještě větší dámy, a že sám okresní výbor se jich bojí. Dokazovala to především sama silnice. Dříve ji cestář spatřil sotva jednou za měsíc, ale teď se z ní takořka nehnul. Ustavičně ji uhrabával, opravoval, každý patník na ní obilil, hromádky štěrku pěkně do figury srovnával, bláto s ní škrábal, sám okresní pan starosta přišel silničku prohlédnout, přísně nařídil znovu vysadit podél ní kde který scházející strom, a vážně už se mluvilo i o jejím rozšíření alespoň o dva metry . . . Na prvním baráku Trojanovském začervenala se tabulka, na které bílý nápis hlásal, že rychlá jízda obcí pod pokutou přísně se zapovídá, volky ani kravky při shlednutí už se neplašily, husy a slepice a psi, jak zaslechli výstražný signál sami už prchali ze silnice a z uctivé vzdálenosti klidně a bezpečně dívali se na automobil stejně jako na trakař nebo dětský kočárek. Všem jeho zjev již sevšedněl, pouze zájem mládeže neutichal, ale ještě vzrůstal.

Francek Heřmánků byl ve své garáži s automobilem vlastní konstrukce takřka hotov. Dva páry plužňat, která teď v létě všude pod kůlnou zahálela, byly principem, jádrem jeho vynálezu. Z jedlové kůry vyřezal a provázkem svázel brejle ještě mnohem větší a ošklivější než skutečných šoférů, na ruby obrácený kožich a čepice beranice doplňovaly úbor. Sudovic Pepa měl za jízdy troubit a malý Krejčík v zadu dřevěnou klapačkou „dělat hodně velký rámus“. Kluci vyvlíkli svůj automobil na vršek ke kostelu a zkouška s ním dopadla nad očekávání skvěle. Hned na poprvé přejeli jedno nic netušící house, šofér div se nezabil, Krejčíka s klapačkou ztratili v půli cestě a dolů pod kopec rovnou do obecní louže sjela plužňata sama. Heřmánek byl výsledkem přímo nadšen, pouze Sudovi vyřval masný pohlavek za to, že špatně troubil, tak že house nemohlo v čas utect. Za trest musil je vlastnoručně sebrat

a hodit do louže pod kámen, aby se „ztratilo“, a učit se na svinutou dlaň troubit, až celý modral a oči z důlků mu lezly. Kluk se potil, ať dělal co dělal nemohl se zmocí na takový hluboký tón, jakým bučely všechny automobily opravdové.

„To je marné,“ vzdával se naděje Heřmánek, „tak zabručet by dovedl jenom strýček Chochola anebo panský hlídač, a ti si s námi hrát nebudou, musíme si něco vymyslet.“

Druhého pne musil přinésti pekařovic Jiřík hasičskou trubku — ale to byly teprv ubohé zvuky, které z ní slabý jejich dech vyloudil i když klidně stáli. Za jízdy pak trubka vůbec se neozvala, protože trubači třásla se hlava jako osykový list, jednou rukou musil se držet a druhou rukou ne a ne nasadit k ústům, stále mu ujižděla k uchu a uchem troubit nikdo nedovede. . . .

Franta Heřmánekovic byl každým coulem kavalír a proto ho nejvíce trápil posměch dámského světa Trojanovského. Malá děvčátka stála totiž také na kopečku a dívala se pozorně na novou hru chlapců. Růžičkovic Marka měla tisíc chutí se svézt, už si i zástěru omotala kolem hlavy jako závoj, ale v tom se opovržlivě odvrátila a na uctivé pozvání odsekla:

„A já nechci, nepojedu, jeďte si sami, vždyť vám to netroubí, tak to žádný automobil není, jsou to plužňata a na těch se mohu vozit doma.“ Ostatní dívky daly se do smíchu a s křikem jako husy utekly od pohaněných kluků.

Růžičková byla sice prostořeká žába a Francek skřípaje zuby přísahal, že jí nabouchá hned jak ji potká, ale posměch a urážka strašně ho pálily. . . .

Tu troubu musí mlt — děj se co děj — kdyby pro ni do pekla musil. . . .

V.

Pravý feriální den v týdnu na české vesnici je nedělní odpůldne. Dopoledne je nutno jít do kostela, donést daně starostovi, zaplatiti úroky v Raifaisence, poslat židu vzorek obilí, dojít si k řezníkovi pro peníze za kravku nebo telátko, různé záležitosti vyřdit, na které během týdne nezbyvá času, ale nedělní odpůldne to je zrovna blažená chvílka věnovaná odpočinku a zábavě. Po dobrém obědě lze si chvílku sdílnout. Ve dvě hodiny na věži ozve se zvon. Všichni rázem procitnou a oblékají se. Babičky s knížkami modlicími v rukách jdou do kostela na požehnání, mužští s fajfkou v ústech klátí se do hospody, mladé, šťastné matky s napařádky v náručí vypravují se návštěvou ke kmoťrice, svobodná chasa míří k lesu a děti honí se kolem kostela a hřbitova, kde bývá nejsušší plácek v celé vesnici . . .

Takové jedno nedělní odpůldne sneslo se i nad Trojanovem. V půl třetí už bylo po požehnání, kostelník zapráskl dvéře kostela, klíče vstrčil do kapsy a zamířil rovnou k hostinci. Po chvíli farář se psem Azorem vyšel z fary na procházku.

Za hřbitovní zdí vystrčil Heřmánek hlavu. Rozhlédl se na pravo — na levo — a viděl, že je vzduch čistý. Všichni nepřátelé jeho odešli.

„Halóóó —!“ rozkřikl se hned po zvyku všech pravých sportsmánů.

Po chvíli stál už kolem něho kopeček kluků, a Francek, máje v ruce hrst javorových a jiných listů, rozdával je kolem. Úkol zněl: sevřít listek do dlaní a zatroubit naň tak jako automobil. Chlapcům už námahou praskalo v uších, zčervenali všichni jako raci — ale byl to prostě úkol nad jejich síly.

Heřmánek si zoufal. Pohlédl k jasnému, červnovému nebi, a hlasem, který zněl slavnostně jako přísaha, prohlásil: „A bez té trouby nevyjedem, i kdyby nám měl automobil shnít, aby se nám zas ty žáby vlasaté nevysmály!“

A v tom ozval se pod lesem povědomý už zvuk signální trubky automobilové . . .

Celou vsí jakoby náhle elektrická jiskra projela. Psi stáhli ocas mezi nohy a tryskem pádili k domovu. U vrat teprve se zastavili a dali se do zuřivého štěkotu. Děti s křikem sbíhaly se k silnici, v oknech nad fuksiemi a muškáty nahýbaly se zvědavé hlavy, starostlivé hospodyně vyběhaly na obhlídku, neseď-li jejich husí stáda roztrěpaná právě uprostřed cesty . . . A než by se Otčenáš pomodlil, už se trubka ozvala po druhé, a automobil opatrně vjížděl do vsi.

Dáma celá omotaná modrými závoji se starším pánem seděla v zadu a v předu pan šofér v jedné ruce drže volant a druhou máje na páce převodové — jako zkaměnlý díval se upjatě přímo před sebe na prašnou silnici, která jako šedá stuha táhla se mezi dvěma řadama statků a domků. Viděl před sebou volnou dráhu, čistou silnici, jak se teď počíná mírně zvedat do prudkého vršku, který se před ním na obzoru zřetelně rýsoval. Jenom nepatrně pohnul rukou, zapjal páku na větší rychlost, automobil se rozejel, zahučel a v tom ozvala se strašná rána. Rána jakoby z děla vystřelil. Okna se zatřásla, psi oněměli a sám Heřmánek leknutím až na bobek sedl.

Ale hned v zápětí, jakoby ho vosa bodla, vyskočil a dal se do běhu. Viděl, že automobil stojí a nejede. Ano, to byl opravdu první automobil, který v Trojanově zastavil. Ostatní všechny ujížděly jako střestěné, zanechávající po sobě jen mraky prachu a benzinový zápach, takže nikdo si je z blízka prohlédnouti a s jejich zařízením seznámiti se nemohl. Až dnes, dnes, v takové šťastné chvíli, kdy všichni jsou doma, mají

k tomu čas i chuf, takřka u samé huby, ve prostřed návsi náhle jako k zemi přibíty zastaví se automobil.

Za Francem Heřmánkem spěchá sem už všecko z celé vsi, co jenom nohy má. Z hostince vyřítili se hosté, matky s děťátky v náručí přiběhly, drobnými krůčky cupají sem stařečkové výměnkáři a babičky jako věchytky, vážně a klidně přišel i pan řídící s panem farářem, a obecní strážník s bídou jen udržoval kolem vozu tolik místa, aby pasažéři mohli z něho vystoupit. Šofér klel jako pohan, svlíkal se a odvažoval náhradní kolo upevněné v zadu na automobilu.

„Opatrný forman,“ chválili ho sedláci, „vozí sebou vejražní kolo,“ ale divili se ještě víc, když otevřel skrytou skříňku a z ní vytáhl a rozložil kolem sebe skoro celou strojnickou dílnu. Francouzské klíče, pilníky, kladívka, kleštičky a plno jiných neznámých nástrojů ve chvílce válelo se kolem něho.

„I to to má divné obruče,“ divili se všichni, když stáhl s kola gumový obal, svínil ho jako kus hadru a schoval do vozu. Rádi by si ten měkký obruč prohlédli, do ruky vzali, aby poznali, z čeho asi je, ale s tím chlapem rozumná řeč možná nebyla. Jen stále svého si hleděl a dotěrnějšího diváka rozčileně okřikl tak ostře, že každý uskočil, jakoby se bál, že ho v zápětí kousne . . .

To ten starý pán, co se v automobilu vezl, byl mnohem vlídnější a hovornější. Představil se panu řídícímu jako zemský inspektor a člen zemské školní rady, který veze svoji paní do lázní a zde je potkala nehoda. Pneumatika — duše v gumovém kole jim praskla. Na štěstí jeli zvolna, takže žádná větší nehoda se nestala.

Pan řídící i pan farář zvali sice ochotně nenadálé vzácné hosty do fary i do školy — ale pan inspektor s díky odmítl. „To je maličkost, za chvíli natáhne šofér nový obruč a pojedeme dál.“ Použil však té příležitosti a ochotně vykládal všem divákům — nejen knězi a učiteli — zařízení automobilu. Ukázal jim výbušný motor benzinový, ukrytý pod vozem tak dovedně, že ho ani vidět není, na šroubovém vřetenu umístěné kolo řídící, vysvětlil jim názorně system pák i pedálových knoflíků, jejich spojení s převodovým, ozubeným soukolím, páku brzdovou i na rychlost, vyložil, jak lehce docílí se pohyb ku předu i vratný, jak lehounce zkušená ruka ovládne tak mohutný vůz při vyhýbání se v pravo nebo v levo, upozornil i na kliku natáčecí v předu, kterou přivádí se motor k rozběhu, otevřel i obě karbidové svítilny „a každá má, pánové, světelný efekt padesáti normálních svíček,“ pan inspektor už nemluvil, skoro přednášel v nadšeném zápalu jako na katedře. „Každá osvětlí pruh cesty na půl kilometru před sebou a viditelná je i ze vzdálenosti několika kilometrů, takže i jízda v noci je poměrně dosti bezpečnou, zvláště když se pilně a ostražitě užívá této signální trubky, bez které dle našich policejních předpisů žádný

vůz nesmí jeti. Signální trubka opatřena jest kaučukovou hruškou a umístěna tak, aby šofér jediným hmatem mohl dáti výstražné znamení — jak sami račte viděti.“ — Ale co to? Oči pana profesora hledají trubku na jejím místě, hledají jí i ruce jeho, ohlížejí se po ní ve voze, „oho“, myslí si pan inspektor, „překážela šoferovi při práci a proto ji vyvěsil a někam uložil“ a hledá proto i okolo vozu, ba i pod vůz nahlíží, ale nikde jí nevidí. „Kde pak máte signálku“ osměluje se konečně přímo optat rozčileného upoceného šoféra, který máje umazané ruce ohrnuty až po lokte zuřivě pumpoval vzduch do pneumatiky, a jako na omluvu hned dokládá: „Rád bych ji těm pánům ukázal, aby viděli ten zázrak akustický — jak poměrně malý nástroj může vydati ze sebe tak mohutný zvuk.“

Šofér stříhl okem po svém sedadle a spatřil pouze prázdný háček s pérem. Přestal rázem pumpovat, leknutím zbledl, utřel si pot, ohlédl se kolem sebe a chvějícím se hlasem se optal:

„Milostpane — neschovali jí někam?“

„Ale co vás napadá, ani jsem se jí nedotekl,“ — bránil se starostlivým hlasem ulekaný pan inspektor. „Tak nám ji někdo ukrad,“ vybuchl náhle šofér, jako by byl sám plný benzínu a hrozná zlost jím zalomcovala, — „mezi jakou pakáž jsme to zapadli? Co je to zde za peleš lotrovskou, zlodějskou? Kradou za bílého dne člověku před očima, před nosem zrovna.“

V zástupu ozvalo se zlověstné mručení. „Co nám tu bude nadávat zloděju? Bůh ví, kde to ztratil! To si nedáme líbit“ — ozývali se ze zástupu zadnější, dobře ukrytí diváci.

Teď počal blednouti i pan inspektor a na jeho paní přicházel nervový záchvat. „Muži, pro Boha, ti lidé nás tu ještě zbijou,“ šeptala německy panu inspektorovi do ucha.

„Mírněte se, mírněte,“ uklidňoval šoféra pan inspektor, „bude to asi nedorozumění, všechno se vysvětlí, trubka se najde.“

„A co se mám mírnit! Jsem placen za ujeté kilometry a ne za to, abych čuměl a civěl v hloupé vsi, jsem hotov, mohl bych jet a nějaký lump ukradne mi signálku.“

„Oho! Co to řekl? Kdo že je lump?“ ozvaly se teď hlasy blíže a vyhrůžněji.

Farář s učitelem — oba jakoby je krví polil — cítili, že je nejvyšší čas zakročit.

„Patrně nějaký nemístný žert,“ nuceně usmál se pan farář, „krádež je vyloučena, zde se neztratí ani špendlík, za to ručím,“ a rozhlédl se po zástupu. Všichni hleděli mu směle do očí tak, jak jenom naprostá nevina dívati se může. „Přátelé, ví-li někdo z vás o té trubce, ať nezdržuje ty pány a poví nám o ní,“ promluvil teď prosebným hlasem — ale hrobové ticho bylo mu odpovědí.

Jako na trní přešlapoval pan řidič. Horko i mráz probíhal mu po zádech. Tohle se musí přihodit právě jemu, zrovna

v Trojanově a právě zemskému inspektoru. „Och, směla pronásleduje mě v celém životě — nenajde-li se trubka proklatá — Bože — Bože —“ pan řídící bál se domyslit.

„Hoši, rozběhněte se rychle k lesu, jest-li jí přece cestou ten pán neztratil,“ chytal se pan řídící stébla, posílaje kluky na liduprázdnou silnici. První vyrazil — Francek Heřmánků. Stál tu, ruce máje v kapsách a hubičku do kořán otevřenou, aby mu žádné slůvko neušlo ani z výkladu pana inspektora, ani z těch mastných nadávek šoférových. Šofér byl totiž plnokrevné pražské dítě, jeho květomluva byla neobyčejně bohatá a nadával tak originelně a šfavňatě, že to Trojanov co Trojanovem byl nikdy neslyšel. Francek — kdykoli padlo takové původní, silné slovo, jen se mlsně olízl a hned si je v duchu opakoval, neboť trnul strachy, aby to nezapomněl a dovedl klukům, až bude sedět na svém automobilu, který jistě teď celý předělá, tak pěkně nadávat.

„Co pak jsem blázen,“ obořil se šofér i na pana řídícího i na kněze, „vždyť jsem dával znamení ještě na kraji vsi. To snáze ztratím hlavu než signálku. Ale nějaká špatná, zlodějská ves je to zde. Nikoho se nebojím. Žádných hrozeb ani mručen. Mám sebou browning, na nejbližší četnické stanici to udám, napíši to do všech novin i do našeho odborného listu „Auta“ —“ chrlič ze sebe v spravedlivém hněvu hrozbu za hrozbou.

„A co tu stojíte jako svatý na mostě,“ obořil se náhle na obecního strážníka, který tu stál ve vojanské bluze se šavlí po boku a s bohorovným klidem ve tváři, jako by se ho celá záležitost ani netýkala, „máte zde hasiče?“

Do strážníka rázem vjel život. Natáhl se jako struna, zsalutoval a hlásil: „Poslušně prosím, máme.“ „Tak než to roztočím, ať jste zde s hasičskou trubkou a panstvo ať sedá, pojedem,“ komandoval šofér a jal se prudce točiti klikou na předku vozu. Ve chvíli zavrčel motor a rozběhl se na prázdno.

„Honzo, honem leť pro trubku,“ sděloval strážník komando dále do zástupu, ale už viděl jen paty hasičského trubače, který opravdu jakoby hořelo ve chvíli už se vrátil a přinesl trubku i s červenobílou šnúrou a třapci.

Pan inspektor s paničkou škrábali se do vozu, pan starosta, pan řídící s farářem omlouvali se a ujišťovali, že věc vyšetří, že to bude pouze nějaké nemilé nedorozumění. Zakaboněný pan inspektor ani neposlouchal, obaloval nohy svojí chotí pozorně do flanelové příkrývky, když motor náhle stichl a vůz pomalounku se rozjížděl.

Celá obec hleděla za nimi a všech dotýkala se velice trapně nemilá příhoda s trubkou.

„Jen dovede-li na hasičskou trubku zatroubit,“ projevil pochybnost Honzík pekařů, který si nemálo na svém umění trubačském ve sboru zakládal.

Automobil už opouštěl vesnici. Z kotouče prachu ozval se pojednou zvuk, který projel kostmi až do morku a který by mrtvého musil vzbudit. To šofér tak vztekle zatroubil, div trumpeta nepraskla, všechen svůj vztek vlil do tohoto jedovavého zvuku, louče se s Trojanovem.

„Certův chlapík,“ usmíval se strážník, „ten musil být na vojně u štábu trubačem.“

Všichni se pomalu rozcházeli. Pouze kněz s učitelem šli hochům naproti. Věděli, že nic nepřinesou, ale přece s nimi dlouho rozmlouvali i spolu potom vážně se radili, až konečně tichý večer skláněl se nad krajinou a oni musili se rozejít.

VI.

Druhého dne časně ráno, dřív než pan starosta odejde na louku za sekáči, přišel k němu pan řídící. Vyložil mu, jak čest a dobré jméno početné obce Trojanovské je ohroženo, jaká ostuda hrozí z té včerejší události ve veřejnosti všemu občanstvu, jak se to v novinách rozkřikne, jak nebudou smět ani hlavu ze vsi vystrčit, aby si jich všude nedobírali, že konečně i jemu — řídícímu a učitelům mohlo by to služebně škodit, celou noc že špatně spal a rozhodl se provést přísné vyšetřování. Pan starosta s četnictvem musí si vzít na starost dospělé a třeba domácí prohlídku všude provést, a on s ostatními členy sboru vyšetří ještě během dopoledne, nenalézají-li se vinníci v řadách dětských. „Ano, jedná se o reputaci vaši, mou a všech. Pachatel musí býti vypátrán a exemplárně potrestán, aby neuvázla na naši obci pověst zlodějů — oznámení na četnickou stanici po zralé úvaze už jsem učinil, poslal jsem tam služku, vyličil celou situaci a doufám, že zde četníci co nevidět budou.“ Starosta už měl kosu na rameni, teď s ní praštil zlostně, až o zem zazvonila a vzdychl si: „Kam sem ty automobily jenom kozel nosí, kdyby nám to autobusové spojení nutili, tak za nic na světě je nepřijmem, hotové peklo je s tím. Takový krásný počas nám Pán Bůh dává, píče se má sklízet a já abych tu s četníkem slídl jako chrt po trubce —“.

„Ne o trubku — o čest běží, pane starosto, o čest.“

„Ovšem — ale také o seno, mám ho venku pět dobrých for“ — a s tím se rozešli.

Osmá hodina se blížila, dětem do školy se ani nechťelo, stály venku v hloučkách a vyprávěly si o včerejším automobilu, který konečně mohly si dokonale ze všech stran prohlédnouti.

„Do tříd“ — přísně zavelel jindy tak vlídný pan řídící a jako jarní snh na slunci zmizeli žáci i žákyně v malé chvíli.

Škola byla trojtřídní; první třída, kde učil pan řídící, vůbec byla mimo podezření, ale i zde pan řídící zavedl bedlivé še-

tření. Věděl, že právě malé děti nejsou ještě rafinované, a že by právě ony nejspíše mohly ho uvést na stopu. Ve druhé třídě měl první hodinu pan farář, tam už v druhém oddělení mohl by se zloděj najít, — ale největší podezření soustředilo se na třídu třetí. Rozvrh hodin mohl si mluvit co chtěl, dnes v první hodině ve všech třídách vypadalo to jak na policejním komisařství. Každý musil povídat kde stál a s kým, co viděl, co mluvil, padaly otázky křížové, některé důležité odpovědi se hned psaly — aby po první hodině, na svolané konferenci výsledek se porovnal, vyšetřený materiál předložil.

Zvláště ve třetí třídě dával si pan učitel velikou práci. Jako dobrý psycholog pochopil, vzalo-li dítě trubku, že to byl hoch a že tak učinil z nerozumu, ze záliby, z nepřekonatelné touhy zmocnit se věci, kterou pro její zvláštnost nikdy před tím neviděl a kterou koupiti ani jinak si opatřit ve vsi nemohl. Soustředil proto všechnen pozor svůj na chlapce a promluvil jim do duše.

„Hoši, vlte, že vás mám rád,“ bylo asi jádrem jeho výkladu, „a jsem jist, že i vy mne máte rádi a proto vím, že mě nechcete zarmoutit. Vzpomeňte si, k čemu vás stále nabádám, abyste mluvili pravdu. Za pravdu se lidé dali umučit, upálit. Uvedl jsem vám toho doklady. — Umíte z paměti říkat: mluv pravdu, haj pravdu, miluj pravdu. — Lež je nedůstojná každého člověka — ale zvláště muže hyzdí. — Vy jste moji milí hoši, a vím, že lhát neumíte a pravdu mi řeknete. — Ujišťuji na svou čest, že tomu, kdo se přizná nic se nestane, nejen že nebude potrestán, ale naopak, pochválím ho a hledte — tuto krásnou knihu s obrázky dám mu za odměnu, — zde leží ta kniha na stolečku — a hned, jak mi řekne, kde je trubka, co zde včera ti páni ztratili, může si ji vzít. Tak rychle, kdo ví o té trubce?“ udeřil teď pan učitel přímo a zrakem zrovna probodával řady ježatých hlav, které se nad zelenými lavicemi týčily.

Ale ticho mrtvé a němé, zavládlo v třídě. Ani ruka se nezvedla, ani nohou nikdo nešoupl a pouze mouchy bylo slyšet jak bzučí třídou a tupě narážejí na skleněné tabule oken.

Pan učitel se znovu rozpovídal o kráse pravdy a ohavnosti lži, a ptal se teď dlve, zda ony neviděly nešťastnou trubku. „Ne — nic neviděly,“ vrtěly holčičky hlavou, až jim copánky s mašličkou na konci lítaly od ouška k oušku.

Třídni pan učitel přešel proto k výsledku jednotlivců podle předem promyšleného plánu. Napřed ptal se hochů nejtišších a nejhodnějších, kteří jindy bez ptaní sdělovali každé uličnictví svých spolužáků, ale dnes i oni seděli tu němí — nic neviděli — ničehož nic neslyšeli.

Pan učitel změnil metodu. Zavolal si největší uličníky a udeřil přísně: „Heřmánku, ty o tom jistě něco víš, pověz mi, kde je ta trubka.“

„Prosim, pane učiteli, já nevím,“ kurážně odpovídal Francek.

„Mlč a nelži,“ okřikl ho hned pan učitel, „víš o každém hnízdu, víš, kolik je tam mladých, víš o každé zralé třešni, hrušce a slívě a o trubce najednou nic nevíš?“

„Prosim, jistě nevím, já ji ani neviděl.“

Na panu učiteli vystupoval už pot, a byl rád, když se konečně ozval zvonec. Dal dětem rychle jako „tiché zaměstnání“ opisovat nějaký článek a spěchal do konference.

„Za svoji třídu ručím,“ prohlásil tam hrdě a s plným přesvědčením, „moje děti o té trubce nevědí.“

Farář oznámil jen, co sám věděl a co vyšetřováním ve druhé třídě vyšlo na jevo, že si totiž hoši hrají na automobil, který si sestavují z pluzňat a že takových dětských automobilů mají několik.

Pan řídící také vytasil se s podrobnostmi, zjistil, že kluci k tomu užívají obráceného kožichu, že jednou pekařovic Jiřík vzal k té hře i tatínkovu hasičskou trubku a že byl za to doma bit. Ale trubku z automobilu vzlíti nemohl, protože ležel doma už týden nemocen spálou, venku včera ani nemohl být, také nebyl a je na to také příliš malý a hloupý.

Celkem kořist z vyšetřování byla tuze hubená; usneseno, vypátrat teď hned všechny hochy, kteří novou hru si vymysleli a kteří si na automobil hrají. Toto vyšetřování osobně provede pan řídící, aby u hochů vzbuzen byl větší respekt.

Druhou hodinu měl pan farář náboženství ve třetí třídě, a proto se tam s ním odebral pan řídící rovnou z konference.

Asi ve čtvrt hodince stálo tam před katedrou deset žáků — automobilistů, o kterých se zjistilo bezpečně, že na kostelním vršku — jako v zimě na sáňkách — jezdí teď v létě na pluzňatech, kterým pyšně říkají automobil.

Pan řídící s vážnou tváří stál před nimi a mluvil dojatým hlasem. Celá třída ustrašená poslouchala a chvěla se bázní. Od těch dob, co kdosi vybral asi pět vlašfových hnízd a holátka rozšlapal — nevyslychal sám pan řídící ve třídě. A tomu už je tuze dávno — to už pamatovali pouze ve druhém oddělení nejstarší veteráni třídy, i to, jak potom přišel strážník a jak kluka před celou třídou metlou vyplatil. Rodiče jeho sloužili ve dvoře, hanbou hned na to dali výpověď a odstěhovali se až někam za Prahu.

„Škola má z vás vychovat čestné lidi,“ hovořil pohnutě správce školy, „vy jste to učinili z nerozumu a proto vám to bude odpuštěno. Ale čest vaše, vaší třídy, čest naší školy i nás učitelů, ba čest celé vaší rodné obce toho nutně žádá, aby se ta trubka ještě dnes, než bude pozdě — našla.“ Mluvil dál o poctivosti jako největším bohatství člověka, připomenul článek z čítanky o poctivém dráteníčku, tak rozebral třídu, že dívky v zadních lavicích skoro hlasitě plakaly, a tu

pan řídící náhle, jako když vítr zavane, ledově, přísným hlasem řekl: „Jeden z vás tu trubku má, kdo je to, ať bez bázně se přizná a bude mu to jistě odpuštěno — tak kdo ji má?“

Hoši sklopili hlavy a stáli zarytě jako sloupy.

Zlost zalomcovala panem řídícím. Hle — nadarmo mluvil, nepodařilo se mu uhodit na vinníka, ale ani na stopu alespoň, na nitku, která by k té trubce vedla. Nezdar ho rozčlilil. Dosud vždycky, kdykoli se škola o něco vážně zasadila, vypátral se vinník ať ve škole, ať mimo školu, jen teď — právě teď — když mu na tom tolik záleželo — jako by se ta trubka do země propadla — nikdo, ani to nejžvanivější dítě, které všecko vy-zvoní, nechce o ní vědět.

„Darebáci,“ rozkřikl se náhle, „četníky k vám pošlu, prohledají vás a u koho ji najdou, v poutech ho odvedou do kriminálu“ — a nejvýš rozčilen, odešel — nečekaje ani na obvyklý pozdrav třídy.

Svědkiem celého tohoto trapného výstupu byl — farář. Chápal rozčilení pana řídícího, kterého si upřímně vážil jako dobrého člověka a starého přítele svého, a přemýšlel chvíli, co by teď měl říci třídě. Zadíval se na hochy, kteří tu dosud stáli a poručil jim především, aby si sedli. První jako bujně hříbě vyskočil Heřmánek, farář viděl, jak divoká radost šlehla mu zrakem, když běžel rovnou na své místo. Ostatní tiše kráčeli za ním.

Kněz řekl dětem, že dnes už zkoušet ani vykládat nebude, ale do konce hodiny že s nimi zopakuje látku už dávno probranou o vlastnostech Božích, aby se přesvědčil, zda ji nezapomněli.

Počal o Bohu, o duchu, přšely otázky, ručky se zvedaly k odpovědi, třída brzy zapomněla na celý výslech a soustředila znovu pozornost na zkoušený předmět. Už pověděli, že je Bůh věrný, nezměnitelný, všude přítomný a nyní došli až k vševedoucnosti Boží.

„Co to znamená?“ tázal se kněz.

„Bůh je vševedoucí znamená, že zná všechny věci minulé, přítomné i budoucí, že ví a zná i naše nejtajnější myšlenky“ — zněla pohotová, přesná odpověď.

„Tak kdo má tu trubku nikdo z nás neví — ale kdo to jediné ví — pověz Heřmáнку,“ prudce, náhle, neočekávaně od dívek se odvrátil a do chlapeckých řad zavolal pan farář.

Heřmánek vstal červený jako by ho krví polil.

„Kdo to ví?“ musil se znovu optat kněz.

„Pán Bůh,“ skoro šeptem odpověděl Francek.

„Dobře,“ pochválil ho hned kněz a pokračoval nepouštěje už žáka z rukou. „Ofni a Fines kradli obětní maso — kdo to věděl?“

„Pán Bůh,“ hlesl Francek.

„Kain zabil Abela — kdo to jediné věděl?“

„Pán Bůh.“

„A kdo pak je za to potrestal?“

„Pán Bůh“ — zajíkl se Heřmánek, maje pláč už na samém krajičku.

„Tak rychle, Heřmánku, dokud je čas, běž a přines mi tu trubku, přece nechceš být zlodějem, já vím, že ji máš a Bůh ti to odpustí.“

Francek bez čepice vyrazil ze školy, a pan farář zkoušel dál o spravedlnosti Boží příklady z biblické dějeprawy. Srdce mu tlouklo rozčilením — vrátil-li se Francek nebo ne. Ale po chvíli otevřely se dvěře, Heřmánek sáhl pod kabát a podával knězi — ztracenou trubku, která takový rozruch v obci způsobila.

„Františku,“ objal kněz kluka a políbil ho před celou třídou, „za týden pojedou do Plzně a uvidíš, že ti přivezu právě takovouhle trumpetu i s tou bambulí na konci a ta bude tvá, a budeš si moci vytrubovat na ni, až se baráky budou trást.“

Heřmánek se usmíval a skrze slzy hleděl na kněze, „já bych přece chtěl, pane farář, aspoň jednou si na ni zatroubit,“ poprosil zkroušeně.

„Tak si zatrub,“ podržel mu ji farář.

Francek oběma rukama prudce smáčkl hrušku a školou zazněl hluboký, silný, daleko slyšitelný zvuk automobilové signálky. Ze svých tříd vyběhli učitelé, z kuchyně vystrčila hlavu paní řidičí a farář zvedaje nad hlavou lesklou trubku vesele volal: „Tak už se našla — už je na světě!“ — —

Inspekce.

Ctvrt hodiny před osmou procházel se už pan inspektor po dlouhé chodbě v přízemí naší „pětitřídky“, a sotva „padla“ osmá, vešel do naší učebny. Děti trochu zvědavě se na něho zahleděly, ale nebylo valně času věnovati mu větší pozornost, ježto pan učitel dnes zvláště zdál se být nějak přísným a nevrlym. Ani se na děti dosud neusmál. Pomodlily se a usedly. Na rozvrhu byly počty.

„Ach je, už to zase začíná,“ povzdychl si Josef Pekárek, žáček, sedící hned v první lavici na samém krajičku. Počty byly od jakživa jeho Achillova pata a proto i teď skroutil bolestně tvářičky, když pan učitel uchopil v koutě stojící počítadlo a postavil je na stupínek, právě do prostřed.

Babička Pekárků uměla vyprávět přepěkné pohádky. V nich mluvila o mučírňách, hladomornách, skřípcích, kládách a kleštích, a podivno, všechny ty mučící nástroje ve fantasli jejího vnoučka nabývaly tvarů — počítadla. Zvláště skřípec si tak

Pepíček představoval. Dnes nemohl se však oddávat svým reflexím a úvahám — neboť oči pana učitele zdály se zrovna lpěti ustavičně právě na něm — na Pekárkovi.

„Tak si odříkáme násobilku“, hned po modlitbě řekl pan učitel. Řekl to před tím cizím pánem takovým milým a lahodným hlasem, jakoby sám neuměl ani pět počítat. Ale jeho — Pekárka tím nezmyšlil. Pepík ví, co v panu učiteli vězí zašito, jak právě po takové lahodě dovede se náhle rozkřiknout, rukama zašermovat, očima probodávat, pro hloupost — zmýlí-li se Pepík o jednu nebo dvě — se rozhněvat, fukat kotníkem Pepíkovi na čelo a volat: „Pekárku, prosím tě, pověz mi, co tam v té paličce své máš?“ a když odpoví po pravdě Pekárek: „Já nevím, pane učiteli“ — tu hned tvrdí: „Drtiny, samé drtiny tam jsou“ — a bude to rozhodně pravda, protože pan učitel zde ve škole má a musí mlti pokaždé pravdu.

Třída dala poslušně ruce na lavice a počala odříkávat: „jednou jedna“ a pak plyně povídala, kolik je dvakrát dvě, dvakrát tři, ale nic pana inspektora nepřekvapovalo, ani když slyšel vyšší a nejvyšší čísla, se kterými třída pracovala. Hrabal se jen stále za stolečkem v nějakých knihách a sešitech, čmáral tam cosi tužkou a inkoustem, místo aby pěkně počítal s sebou.

To Pekárka náramně dopalovalo. Nemohl ani pochopit pana učitele. Když tak žáček se opovážil mezi počty převracet listy, anebo se dívat do čítankv, hrát se sešitem, nebo dokonce už psát, hned by vykřikl: „Ruce na lavici“ a naklepal by vinníku prsty, i stát by nepozoru nechal v koutě, na místě hanby, tamhle pod obrazem osla a hle! tomu tam neřekne nic a on si mimo počty i píše i čte, i sešity i kresličky prohlíží. Pan učitel ho patrně nevidí, je k němu obrácen zády a neví tedy co tropí, musí tudíž pana učitele na to upozornit. Sotva třída doříkala svůj úkol pečlivě nacvičený, už vymrškla se do výše Pekárkova ruka a klouček si v hlavě sestavoval žalobu: „Pane učiteli, ten pán za stolečkem tam nedával pozor, von si tam hrál a neříkal s námi“ — užuž i pan učitel otevíral ústa, aby se Pepíka optal: „Co pak už zase chceš“ — málo, malounko chybělo a neštěstí by bylo bývalo hotovo. Ale v tom zapraskla pod panem inspektorem židle, jak se na ní zakroutil, pod židli stupínek, jak se na něm postavil, pan učitel odtrhl oči od Pekárka, upřel je na inspektora a nehoda byla zažehnána. I ruka Pepíkovi klesla, neboť hle, ten pán slézá docela se stupínku a blížil se k nim — k lavičkám, usmívá se na ně, hlavou si pokyvuje, prsty tužičkou si hraje a ústa jeho povídají: „Dobře, velmi dobře jste to, děti, uměly, bez chybičky, ale teď, víte co? Teď budeme skákat!“ — očima za té řeči bloudil pan inspektor v řadách dětských, v kolenách se mírně pohupoval i ruce si zamnul.

„Skákat!“ vypískla třída radostí a Pepík to tak blaženě dojalo, jakoby ho se skřípce sňali. Bujnost pocítil hned

v každé kapce junácké krve své, ohnivá bujarost rozlévala se a zaproudila v žilách, neovládl se víc, ručkama opřel se o lavici a zadečkem vyhodil jako hříbátko.

Pane, to bude něco jiného, než počty. Vida, takový starý pán a chce skákat, a tuhle pan učitel je takový mladý, a nenechá třídu skákat ani chvíli, leda když mají tělocvik...

V tom kopl Rubeš Pepík pod lavicí a šeptá mu: „Pepo, koukej, jak má dlouhé nohy, jako pavouk — pánečku, ten bude umět skákat!“

„Hm, to je toho“ mávl Pekárek pohrdlivě rukou a šeptá: „však uvidíš — já ho jistě přeskochím.“

„Tak kolik pak je sedmkrát tři?“ ozval se náhle pan inspektor a vyvolal Královic Mařku.

„Sedmkrát tři je — sedmkrát tři je...“ rozjžděla se dívka — až náhle vyrazila: „dvacet jeden —“.

„Tak kolik pak je pětkrát dvě?“ a inspektor ukázal na Pekárka.

Třída zkoprněla. „Takhle chce ten dědeček skákat“ — pomyslily si oklamané dětské hlávky, smutně se sklonily a všecko v nich pohaslo. Zvláště nitro vyvolaného kloučka zaplavil jako povodeň podivný hněv. Byla to směs zlosti, zklamání a opovržení a v té náladě byl Pepík všeho schopen. Bylo o něm známo, že když se pan vikář o zkoušce náboženské ptal, co zpívali andělé při narození Kristově v Betlemě, a když to nikdo ze třídy nevěděl, tu, aby čest třídy zachránil, obětoval se Pekárek, hlásil se, až se mohl přetrhnout a když se domohl slova, hrdě prohlásil: „ty andělé tam zpívali: narodil se Kristus Pán, radujme se!“ — — — Jindy — když se učili deklamovánku „krte, — krte — krtečku, děláš mnoho kopečků“, neuměl ji Pepík, ostatní všichni se jí naučili, pan učitel mu to vytýkal a tu zas Pekárek, aby zachránil čest svoji, prohlásil, že umí jinou, hezčí a ta že v čítance ani není. Když se optal pan učitel: „A kterou?“ deklamoval mu Pepík:

„Venca — Venca — vencatej,
koupil kozu za zlatej,
koupil kozu za dvě stě,
pojede s ní k nevěstě.“

Všichni „Vencové“ ve třídě byli tenkrát uraženi a Pepík jako honorář za svoji původní deklamovánku obdržel na ruku dvě — ale od „paní sekáčkové“...

I teď tu zarytě stál a mlčel. Neuznal inspektora za hodna své odpovědi, a pak — kolik je pětkrát dvě — ne vskutku to neví — kdyby věděl, řekl by, furiantsky by to vykřikl — ale neví — vzpomenout si nemůže — je rozhodně lepší hrát si na uraženého a zahalit se ve filosofické mlčení.

„To je, prosím, můj nejslabší počtář,“ omlouvá se pan učitel inspektorovi — a to Pekárkovi dodalo — zavřel oči a

jakoby ho šlehl, prudce vyrazil: „pětkrát dvě jsou dvě.“ — Kolem zaburácel veselý, škodolibý smích. Třída se mu smála, už to také jenda opravil, tvrdě, že pětkrát dvě je deset, ale to už je Pekárkovi jedno, sedí klidně, rozhlíží se vítězně a myslí si — ať mi to někdo dokáže, že je pětkrát dvě deset a ne dvě — nikdo mi to nedokáže, ani pan učitel ne — a já mám pravdu.

Po počtech přišel na řadu na chvíli zpěv, zeměpis, věcné učení, kluci jmenovali vteřiny, hodiny, dny, týdny až došly na měsíce.

„Leden, únor, březen, duben . . .“ znělo třídou a zase pan inspektor kýval spokojeně hlavou, až zase najednou se ptá: „A kdo pak z vás mi je vyjmenuje obráceně, pozpátku?“

„Zatrápený dědeček,“ myslí si děti, „pořád něco vymýšlí“ a přihrčují se bázlívě.

„Tož nikdo?“ zní nad nimi inspektorův hlas. Hluboké ticho kolem, ne, toho se nikdo neodvažuje. Konečně v první lavici na kraji směle se zvedá ruka. Pan učitel v duchu trne — zná dobře tu smělou ruku. Je to ruka Josefa Pekárka, pan učitel spěchá k té ruce, ale došel pozdě — stojí už u ní sám pan inspektor, hladí Pepíka po hlavě a mluví lahodně: „To jsi hodný hošík, tak naprav si, v čem's při počtech pochybil a říkej teď hezky.“

Pekárek vstal, vážně obrátil se k panu inspektorovi zády, řká už: „Leden — únor — březen — duben —“

Ale všechny ruce teď byly vzhůru a všechny hlásky křičely: „Já! já! já! to já taky takhle dovedu!“

Ale pan inspektor už nechtěl. Smál se, vzal klobouk a deštník a louče se při odchodu s panem učitelem, povídal: „Ten kluk v té krajní lavici je učiněný Křištof Kolumbus.“

Pan učitel doprovodil pana inspektora až ke dveřím, také se usmíval, klaněl — ale když se vrátil ode dveří, utřel si šátkem pot a povídá Pekárkovi: „Milý Pekárku, já věděl, že jsi pytle praštěný, ale že jsi takový koník, to jsem si přece nemyslel —“ a něco si pak psal do notýsku.

Psal si tam Pekárkův výstup, který nám pak ve sboru předčítal a který, aby neupadl v propast zapomenutí, já zde tímto zachraňuji.

Mstitel.

1.

Všichni učitelé náboženství souhlasně nám potvrdí, že nejvděčnějšími jejich posluchači jsou — děti. Ba čím menší dítě, tím nadšeněji upírá na vás svoje nadšením rozžhavená

očka, hubičku otvírá, ouška nastavuje, jen aby mu ani slůvko neuklouzlo a neztratilo se.

Takovým horoucím posluchačem jest i Václav Kučera. Sedí v první lavici na kraji, ovládá jaksi celou třídu. Je pýchou pana učitele i radostí velebného pána. Hned jak letos po prvé překročil práh naší pětitřídky, setřepal v prvních hodinách už všecken ostych i bojácnou nedůvěru a pohyboval se tu kurážně jako doma, kde se s ním právě mnoho obírat nemohli. Tatínek je krmičem v panském dvoře, maminka děvečkou, Vašek má ještě asi tři mladší sestřičky a tak v tom ovzduší dvorském se protloukal až ho konečně vysvobodila škola.

Působí na něho všechno, co slyší a vidí, kouzlem novoty. Vnímavá, ale lačná jeho duška otevírá se mu jako žiznivý květ nebeské rose, šíří se a roste, až se Vašík někdy ani opanovat nemůže a vykřikuje nadšením i radostí . . .

Zvláště od té chvíle, co jsem počal vykládati Nový zákon, oči může na mně nechat. Látka jest mu mnohem bližší, všechna jména známější, sem tam už ledacos zaslechl o Pánu Ježíši, Panně Marii, sv. Josefu, zmatené a přeházené měl to v hlavě, až teď náhle všechno se to rovná, pořádá, souvisle a názorně vystupuje před jeho duševním zrakem.

Blíží se vánoce. Venku leží sněhu po pás, a ještě se chumelí, takže i teď — v devět hodin — není ještě pořádně vidět. Ve škole je tajemné pološero, v koutě třídy za plentou rozžhavená kamna dýchají příjemné teplo, na tabuli připíchnut bělá se obrázek „narození Páně“ a katecheta za hlubokého, napjatého ticha vypravuje věčně svěží, věčně krásnou idyllu Betlemskou. Prosté duše dětské živou fantasil promítají děj do svého okolí a do svých známých poměrů. Vidí Pannu Marii na oslátku, spolu s ní brodí se sněhem, tlukou na zamčené dveře Betlemských, cítí teplo chléva, anděly slyší zpívat, s pastýři v kožíškách spěchají k malému Ježíšku, dárky mu nesou a konečně vstávají a s mladým knězem — jak kdo umí — zpívají „Narodil se Kristus Pán, radujme se, veselme se“ . . .

A jak dozpívali, už se hlásí Kučera.

„Prosím, já už to všechno znám, já to viděl.“

„Ale? A kde pak?“ diví se kněz.

„U mlynářů.“

„Aha! Tam pan otec už postavil Betlém?“

„Jo. — Ale jsou tam nejen ti andělé a pastýři — ale také volíček, potom je tam dědek s flašinetem, dudák, a jedna bába tam nese Ježíškovi v košíku husu, a to jste nám nefek.“

„Nu dobře, dobře, tak už mlč.“

„Hned to bude. Jenom ještě je tam mužský, který vede koně — šimla, slon je tam i velbloud — jděte se tam podívat,“ radí Vašík a doplňuje tak — jak se mu zdá kusé vědomosti kněze.

Doma děti o ničem jiném nemluví, než o Ježíškovi, Vánocích, stromečku, koledě a Betlému. Umluvit mohou ve škole i velebného pána. Ten chvíli poslouchá, ale pak počíná znovu vypravovati o třech svatých králích a jednom nesvatém. Mluví o Herodesovi a strašném vraždění pacholátek. Děti trnou strachem o Ježíška, ale oddychnou si, a Vašíčkovi se chce přímo zavýsknout, když slyší, jak sv. Josef ujel s dítětem i matkou Herodesovi zrovna před samým nosem až do Egypta . . .

„Kučero“ — povídá najednou velebný pán — „dal by's i ty život za Ježíška?“ —

„Nedal,“ kroutí Vašík hlavou, div že mu neupadne, „ale já bych to udělal jinak, já bych zabil Herodesa a byl by pokoj.“

Třída očividně souhlasí s ním a nechápe dobře, co pan katecheta vykládá o vraždě, mstě a odpuštění . . .

Ježíšek rychle roste. Než se děti vzpamatují, po několika náboženských hodinách, už je z něho Pán Ježíš a už ho křtí sv. Jan v řece Jordánu.

Vašík Kučerovic vrtí hlavou a myslí si: stafra, to to jde zčerstva. Doma máme holčičku už rok a pořád je to mrně, které ani dobře běhat a mluvit neumí. A hle — tu už je Pánu Ježíši hned třicet let, jak je na obrázku vidět, má už vousy a tak velký a starý dává se teprve pokřtít. Tohle musí povědět velebnému pánu a proto hned volá:

„To my jsme naši Mařenku dali pokřtít hned jak byla v peřince.“

„A my taky“ — „a my taky,“ hlásí se o překot ostatní děti.

Katecheta má proto s Vaškem kříž. Co s broukem? Nemůže mu přece proti osnově zde v první třídě vykládat theologické názory o různosti křtu, o křtu Janově a svátostném Kristově, a pomáhá si jak může.

„Mlč,“ okřikuje zvědavce přísně, „později ti to vyložím,“ a hned mluví o nejsvětější Trojici Boží, jak se při tom křtu zjevila. Zajímavý děj znovu upoutává třídu a soustřeďuje roztráštěnou pozornost.

„Duch svatý měl podobu ptáka. A kdo pak z vás asi uhodne, který to byl pták?“ táže se kněz.

Kučera se po chvíli hlásí. Sám jediný z celé třídy.

„Vždyť jsem si myslel, ty že to jistě uhodneš,“ už předem radostně ho chválí velebníček a Vašek moudře povídá:

„Esli byl pod bříškem žlutý a esli měl na hlavě chocholku, tak to byl jistě strnad; esli byl pod bříškem bílý a na svrch černý, tak potom by to mohla býti vlašovička.“

„Sedni si,“ zklamaně rozkřikl se teď velebný pán — a dodal sám: „Byla to bílá holubička.“

„To přece není pták,“ zaprotestoval hned Vašík zlostně, že to neuhod.

„Tak co je to?“

„Holub přece.“

„Ovšem, a holub je pták, protože lítá.“

„Slepice taky lítá.“

„Ovšem, a také je proto pták.“

„A husa?“

„Také.“

Vašek beze slova usedl. To už přestává všechno, takhle se myslit! S velebným pánem se hádat nebude, nic platno by to nebylo, ale pravdu nemá. Husy se zavírají do chlévku, slepice do kurníku, holubi do budníku a krmí se na dvoře — to nejsou žádní ptáci. Ptáci přece lítají po stromech, mají tam hnízda, zpívají a ke člověku nejdou, rukou se chytit nedají. . . To velebníček, ačkoliv je tak moudrý, ptáky rozhodně nezná, ani vrabce ne . . .

Ale zase není času takovými rozpory se dlouho obírat. Jako když letí, utíká čas a děti slyší Krista kázat, vidí ho zázraky konat, nemocné uzdravovat, ba i mrtvé křisit . . . V jejich srdéčkách zapouští hluboké kořeny pravá, nelíčená láska k němu. Dětským pudem vedeni vycítují v něm svého nejlepšího přítele a dobrodince a ani nepozorují, ve třídě že už se netopí a otevřeným oknem že se na ně dívá a vesele se usmívá jarní sluníčko Boží . . .

Ano, pomalu blíží se velikonoce . . .

Vašík měl jindy plnou hlavu i kapsu fízolí, myslel na mlač a špačka, na pomlázku a červená vejčeka, ale letos mu to velebníček všechno zkazil. Všecko mu zhořklo. Chodí celý nešťavý a stále jen myslí na to a doma mluví o tom, co ve škole slyší . . . A čím dál tím hůř! Jidáš! Ten to vyved! Zradí Pána Ježíše! Ostatní spí jako špalci a nechají Pána Ježíše svázat! Pak ho bičují, trním korunují, políčkují, posmívají se mu! Utlá duška dětská všechno to prodělává ssebou. V očích třeptá se mu a třesou dvě velké slzy jako perly, pěstičky se svlrají, zoubky se zatínají, až skřípou a v duši si říká Kučera: „Já tam měl být, — já bych je byl prohnal . . .“

Ach, ještě v poslední chvíli svitne malá naděje. Pilát nechce Pána Ježíše na smrt vydat. Jen kdyby se držel, kdyby nepovolil . . .

„I řekl Pilát: vezměte a ukřižujte ho,“ zní smutný, bolestně dojatý hlas kněze a prostými slovy líčí křížovou cestu Kristovu . . . Poslední naděje zhasla . . .

Vašík s Pánem Ježíšem nese kříž, padá pod ním, vystupuje na Golgotu, je do naha před lidmi svlíkán . . . „a katané vzali hřeb, nasadili ho Pánu Ježíši na dlaň, kladivem naň udeřili . . .“

„Dost, prosím vás, velebněj pane, nebo se musím zbláznit,“ přerušil náhle výklad katechetův zoufalý výkřik. To Vašek vykřikl. Tvrdě to vykřikl, vyskočil, popadl čepici a utíká . . . Slzičky padají mu z očí, padají na zem a v prachu rozstříkují se v pravidelné hvězdičky — ale Vašek o tom neví . . .

Utíká, až se mu na ramínkách hlava třese a nožičky sotva země se dotýkají. Utíká tiše, protože je bos, a venku už jaro a teplo. Utíká k lesu a v kapse zatíná pěstičku a v ní nůž — dvoukrejcarovou kudlu grošovku — bez které u nás žádný pořádný chlapec není . . .

II.

Celá veřejnost naše byla náhle pobouřena.

O ničem se nemluvilo, než o té zlotřilosti dnešních dětí.

„Jojo — já to pořád říkám — to je teď zkažená mládež,“ ulevovali si lidé na potkání.

„Čím dál, bude hůř!“

„Kdo to jaktěživ slyšel, takový hřích!“

„A co se, prosím vás, stalo?“

„Tak vy to ještě nevíte? Vy jste to neslyšel? No to sprásknete jistě podivením ruce. Boží muka u lesa — víte ten svatý obraz ve výklenku je celý rozřezaný.“

„I můj Bože! Takové lotrovství! A kdo to — prosím Vás udělal?“

„To je to právě — školní dítě! Kdyby to byl starý chlap — nu — buď si — ale školák, školák a taková zlotřilost!“

„Není možná!“

„No, už ano. Polní hlídač dopadl kluka s nožem v ruce — právě ho vedl do školy . . .“

— — — — —
Do kabinetu obecné školy — který v mimořádných případech sloužil nám i za sborovnu — seběhl se celý učitelský sbor. Před ním stál zločinec — malý Václav Kučera, červený jako rak a hlídač naň žaloval:

„Dívám se na kloučka, jak peláš! od vsi po mezi rovnou k lesu. Aha — myslím si — jdeš vybírat ptáčky — a scho-vám se za strom u Božích muk. Klouček přiběhl a na krok ode mne se zastavil. Vytáhl grošovku — otevřel ji a rozkřikl se: tak vy tak? A než jsem se mohl vzpamatovat, vyskočil na sloup a křiče: Tu máš! Tu máš! bodal do obrazu jako šílený“ — a ukazoval jako corpus delicti rozbodaný obraz, který s sebou přinesl.

Obrazek — laciný to barvotisk — představoval bičování Krista. Postava Vykupitele byla netknutá, ale oba vojáci nemilordně probodáni.

„A co ti to napadlo, Kučero?“ tázal se ho kněz a počalo mu v hlavě svítat.

„Když já jsem to nemohl vydržet, aby Pána Ježíše bičovali a potom Ho ještě ukřížovali . . .“

— — — — —

rostou v tom černém poli jako houby po teplém dešti — tak zase na něho — Pavláta — i na jeho paní, že tu čeká práce jiná, neméně důležitá, práce kulturní. Ano, stane se průkopníkem nových ideí v tomto zpátečnickém konservativním kraji, nové myšlenky a názory vpraví časem do těch ježatých hlav, otevře jim zabeďněné mozky a provětrá plesnivé, bigotní jejich duše . . .

U nového nádraží první, co vyrostlo, nebyla sice továrna, ale panský pivovar postavil a skoro současně s nádražím také otevřel tu „nádražní restauraci“. V přízemí měla výčep i zvláštní místnost pro „lepší společnost“, v prvním poschodí pokojíčky pro letní hosty a kolem sebe kus ohrazeného pole s kuželníkem a mladými stromky kaštanovými — tak zvanou restaurační zahradu. Podsudní, kterému sládek svěřil vedení restaurace, během pouhých čtrnácti dnů dodělal se neočekávaných úspěchů. Pro mládež měl polyfon, při kterém se tančilo, starým koupil fonograf s komickými výstupy a písněmi, pánům v čistém pokojíčku prostřel na kulaté stolky sněhobílé ubrusy a naléval vskutku výborné pivo do krásných sklenic, tak že si libovali: „Hle, jako ve městě to máme!“ — „V Praze jsem byl, a lepší to tam nebylo!“ prohlásil konečně pan doktor, a to rozhodlo. Správce, lékař, dva učitelé, poštámistr, farář, lesní a četnický strážmistr od nepamětných časů tvořili zde tak zvanou „panskou společnost“, a ta se ze staré, špinavé hospůdky, kam snad po staletí chodili její předchůdci, přestěhovala nyní do nové restaurace a přijala do svého středu nového člena s novým, dosud zde nebývalým titulem „přednosta dráhy“.

„Inu, přece jen vidět, že pokračujeme,“ lichotili si všichni navzájem, prohlížejíce si svoji vyhrazenou místnost vzdušnou, s vysokým stropem, opatřenou dobrou ventilací, se stěnami vkusně malovanými, vysoká okna, bílé záclonky na nich, čistá podlaha, krásná lampa s bleskovým hořákem — to všecko je okouzlovalo a naplňovalo radostí a uspokojením.

„Hle, čeho jsem se tu ještě dočkal,“ liboval si starý farář, hladě svoji lysou hlavu.

„Konečně, konečně i u nás začíná se to hýbat,“ radostně mnul si ruce pan řídící.

„Ten pokojíček si sami vyzdobíme. Mám doma korunovační klenoty — dám to za sklo a semhle to pověším,“ sliboval pan správce.

Pan lesní přinesl vycpanou sůvu a několik párů srnčích parůžků, pan přednosta opatřil veliký jízdňák, pan poštámistr ještě větší plakát zvoucí na kterousi výstavu pražskou, po čase hodiny — pěkné pendlové — rozvážně tikaly na zdi, ba docela i zrcadlo zalesklo se mezi okny, u dveří vzbudil obdiv jednoho dne černý litinový věšák na klobouky, hole i kabáty, v rákosovém drážku běhal se krajinský list „Hlasatel“, na vyhrazeném stole tiskly se k sobě vyleštěné pивní tácky se sirníkem a karafinkou, a když potom na podzim rozpálila se

Katecheta vyprávěl pak ve škole dlouze a krásně celou hodinu dětem, jak Pán Ježíš za nepřátele své se modlil, jak všem, i těm lotrům odpustil, ba i za ně umřel, jak i my jsme povinni odpouštět těm, kteří nám ubližují, kteří nám nadávají, nám se posmívají a ustavičně hleděl při tom na Vaška.

Ten seděl vzdorně v první lavici na kraji a zarytě mlčel. Tohle si ve své hlavě srovnati nemohl. Jak by to mohl, nebránit se, když ho někdo bije, nenadávat, když mu kluci nadávají, nehodit kamenem, když po něm házejí . . .

— — — — —
Z Václava Kučery je dnes kněz s hlavou pomalu už prokvétající . . . A právě jako kněz nejen plně pochopil, ale často — přecasto už i řídil se příkázáním Kristovým: „Milujte nepřátele své; dobře činite těm, kteří vás nenávidí a modlete se za ty, kteří vám protivenství činí a utrhají vám.“

Žid.

I.

Felix Pavlát, jediný železniční úředník na malém našem nádražičku, cítil se šťastným, že právě on byl poslán do tohoto zapadlého hnízda. Přistěhoval se s paní asi o týden dříve, než tudy projel po nové lokálce první vlak, zařídil kancelář, rozložil tiskopisy, prohlédl jízdní řád a usmál se. Byl bystrou hlavou a dobrým odborníkem. Za výbornou svoji praxi odbornou děkoval tak rušnému nádraží jako je plzeňské, pochopil tudíž, že se v této stanici práci a starostí nestřhává. Všeho všudy projede nádražím během dne i noci osm vlaků — první rano v sedm, poslední večer v osm hodin — celou noc bude pokoj — a sám s tímhle ramenatým sluhou Sobotkou zde bude. Žádné hádky, žádá rivalita v úřadě. Až si Sobotku oblomí, až ho zasvěti do tajů „služby“, seznámí s telefonem, telegraf tu na lokálce na stěstí není, až mu vyloží všechny šimly a triky služby, za měsíc, nejdéle za dva, povede to vlastně Sobotka sám, a on, Pavlát, bude úřad jen reprezentovat a kontrolovat. Ke vlaku vyjde, skladiště prohlédne, inkoustovou tužkou pár podpisů načmárne, pokladnu si povede, a úřad bude v nejvýzornějším pořádku. Volného času užije ovšem on i jeho mladá žena tak, jak o tom horovali. Splnila se jejich vroucí tužba. Jako dráha, která tudy letos po prvé projíždí, má být v tomto zaostalém kraji průkopnicí rozkvětu hospodářského, jako od té dráhy se očekává, že po jejích kolejích — jako krev do těla žilami — pohnou se sem podniky průmyslové, zvláště továrny na zpracování dřeva že tu vy-

v koutě nová násypná kamna — stal se pokojík — jak tomu český národ říká — „útulnou místností“ . . .

Zde v této společnosti tedy nasadil Pavlát páky své obrodné činnosti. „Copaři copat! Jsme všichni!“ huboval večer, kdykoli se vracel kolem jedenácté domů a vyprávěl své paní, jaké debaty vede a jak se sráží s nimi, jak drtí a láme vítězně jejich plesnivé názory, jak boří jejich politické, vědecké, národní, umělecké i hospodářské předsudky, jak kývají hlavami a žádný neodváží se mu odporovat, jak tu časem, až zpracuje ty dědky, bude možno pořádat literární i hudební večírky, půjčí ochotně pianino do restaurace, a ona — Hanna — zahraje jim Smetanu nebo Dvořáka, zazpívá píseň, zarecituje báseň nějakou, kroužek se rozšíří, přizvou se i váženější rolníci, mezi lid se vyjde, sem tam cizí řečník se pozve, a to by v tom sám rarach musil vězet, aby se touhle stojatou kaluží nehnulo!

„Prosím vás, pane přednosto,“ krotíval nadšení Pavlátovo nejčastěji pan lesní, „my přece v téhle Lhotě u piva nebudeme luštit světoborné otázky sociální, náboženské, národnostní a jiné. Já se starám o své srnce, pan doktor o své pacienty, pan řídící o školu, každý o své, a sem se přijdeme pobavit jako lidé. Nekažte nám tu milou chvilku oddechu.“

Ale když Pavlát, nic nedbaje proseb a protestů, dál bezohledně házel do hovoru smolné věnce svých názorů a teorií, tu právě vznětlivý lesní to byl, který vždy první chytal a jako koudel hořel; rozčilením tváře mu zčervenaly, oči se leskly, hlas kovově hřměl, a zvláště dnes, kdy v debatě došlo na židy.

„To se mýlíte, pane přednosto, že bych ty křivonosky nenáviděl!“ vykládal s důrazem. „Mám je rád jako vás, nebo tuhle pana doktora — ale nenávidím v nich a na nich jejich vady. Předně jsou to naši národní odpůrci, a to my zde na hranicích těžce nesem. Každý žid zde v okolí ukrutně przní naši mateřštinu, blběně česky mluví, a to ještě jen tenkrát, když mu to nese zisk; mezi svými, anebo mezi pány, u soudu, ve společnosti, v zábavě s drzostí sobě vlastní mluví jen německy, odbírá německé noviny, jeho korespondence je německá, ať mluví tuhle poštmistr, děti posílá do německých škol — ať mluví pan řídící — a vy nám tu budete vykládat, že židé jsou lepšími než my!“ dohřál se lesní a napil se tak rázně, že dnem vzhůru obrátil sklenici.

„Tvrdím to dál,“ usmál se přednosto. „Znám národní židy, dobré vlastence, kteří čtou české knihy, posílají děti do českých škol.“

„To mě těší! Až já je z vlastní zkušenosti poznám, opravím si rád své mínění o nich,“ s novou chutí pokračoval lesní. „Zatím znám jen židy zdejšího kraje, a ti jsou takoví, jak jsem vám je vyličil po stránce národní. To však není celé. Oni jsou i našimi nepřáteli hospodářskými. Jsou to při-

živníci kraje, upíři. Neštítí se nejšpinavějších obchodů, lichvy a vyloženého podvodu. Všechn obchod obilní i dobytčářský, obchod dřívím i senem, všechno, co se u nás kupuje a prodává, oni mají v ruce. Ukáží vám prstem na rozparcelované selské dvory, jichž majitelé pracují někde v Americe — a za to děkujeme židům.“

„Vaše vina,“ usmál se přednosta.

„Naše vina? — Jak to myslíte?“ optali se všichni.

„Opravím se tedy a řeknu výstižněji: vaše hloupost. Ano, pánové, vinen je ne ten, kdo šidí, ale kdo se dá ošidit a napálit. Nic nekroutíte hlavou, pane faráři, obchod nezná morálky — tam platí: kdo s koho, ten s toho! Proč pak mne na příklad ještě žádný žid nenapálil? Prostě proto, že se nedám. Chytrost a agilnost židů mi právě imponuje, a přál bych si, abychom všichni byli takovými obchodníky, pak by to u nás na poli hospodářském i průmyslovém jinak vypadalo! Takový ospalý kraj jako zdejší patřil by minulosti. Na židy dopustit nedám, kupují od nich léta, a obslouží mne vždy k úplné spokojenosti!“ teď zas rozjařil se Pavlát, dopil, a protože už bl žilo se k jedenácté, a ostatní společnost seděla na sucho, čekajíc, až pan přednosta ukončí, zvedli se pánové k odchodu. Ale ještě venku, podáváje mu ruku, hrozil pan nadlesní: „Zítřa si to o těch židech dopovíme!“

„Tak zítřa na shledanou!“ usmál se pan přednosta, pospíchaje k nádraží, aby za tepla sdělil své choti, o čem dnes se musil s těmi dědky s plesnivými mozky v hlavách zase pohádat . . .

II.

„Zítřa bude pršet,“ prorokoval lesní cestou k městečku.

„Ba bude, máme už kolik dní západní vítr,“ souhlasil farář.

„A pak hvězdy svítí dnes a třepetají se jako rybky.“

„Také měsíc jde do nové čtvrti, a to se počasí rádo mění.“

Proroctví se slavně vyplnilo. Po půlnoci za lesy vylezly na nebe šedivé mraky, pohltily všechny hvězdy, a k ránu dalo se do hustého deště. Rázem citelně se ochladilo, nepříjemné sychravo — jako na Šumavě na podzim bývá — zahnało lidi ke práci do stodol a pod střechy, a kdo nemusil, nohy z domova nevytáhl.

„Jako jezevci,“ smál se v duchu Pavlát, když před odjezdem ranního vlaku neprodal ani jediného lístku. „Jak na ně kápne, už zalezou do děr, a pak bude lesní mluvit o hospodářské zdatnosti a pilnosti! Nedovedou ani využít dobrodiní dráhy. Je to přímo ostuda, jak málo používají tohoto dopravního prostředku. Ať se podívají na židy —“

To mu tu včerejší debatu připomenul jediný člověk, který toho dne z ranního vlaku vystoupil. Na první pohled, už svým

zevnějškem, ukazoval, že je žid. Byl promoklý, jako by ho z vody vytáhl, boty měl zabláčené a na rameni vlekl pečlivě zabalený ranec, těžký patrně, protože se pod ním prohýbal.

Pavlát soucitně zahleděl se na něho, jak spěchá přes peron deštěm do čekárny, a pomyslí si: „Tu ať si vezmou příklad! Psa by nevyhnal, a hle — žid jde za obchodem — v tom je kouzlo úspěchu, a ne v podvodu a nepoctivosti! — Ten židák tady s rancem na zádech už jistě proběhl dvě tři vesnice od rána — je jako myš mokrá — ale nedbá, jen aby vydělal!“

V čekárně třetí třídy mezitím rozbaloval mladý žid, takřka hoch ještě, svůj ranec. Nádražní sluha stál u něho a poslouchal ho, jak hubuje: „Co pak je to za pořádek? Proč pak netopíte? Všude už v nádražích se topí!“

„Pan přednosta nenařídil,“ omlouval se dobromyslně Sobotka.

„Od prvního října má se v čekárnách i vagonech topit! Ale to pan přednosta šetří na paušálu! Utiskuje chudé lidi, že nemají ani kde si osušit kabát a ohřát se! Kde pak máte knihu stížností? Napiši tam stížnost na vás slavnému ředitelství!“

Z mladíka šel opravdu strach, jak přísně mluvil, jak sebevědomě vystupoval a jak se při tom rancem zabýval.

Sobotka byl nováčkem a třásl se, aby o službu nepřišel; dalo mu to mnoho běhání a stálo to mnoho proseb, sám pan poslanec musil zakročiti, než místo ulovil, nádražním sluhou se stal, a teď mu ten židák vyhrožuje ředitelstvím! Židu není co věřit. Má dlouhé ruce, zmůže, co nikdo nezmůže, proto se Sobotka hned pokorně omlouvá: „Ráčeji prominout, mou vinou to není. Kdyby pan přednosta poručil, zatopím hned, až kamínka praskat budou.“

Žid zatím rozbalil ranec, a Sobotka mohl na jeho obsahu oči nechat. Kalendáře tam byly, samé kalendáře — jaktěživ tolik kalendářů pohromadě neviděl.

„Nu tak dobře, koupíte-li si kalendář, budu mlčet.“

„Prosím, ten já si kupuji vždycky až o Martinské pouti — ale když to musí být, tak je mi to jedno.“

„Musí to být, nemám-li se rozhněvat — tuhle mám jeden moc pěkný kalendář — ale ten je pro vás moc drahý, stojí zlatku pro vás.“

„I kde pak zlatku za kalendář! Dával jsem zaň nejvýš tři šestáčky, malý Pečlrkuv jestli mají!“

„Fuj — za tři šestáky — to není žádný pořádný kalendář! Tuhle je taky jeden moc krásný, a dám vám ho za korunu, vlastnímu bratru bych ho levněji nedal — je v něm čtení zábavné i poučné — trhy jsou v něm i špásové obrázky,“ a zatřepal před úžasým Sobotkou kalendářem.

Jako uhranut vytáhl dělník korunu, položil ji na stůl a sáhl po kalendáři.

„A kde pak je pan šstationschef? Jdu mu říct, proč ne-nechá topit,“ obrátil se náhle jinoch, bera stoh kalendářů pod paži, „vy mi zatím ručíte, že se mi tu žádný neztratí.“

„A to jsou bez starosti, zamknu čekárnu, a živá noha sem nevkočí,“ sliboval Sobotka, zamykaje hned za obchodníkem.

„Má úcta, pane šfacionschef,“ klaněl se hned ve dveřích mladistvý židák. „Jsou tak laskav, nepřáli by si nějaký kalendář?“

Pavlát zdvihl hlavu od účtů, které právě za uplynulý měsíc pro ředitelstvo chystal, pohlédl ke dveřím a spatřil žida s náručí kalendářů.

„A že jdete v takovém nečase?“ podivil se mu.

„Prosím, chléb je chléb. Čím horší počasí, tím lepší obchod pro mně. Lidi jsou aspoň doma — ale když sluníčko svítí, všeco se rozeběhne po polích a lese, brambory kopat, slít, stlaní hrabat — všecy dvěře najdu zavřené — a tak bych tuze prosil, dají mi počinek, koupějí si pro štěstí ode mne kalendář; mám pěkné zboží, tenhle na příklad s pikantním obsahem. Ráčeji se podívat, jaké fajn obrázky jsou v něm,“ a vytáhl jeden a rozevřel ho před Pavlátem.

„Víte, nemám právě času, ale jděte k mé paní, ta ho vybere a koupí.“

„Prosím, prosím, pán je tedy ženat; to jsem nevěděl. Myslil jsem, že odbudu kalendář pro svobodné pány — ale nic nedělá — mám tu jeden ještě lepší — „Rodina“ se jmenuje.“

„Jak jsem řekl, mé paní ho ukažte,“ ukončoval rozhovor přednosta, sahaje znovu po péru.

Po chvíli už klepal obchodník v prvním poschodí nádražní budovy na dvěře kuchyně, které mu Sobotka ochotně ukázal.

„Poniženě ručičku libám,“ klaněl se hned ve dveřích. „Milostpán vzkazuje, aby si milostpanička koupila ode mne nějaký kalendář.“

„Kalendář?“ podivila se paní přednostová. „Na ten je ještě času! Vždyť máme teprve říjen!“

„To nic nedělá — neztratí se — milostpán povídal.“

„Když myslí můj muž — tak ukažte — vyberu nějaký.“

Chvilí přehrabovala se v nabízeném zboží, prohlížela obrázky i obsah, ale nemohla se rozhodnouti pro žádný.

„Kdybych směl poradit, radil bych „Rodinu“ — je sice nejdražší, stojí dvě korunky, ale je v něm samotném za to všeco, co v těch ostatních dohromady, tuze krásné čtení, báječné obrázky, rodinná kronika.“

„A nic neslevíte? Na kalendářích se přece povoluje srážka?“

„Mají slitování s chudým židem,“ sesmutněl náhle prodavač, „a přejou mi těch pár grošů výdělku; voni jsou první

kupec a jistě dnes i poslední. Zkusím v tom počasí jako pes — nestrhávaj mi tedy percenta, co na těch knížkách mám!“

Srdce hnulo se v těle mladé paní, líto jí bylo mladého, kučeravého žida; vzala kalendář a položila zaň bílý zlatník na špinavou dlaň.

„Poniženě ručičku líbám, Pán Bůh jim dej štěstí! Budou jistě vzpomínat na Adolfka, že jim dobře poradil,“ švitořil žid ještě ve dveřích a poroučel se.

V čekárně uložil ostatní do rance, pouze jeden položil stranou. S tím jedním v ruce a s ostatními na rameně vešel znovu do kanceláře železničního úřadu. Pan přednosta právě počítal peníze.

„Tak milostpanička se dává poroučet,“ spustil hned Adolfeček, „že si vybrala tenhle ze všech nejpěknější kalendáříček; stojl prosím, jenom dvě korunky.“

Pavlát mrskl okem po silném kalendáři, spatřil jeho název „Rodina“ a usmál se. Napadlo mu, jaké rodinné tajemství svěřila mu asi před týdnem žena.

„Tak je dobře,“ řekl, vzal z řady dvě koruny, podal je židovi a znovu počítal, neposlouchaje ani slova díků, kterými Adolfeček se poroučel.

Teprve v poledne, když uzamkl kancelář a odcházel na oběd, sebral Pavlát kalendář a nesl si ho do bytu. Po obědě přečte mu žena něco. Je dobře, že si ho sama vybrala. Musí aspoň mlčet, budou-li v něm nějaké nesmysly, jaké v kalendářích bývají.

Vešel do kuchyně, políbil od horka a vaření uzardělou paničku, ale sotva že ji z náruče pustil, podívala se mu na ruku a povídá:

„Co pak to neseš?“

„Co jsi si vybrala — „Rodinu“ — zatím jen papírovou.“

„Blázníš? Vždyť já sama —“

„Já vím, miláčku, ale tohle je kalendář „Rodina“ — vždyť jsi mi přece vzkázala, abych ji koupil.“

„Já že jsem ti vzkázala? A kdo ti to vyřídil?“

„Ten žid přece.“

„Podívej se!“ vykřikla teď mladá paní, otevřela dvéře do jídelny, a tam ležel u příboru pana přednosta také kalendář — „Rodina“.

„Vždyť ty's mi vzkázal, abych koupila kalendář. Máry je svědek,“ otáčela se po služce.

„Nu ano, ale ten židák povídal, že jsi si vybrala tuhle ten.“ kotal Pavlát. V tom však kmitl mu mozkiem celý podvod, jehož obětí se stal.

„Zatracený žid! — Ale počkej!“ rozkřikl se a prudce otevřel okno.

„Sobotko,“ zavolal na sluhu, který vážným krokem kolébal se na oběd domů do městečka, „najděte tam někde toho žida, co tu prodával kalendáře, a přiveďte mi ho sem!“

„Prosím, milostpane,“ kývl Sobotka a klátil se dál.

„Ale je to mazanost!“ ulevoval si při obědě Pavlát. „A kdo by to v něm hledal! Takovou tvář poctivou má! Ale na mne si nepříjde! Na mne nevyzraje! Už k vůli včerejší debatě nesmím se dát tím chlapcem ošudit! Povím mu, zač je toho loket!“

„Jen jestli ještě bude v městečku,“ mínila paní.

„Malá starost! Kde by byl? Prší jako když z konve leje, pojede jistě odpoledním vlakem dál, a Sobotka ho přivede.“

Po obědě zapálil si doutník, natáhl se pohodlně na divan, ale na čtení nebylo ani pomyšlení. Na žida jen myslel, a počítala se mu i líbit jeho čipernost. Sestavoval si věty, kterými na hochy udeří, jak mu vrátí kalendář, a až bude mít zlatku v kapse, pak pochválí jeho vychytralost, i jak ji večer v kasině uvede jako doklad obchodní zdatnosti židovské.

Právě první lehká dřímota snášela se mu na víčka, když dolehl k němu z kuchyně křik. To Máry chechtala se na celé kolo, žena zlostně křičela, a Sobotka cosi nesrozumitelného kotal.

„Muži, pojď sem! To je hrůza!“ vrazila v tom do dveří paní přednostová. „Podívej se, ten nestydatý žid vnutí Sobotkovi třetí kalendář!“

Pavlát vyskočil rovnýma nohama; spatřil v kuchyni stát nádražního sluhu, a v jeho rukou zase — „Rodinu“.

„Prosím, neráčeji se hněvat, chytil jsem toho žida až za městečkem. Volal jsem na něho — ani se neohlíd. Musil jsem běžet, co mi nohy stačily, než jsem ho doběhl. Povídám mu, že pan přednosta chce, aby se vrátil. „Aha,“ povídá mi žid, to se pan přednosta dohodl s paničkou, že si také koupí jeden kalendář; říkal, že si vezme „Rodinu“, až svolí-li jeho paní — tak, prosím vás, ušetřte mi v tom nečase cestu, dejte mi zlatku a vezměte jim tuhle jednu „Rodinu“ — je už to poslední kousek, co mi zbyl, schválně jsem to pro vašeho pána schoval.“

„A vy jste mu tu zlatku dal?“

„Prosím, milostpane, dal! Bylo mi ho líto.“

Pan přednosta zaklel, až se okna zatřásla.

„Kde je ten žid?“ vykřikl zuřivě, jakoby chtěl z něho drobtů nadělat.

„To sám Pán Bůh ví. Měl už rozprodáno. Šel s prázdnem a tuze pospíchal“

„To je úžasná drzost! To už přesahuje všechny meze!“ soplila i paní. „Sobotko, ten kalendář si necháte, my už máme dva.“

„Vždyť já jsem si také jeden od něho koupil — co pak bych s ním dělal?“ bránil se Sobotka.

Pavlát beze slova narazil na hlavu červenou čepici, sebral Sobotku a spěchal do kanceláře.

„Tu je zlatník,“ povídal při zavřených dveřích, „dejte sem kalendář — ale to vám pravím, nikomu se ani slůvkem nezmiňujte, jak nás ten žid napálil!“ — —

Večer, jako jindy, šel Pavlát do restaurace. Pan lesní už tam seděl jako Perun v oblacích dýmu, který se hrnul z jeho dýmky i úst, hladil si vousy, a čtveráctví hrálo mu ve veselých očkách. Čekal, až se sešla celá společnost, a potom povídá, jakoby se nechuměhlo: „Tak vám byl u mne takový spratek židovský, kupuje od nás zaječl kůžičky, a slíbil ženě kalendář, pěkný kalendář „Rodinu“. Dnes přijde a povídá: „Nezlobějí se na mě, paní fořtová, nesl jsem jim tuze pěkný kalendář, ale viděl ho pan přednosta z dráhy, a tak se mu zalíbil, že hned si koupil jeden, jeho panička taky jeden, a ještě za mnou poslali Sobotku pro jeden.“

Pavlát vyskočil, odplivl, pivo nechal nedopité a utekl. Věděl, že dnes by v té společnosti neobstál ani on, ani jeho názory.

Doma už ho čekala žena. „Felixi, považ si, jenom si to považ, tři nové kalendáře máme, a nikdo si nevšimne — vždyť jsou všechny z letošního roku! Musíme si koupiti nový.“ — —

Po týdnů žádal pan přednosta o přeložení. Stal se u nás prostě nemožným, neboť kde kdo se ho ptal, neví-li, kolikátého dnes je, a kdy zas přijede ten žid s kalendáři . . .

Prozrazena.

Taková sběratelská manie zuřila v pravém slova smyslu celým cukrovarem. Byla nakažlivá jako horečka a zachvátla každého, kdo tovární práh překročil. Ředitel s vášní odborníka v celém kraji pátral po pohanských pohřebištích, dal rozkopat kde jaký vršek byl, v každém mraveništi spatřoval keltickou mohvlu a ve svém bytu měl plno roztřískaných popelníc, rzí přežraných nožů, náramků a jehlic, staré mlaty, šlpy, z pazourků primitivně urobené nástroje, staré hřebeny, brusy a mince válely se tu všude po oknech, skříních a koutech.

Pan správce byl zas zapálený přírodopisec. Měl úžasnou sbírku brouků a motýlů tuzemských i cizokrajných, sbíral květiny, určoval a lisoval je, vyměňoval je s jinými odborníky za vzácné exempláře exotické — popisoval a ukládal pozorně do zažloutlého herbáře.

Pan cukrmistr nemluvil o ničem, než o — markách. Stál v čilé korespondenci s proslulými odborníky, odebíral několik časopisů a byl členem několika klubů filatelistů. Věděl na vlas, co stojí modrý svatý Mauritius, jak vzácný je exemplář „Venezuela“ — měl marky z Číny a Kréty, ze Siamu a Sudanu, ze státu Kongo a ostrovů Haiti. Tovární lékař sbíral špičky od doutníků, asistent jízdní listky z dráhy, starší dámy sbíraly klepy, mladší pohlednice, děti staniol s čokolády. Zkrátka, všecko, nač si kdo pomyslí, sbíralo se v továrně — od dvoj-smyslných anekdot až do stozlatových diplomů Ústřední Matice, od sbírky nerostů až k celým seriím všelijakých fotografií a obrázků, od pohozených škatulek po švédských sirkách až — k čtvrtzlatníkům.

Ach, pamatujete se ještě na ony vzácné exempláře stříbrné naší měny — platící 25 kr. r. č.? Vymřely, vymizely — čiperné hlavy udávaly je v obchodech místo korun — a stát pospíšil si stáhnouti je z oběhu. A tento krásný druh peněz po celý rok neúmorně sbíral technický adjunkt cukrovaru pan Alois Korba. Byl to praktický sport — nutící mimovolně k šetrnosti. Alois Korba měl v továrně samé hojně následovníků. Pan asistent na př. sbíral dvacetníky ražené jen r. 1880, pan skladník desetníky z téhož roku, a celá řada dělníků byla, jež bažila po krejcarech s určitým letopočtem anebo s písmeny „K. B.“, anebo s uherskou korunou a anděličky... Příjemný, nenápadný návod k množení úspor a k založení kapitálů...

Všichni podporovali se vzájemně a vzájemně na sebe žárili. Každý měl pomoci továrních dělníků daleko rozvětvenou síť horlivých sběratelů, a každý s výsledky své činnosti úzkostlivě se tajil. Teprve, když minul rok, v určitý den sešli se „sběratelé“ a každý chlubil se dosaženým výsledkem. Byly to v pravém slova smyslu dostihy — ba jako v závodech pravých ani sázky nechyběly a byly uzavírány zcela vážně o vysoké obnosy, podaří-li se na př. adjunktovi Korbovi sehnati do roka čtvrtzlatníků čtyři sta čili nic, sebere-li se do roka krejcarů určitého data za desítku, anebo „maďarských“ čtyřáků alespoň za pětku... Tím zájem na sběratelské činnosti rozšířil se po celé vsi, v krámech i hospodách, u kupce i pekaře pilně prohlíželi špinavé mince, hádali, kolik kdo už jich asi má, a čím více blížila se kritická doba, tím více rostlo pak napětí na všech stranách, nemluvalo se už ani o válce, ani o politice, ani o vědě a literatuře, ale pouze o čtyřácích, čtvrtzlatnících, šestákách a krejcarech...

A teď se pan adjunkt Korba oženil. Přivezl si mladou paničku — usměvavou, veselou, ubytoval se s ní v úřednickém domě továrny, přestal chodit do kantiny na stravu, večer na pivo, vodil ji za ruku na procházky, nosil ji přes ruku plaid anebo lupičku a viděl pouze ji — Růžu, a ne

usměvavé tváře, útrpné pohledy, štiplavé poznámky a posměšná gesta přátel . . .

„To jsem zvědav, jestli ten chlapík přestane sbírat čtvrtzlatníky, anebo ne; já na něho vsadil bedničku britanik,“ ulevil si ředitel továrny, když už to asi čtrnácte dnů trvalo.

„Ten sbírá teď medové hubičky,“ broukl zlomyslně starý mládenec — šedobradý účetní — a vyplivl se pohrdavě na zem.

„Vi, že sbírám špičky, ale co je ženat, neodvedl mi ani jedné,“ stěžoval si trpce na Korbu lékař.

„Vy prohrajete,“ usmál se na ředitele správce. „Letos si lacino zakouřím.“

„Uvidíme, uvidíme! Dáme si pozor v továrně. Za týden nám počne kampaň, fabrika zahemží se lidmi — to je i kampaň na čtvrtzlatníky,“ a ředitel si umíňoval, že dopíše do banky, aby jich poslali pytlík aspoň k jedné sobotní výplatě.

II.

Mladá paní adjunktová točila se kolem plotny v bílém čepceku a nažehlené zástěře. Vařila. Už skoro celý měsíc vařila sama. Jenom asi týden, než ji tu usadila, vařila za ní maminka. Ale potom odejela. a Růža ujala se zcela samostatně vlády.

Muž dal jí na prvního tři desítky a řekl jí: „Každý den zlatku smíš provařit, dluhy dělat nesmíš a zálohy se nepovolí.“

Štěstí, že tu ještě byla maminka. Sestavila jí hned rozpočet na celý měsíc napřed, a jak dobře, ještě tři dny, a bude konec měsíce, a ona má v kožené portmonce ještě tři kulačkové zlatníky a v hlavičce složené tři recepty na obědy a večere . . .

„Už vyjdu — už vyjdu!“ zatleskala rukama. „Muž — ach — ten mne pochválí, triumf to bude, říká, jak živ tak dobře nejedl, jenom o zálohu nebudu-li říkat — a už nebudu — nebudu,“ zazpívala si.

Byla v kuchyni sama. Služku prozatím neměli, jen posluhovačku, překázela by zbytečně, až po roce snad ji vezmou.

Náhle jako ostrý trn píchl Růžu do ucha pronikavý zvuk. „Trrrrn,“ to tak zadrnčel elektrický zvonek. Panička letěla ke dveřím a odšoupla opatrně okénko.

„—kulíbám, milostpaní — naše milostpaní se dává poroučet a posílá tohle psaní, a mám počkat na odpověď,“ jedním proudem také jako elektrika drmolila řiditelovic služka.

Růža rozřízla opatrně obálku a četla; ručičky se jí chvilí zachvěly, a ke konci si z těžka oddychla — „zápisného se platí jeden zlatý, a roční příspěvek obnáší zlaté dva — a k vůli jednoduchosti platí se to najednou. Jsme všechny členkami spolku tak humanního a vlasteneckého, doufám tudíž . . .“

Ach, dál to mladá paní ani nečetla. Věděla, co je to v továrně „ředitelka“, a proto bez hlesu sedla a na ohmatanou listinu plnou jmen napsala nejnižší: „Růžena Korbová“, složila to opatrně a podala služce. „Tak, že se nechám poroučet,“ řekla s vldným úsměvem.

Ale služka stála u dveří jako kamenná.

„Jej, to jsem —“ řukla se Růža do čela a už hmatala vzadu v kapse, vytáhla portmonku — (pěknou — novou, byla z výbavy) — a z ní tři bílé zlatníky. „Tu je zápisné — zde jsou dva zlaté — příspěvek roční.“

Služka ještě chvíli držela nataženou dlaň, ale když žádné pokračování z ruky mladé paní nevycházelo, sevřela ji zlostně v pěst, na půl huby řekla „kulíbám“ a zmizela.

„Čekala jistě diškreci,“ šlehlo Růže pod čelem pokrytým pěkně nakadeřenými vlásky — pak si položila prstíček na červené rtíky a zamyslíla se . . . Jak to teď bude, má prosit muže o zálohu, psát mamince, vydlužit se vedle u paní cukrmistrové, koupit maso na dluh, nebo vařit dva dny po sobě šhubánky? Chyběla, že i svoje úspory dívčí v návalu lásky odevzdala mužovi, vidí, že bude velice nutno pořídít si tajný disposiční fond — takový, jaký má muž tamhle, a zahleděla se k psacímu stolu . . .

V tom jakoby klubko hadů odněkud se vyrojilo, zasyčelo to v kuchyni na plotně, pronikavý zápach zavanul kolem, a kotouče dýmu rozvalily se kuchyňkou.

Uleknutá — jakoby zrádně nepřítelem zaskočená — na okamžik celá zmatená stála tu Růža. Kučeravou hlavinku s bílým čepečkem instinktivně obrátila ke kamnům, a jemné chřípí na nosíčku znatelně se zachvělo jak vtáhla do sebe připálenou vůni čehosi dosud neznámého . . . Větrila plaše hrozcí a valcí se nehodu. V tom vypískla pronikavě — ruce nad hlavou zalomila a jako pravá rekyně hrnula se přímo ke zdroji všeho neštěstí, k plotně. — „Nákyp — můj nákyp citronový —“ naříkala cestou. „A muž se těšil — tak se naň těšil — a já se tak chlubila!“ A tu si vzpomněla, jak vyzývavě líčila svoje kuchařské úspěchy v oboru nákyků . . .

„Tak, na co pak jsi myslí — holoubku — co?“ smál se pak Korba svojí ženušce, omlouvající strašlivě přiboudlý, nepovedený nákyp.

Sklonila hlavu. To mu teprv nemohla povědět — nač myslila . . . Byla to hříšná, ohavná myšlenka, za kterou ji Pán Bůh hned v zápětí potrestal, ale ona se mu z ní vyzpovídati nemůže, protože by jí to on — Korba — jistě neodpustil . . . Ale ať se nehněvá, nahradí mu to, jistě nahradí, přičiní se, aby večer i zítra lépe mu chutnalo, uvaří mu jeho zamilovanou peče — — Nedořekla, zase se tak zamyslíla, zarazila, v tváři začervenala.

„Ale, bloudku, bloudku, jednou jako nikdy,“ hladil ji muž a vymlouval nehodu; „vždyť to konečně nebylo tak zlé — hle, ještě si vezmu kousíček,“ a s ohromným sebezapřením vskutku odkrojil si ještě kousek zuhelnatělé svrchní kůrky.

„Ale teď volá továrna,“ loučil se konečně, „ta je v kampani nade vše a především — mlč — mlč, pak zase se užijem — to jinak nejde v cukrovaru,“ a už si zapaloval cigaretu a natahoval lodenový kabát.

„Nenajedl se — nenajedl,“ dala se do pláče Růža; „neřekl mi to, ale já to vím — má hlad a musí se tak namáhat — můj muž ubohý!“ a místo aby umyla po obědě talíře, nože a vidličky, seděla na divanu a plakala, až se jí ramínka v růžové blůzce třásla.

„Ale co — to nebude hřích — to se stane z lásky,“ řekla energicky a otřela si oči — —

III.

„Pane adjunkte, pane adjunkte, já mám čtvrtzlatník!“ ozvalo se náhle v poledne varní sníl. Bylo to pravé vzrušení, jež ta slova vyvolala. Nikdo se už ani nepamatoval na podobnou událost, tak důkladně na kolik mil daleko široko byly už všechny čtvrtzlatníky vysbírány. „Mám čtvrtzlatník, mám čtvrtzlatník!“ jásal Pepa, kluk, kterého celá továrna měla pro nutné posílky a drobné pochůzky, a dupal z přízemí po schodech nahoru k vakuům, kde zahlédl adjunkta Korbu. I tomu zakmitlo se radostné překvapení v očích. Co je ženat, nespátřil čtvrtzlatník, nikdo mu ho nepřinesl, a sám si ani nevzpomněl — až teď tím výkřikem stará láska se v něm probudila. „Ukaž!“ zavolal dychtivě a odtáhl hlavu od skleněného, horkého okénka, za kterým bublala, čefila se a vařila těžká cukrovina.

„Ach — skutečně — čtvrtzlatník,“ blaženě přikývl adjunkt a zadíval se na malé, matně lesklé, bílé kolečko, jež Pepa mezi ušpiněným palcem a ukazováčkem jako hostii zvedal vysoko nad hlavu.

„Tu máš dvacet a šest krejcarů — krejcar je ažia,“ vyplácel ochotně Korba.

„Děkuju krásně,“ a jako by se propadl, chlapec zmizel za nejbližším odpařovacím tělesem.

„Tak, to už je sedmdesátýpátý kousek,“ počítal v duchu Korba, „ještě pětadvacet, a bude rovná stovka — ředitel vyhraje — bude mít radost — ale měl bych to říci ženě, co sbírám, Růžence — jenom se bojím, aby nevyzvonila, neprozradila, kolik kousků už mám . . . Ale nic jí neřeknu — to je moje tajemství — nesmířela by to,“ tak konečně se rozhodl a umlňil si, až bude doma sám, pak že teprve uloží nový přírůstek k ostatním do zvláštní krabičky ve psacím stolku.

V tajném oddělení — ve skryté zásuvce — v takovém koutě, jak truhlář ujišťoval, že ho v tom stolku nikdo nanajde a neobjeví, tam choval svoje miláčky. Měl tam i jiné věci ze svého bouřlivého mládenectví — všechno, co chtěl odklidit s očí své mladé žinky, sem do té tajné přihrádky uložil.

S těmi myšlenkami v hlavě kráčet po chvíli řepníkem. Díval se na zásobu řepy, jež v ohromném záhonu byla zde nakupena, a již dravý proud vody zákeřně z dola podemýlal a podežíral.

„Pane adjunkte — čtvrtzlatník!“

„Není možná!“ podivil se Korba a znalecky převracel na dlani vzácnou tu minci, „ty máš dnes nějaké štěstí,“ radostně usmíval se Korba a vyplatil Pepovi plnou valutu a přidal k ní výminečně krejcarů dvě.

Pan adjunkt byl ve výborné náladě. To už se mu dávno nepříhodilo, aby během jednoho dne podařilo se mu uloviti párek těch vzácných bělásků. Potřepával a pohrával si jimi v kapse, až hlasitě zvonily.

Potkal ho ředitel, a Korba se nezdržel, aby se nepochlubil. „Tak jsem dnes ulovil dva najednou — dva čtvrtzlatníčky!“

„Ajajaj,“ s živou účastí hned zastavil se ředitel, „však jsem si myslel, jestli iste se nezbláznil docela a nezanedbáváte-li sbírky — no, těší mne, že jste už vystřízlivěl.“ A po tomto otcovském projevu kolébala se hlava cukrovaru zas majestátně dál. —

I Korba obrátil se na patě, prošel fabrikou po celé její délce a zastavil se na vysokém vzdušném řízkovém mostě, jenž křížem protínal zadní dvůr továrny. Oddychl si z plných plic, zapálil si doutník a v příjemném chladu koupal vedrem unavené, zemdlené tělo.

Blížil se konec šichty. Na ohromných stožárech zaplanuly už mléčné koule obloukových lamp elektrických, a modravou magickou září polévaly černou lepenkou kryté, jako smola lesklým dehtem natřené střechy, když zahlaholil u vrat zvonec, a nad strojovnou zahoukla parní píšťala.

„Padla!“ vykřikli dělníci a hrnuli se k východu.

I Korba zamířil zpět do továrny, vešel do laboratoře, předal asistentovi službu a vesele odcházel k domovu.

„Pane adjunkte, pane adjunkte,“ volal na něho znovu Pepa a hnal se k němu přes celý dvůr, „všude vás hledám — nemohu vás nikde najít — já mám zase jeden čtvrtzlatník!“

„Pepo, prosím tě, kde to bereš jen?“ sepal ruce nad radostí zářícím klukem.

„Milostpaní mi je dává,“ čtverácky se usmál Pepa.

„Milostpaní, která milostpaní?“ ptal se Korba — vždyť přece až dosud bylo radostí každé z paniček, když mu mohla

osobně a vlastnoručně odevzdat exempláře hledané mince a přijati za to Korbův vroucí dík a uctivé políbení ruky . . .

„Ale vaše milostpaní,“ vypukl Pepa a zamrkal očima.

„Moje žena? Ten první už ti dala? — A na co?“

„Na vajlíčka — a druhý na šunku, a třetí teď na pivo.“

„Ale, ale,“ divil se adjunkt a vyplatil čtvrtzlatník ale byl nějak roztržit — protože platil bez ažia. Pepík si ani nevšiml a zamyšlen zamířil k domovu . . .

IV.

„Tak, mužičku -- tak,“ vítala Korbu s úsměvem Růža. Tváře jí hořely, ústa se smála, ruce dychtivě po něm se vzplnaly. Celým bytem vanula libá vůně jakási, a na žhavé plotně v nějaké pánvi praskalo to a syčelo, ale Růža jako čarodějka místo s kouzelným proutkem s vařečkou v ruce bděla nad tím.

„Jdi — jdi,“ odbývala muže, když se k ní točil a bočil, „až potom — ať to nezkazím — nech mne — prosím tě, nech mne,“ podrážděně, až nervosně ho prosila.

Nechal ji tedy a šel do salonku přímo ke svému psacímu stolu.

V kuchyni oháněla se dál mladá paní. Pod mísou na kredenci měla otevřenou „První českou kuchařku“ na stránce, která začínala heslem „Šunka s vejci čili císařská šunka“. Každé chvíli pozdvihla mísu, přečetla několik řádek, skočila k plotně a mručíc polohlasně, opakovala si přečtenou větu nad rozpáleným kuthanem . . . Hotová čarodějka . . .

Mezitím přepočítával už asi po třetí svoje bělásky Korba. Scházely mu tři. — Ano, právě tři!

„Tak, mužičku, je-li libo — večere je — —“ ozvala se sladkým hlasem ve dveřích salonku Růžena. Pokus její se šunkou a vejci na poprvé hned nad očekávání se zdařil. Hrudí hrdostí se jí dmula, těšila se na chválu, kterou její kuchařské umění znova ověncí muž — na všechno už zapomněla — až teď jako by jí k srdci bodl. Nedořekla — musila se rukou zachytiti věřejí, aby neklesla.

Muž seděl nad tajnou zásuvkou a počítal — čtvrtzlatníky.

„Poslouchej, ženuško,“ počal nevinně, „mně tu schází tři kousky — tady v mojí sbírce —“

Nohy se chvěly pod Růžou, srdce jí bušilo jako zvon, krev ve spáncích jí šuměla, a v krku měla pocit, jako by ji někdo škrtil. Ne, za nic nemohla promluvit. Jenom v strašných rozpacích pokašlávala a nohou šoupala. „Utec — utec!“ radil jí vnitřní hlas — ale jakoby přikována byla — hnout se nemohla.

„Někdo mi vzal tři čtvrtzlatníky,“ zase tak pevně řekl muž — a teď zvedl hlavu, vstal, blížil se k ní, slyší jeho kroky — už po ní sahá, už jí běře kolem pasu.

„Omdlít — omdlít musíš,“ bouřil vnitřní hlas, „omdlít, a tím se spasíš —“ slyší Růža — ale jen oči přivírá a úsilně myslí, jak by měla omdlít, jak padnout, aby se neuhodila — a muže aby tuze nepolekala. — „Anebo zapři, selži — nepřiznej se!“ křičí dál vnitřní hlas — a jakoby břitvy v pádu chytla se této rady Růža.

„Vzal? Čtvrtzlatníky?“ opakovala po muži ku podivu nevinným hlasem, „A kdo by to mohl být? — Nikdo sem nevejde. — A kde jsi je měl?“

Korba vyvalil na svoji ženu oči. Mluvila tak upřímně, tak klidně.

„V tajné zásuvce ve stolu.“

„A ta je mi pěkně tajná,“ smála se na pohled vesele Růža, „když se ti z ní ztrácejí peníze, a tajná, i hledme — tajná — on má přede mnou tajnosti — a to jsem potom před Bohem jeho žena,“ a bláá zástěrka putovala k očím, „a naposled myslí, že mu kradu!“

„Ale — Růženko — ne — prosím tě — já nic nemyslím — já jen — tento — když on Pepa —“

„Pepa?“ náhle zarazila se Růža v pláči. „Co je s Pepou?“

„Lump je — a já ho vyženu zítra! — Řekl, že tys mu dala ty tři čtvrtzlatníky, co mi přinesl.“

„On ti je přinesl — a proč?“

„Nu, já je přece sbírám — nosí mi je kde kdo v celém cukrovaru.“

To bylo přes příliš pro ubohou Růženu na poprvé. Kradla, lhala — teď ještě Pepu do toho spletla — třásla se jako hříšnice na celém těle, a najednou — buch — prudce padla na kolena a sepjala ruce.

„Já jsem prozrazena!“ zasténala a skutečně omdlela.

* * *

U vychladlé „cisařské“ šunky seděl Korba. Růže seděla mu na klíně. Ruce ovljela kolem jeho hrdla a uplakanou hlavíčku měla položenou na jeho mužném rameni.

„Přisahám — tři — jenom tři,“ škytala a zvedala tři růžové prstíky; „já jsem se ptala paní cukrmistrové, jestli smím, a ona řekla, že ano, že tam zas mohu dát všechno po prvním.“

„No, tak už neplač — no, byla to záloha — no, a já ti je dám — jsou všechny tvoje — no — a je jich přes sedmdesát, a přestanu sbírat — ať říká ředitel, co chce — beztoho je to bláznovství — no — a budeme spolu číst — hrát na piano — procházet se — no —“

A dvojce retы splynuly ve vroucím políbení. V té chvíli prohrál ředitel krabici britanik.

Primice.

1.

Počestná obec Rakovno mezi své rodáky počítala sice již advokáty, lékaře a učitele, vyšli z ní a ve světě působili inženýři, úředníci a správcové, synek z Benešovic statku do-
táhl to na vojně až na plukovníka, ale co Rakovno Rakovnem stojí, pokud nejstarší paměť lidská sahá, nikdy žádný z jeho synů nestal se — knězem.

Kdysi — před lety — pokusil se sice o to zkažený student Váchův; vstoupil do kláštera Milosrdných bratří a ukázal se zde v řádovém rouše s koženým pásem kolem beder a dlouhým škapulířem. Když však po roce zavítal opět do rodného místa, už měl na sobě uniformu finanční stráže se zelenými výložky a šavličkou po boku . . .

Až teď bylo jisto, že „citelnou mezeru“ v kruhu Rakovenských rodáků vyplní Václav Jonáš. Hned od malička byl k tomu veden. Jeho otec kostelníčil při farním chrámu, a tak synek zamiloval si už v útlém dětství to kostelní ovzduší. Hrával si „na kněze“, stavěl oltáře, vodil procesí dětská a na otázku „čím pak budeš, Vašíčku“, odpovídal jasně a určitě: „Velebným pánem.“

Sotva že se stal „školákem“ — ještě ani missál neunesl a na oltář pořádně nedosáhl, už ministroval. A když tak v neděli klečel na oltářním stupínku v bílé rochetce a s ručkama sepjatýma, tu s libostí spočinulo na něm kde které oko zbožné osady, a hlavou všem táhla jediná myšlenka: „Bože, to je hezký chlapeček jako andělíček . . .“ Na prstu skleněné konvičky s vodou a vínem, pod paži cínový talíř, tak chodil malý ministrant na faru i z fary vždycky čistě umytý, učesaný a obutý, nosil i velebnému pánu psaní na poštu, cigara od kupce, sem tam poslal si ho ke krejčímu, k ševci, tak že i na farě byl pomalu jako doma a bez ptání už si sám v duši říkal, že nepovolí, až se také stane jednou „velebným pánem“.

To silné přání provázelo ho i do města na gymnasium i později do studentského konviktu, kam protekce fary mu pomohla, a jistě působilo na celou jeho povahu. Když se sjeli o prázdninách studenti domů do Rakovna, tu Jonášův zjev mezi nimi přímo píchal do očí, tak byl vážný a usedlý, vždycky pěkně učesaný, boty vyleštěné — a proto mu i vlastní spolužáci ve škole přezdívali „farář“.

Tak s ním srostl ten pevný úmysl stát se knězem, že se jen usmíval, když mu po maturitě domlouval kde kdo, aby si nekazil život a nezavíral se do semináře, takový talent jako on je, aby se dal zapsat na universitu, jiné štěstí a jiná kariéra že ho ve světě jistě čeká . . . To už měl dávno podanou

žádost i jistotu, že do semináře přijat bude, a také hned po prázdninách s nadšením do něho odejel.

Tu a tam vyskytly se ještě pochybnosti, že nevytrvá, že tu kutnu shodí jako ten student Váchovic... Ale rok po roce tichly ty hlasy víc a více, podezření mizelo, a za to rostla jistota, že Václav Jonáš knězem se stane přes všechny svůdné léčky — děj se co děj. Neomylné známky na to ukazovaly.

Hned jak se jaro otevíralo, sháněl kostelník Jonáš po okolních mlýnech kačí vejce a tuze prosil o čerstvá, že je chce pod slepici jako násadu, kostelnice starala se o ranná kuřata i housátka, tak že se jim už v máji batolilo po dvorku i kolem baráku drůbeže víc než někde na statku.

„Prosím vás, co s tím budete dělat? Nač toho tolik chováte?“ ptaly se Jonášky zvědavé panímámy, a ta jim chlubně a hrdě odpovídala: „Co pak nevíte, že budeme letos slavit primici?“

„Primici? A co je to, prosím vás?“

„To je jako svatba,“ ochotně vykládala kostelníková; „náš pan majstr bude na kněze posvěcen, první mši svatou bude zde sloužit. Pozveme kde koho, aby tu radost s námi oslavil.“

„A kam tolik hostů posadíte? Vždyť máte baráček jako náprstek a světničku v něm jako dírkou!“

„Kde pak u nás! To dá rozum, že se s tou slávou rozťahovat nemůžeme. Na faře se vystrojí primice, a já tu drůbež chystám jako pomoc do farské kuchyně.“

Jednoho krásného dne červnového roznášel rurální listonoš Rakovnem poštu. Jindy dal na faru a do školy noviny, sem tam nějakou pohledničku nebo psaní — ani půl hodiny to netrvalo a byl s celou obcí hotov. Ale dnes nohy si mohl uběhat. Do každého skoro stavení dodati musil bílou obálku, ze které pak vypadl tuhý lístek se zlatou ořízkou a na něm hezky tučným, čitelným písmem — černé na bílém — bylo vytištěno, že Václav Jonáš, alumnus biskupského semináře, bude dne 17. července na kněze posvěcen a dne 24. července že bude sloužit svoji první mši sv. ve farním chrámu Páně v Rakovně...

II.

„Kakrahnáti, to jsme tu ještě neviděli,“ rozhovořoval se večer v hostinci starý Šrámek; „víme — svateb už tu bylo a všelijakých — ale primice ne — jaktěživa ne.“

„Já už to viděl a prožil,“ hned se chlubil soused Máček; byl z města, sem do Rakovan se přizemil a sesedlačil, úplně splynul se svým okolím, tak že i za souseda byl přijat.

„Kam pak se děje — Máček — a aby ten všechno neviděl a všemu nerozuměl!“ píchli ho hned jeho rival Kubát, který

prodělal okupaci bosenskou jako kaprál od myslivců, a osvojoval si proto nejširší rozhled a největší zkušenost v celé obci.

Ale Máček se nedal. „V Bosně mezi Turky a Mahomedány primici ovšem nelze vidět — ale já ji viděl!“ zmužile řek po Kubátovi.

„I nechte škorpení, a povídej, Máčku, povídej, co a jak bude,“ nutili všichni.

„Za mých mladých let slavil u nás ve městě primici nyníjší pan děkan — je městský synek, a proto si ho město teď po letech zvolilo děkanem.“

„A stať! Kakrahnáti! Koukejme se! To bychom tu po čase mohli mít i my svého rodáka jemnostpánem.“

„Vida — Davida! Kdo by to byl řekl do kostelníka a toho jeho synka! Takoví svatouškové se zdají a jak chytře si políknou! Jemnostpán už má vskutku léta — zlé by to nebylo — otec kostelníkem, syn už farářem . . .“

„A že to jemnostpán neprohlédne! Ještě prý hostinu mu vystrojí.“

„Toť je jisto — tlačit se na něho bude, aby ho vypíchl; měli bychom jemnostpána upozornit, aby tomu mladíkovi tuze nevěřil.“

V koutě seděl pan řídící a smál se, až mu slzy v očích stály.

„To není k smíchu,“ durdili se sousedé, „chtít připravit někoho o místo! Jak pak by vám bylo, kdyby vás někdo tlačil s chleba!“

„Náramně k smíchu je to,“ prohlásil však pan řídící, který až dosud mlčel a jen poslouchal, „protože zdejší faru neobsazujete vy — jako ve městě děkanství, ale obsazuje ji patron — tedy náš pan hrabě; panem farářem nikdo nehne — jenom smrt, a pak sem jako vždycky přijde farář z Borovna.“

„A to je jiná. — Tak, Máčku, povídej dál.“

„Náramná sláva tenkrát byla u nás ve městě. Zvony mohli rozbít, když vyzváněli, hasiči, veteráni, ostrostřelci — všechno vyrukovalo. V první lavici v kostele seděl pan purkmistr s městskou radou, kázání bez konce dlouhé, muzika i intrády na kůru, až kostel se třásl, řada družiček jako čmelíků kolem oltářních stupňů, u oltáře alespoň tucet kněží a všichni přisluhovali tomu mladíčkému, novopečenému velebníčkovi. Muzika ho přivedla do kostela, s muzikou ho vyprovodili domů, a muzika jim hrála až do večera při hostině, kterou rodiče vystrojili nejméně pro půl města.“

„Kakrahnáti,“ olízl se starý Šrámek, „na faře se také strojí, hostina tam bude asi slavná, pobije-li kostelnice svoje stáda — husí, kačí a kuřecí — to bude nějaké pečínky!“

„Nu, pozvání jsme, tak půjdeme — což? Ať něco uvidíme a dobře se pomějeme!“ navrhoval hned Kubát.

Panem řídícím to sice trhlo, už chtěl vykládat o rozdílů mezi oznámením a pozváním — ale mávl jen rukou a usmál se nějak útrpně.

Za to Máček hned se vypjal, opovržlivě se podíval na Kubáta a zajel do něho: „To by jsi se nestyděl jen tak beze všeho jít a posadit se za stůl? To se musí dát dřív tomu novosvěcenci nějaký present — naše město mu tenkrát věnovalo zlatý kalich.“

„Vida Davida! Kalich, a zlatý hned! A kdo ho jako má dát?“

„Inu, kdo jiný — my — obec přece,“ necítil se opojen svým úspěchem Máček, „a do něho se může dát vyřýt věnování — slova nějaká — pan řídící by nám to sesumíroval.“

„I děkuji, děkuji, mne do ničeho nezasvěcujte — a ostatně — odbila devátá — to je můj čas — dobrou noc!“ loučil se chvatně pan řídící a jen ještě slyšel za sebou Máčkův rozhorlený hlas: „Taky dobře! Vždyť my si sami poradíme — jsou ještě moudřejší hlavy na světě!“

„Kakrahnáti, sousedi, vlté, co? — Ať tuhle starosta svolá na to obecní výbor,“ navrhl náhle Šrámek.

„To je moudrá řeč! Tam si o tom promluvíme, jak a kterak, nač a zač, co a proč, kdy a komu.“

III.

Parná červnová noc snesla se nad Rakovnem. Teplý její dech šelestil listy v korunách stromů, šeptal ve zrajícím obilí na záhumenicích, šustil kartounovými záclonkami v otevřených oknech, ale nedovedl dnes ve spánek ukolébati rozrušenou vesnici. Všude mluvilo se o primici, o přípravách k ní, o pozvání a o daru, který by obec podati měla prvnímu knězi, který z Rakovna vyjde . . . A kde už přestali mluvit o této blízké se události, ani tam nespali, ale převalovali se na horkých ložích, v myšlenkách dál rozprávající ukončený rozhovor, a když už konečně spánek snesl se na umdlené oči, i ve snu ještě viděli kostelníkovíc Václava ve slavném průvodu za hlaholu zvonů kráčet do kostela na návsi, aby uprostřed kněží a družiček sloužil první mši svatou a po ní udělil všem své novokněžské požehnání . . .

Času nebylo nazbyt.

„Kakrahnáti, dělejte,“ čepejřil se starý Šrámek, když druhého dne potkal starostu Labouna, „a svolajte už tu schůzi, ať se usnesem, co a jak!“

Obecní strážník proto k večeru oběhl celý výbor, aby se po večeri sešel u starosty k důležité poradě. Tentokrát nescházel ani jeden muž; pro nikoho nemusil starosta znovu posílati, ba i náhradníci se dostavili.

„Jak víte,“ zahajoval pan Laboun úřední jednání, „bude tu mít náš rodák — kostelníkovice velebníček — první mši svatou. Pozval nás na ni, a tu jako je slušno, abychom mu koupili nějaký present.“

„Koupit? Nač koupit? Co kupovat?“ ozvala se hned z kouta zásadní oposice — domkář Kulich.

„Když měl velebný pán čest pro nás, musíme ji mít i my pro něho. Zatím mlčte, neskákejte mi do řeči a nepleťte mě. Až budu hotov, hlaste se, a já vám povolím slovo,“ usazoval baráčníka starosta ustálenou už frází, jak to činíval na všech předcházejících schůzích.

Ale tím už jaksi debata byla zahájena, ticho prolomeno a ničím víc udržeti se nedalo — to starosta znal a také se nenamáhal je udržet; tři, čtyři mluvili současně, přesvědčovali se, odporovali si, křičeli, a starosta jen se snažil zachytit názor vítězíci, aby pak dal o něm hlasovat.

„A či pak je to návrh? V či pak hlavě se to zrodilo, ať si to koupí sám!“ volal kdosi.

„Primice je jako svatba — a jako nevěstě dává se dárek, je nutno i k primici ho poslat.“

„Tak si ho pošli sám a netrap obec!“

„Vždyť nepozval mne samého, ale všechny — tak mu koupíme všichni dohromady present.“

„Za cizí se lehce kupuje!“

„I mlč a nekřič! Po primici bude na faře velká tabule jako o pouti, dáme-li mu něco, musí nás pozvat.“

„To je moudrá řeč! Tak mu něco kupte, ale stafra, ať to mnoho nestojí!“

Když dospěla pohnutá debata až k tomuto bodu, vycítil starosta pravou chvíli a překřikl shromáždění: „Tak kdo je pro to, aby se něco koupilo, ať zdvihne ruku!“

A hle, dvanáct paží jako k přísaze zvedlo se k začazenému, nízkému stropu.

„Jedná se nyní o to,“ pokračoval Laboun jedním dechem, „abyste se uradili, co se má koupit. Pan Máček myslí zlatý kalich.“

„To jsem neřek!“ vylítl Máček jako když ho píchne. „To naše město koupilo zlatý kalich, naše bohaté město; to my jsme proti němu žebráci — na to my se nezmůžem —“

„Oho! — Co takový měšťák může — můžeme my taky! Co pak takový kalíšek může stát?“ kasal se Kubát, jen aby Máčka zahanbil.

„A co pak my se musíme opičit po městě? Schválně mu kupme něco jiného!“

„Ale co?“

„Napřed se musíte usnést, mnoho-li se má na to z obecní pokladny vynaložit.“

„Víc to nesmí stát, než pětku!“ ozval se teď znovu jako nůž ostrý řezavý hlas Kulichův.

„To je málo!“

„Mnoho — víme — časy jsou zlé — máme mnoho těch vydání, co musí být — a tohle být nemusí — snad by nás pozvali i bez presentu.“

„Jdete na svatbu bez presentu?“

„To nejdu.“

„Nu tak!“

„Vida Davida — povídáte, pětku — za pětku lze už pořídít pěknou věc.“

„Toť! Teď jsou pěkné věci báječně laciné!“

„Když se naše mladá vdávala, koupil jí strýček lampu; dva zlaté stála, a jaká je to lampa! Všichni se jí divili. Jaká by tedy musila být za pětku! Devět kousků by musila zpívat, a každý jiný!“

„Anebo naše Káče o svatbě dostala věc k popukání — skleněná kvočna jako živá sedí na hnízdě. Zvednete ji, a pod ní v hnízdě nejsou vejce, ale cukr — a za zlatku je ta celá komedie. Kupte mu to!“

„Láry fáry — lampu — slepici — to pro kněze není — ale já jsem koupil jako kmotr Lidce Krejčovic do výbavy obraz, obraz jako to okno veliký, v zlatém rámu, Pannu Marii, Pána Ježíše, svatou Annu a kolik andělů představoval, všemi barvami zrovna před očima se proměňoval, a stál — co byste řekli — půldruhé zlatky — chtěli dvě, ale já celou korunu usmlouval.“

„Ano, to je nápad — obraz — koupíme mu obraz!“

„Snad bychom se mohli optat ještě jemnostpána — snad by nám poradil...“

„Ne, jen to ne! Ať je překvapíme! Zaručíme se teď hned tady, že budeme mlčet — nikomu — ani doma ženám se nesvěříme — a tak překvapíme všechny —“

„Výborně!“

„Tak bychom byli dohodnuti,“ mohutným hlasem vpadl starosta a opakoval jednotlivé body debaty: „Povoluje se pětka na obraz, bude se o tom mlčet, a myslím, aby ten obraz koupil, kdo to navrhl, totiž tady soused Kubát.“

„Koupím, co bych nekoupil,“ uvoloval se ochotně navrhovatel, „ale obec mi musí hradit cestu do města — tam i zpátky — a zlatku čítám za proměškanou jako v každé obecní komisi.“

„To je spravedlivé,“ souhlasili všichni.

„Tak je povoleno: pětka na obraz a outratu dohromady, aby nebyla žádná mýlka,“ ozval se ještě jen hlas stále opo- sičně naladěného Kulicha, a pak už schůze ke všeobecné spokojenosti ukončená rychle se rozešla.

IV.

Po ulicích okresního města klátil se Rakovanský soused Kubát. Už byl v záložně dát si připsat do knížky pololetní úrok, na berním úradě se zastavil poptat se na slevu daní, u žida se stavěl, vzorek loňské pšenice mu ukázal a šťastně i dobře mu ji prodal, aby měl místo na novou, a teď už jen zbývalo koupit — ten obraz. Prohlíží si proto krámy, výkladní skříně, okna, a náhle div nevykřikl radostí! Tu za sklem srovnáno plno knih a mezi nimi stojí i dva obrazy. Na rudém, plyšovém podkladě bílá, sádrová, plastická hlava Kristova a Madonny.

„Ach, to je krása! To by bylo něco!“ zajásal v duchu a hned se hrnul do krámu.

Kolem dokola, kam se jen podíval, od země až do stropu kniha na knize, obraz na obrazu, a jeden hezčí než druhý — až mu hlava šla kolem.

„Račte si přát?“ zašveholil před ním náhle velice hezký, štlhlý mladík s pěkně načesanou a navoněnou hlavou.

„Nějaký pěkný, velký obraz bych rád.“

„A jaký to má být? Krajina nebo genre, lept, olejomalba nebo jen reprodukce, zátiší nebo něco figurálního, malba historická, z dějin vlasteneckých nebo sujet náboženské, v rámu, nebo jen na plátně napnuto?“

„Bodejť — v rámu — v zlatém rámu — víme,“ zmohl se konečně Kubát, a do oka mu padl veliký obraz v bohatém zarámování; „tenhle třeba,“ ukázal naň hůlkou s bodcem na konci, div ho neprobod.

„To je Sixtinská Madonna — jak tu visí, stojí pouhých čtyřicet korun.“

„I tfuj tajbl!“ lekl se Kubát a hned odtrhl oči od pěkného obrazu.

„Víme, něco menšího chci — kdo pak by se s tímhle vlíkl domů, ani bych s tím doma dveřmi neprošel — tak třeba tenhle obrázeček.“

„Kopie slavné Kaulbachovy svaté rodiny — bez rámu stojí osmdesát korun — s uměleckým rámem moderního stylu rovnou stovku.“

Kubát div se na zem nesvalil. Až se mu v očích zlostí zatmělo. Otočil se na patě a beze slova z krámu odešel. Teprve venku si odplivl a rázně šlápl na to botou. Hned se mu ulevilo a bručel si cestou: „Potrhlý blázen nějaký — v hlavě se mu to popudilo — obrázek jako má dlaň a stovku — za stovku koupím ročního volka nebo hříbě, řezačku nebo fukar a jiné věci. Musím přece jen na předměstí k tomu sklenáři, kde jsem před časem tak dobře koupil.“ Hryzlo ho sice svědomí, že v té schůzi doma dal se tak unést, až si zalhal. Obraz stál sice tři koruny, ale hanebnou lži bylo, že měl zlatý

rámec. Obyčejný dřevěný rámeček vinul se kolem obrázku a obrázek sám také nebyl jako okno — menší byl — ba o hodně menší — tak asi jako okno na půdě anebo do sklepa. Přehnal to — tuze přehnal — ale už je pozdě couvat — nějak si z té kaše musí pomoci. Loudal se cestou tak v ty myšlenky pohřížen, nevšímaje si ani lidí, ani domů, — až teď ho přímo do očí píchl krám, který zrovna hořel ve zlatém svitu slunečním. Zrcadla, vásy, lampy, sklenice, džbány, svícny, lustry tlačily se ve výkladní skříní i na poličce nad krámem a kolem krámu, tak že tím křehkým zbožím s bídou jen a opatrně, aby nic nerozbil, dostal se Kubát dovnitř.

A tady koupil, znamenitě koupil! Vyložil sklenáři, co potřebuje a ten hned byl doma. Patrona — svatého Václava radil tomu kněžíčkovi koupit, a dlouho v krámu i ve skladišti ho hledal. Všechny svaté i světice Boží našel, pouze toho věvodu a dědice české vlasti ne a ne najít.

„Svatý Václav, potom Hus a Žižka, ti jdou u nás na dračku,“ omlouval se, „sotva je vystrčím za výklad, už jsou pryč — ale víte, co — tuhle mám svatého Josefa, patrona kněží, a ten se hodí ještě líp pro kněze, pěkný, čistý obraz, barokový, bohatě zlacený rám se zakulacenými rohy na něm; všechno jak tu stojí a leží — pro vás za pět zlatých.“

Kubát podrbl se sice za uchem a řekl: „Pět zlatých, to je rána peněz, musíte slevit,“ ale v duši už věděl, že obraz bude jeho; nepovolí, neupustí od něho, tak se mu líbil, a dal se proto s chutí do smlouvání. Čiperný sklenář znal své zákazníky, stanovil dle nich i své ceny, a proto rychle slevoval. Dohodli se na třech zlatkách.

„Musím mít stvrzenku,“ vykládal Kubát, když kladl tři tvrdé zlatníky na stůl, „ale na tu mi napište, že obraz stál rovnou pětku, jak jste ho cenil. Víme, ani kuře darmo nehrabe, cestu a útratu musím mít přece zaplacenou.“

Po chvíli už hrdě nesl si obraz pečlivě v papíru zabalený, i cigaro si zapálil a když krácel kolem knihkupectví, měl tisíc chutí zastavit se v něm, ukázat obraz a říci, zač koupil.

Ale zase si jen opovržlivě odplivl, mávl holí a pomyslně si: „Ti by mi tak za to stáli! Darmo bych se zdržoval!“ a pospíchal vesele k domovu.

V.

„Už ho nese! — Už ho nese!“ vykřikly náhle děti na kraji Rakovna a rozletěly se naproti strýčkovi Kubátovi. Sousedky vyběhaly před vrata, i kostelnice Jonášová zvědavě, ale tajně vyhlížela za záclonkou, aby přece viděla, co obec jejich velebníčkovi koupila. Ale nikdo neviděl nic, než papír mo-

touzem ovázaný . . . Tak se přece jaksi zachovalo úřední tajemství o obecním daru . . .

I ke Kubátům potom pod rozličnými záminkami nahrnulo se plno zvědavých ženských s nemluvnaty v náručí, ale nespátřily nic, než zase ten balík pozorně na posteli uložený a ničím na světě nemohly pohnout panímámu, aby aspoň růžek papíru utrhla a dovolila jim podívat se.

„I toto!“ bránila se ustrašená Kubátka zuby nehty. „Můj mi to přísně zakázal a holí dřínovkou při tom hrozil. Ale k večeru sejde se obecní výbor, tam ho odevzdá a rozbál — doskočte si zítra k Labounům.“

Večer skutečně u starosty konala se tichá slavnost „odhalení“ obrazu. Bez pozvání sešlo se sousedstvo. S bradou vztýčenou, vážně a velebně jako velekněz vešel konečně i Kubát s obrazem.

„Že už konečně jdeš — jsme tu už jako na trní!“ vítali ho vyčltavě se všech stran a hned nutili: „Tak to rozbál!“ Ba ochotné ruce sahaly po obrazu, aby ho pomohly vybalit.

„Počkat!“ rozkřikl se Kubát a zdvihl obraz nad hlavu. „Pouze já vím, jak je zabalen, dovedu ho proto rozvázat, aby se nepoškodil.“

Pomalů, opatrně za hlubokého ticha rozmotával důkladné uzly a klíčky motouzku.

„I, kakrahnáti, rozřízni to, tu máš!“ neudržel se prudký Šrámek a vytahoval z kapsy důkladný zavěrák.

„Bodejť — takovou škodu!“ odmítl Kubát a zuřivě zakousl se do vzdorovitého uzlu, který nehty nemohl a nemohl rozvázat.

„Už povolil,“ oddychli si všichni, když konečně Kubát trhl hlavou, div že zvědavého Máčka neporazil. Stáhnul pozorně motouz, opatrně na palci a malíku svinul ho do osmy, zastrčil si ho do kapsy, položil ruce na papír a poručil:

„Rozsviňte!“

„I nač pak, vždyť je ještě dost vidět.“

„Povídám, rozsviňte, neukážu ho dřív, než při světle!“

Ale to už starostová škrtala sirkou o plotnu, rozsvěcovala lampu, popotáhla ještě knot a už ji nesla na stůl.

Papíry zašustily, rám se zablýskl, a oči všech pásly se teď na odhaleném obrazu. Svatý Josef měl kolem hlavy velikou svatozář, vlasy hezky učesané, vous na bradě pěkně rozdělený na dvě strany; na jedné ruce choval Ježíška a v druhé držel krásnou lilii. Dojem byl rozhodný. Obraz se líbil, tuze se líbil! Jedni chválili Ježíška, jiní lilii, jiní tvrdili, že je ten svatý Josef jako živý, že se dívá na všechny strany, ať jde člověk kam chce, jiní dokonce jmenovali hned, komu je podoběn . . .

Kubát zářil dosaženým úspěchem a teď teprve se rozpo-
vidal: „Což o to, krásný je, v celém městě nic lepšího jsem

sehnat nemohl.“ a vyprávěl, jak kupoval v krámě, kde mu cenili menší obrázek za stovku, až konečně podařilo se mu vybrat a koupit u sklenáře tenhle obraz. „Ale, kamarádi, drahý je, dražší, než jsem si myslel; všechno se zdražilo od těch dob, co jsem posledně Lidce Krejčovic vybíral obrázek, a zvláště na obrazech přiskočilo.“

„Tak co stál?“ nemohl se už déle udržet a vypískl prudce oposičnick Kulich.

„Pětku, abyste věděli!“ vyrazil Kubát.

„Vida — Davida! Říkal půl druhé zlatky, a tu máš hned celou pětku!“

„I kakrahnáti — pětku!“

„Ať ukáže účet! Chce si na obci přitáhnout!“

Kubát praštil stvrzenkou na stůl: „Tu je ten papírek! Mohli jste si jít sami, nestál jsem o to! Co jsem se naběhal, nasmlouval, obrazu naopatřoval, nadělal se s ním, a tu mám vděk za to! Ale povídám, že dostanu pětku za obraz, zlatku za cestu, zlatku za promeškanou — činí sedm jednušek; starosto, vysázej je — obec ze svého zakládat nemohu a nebudu.“

Rozbalili papírek, přesvědčili se, pobručeli ještě, ale kdykoli se zahleděli na obraz, hned smířlivěji se nalaďovali.

„Což, pravda je to, rozpočet sice je překročen, povolena jen pětku, ale když každý rozpočet se překročuje, tak mu, starosto, těch sedm zlatníků vyplať,“ znělo konečné rozhodnutí.

„Pěkně, moc pěkně jsem dnes čtyři jednušky vydělal,“ povídal potom Kubát večer své věrné ženě, uléhaje spokojeně.

VI.

Den primice se blížil. Na faře i u kostelníka sice věděli, co na obecním úřadě se chystá, ale dělali, jakoby nejmenšího tušení o ničem neměli a hleděli si svého.

Novosvěcenec Václav Jonáš konečně přijel, bledý, vyschlý, a ubytoval se na faře; ve škole pan řídící cvičil s dětmi novou mši, matky škrobily a žehlily družičkám bílé šaty, sháněly jim věnečky, hasiči cídili přilby a sekerky, kostel se smýčil a drhl, celá ves byla už pcmalu vzhůru, když v pátek k večeru starosta Laboun navštívil pana faráře.

„Rozhodli jsme se, jemnostpane, dáti našemu rodáku k jeho primici nějakou památku, a obecní výbor včera se usnesl, aby se to stalo slavnostním způsobem,“ svěřoval se starosta.

Pan farář pohnut radostně pochválil obec, že to svědčí o jejím křesťanském smýšlení, že to jistě potěší i novosvěcence, že si toho bude vážit a v modlitbách svých při první mši sv. že vzpomene i na rodnou obec a svoje rodáky.

Starosta jaksi zklamaně podíval se na pana faráře, a ten hned dodal: „Rozumí se samo sebou, že vás čekáme, pane starosto, za to k obědu.“

„I přijdem — toť se rozumí, že přijdem; těšíme se na to všickni.“

Pan farář prudce zamrkal očima, šedivé brvy vytáhl do výše a překvapeně podíval se na hosta.

„Celý obecní výbor jednohlasně se usnesl, že na hostinu se také dostaví a poslal mě jen, abych oznámil, že už v sobotu večer uspořádáme svému rodáku před farou zastaveníčko. Přijdeme s hudbou, já už umím řeč, předneseme přání a odevzdáme ob — ehm — chci říci — dar, ano, dar odevzdáme, a prosíme, abyste, až uslyšíte hudbu, vyšel s velebným pánem Jonášem před faru.“

„Ano, ano, jak si přejete, tak se stane,“ svědčil pan farář a s čelem starostlivě zvarhanělým se ještě pro jistotu optal: „Nemýlím-li se, je vás dvanáct ve výboru — že ano?“

„Ano, jenom dvanáct, ale možná, že se připojí potom v neděli na tu hostinu i náhradníci a jiní sousedi —“

„Nám se, milý pane starosto, jedná jenom o místo, kam vás posadit; je už asi třicet hostů pozvaných, kněží okolní, přátelé a kolegové novosvěcence, příbuzní — nu — nějak se to udělá, když jste tak pozorní a obětavi, že věnujete novokněži dar — tak vás dvanáct ještě čekáme — ale více opravdu působilo by nám rozpaky.“

To už mezi dveřmi mluvil pan farář, vyprovázeje svého hosta. A jak za ním klika zapadla, už spěchal do kuchyně.

Tam bylo boží dopuštění. Těsto na koláče se zadělávalo, koření se tlouklo, v peci hořelo jako v pekle, na dvoře drůbež se vraždila a pařila, chodba a schody se drhly, a do toho zmatku zavolal pan farář: „Pozval jsem ještě dvanáct osob ke stolu, tak se podle toho řiďte.“

Hospodyní klesly bezvládně ruce k tělu, oči pozdvihla ke stropu a zlomeným hlasem zanaříkala: „Jemnostpane, jemnostpane! Mají oni rozum? Ještě dvanáct hostů! Kam pak si ti lidé sednou?“

Ale farář jen se otočil a upaloval do kostela — —

Obecní zastupitelstvo zachvátilo neobyčejné, nikdy dosud nevidané nadšení. Jednalo ovšem pod nátlakem veřejného mínění a schvalovalo všechno šmahem, co akademik Švíkal, takto právník ve čtvrtém roce a znamenitý aranžér slavnostních průvodů, navrhl. Přijel na prázdniny ten student právě ještě v čas a umínil si, že vystrojí příteli Jonášovi zastaveníčko znamenité. I zpěváky z města si objednal, lampiony a bengálský oheň opatřil a jen se třásl obavou, aby v sobotu dne 23. července nepršelo.

A nadešel večer, tichý a krásný, jaký Švíkal právě potřeboval. K deváté hodině, když už se hodně sešeřilo, a hvězdičky

zvědavě trousily se po čistém nebi — zrovna o život šlo před hostincem. Ale z toho zmateného zástupu lidí i děti nadšený právník ku podivu lehce vytvořil imposantní průvod, jaký Rakovno do smrti už nespátí.

V čelo postavil hudbu, poručil jí zahrát řízný marš a při tom jít drobnými krůčky jen co noha nohu mine. Za tou hudbou pak jako do boje vysílal jednotlivé skupiny — hasiče — domobranu — skupinu družiček dospělých, nesoucích na nosítkách, zelení ovinutých, zastřený obraz — mládence se šerpami a lampiony podél nich — obecní výbor za nimi, pak zpěvačky a za nimi publikum „jak stádo běží“. Třikrát ten průvod jako had obešel celou návěs a teprve k desáté zabočil ke kostelu a faře, kde už oba kněží, farář i páter Jonáš, přešlapovali jako na žhavém uhlí...

Spolky vytvořily před farou půlkruh, lidé obsadili ploty zahrádek, lampiony postavily se kolem nosítek s obrazem — kvartetto zapělo: „Dlouho buď zdráv“, hudba zahrála tuš, a starosta Laboun za hrobového ticha chvějícím se hlasem promluvil:

„Drahý náš rodáku! K svému slavnému dni přijmi naše srdečné blahopřání. Ale abys nikdy nezapomněl na své rodné místo Rakovno, přijmi na památku od nás všech i tento obraz svatého Josefa, který ti zde jménem všech spoluobčanů odevzdávám a provolávám ti: Sláva!“

„Sláva! — Sláva!“ zabouřilo kolem, i potlesk se ozval, ale Švíkal mávl kapesníkem, hudba spustila „Kde domov můj“, družičky podaly nosítka panu starostovi, a ten drže obraz za kroužek, podával ho velebnému pánu Jonášovi. V tom na pilířích farské zahrádky zaplál bengálský oheň a červeným světlem ozářil i novosvěcence i faráře i matku kostelnici, která zde štěstím a radostí pohnutá, prolévala slzy do umaštěné zástěry.

Páter Václav Jonáš, drže obraz na malíku levé ruky, cítil povinnost, že musí promluvit, poděkovat se hned. Shromáždění na to také lačně čekalo. Jak hudba dohrála, nastalo ticho, které se zdálo zrovna volati: „Co asi řekne? Co odpoví?“ Odkáslal si tedy a jasným, daleko slyšitelným hlasem zavolal: „Drazí rodáci! Jsem dojat, pohnut i překvapen vaší láskou, tak že nemohu vám, jak bych chtěl, delší řečí odpovědět. Pravím proto jenom: Bůh odplaf vám vaši pozornost i hmotnou cbeť, kterou mi přlnášíte, stonásobně. Chci se osvědčiti zdárným synem své obce, a rozkvětu této obce — drahému mému Rakovnu — volám z hloubi dojatého srdce: Na zdar!“

Trojl hřímavé „Na zdar!“ zaburácelo kolem, až i hvězdičky na nebi leknutím zamrkaly, zpěváci zdařile přednesli sbor „O vlasti má“, Švíkal mávl šátkem, tambor udeřil do bubnu, hudba spustila znovu svižný pochod, a za ním hrnulo se všecko do hospody...

Po půl hodince už bylo ticho „na farském plácku“ — za to v hostinci vesele točily se družičky, mládenci a kde kdo byl, až do rána bílého . . .

VII.

Už asi rok žil páter Jonáš ve své útulně zřízené kaplance. Často a vždycky vděčně i s pohnutím vzpomínal si na svoji primici — na zastaveníčko, které mu rodáci uspořádali, na slavnou mši svatou, kterou druhého dne sloužil u oltáře, u kterého jako dítě ministroval, i na slavný oběd, který potom na faře vystrojili . . . Nebylo možno směstnati se do farského sálu, a tak vynesli stoly i židle ven, do zahrady pod stromy, tam si usedli, kam kdo mohl, i do trávy na zem, jedl a pil, kdo přišel, chudý i bohatý, jako v bibli ono zázračné nasycen pěti tisíc mužů, tak právě utvářila se jeho primiční hostina . . .

Oči jeho vždycky při té vzpomínce mimovolně zabloudily nad divan, kde na čestném místě visel laciný barvotisk sv. Josefa v nevkusném, špatně bronzovaném, lesk traticím rámci, a vždycky radostně spočinuly na něm. Měl v kaplance krásnější obrazy, reprodukce slavných mistrů, ale žádný nebyl mu tak milý, jako tento naivní obraz svatého pěstouna Páně.

Každý, kdo k němu vešel, chtěl nechtěl upřel také oči na obraz, visící na tak nápadném místě, a Jonáš každému ochotně a s jakousi hrdostí vykládal, že ví, že obraz nemá žádnou uměleckou cenu, ale že je to milá památka, dárek k primici od jeho drahých rodáků — a proto že ho tu nechává, nikdy, ach, — nikdy že se s ním nerozloučí . . .

Mezitím se v Rakovně odehrával důležitý převrat a zmítal vášnivě celou obcí. Jedno tříletí obecního výboru schylovalo se ke konci, a blížily se nové volby. Oposičník Kulich už jen sípal, jak ochraptěl od ustavičných kritik starého režimu a od stálého křiku: „To tak dále nesmí jít! — Ať složí účty, a my dosadíme nové zastupitelstvo!“

Starosta Laboun už toho měl až po krk, sestavil na archu papíru tedy počet a vyložil ho k veřejnému nahlédnutí. A právě ten počet stal se kamenem úrazu. Byly tam zařazeny do vydání dosud nezaplacené účty doložené položky: „Za lampiony k primici, za bengál k primici, za obraz k primici, za hudbu k primici, za zpěváky k primici“ — až hlava šla z toho kolem, a i s útratou v hospodě činilo to dobrých čtyři sta korun.

„Kde máte protokoly, he? Kde máte schválení? He?“ dohlížel Kulich. „Proti tomu se podá rekurs — ty účty schválit se nesmějí!“

„Vždyť jsi také pil!“ umlčoval ho starosta, ale marně.

„Vida Davida — tohle jsme si nadrobili pěknou šlamastiku!“

„Kakrahnáti! Jsem při Kulichovi! Neplaťme nic!“

„Zažalují nás, útrat nadělají, zaplatit se musí!“

„Ať zaplatí, k vůli komu se to vydání nasekalo!“

„Tak — to je moudrý nápad — zastydí se a zaplatí — pišme mu!“

Ale dřív než obecní úřad psal pan farář páteru Jonášovi: „Milý pane bratře! Vaše primice zanechala tu smutné dozvuky. Tužil jsem to — ale mlčel jsem, domnívaje se, že se snad přece ve svých osadnících mýlím. Víte, že jsem učinil, co v mých silách bylo. Tři stovky obětoval jsem na pohostění všech, kteří se primice účastnili. Nepsal bych o tom, kdyby mě k tomu nenutily neblahé okolnosti. Rodiče Vám také o tom budou psát, musíte zaplatit výlohy spojené se zastaveníčkem, které Vám vaši rodáci v předvečer vaší primice uspořádali. Nejlépe by bylo, kdybyste sám přijel. Těší se na Vás Váš upřímný bratr v Kristu farář v Rakovně.“

Kostelník Jonáš také psal svému milému synovi, ale ten už nešetřil inkoustem a nevybíral slova, když se zmiňoval o žádosti obecního výboru.

A také okresní výbor psal: „V obecních účtech obce Rakovna vyskytuje se i položka: „Dar obce k primici vlp. Václava Jonáše — 400 K.“ Ježto proti této položce podány jsou zde námitky, vyzýváme vás, abyste do čtrnácti dnů sem sdělil, jaký dar vám obec věnovala, a kde se dar ten v přítomné době nalézá.“

Páter Jonáš na žádný z těch listů neodpověděl, nikomu se o nich ani nezmiňoval, jenom rychle napsal si kvitance za cestné do přespolečných škol, vyzvedl si na berním úřadě peníze, vzal si dovolenou na týden a jel do Rakovna navštívit rodiče.

Když se vrátil, nechal obraz na svém místě a usmál se pokaždé, kdykoli některý z jeho hostů se naň zadíval.

„To je vzácný obraz,“ povídal i mně, když jsem se s ním před léty seznámil, „ten stojí sedm set korun.“

Vyvalil jsem na svého přítele oči, div mi z důlků nevylezly.

„Nevěříte? Tak poslechněte —,“ a páter Jonáš zapálil si doutník, druhý nabídl mně a vyprávěl mi tuto zaručenou historku.

Smrtelná bába.

(Z cyklu „Báby“.)

I.

Jako vějíř ležely kolem Posekova dlouhé pruhy žitných polí a luk. Táhlly se a šířily od obce k lesům, a pouze přímočárné, zelené meze a drnovité cesty dělily je od sebe. Jarními

dešti oprané ozimy už se zelenaly a kadeřily svěže jako salát, ale mezi nimi černaly se i líchy, čekající teprve na jarní setbu. Sluníčko konečně vypilo a teplý větrík vysušil ornici tak, že mohlo se vyjetí do polí. A jelo se vesele! Zimní mrazy na prášek roztrhaly hrudy, země pod pluhem se trolila a voněla, skřivánek zpíval nad hlavou, kolečka u pluhu vrzala, oráči vesele si zpívali, žluté zrní jarky a ječmene jako zlatý déšť padalo do vlhkých brázd, -- a v týdnů jarní setba byla skončena.

Pouze „Močky“ dosud čekaly na pluhu i brány. To byla nejhorší poloha v celém katastru posekovském. Moudří předkové mívali tam ohromný obecní rybník, plný kaprů i karásků, a svorně dělvali se o jeho čistý i nečistý výnos, totiž o ryby i bahno. Každý šestý rok na zimu rybník se vypouštěl a lovil. Sedlák dostal po třech, chalupník po dvou a domkář po rybičce, karásci patřili dětem a zbytek prodával se na váhu hned na hrázi každému, kdo přišel. —

Celou zimu potom v rybníku bylo veselo, vyvážel se, bahno se kopalo, nakládalo na vozy, skládalo po polích na hromady a žárlivým okem počítalo se, aby nikdo o lopatu toho rybníčního náplavu víc si nenabral. Rukou společnou a nerozdílnou pak celé rybníční dno zorali, ovšem zasili, úrodu sklídili, vodou rybník znova nahnali, kapři násadu koupili, do „Močku“ pustili a na šest let měli zase pokoj.

Tak o tom vypravují staré pozemkové knihy a jiné zápisy.

Po moudrých předcích přišli chytřejší potomci. Čep v rybníku pomalu uhníval, dlažba se sesula, podžeračka tekla, bříení bylo dřevé, zkrátka celý „Moček“ volal po opravě. Asi na pět set zlatek zněl celý rozpočet bez práce potažité.

„A nač je nám třeba rybníku? Škoda každého groše na jeho opravu!“ ozvaly se pojednou v obecním sezení vášnivě hlasy oposice.

„A co s ním tedy?“ rozvážně optala se hlava Posekova, mladý starosta Jirák.

„Co s ním? Ležet na louku ho nechejme. Dílů z něho nadělejme, každý na svém dílu bude si hospodařit. „Moček“ dává dnes užitek jednou za šest let, ale pak budeme těžit a sklízet každý rok.“

„Kde vezmem bahno na pole?“

„Jinde také hospodaří bez bahna.“

„Rybník nám zachycuje v přítvalech všechny splašky s okolí, cest, obce.“

„Zůstane to na lukách, a budeme bez práce.“

„A také bez ryb.“

„Kdo má na ně chut, může si je koupit.“

„Jak rozumíte,“ svoloval Jirák, „ale já jsem proti tomu. S „Močkem“ bych nehýbal. Naši předkové přece také něčemu rozuměli.“

„Tenkrát vládly jiné poměry, jiné časy, a dnes také jiné. Dnes se musí půda vzdělávat, a ne ji nechat ležeti ladem šest let. Předkové taky úhořili, ani potuchy neměli o střídavém hospodářství, nepěstovali krmné řepy, nesili jetele, pásli dobytěk, neznali řepky ani vojtešky, orali mělce dřevěným ploužkem, a my se tím neřídíme.“

Jiráček cítil, že je zdánlivě poražen; ale také cosi mu říkalo, že má pravdu, rybník že má zůstat rybníkem. A nikdo mu nepřiskakuje na pomoc. Všichni sousedé zde sedí jako ty ryby v „Močku“, a jen ti křiklouni mají solo. Kdyby alespoň dva, tři se zvedli a kurážně ozvali, — on — starosta by to zkontroloval. Ale takhle sám proti všem . . .

„Já jako starosta s tím souhlasit nemohu a nikdy nebudu,“ povídal náhle a prudce; „nechcete-li jinak, vzdávám se starostenství a vystupuji z obecního výboru.“

„To jsi měl již dávno udělat!“ rýpl ještě kterýsi výbor, a osud „Močku“ byl zpečetěn. Vyvezli nejen bahno, ale rozvezli přes zimu i hráz, rybník zorali, zvláčeli a zasili travním semenem.

Na vzniklých dílech však nerostla — jak se čekalo — chutná tráva, nýbrž jenom samý rákos, ostrice, všivec, stří, štovík a mech. Píce byla kyselá, dobytek, ba ani koně jí nežrali, půda trpěla mokrem, podkalovala se a s bídou dávala jedinou seč.

Jiráček chodil jako vítěz s hlavou vztýčenou, ale z ostatních sousedů nikdo nechtěl se k chybě přiznat. Naopak, je přece u nás známo, že po chytrácích přicházejí hlavy ještě chytřejší. A tak byl Posekov jednoho dne překvapen z brusů novou společností — vodním družstvem.

„Odvodníme celý „Moček“, zregulujeme celý potok, položíme trativody, a ze špatných luk stanou se jistě prvotřídní pole.“

Trochu to pomohlo sice, ale „Moček“ zůstal „Močkem“, a obci památkou po vodním družstvu zůstal znamenitý dloužek. Jednotlivé díly už dávno byly nejen rozděleny, ale i v pozemkových knihách připsány sousedům, oralo se na nich, silo i sklízelo, leč pod kůží každý si říkal: „Ten „Moček“ nám byl kozel dlužen!“ Jenom Jiráček říkal to všude veřejně a hlasitě. A zvláště dnes, kdy od božího rána mořil se na svém dílečku, oral, vláčel, a vazká půda ne a ne se rozdrobit. Po nebi přeháněly se šedé mraky, déšť byl na spadnutí, a namokne-li zde ta oranice, ani za čtrnáct dní se do ní nedostane. Proháněl proto sebe i potah, jen aby do večera oves byl v zemi, a potom — děj se vůle Páně. Z „Močku“ bylo daleko domů, krmilo se proto v poledne na poli, a sem také přinesli sedlákově oběd. Jiráček šel své dceři naproti, už na cestě vzal jí košík z ruky a poručil: „Hned se obrať, upaluj

zpátky domů a vyřídí matce, aby všeho nechala a přišla roz-sívat, že čekám déšť.“

Žena se přihnala poslušně jako vítr. „To je spěchu; řekl's, abych přišla až ve tři hodiny, a najednou to musí být hned.“

„Podívej se na nebe!“ okřikl ji Jirák nevrlé a víc už ne-promluvil slova. Švihl pouze bičem po koních, a těžké brány hned zlostně zachřestily. Ostrými ozubci železnými mělnily a rovnaly jílovitou půdu k setbě. Selka nasypala si plný klín semene a už se rozháněla podél meze od kraje ku kraji.

Sluníčko se mezitím schovalo za mrak, a hned se citelně ochladilo. Ledový větřík zavál od severozápadu, Jirák občas pozdvihl oči k obloze a pomyslel si: „Jenom hodinku kdyby to ještě vydrželo, co bych to za selkou zavlácel, nebo mi to zde vrány seberou a nic tu nevyroste.“

„Oblec se, vítr vane ostrý jako nůž!“ napomenula ještě žena hospodáře, který tu jezdil na poli bez kabátu, bez vesty a ještě se potil.

„Už jsi hotova?“ odpověděl jí muž radostně překvapen. „Tak to dnes zmožu, nepovolím, kdybych tu měl do noci být — a zima mi není, potíme se, já i koně,“ a stácel rychle brány na koso, aby zrní dobře se zahrnuło.

Jirákovou chytil déšť už na cestě k domovu. Zastavila se a obrátila hlavu k „Močku“. Viděla tam bělat se košili a rukávy jako křídla se míhat; to sedlák stále vysvlečený trhal tam opratí a bičem hrozil unaveným koním, nutě je do kroku.

„Snad se alespoň teď vzpomatuje a natáhne kabát na sebe,“ pomyslela si žena starostlivě.

V tom se spustil takový liják, že rychle musila si dát vrchní sukni na hlavu a pelášit k domovu, nechtěla-li sama na kůži promoknout.

Jirák v „Močku“ skutečně nepovolil, až byl s prací hotov. Nic necítil, ničeho si nevšímal, jen na brány a zadky koní hleděl. Pole konečně, když už asi po třetí je vlácel, počalo se mu líbit. Ba i přál si: „Kéž by teď sprchlo; oves by byl potom jistý, zalil by se a lehce vzkličil.“

Jako na zavalanou přišel skutečně déšť, a hospodář vesele ještě po přích v nejprudším lijáku přejížděl s branami, srážel hrudkám hlavy, až konečně pole bylo jako stůl a on zastavil u vozu.

Z koní se kouřilo, horký pot stál na nich. Rychle přehodil jim teplé pokrývky na široká záda a teprve sám sáhl po vestě a kabátu. Obojí bylo mokré, studené jako led. Otřásl se, když se oblékl a mokrá košile přilípla se na upocené, rozpálené tělo . . .

Rychle zapráhl, a už se šel, když opouštěl pole.

Nohy ho sice bolely a těžké se mu zdály jako centy. Upačtil se tak v těch hrudách za pluhem a branami. Lákalo ho to, aby si sedl na vůz a pohovl si.

„Nesmím,“ vzpomněl si včas, „musím běžet, abych se zahřál,“ a cupal při koních, bystře vykračujících k teplé stáji domů.

Jiráček se však cestou nezahřál. Doma sice ještě koně nakrmil, s děvečkou dobytek ostatní opatřil — a pak ani k večeru za stůl si nesedl. Zima dala se do něho a zahnala ho rovnou do postele.

„Co pak je ti?“ ustrašeně podívala se na něho selka a hned jí kmitlo hlavou, jak ho až ode vsi viděla v dešti vysvlečeného vláčet . . .

„Ó ty palice tvrdá, ty!“ přísně ho plísnila. „Nemohl's poslechnout a natáhnout kabát? Aha, promokl jsi a teď je zle!“ Rychle sháněla sušený květ bezový. „Musíš se vypotit a do rána bude ti dobře.“

Sedlák ležel jako zkroušený hříšník pod těžkou peřinou a ani nedutal. Věděl už, že provedl hloupost, ale pozdě bycha honit. Pouze na ten „Moček“ se hněval a na všechno, co s ním souviselo. S jiného pole klidně by odejel, nehnal by tu práci tak, sebe i koně by ušetřil, ale do „Močku“ je jako do Ameriky daleko, a setba jarní tuze zlá. Je rád, že je s ní hotov a dobře hotov, „na podzim zapraš, na jaře zamaž“ a zamazal to tam dnes dokonale. Poslušně vypil bezový odvar a potil se v noci jako v parní lázni.

Ráno sice vstal, ale celý jaksi nesvůj; všecko ho bolelo, tělo měl jako polámané, v krku ho škrábalo, na prsou ho páliło a tlačilo, jakoby cent železa mu na nich ležel. Ani vydechnout nemohl.

„Vždyť já se rozchodím, nějaká rýma se hlásí,“ pomyslí si a šel klidný po své práci. Ale nerozchodil se. V poledne už neobědval, všechnu chuť k jídlu rázem ztratil a jen zima a zima ho roztrásala . . .

„Proti nastuzení nejlépe pomáhá lípový květ,“ vzpomněla si selka. „Ta zima musí z tebe potem a teplem.“ Večer léčila ho znovu sama.

Ráno však bylo ještě hůř — a žena sama už si nevěděla rady.

„Rosárko,“ vyběhla ven a zavolala na dcerku, „skoč čerstva k smrtelné bábě, aby hned k nám přišla, že tatínek stůně.“

Po malé chvíli u Jiráčků otevřela dvéře tiše malá, suchá babička, šedivá jako myška . . .

II.

Do Posekova přistěhovala r. 1860 mladá vdova Kotejšová s pěti dětmi. Nikdo nevěděl odkud a proč, až ona sama to pověděla. Její muž byl naddozorce finanční stráže, když si ho

vzala. Jako dcera malého úředníčka protloukala život, aby rodičům ulehčila, jak se dalo. Nejprve v lepších rodinách opatrovala děti, nějaký čas sloužila u lékaře, ten ji doporučil za společníci staré, nemocné hraběnce a když ta zemřela, stala se opatrovnící v nemocnici a už byla i na skoku vstoupiti do kláštera Milosrdných sester. V tom přivezli na její oddělení naddozorce Kotejše s prostřelenou nohou. Sama neví, bylo to tenkrát její štěstí nebo neštěstí. Skončilo to jako v románě. Kotejš se uzdravil, opustil špitál a za půl roku stala se jeho ženou. Žili spolu šťastně. Představení Kotejšovi přáli, přeložili ho do Rakovníka, ale mladému naddozorci stýskalo se mezi domy a lidmi. Toužil po hranicích, horách a lesích, po službě, která rozčillovala, napínala, kde bylo možno získati si zásluh a vyniknouti. Také ovšem nouze ho tam nutila, děti přibývalo, vydání rostlo, ale gáže nerostla.

„Tam je všechno lacinější,“ vedl stále svou, „byt, mléko, máslo, všechno skoro zadarmo, a co já zde mám hnít, čuchat kupcům do krámů a válet se po pivovarech? Na to bude času dost, až mi bude padesát let. Chci zpátky na hranice.“

„Prostřelili ti tam nohu,“ připomínala mu mladá žena.

„Ano, ale dostal jsem za to na límec hvězdičku,“ odpovídal jí muž. „Zde se stanu respicientem sotva za deset let. Tam to může být za rok, nejdéle za dva. Jednu, dvě, nejvýš tři důkladné kontrabandy, a povýšení přiletí. Zkoušku už dávno mám.“

Tak jsme se z Rakovníka stěhovali na bavorské hranice, — vyprávěla svoji tklivou historii paní Kotejšová, „kde kvetlo tenkrát pašování koní ve velkém, a kam hledalo a posílalo ředitelství osvědčené síly. Muž v nebezpečné službě a krásné přírodě znovu jakoby ožil. I mně se tam velice líbilo. Lidé srdeční, upřímní, sdílní, nehleděli na kapku mléka, kousek másla, bochník chleba, pytel bramborů, ale každý druhý člověk je tam podlouníkem. — Někáký čtvrt roku sloužil Kotejš jako jiní. Pozoroval kraj, poměry, společnost, obchody, ale pak natáhl jiné struny. Nebylo patroly, aby se nebyl vrátil s nějakým pašem. Pan komisař přijížděl, poklepával mu rameno, říkal mu „můj milý Kotejši,“ svěřoval mu nejnebezpečnější úkoly, a muž byl do služby celý žhavý. Vlastní kolegové ho varovali, dostával anonymní dopisy, kde mu bylo hroženo, nepovolli-li, že ho šetřit nebudou. Jednou v noci, když muž byl ve službě, přivedl hospodář, u kterého jsme bydlili, ke mně šedivého starce, s maskou na tváři, a ten mi vážně řekl: „Paničko, lituji vás a vaše děti. Jdu vám proto říct, abyste krotila svého pána. Rádi mu dopřejeme živobytí. Služba je služba. Rozumíme tomu přece, že se něčím vykázat musí. Ať se spokojí tabákem, prachem, hedvábím a takovými hloupostmi, co pašujou naši uředníci. Ale nám ať na paty nešlape! Poženeme co nevidět přes hranice pět párů hříbat. Celé naše jmění je

v tom obchodě. Potká-li nás a nebude-li slepý, pak se spolu navždy rozlučte.“ Tajemný stařec zmizel, a já od té chvíle hrůzou trnula, kdykoli muž večer odcházel a přede mnou nabíjel si pušku. „Vědí, že mám dobré oko a jistou ruku,“ usmíval se a sebevědomě odpovídal na moje prosby, „ve služebních věcech nedám se nikým a ničím zastrašit, nesmějí si myslet, že se jich bojím.“ Strážil hranice tím ostřeji. Asi po týdnu se vrátil a zrovna zářil radostí. „Ten tvůj tajemný host nelhal,“ povídal mi, „hnali vskutku pět párů hříbat. Stihal jsem je. Ale chlapci čuli prach a obrátili se zpět do Bavor, zrovna do pasti. Měl jsem blíž k bavorské hlídce než k naší. A protože je zapovězeno z Bavor vyvážeti koně, stihali jsme je společně a ptáčekové sedí teď pod zámek v Brodu. Koně, zdá se, že jsou vesměs kradené. To je konečně kontrabanda, která za to stojí. Případne mi značný podíl v penězích, a mé povýšení je teď jisté. Potom, abys žila beze strachu, povolím a dám se jinam přeložit.“ — „Ani týden neminul,“ pokračovala vdova s pláčem, „když mi ho jednou ráno přinesli dřevaři na nosítkách z lesa mrtvého. Nebyl ani zastřelen, ale ubit. Snad kostičky v něm nebylo celé a zdravé. — Pohřeb měl tuze slavný. — Do rakve dal mu pan komisař dekret, kterým byl povýšen na respicienta a mně s dětmi místo pense vymohl právo na trafikku. A protože zde v Posekově žádá kupec o povolení trafiky, dostala jsem ji prozatím já, než se někde vyskytne něco lepšího.“

Tak končila před lety svoje vypravování mladá vdova a našla v Posekově srdce soucitná, zvláště když se ukázalo, že nová tabáčnice je vlastně ženou neobyčejně zkušenou a dovednou. . . Celé nové ženské okolí své převyšovala rozhledem, vzděláním, zkušeností, ba i dobrotou srdce. Nebylo v rodině případu, aby nedovedla sobě i jiným v první chvíli ihned poradit, ulevit a často i pomoci. Zvláště dětem rozuměla, a malá nemluvná robátka vinula se k ní jako k vlastní matce.

Když dvakrát, třikrát přijel do vsi pan doktor a našel ránu vyčištěnou a dobře obvázanou, obklad účelně přiložený, uchystané mýdlo, vodu i ručník — sám se optal, kdo jim radil a potom zastavil se v Posekovské trafice nakoupit si doutníků a promluvit s novou trafikantkou.

I kaplan, když zaopatřil nemocného v čistém loži a prádle, v bytě provětraném, na stolku když spatřil rozkrojený citron, kříž, dvě svíce, kousky vaty, neodolal, aby se neoptal: „Prosím vás, kdo pak to zde všechno připravil?“ — a také rovnou cestou šel do trafiky poklonit se paní Kotejšové . . .

Čas prchal. Paní Kotejšová stárla, její děti rostly, do světa odcházely a ztrácely se v něm. Sama mohla kolikrát už dostati mnohem výnosnější trafikku i v Praze, ale zůstávala věrna Posekovu. Zásluhy svého muže neužila nikdy pro sebe, pouze pro své děti se jich dovolávala a také všem na slušná místa

tím pomohla — až zde úplně osiřela. I její měsíční příspěvek na výchovu dítek odpadl, ale ani ve snu jí nenapadlo obtěžovati úřady a prositi stát o nějakou pensi anebo milost pro sebe . . .

Živobyti si uhájila jakž takž prodejem tabáku, i za služby své, ač ničeho nikdy nežádala, často dostávala mléko, mouku, vajíčka, ze kterých vařivala mnohé chutné sousto ne pro sebe, ale pro — nemocné. Už dávno lidem sevšedněla, na důkaz, že už je jako jejich, přestali ji říkat „paní“ Kotejšová, ale volali na ni prostě „Kotejško“, jakoby mezi nimi byla vyrostla. Nikdo a nikdy neviděl vdovu jít někam pouze na návštěvu; nikdo a nikdy neslyšel, že by byla vyprávěla, co u nemocného někde slyšela anebo viděla. Klepů na smrt nenáviděla a netrpěla, aby u ní o někom cizím a nepřítomném špatně se mluvilo. Pohněvala si tím s počátku některé rodiny, ale až ji poznali, získala si tím i jejich důvěry a věrného přátelství . . .

Tak se stalo, že kdykoliv uzamkla svoje okénko, u kterého tabák prodávala, i svoji světničku a drobnými krůčky v šedý vlnák zahalena spěchala po vsi do některého domu, už se křížovali lidé: „Pán Bůh s námi, tam se jistě někdo rozstona, už tam jde Kotejška.“

Těžká nemoc končí ráda smrtí. Ale ani té se vdova nikdy nebála a neštítla. Nejen živým, ona posloužila ochotně i mrtvým, umyla je, oblékla a do rakve uložila. Proto už dlouho před tím, než skutečně sestárla, jako každý na vsi vedle poutivého jména má i svoji přezdívku, dostala jí i Kotejška a říkali jí „bába smrtelná“ . . .

Dnes tedy stanula tato bába na prahu u Jiráků. Selka hned radostně se k ní obrátila a obě ruce vztáhla k ní, volajíc: „Dočkat se vás nemohu, sama už jsem se svým rozumem v koncích, podívejte se, muž se mi rozstona . . .“

III.

Smrtelná bába sama na první pohled rozpoznala, že Jirák stůně těžkým zánětem plic, a rychle poslala pro lékaře. Ten přijel a dlouho potom ještě jezdil do Posekova. Sedlák sice překonal zápal plic, ale zdraví vrátiti se mu nechtělo. Hlas ztratil, kašel ho mořil, horečky ho spalovaly, a celá ves věděla, že ho hubí souchotiny, a zimy že asi nedočká . . .

Muž druhdy silný jako skála ztrácel se takřka před očima. Do lehčí práce na dvoře se sice nutil, ale ke koním musili zjednati čeledína. S ním vyjel si hospodář několikrát i do polí a na louky, po čase však jakoby mu všecko od srdce odpadlo. Jen na sebe myslel a na svoje zdraví, a ostatní stalo se mu zcela lhostejným. Jako list stromu pevně držel se i on té poslední naděje, že se přece ze všeho vykřeše, sluníčko přes léto

vytáhne z něho nemoc a vrátí mu valem prchájcí síly. Sedával nejprve na lávce před domem a těšil se, když se u něho zastavil soused a zasmál se: „Tak už jsi zase chlapík, co? Už jsi vyhnal smrtelnou bábu i s doktorem? Teď se sebereš co nevidět. Jen buď trpělivý. Skokem nemoc přichází, ale odchází krokem.“

Ale nemocný se nelepšil. Ba zdál se ještě chatrnějším, tváře mu žloutly, uši odstávaly, kůže se scvrkala, a lidé už se nesmáli, ale soustrastně mluvili: „Zatrachtěle tě to sbírá a pustit tě to nechce. Chutná ti jíst? Co? A kašleš v noci? Kde pak tě bolí? Radím ti užívat saze v kořalce, to je nade všechny léky a proti všem nemocím.“ A právě ty dotěrné otázky a mírné rady, i ty soustrastné pohledy a zvědavé řeči zahnały Jiráka pryč s lidských očí, pryč s návsi, kde pozoroval život a čas mu lépe utíkal. Odstěhoval se sem do sadu, pod starou hrušku muškatečku. Zde kašle teď, až hruška v koruně se chvěje a ptáci pokaždé jakoby úzkostí a strachem na chvíli se odmlčí. Zde nikým nerušen zouvá si bačkory, otékající nohy vystavuje paprskům slunečním, ohmatává si je i nití je měří, aby poznal, stoupá-li otok či mizí.

Tak tu sedával po celou senoseč, odtud beze všeho zájmu se díval, jak mandele svážejí do stodoly, teď už otavy osušili, ba i muškatečky nad hlavou mu očesali, léto už minulo, ráno bývá citelné chladno, pouze v poledních hodinách se ještě roze-hřeje, a Jiráka cítil, že se nemoc nelepší, Boží slunce že slábne a že už ten zázrak na něm nevykoná . . .

Jednou seděl pod stromem, a náhle s hrušky za úplného bezvětrí spadl mu do klína první žlutý listek. Vzal ho do ruky, položil si ho na dlaň a přesmutně se naň zahleděl.

„Tak to už se hlásí podzim, — to je jeho posel,“ pomyslnil si, a hlava mu klesla k propadlé hrudi; „tak také i já co nevidět upadnu se stromu života.“

V té chvíli zhasl v jeho nitru růžový plamínek naděje, a černý smutek se tam rozhostil.

„A to všechno „Moček“ je vinen. Tam jsem nechal svoje železné zdraví. I sousedi jsou to vinni. Měli nechat rybník rybníkem, jak jsem jim radil,“ zatvrzoval se chvílemi, ale hned zase měkl a káral se: „Nebud' dětina! Sám jsi tím vinen. Co jich tam oře a sije, a nic se jim nestane. Obléci jsi se měl — uject domů, a ne se vysvlečený, upocený plouhat v dešti za branami. — Ale an ty to nejsi vinen. Boží vůle je to. Do hrobu musíš! Nutno opustit dvůr, ženu i děti a čím dřív to bude, tím líp. Takhle jsem jim zbytečnou přítěžl. Zdržuji se marně se mnou, překážím jim . . .“ rozjímá si Jiráka, a jak si to v té chvíli ujasnil, pocítil, že se mu přitížilo. Sklesl nejen na duchu, ale i na těle. S bídou, o holi, chytaje se cestou zdi dovlékl se do postele a ráno nevstával.

Venku také kalilo se počasí. Podzimní mlha snesla se na širý kraj, a po chvíli počalo z ní drobně, ale hustě pršet. Na slni ozvaly se kroky a do světnice vešla promoklá žena. Hned ve dveřích dala se do nářku: „Tak máme připravené pole pod setbu, myslíme si, dnes to zasijeme, zavlačíme a zatím — hle — dá se do deště. A co práce ještě máme! Jeden brambor není doma, všecken tuřín a krmná řepa v zemi, hlávky na poli, a ono prší. To je kříž! Bože, to je kříž!“

Jiráček se zachvěl na loži. Cítil, jak má žena pravdu, jak těmi slovy vlastně povídá: „A ty ležíš, v peřinách si hoviš, všecku starost na mě skládáš! Co jsi mi tu platen? Sloužit ti musím, marně mne zdržuješ a překážíš, bez tebe by mi bylo líp a snáz.“ Neřekla to sice, ale z jejího zlostného hlasu poznal muž, že se jí to chce říci . . . Sípavě se rozkašlal, pot na něm vystoupil, po vzduchu namáhavě lapal, jakoby se dusil. Chvilku ležel tak s očima k nebi obrácenýma a rozjímal si: „Dlouhá nemoc, jistá smrt. Co dlouho trvá, každého omrzí, a já už dlouho stůnu. Už i ten oves z „Močku“ přivezli, už ho i vymlátili, aby byl obrok pro koně, a já dosud ležím. Jsem červivý, nahněl jablíčko, k ničemu už na stromě a na světě.“

Žena odešla ven, a bylo jí slyšet, jak nařizuje, aby se připravili, když prší, že musejí mlátit, aby práce nestála. Sama tahala necky pod okap nachytat do nich dešťové vody na prádlo. Když po chvíli vešla, zdálo se jí, že muž spí. Ale ten se náhle ozval a namáhavě, chraptivým hlasem povídá: „Poslouchej, ženo, pošli mi pro smrtelnou bábu, ať k nám přijde.“

Selka překvapená otočila po něm oči a změněným, tičným už a mírným hlasem se optala: „A prosím tě, co by tu dělala?“

„Myslím si, že se dám zaopatřit. Pro velebného pána si pošlu.“

„Co pak jsi si vzpomněl tak najednou? Je ti snad hůř?“

„Sám ani nevím. Ale venku prší, koně stojí, a tak se dnes nic nezamešká. Až uhodí pěkné počasí, nebude ani pomyšlení, abyste se se mnou držovali.“

„Máš svatou pravdu. Proto umřít nemusíš a pořádek je pořádek,“ měkce a ochotně přisvědčila hospodyně.

Venku máčela špinavé košile, sukně a zástěry jediná, asi patnáctiletá dcera Rosárka. Matka zavolala na ni dveřmi: „Nech toho a jdi vyřídít smrtelné bábě, že na ni čekáme.“

Divka hned poslušně spustila vrchní zahrnutou sukni a jako vítr pustila se po silnici k bytu staré Kotejšky.

„Co pak se stalo?“ vltala ji babička u okénka starostlivě.

„Tetičko, maminka vás prosí, abyste k nám zase přišla.“

„Hned?“

„Nevím, matinka neřkala.“

„Tak jdu hned,“ slibovala Kotejška a už se zdvihala.

IV.

O hezkém podzimním dnu bývá Posekov jako po vymření. Kdo jen nohy a ruce má, všechno spěchá do polí anebo na louky. Ani husy nezůstanou doma. A musí přijít vydatný, studený a trvalý déšť, má-li vesnice znovu ožít. Dnes prší, jen se leje. Pod suchou střechu zalezli lidé, ženské na kvap usedly k šití, mužští postavili se na mlat k cepům. Ale jenom ruce jsou při práci. Oči občas zabloudí na náves a shánějí novinku nějakou, aby ústa nezahálela a měla o čem povídat.

„Hleďte, smrtelná bába někam pospíchá!“

„A něco nese pod šátkem.“

„Ta nejde nikdy s prázdnem.“

„Vždyť jsem to hned řekla — věděla jsem to — mřít ke Kapalínům, to jistě mladá stůně, už dávno se mi nelíbí, nemoc se jí zrovna dívala z očí.“

Ale babička v tom zahrnula na pravo a zmizela ve vrátech u Jiráků.

„Tak k Jirákovi! To už asi chudák hospodář mele z posledního.“ — Tak lidské oči sledovaly babičku a ještě dlouho mlely jazyky o mnoha složeních všechno, co jim toho deštivého dne do cesty vešlo.

„Pojďte, Kotejško, pojďte,“ vítala babku Jiráková hned na prahu; „tuhle muž si vzpomněl a přeje si velebníčka, tak jsem pro vás na rychlo poslala.“

„A to jste hodný,“ mluvila hned Kotejšová a s úsměvem na rtech zamířila přímo k loži. „Pán Bůh vás posílí, velebný pán vás potěší, všichni se za vás při tom pomodlíme a uvidíte, že se vám uleví.“ Mile se při tom dívala na nemocného a povídala to takovým lahodným hláskem, že se i sedlák na ni vděčně usmál, hlavou zakýval a zašeptal: „Už aby tady byl!“

„Převlékneme postýlku, dáme vám čisté prádlo, odvedeme vás do velké světnice — a kočí by mohl pomalu zapřáhat, aby byl velebný pán dopoledne hotov. Tak to má být. Víme, proč někoho obtěžovat v noci neb v čas oběda, když to není nutno,“ skromně, jako by jen pro sebe mluvila stařena. Šukala při tom tiše po světnici, že ji ani slyšet nebylo, nemocného dotýkala se něžně a jemně, že toho ani necítil.

„Jaké má ta babička nožičky a ručičky! Pozlatit jí je,“ myslí si Jirák a rád by jí to i řekl, kdyby ho to tak nenamáhalo. Venku slyšel zahrčet bryčku i uši koní viděl mihnout se kolem okna. — Jedou pro kněze!

Po chvíli už jako pán ležel v parádní světnici na jediném loži, které tu stálo v rohu pod svatými obrazy. Uprostřed světnice pod visací lampou červenal se až dosud starý stůl z višňového dřeva, obklopený bytelnými židlemi. Ale nyní se zdá nemocnému, stůl že se bělá, a Kotejška že na něm cosi ustavičně

kutl. Když konečně byla hotova, hle stůl jakoby se v čistý oltář proměnil. Sněhobílý ubrus leží na něm, slánka se soli, talířek se skývou chleba, kousek hebkého lnu, sklenička svěcené vody, na ní štětíčka ze tří klásků pšeničných spletená — všecko v malebném pořádku rozkládá se po něm jako po oltáři.

Babička ještě jednou stůl bystře přehlíží; teď ienom nízkou stoličku jako klekátko k němu přistavila a polibovala si: „Na nic jsem nezapomněla, co zde má být, všecko je zde,“ a v duchu viděla, jak se velebníček spokojeně usměje, až si klekne ke stolu a položí naň v burse Nejsvětější Svátost . . .

„A kde pak máte, Jiráku, modlitební knížky?“ obrátila se teď k nemocnému.

„Ve svátečním kabátě, v almaře.“

Babička je našla a přinesla.

„To už je nějaká doba, co jste v kostele nebyl. Pán Bůh se proto na vás nehněvá, ví, že stůněte. Vždyť tu nemoc sám na vás dopustil. Ani k správě Boží nemohl jste letos jít s ostatními. Ale teď už sem jede velebný pán a dá vaši duši do pořádku. Tuhle máte modlitby ke sv. zpovědi, a hned za nimi jsou k sv. přijímání. Tak se hezky připravte, a než se to pomodlíte, uvidíte velebníčka před oknem slézat s kolkou.“

Jako by to byla vlastní maminka, tak teple a starostlivě hovořil stařena, a Jiráku jakoby byl malý školáček ochotně a rád ji poslouchá. Knížky už držel v ruce, už se modlil modlitbu před zpytováním svědomí, a ani nepozoruje, že je sám.

Kotejška zatím otáčí se venku, Rozárku postavila do vrat, dávat pozor, až pojedou, aby vrata hned do kořán otevřela; psa vyhnala do sadu a dvířce zastrčila, aby na kněze neštěkal; dřevěnou stolicí uchystala, aby kněz z vozíku mohl na ni stoupnout; husy zavřela, aby nelezly na umetené zápraží a do síně, a tak tak že byla se vším hotova a v čas dostala se ke zvonku v kapličky na návsi.

Kola zarachotila na rozmoklé silnici, Kotejška stříhla očkem tím směrem a viděla na zadním sedátku bryčky krčit se pod deštníkem velebného pána v haveloku. Vzala rychle za provaz, a zvonek v té chvíli se rozezpíval jako ptáček vstříc Božímu Tělu . . .

„Jest-li pak Jiráková nezapomene rozsvítit svíčky, jak jsem jí nařídila,“ pomyslí si stařenka pod zvonkem a rychle se podívala ke statku.

Tam za oknem se kroutily a třásly dva žluté plaménky.

„Nezapomněla,“ oddychla si a zvonila dál, dokud povoz nezmizel na dvoře, a dokud se vrata za ním nezavřela.

K Jiráku troušili se pomalu známí a příbuzní, a mezi nimi cupala tam od kapličky i babička.

„Už se zpovídá,“ šeptají hned na síni.

„Vím, vím,“ usmála se Kotejšová sebevědomě, a laskavě dodala: „Ale nestůjme tu tak, lidičky, jako bychom naslouchali; pomodleme se raději za toho těžce nemocného,“ a hned počala předříkávati „Otče náš“.

„Aha, Kotejška přišla,“ v duchu řekl si kaplan u lože nemocného, a jal se teď s ním hlasitě rozmlouvat.

Tři desátky bolestného růžence už se venku pomodlili a načínali čtvrtý. „Bere to důkladně,“ myslí si stařenka, hledíc upřeně na zavřené dveře; ty — jako by povolily těm upřeným pohledům — v tom se otevřely, a v nich zabělala se rocheta kněze.

Jak by uřel, ztichla na ráz společná modlitba, a slyšeti bylo jen hlas velebníčkův: „Ejhle, Beránek Boží“ . . .

Při slovech „Pane, nejsem hoden . . .“ zacinkal malinký zvoneček třikrát po sobě, aby se všichni v prsa bili. Kdo to zacinkal? Kdo jiný než zase smrtelná bába, která na všecko pamatovala a svůj zvoneček z kapsy vytáhla.

Po přijímání vytahuje kněz z fialového sáčku malou, lesklou nádobku se svatým olejem.

„Aha, bude udílet poslední pomazání,“ myslí si všichni, ale jediná Kotejška vstává a přistupuje k nemocnému. Hlavu mu drží, ruce obrací, nohu po noze odkrývá, aby velebníček pohodlně všickny údy pomazati mohl.

„Kdykoli jdu zaopatřovat sem do Kosova, pokaždé nechám kostelníka doma, protože znám paní Kotejšovou; važte si ji!“ napomínal velebníček na odchodu všickny shromážděné venku a sedaje už do vozíku.

Babička zardívá se jako panenka, a aby tu marnou chválu ani neslyšela, utíká od vozíku se židličkou nazpět k nemocnému. Čeká tu na ni ještě plno důležité práce. Především třeba pozorně spálit v kamnech chlebovou kůrku, sůl i len, kterým kněz utíral nemocnému pomazaná místa i sobě palec. Musí shasnout pozorně svíčky, aby nečadily, složit ubrus, uklidit kříž, svícny, stoličku, a také jirák už na ni čeká.

„To se mi ulehčilo, to je mi hezky,“ usmívá se na babičku.

„Vždyť jsem vám to povídala, a nezapomňte na to, co vám velebníček povídal. Hněváte se pro ten nešťastný „Moček“ na souseda?“ —

„Už se nehněvám, všechno jsem dnes odpustil a zapomněl.“ —

„To je dobře, ale také on musí odpustit vám. Musíte se hospodáři, pokorit a poprosit.“

„Když k němu nemohu“

„Přivedu vám ho sem, a dokud jste tak čistý, mohl byste se i se ženou a dětmi rozloučit, požehnat jim, hned je zavolám“ . . .

A teprve potom, když všecko vyplnila, co jí svědomí kázalo, když všem posloužila a všecko opatřila, vzpomněla si

na sebe a trhla sebou: „Musím domů, poledne bude co nevidět, mužští si přijdou pro tabáček.“ Hodila na sebe rychle svůj šedý šátek a spokojeně, nečekajíc díků, nežádajíc odměny, odběhla . . .

V.

Smutná noc listopadová kráčela zčernalým, jako by vy-loupeným a vypáleným krajem. Na nebi nesvítla ni jediná hvězda, podzimní vítr hučel v holých korunách stromů a sh-sínal v „Močku“ modravá světélka plachých bludiček . . . Celý Posekov tonul v hluboké tmě a tvrdém spánku. Pouze dvě zastřená okna v průčelí statku u Jiráků byla slabounce ozá-řena a temné stíny po nich poletovaly.

Tam za nimi umíral hospodář. Dlouho bojoval se smrtí a štěstí se střídalo. Někdy se zdálo, že smrt prohraje, a Jirá-že se uzdraví. Jindy sedláka opouštěly síly, podléhal v zápase, ale nepodleh. Sevšednělo to konečně domácím, zvykli si na kašel, na sípavý dech, na zakalený hlas, až dnes probudil je strašný chrapot nemocného. První vyskočila žena, rozsvítila, a spatřila muže, jak s ústy otevřenými namahavě lapá po vzduchu, jakoby se dusil, prsa mocně zdvihají se a klesají, a hrdlo jakoby mu rdousila neviditelná ruka . . .

„Pro Boha, muži, co je ti?“ promluvila na něho — ale oči jeho už byly v sloup obráceny, uši jakoby ohluchly, a ústa oněměla. Majestát smrti se blížil a jeho hrůzná velebnost šířila se kolem.

„On umírá, a já tu jsem sama s dětmi, co si jen počnu?“ naříkala selka. A první její myšlenka platila zase staré Kotejšce.

„Rosárko, vstávej, rychle se obleč, vezmi lucernu a běž pro smrtelnou bábu! Tatínek nám umírá.“

Rosárka byla od jakživa skočné děvče. Ani si neuvědo-mila celou hrůzu matčina rozkazu a už ho plnila. Teprve pod oknem babičky, když sama vyřkla tu strašnou zprávu: „Tatí-nek nám umírá“ — popadla ji lítost i strach, a dala se do pláče.

„Počkej na mne, půjdeme spolu,“ hned odpovídala Ko-tejška a rychle, ochotně zdvihala se z teplého lože. Ani ve spaní dobře nepoznala, kdo ji to volá — až teprve venku po-znala dívku, a sama se zhrozila.

„Pojď, děvenko milá, pojď,“ vzala ji hned za ruku, „to není cesta pro tebe, měla poslat maminka kočičho nebo služku, mohla bys sama nemoc si z toho uhnat. Je vidět, že jste tam ztratili hlavu.“

Smrtelný zápas sedlákův stával se úpornějším, chrapot hroznějším, a pláč selky bylo slyšet až na zápraží.

„Neplačte a nekřičte!“ přísně velela Kotejšová hned ve dveřích. „To umírajícímu nepomůže, všichni si klekněte, já

nemocného obnesu a pomodlíme se litanie.“ To už z papíru vybalovala hromničku, zapálila ji, růženec s křížkem vtiskla Jirákově do ruky, rezsvítila svíci, třikrát ji obnesla kolem celé postele, třikrát mu ji na prsa postavila a hle — nemocný se stišil, „Pane, smiluj se nad ním“ počala čísti z ohmatané knížečky a všichni po ní všechno věrně a poslušně opakovali.

Než se domodlili, chrapot přestal.

„Usnul asi,“ po tichu šeptala selka Kotejšové do ucha.

„Ano, a na věky,“ přikývla stařena vstávajíc s holé země a otevírajíc do kořán obě křídla zastřeného okna. Jiráček byl vskutku mrtev. — „Nyní si poplačte, pláč uleví bolesti,“ povídala mírně a sama také nechávala volně stékat slzy po vráscitých lících.

Venku odtroubil ponocný hodinu dvanáctou. Přišel k oknu teď, popat se, co se stalo, že svítí.

„Hospodář právě umřel,“ povídala mu Kotejška, „nezapomeňte ráno po klekání hned odzvonit mu hodinku.“ A sama se nabídlá: „Chcete-li, zůstanu tu s vámi do rána.“

„Kdybyste byla tak dobrotivá, nikdy vám toho nezapomenu, nevím věru, co bych si tu sama počala,“ štkala selka.

Nikomu nechtělo se spát, ale Kotejška hnala všechny zpátky na lože. „Zůstanu tu sama se selkou. Kdo se bojí, ať se pomodlí a bát se přestane. Nám byste jenom překážely.“ — Rozdělna oheň a rychle ohřívala vodu. — Do rána nebožtíčka umyjeme a ustrojíme. Připravte si zatím prádlo a vyberte šaty, které mu chcete dát do hrobu.“

„Má dosud svůj ženící oblek, všechno ještě má, jak v tom stál jako ženich před oltářem.“

„Je vidět, že jste pořádná žena. Tak se to sluší a patří. Vyndejte to a položte na truhlu. Voda už se hřeje. Váš muž se sám holil, najděte mi jeho britvu a posvítíte mi.“

„Vy byste ho sama oholila?“

„A proč ne?“

„Dovedete to?“

„To bych málo dovedla! Jenom svífte!“

Obě ženy zabraly se do práce a úplně zapoměly na všechnu bolest a planý nářek. Čistě umyly mrtvého, oblékly ho pečlivě, jako by se chystal znova na svatbu anebo na jinou slavnost velikou, vlasy mu namázly, bělounký límec kolem krku mu vyhrnuly, kolem skřížených rukou zase ovinuly růženec, položily prkno mezi dvě stoličky a na prkne pěkně ho srovnaly, jako by ležel a spal.

„To se musí všechno stát, dokud je tělo vláčné. Jakmile začne tuhnout, je konec,“ vykládala tiše babička, pozorně tisknouc víčka na kalici se oči mrtvolý.

„Bože, jaký je hezký! Můj muži zlatý, můj muži!“ vybuchla náhle Jiráková, klesla na kolena a rukama objala styd-

noucí mrtvolu. To v popeli života vyšlehla náhle v jejím srdci plamenem stará a věrná její láska . . .

Venku se rozednívalo, ves se probouzela, zvonek se rozhlaholil a pozdravením andělským vítal nový den. Jediný Jiráček z celé vsi ho neslyšel. Ležel na tvrdém prkně bradou vzhůru, pod hlavou máje zrním a plevami vycpaný polštář, jak selský mrav káže.

„Kdo pak to umřel?“ přibíhají lidé ke kapličce, když po klekání ozvala se smutná hodinka.

„Sedlák Jiráček,“ všem stejně odpovídá zvoník, „na dnešek právě o půlnoci.“

„Možek“ ho zabil,“ usoudil nový starosta, „zabijí i nás. Navrhnu, abychom ho proměnili znovu v rybník.“

Smrtelná bába zatím rozebírá lože, na němž sedlák dokonal, vynáší ven slamník i peřiny a konečně volá všecky do světnice.

To už je venku bílý den. Pouze lampička s nočním knůtkem kmitá u hlavy mrtvého.

„Hospodář je jako živý,“ diví se kočí.

„A jak se spokojeně usmívá!“ diví se služka.

„Ústa má pootevřena, jakoby chtěl promluvit,“ myslí jediná dcera Rosárka.

„Nepromluví už. Pokřižujte ho a odejděte! Světnice se zamkne a selka vezme klíč k sobě a nikoho sem nepustí.“

Všichni malou babičku bez nejmenšího odporu na slovo poslouchají.

Když odešli, podvázala Kotejška mrtvému ještě ústa, na zavřené oči položila dva vlhké plátěné klůcky, zavřela okno, prohlédla světnici a napomenula selku: „Buďte opatrná, přijde sem truhlář vzít míru na rakev, pan doktor prohlédnout mrtvolu, těm otevřte, ale dobře prohlédněte, aby se sem nevloudila kočka. Jiného sem zatím nepouštějte; a nyní musím běžet domů. Do rakve pomohu vám ho dát, vzkážete pro mě. Vy se nyní oblect a jděte si k lékaři pro listek a objednat pohřeb.“ —

A pohřeb Jirákův byl slavný. Tři páry koní táhli prostý selský vůz, na němž černala se rakev uprostřed čtyř postavených nemláčených snopů obilných. Dvě kosy, travní i obilní, cep, hrábě, podávky tyčily se kolem, a na rakvi ležel veliký věnec ze žitných, pšeničných i ovesných klasů.

Jasný, čistý den rozklepnul se nad širým krajem. Oba kněží přijeli pro mrtvolu až do Posekova, a když zpěváci zapěli tklivá slova Sládkova:

„Nad horami slunce září,
stoupá výš a výš,
práce volá: hospodáři!
a ty tvrdě spíš.
Ať je večer, ať je ráno,
dílo tvé je dokonáno,
ty se nevzbudíš,“

propukly ženy v hlasitý pláč, a i tvrdým sedlákům po osmahlých lících padaly slzy na čistě umetený dvůr . . .

Pečlivou ruku smrtelné báby cítil i ve výpravě tohoto vpravdě dojemného pohřbu. Ohlídala ještě celý statek, uvařila rodině oběd, a když se vrátila vdova s příbuzenstvem do osiřelého statku, nenápadně vytratila se babička, aby nikomu při hostině zbytečně nepřekážela . . .

VI.

V celém Posekově velice se divili, když náhle smrtelná bába přestala vycházet ze své světničky. Sedávala sice dosud u svého okénka, podávala jim balíčky tabáku, ale ruka se jí nějak trásla, jako by v ní ten čtyráček, co za tabák bra'la, unést nemohla. Dřímota ji ustavičně přemáhala, tak že kupec často dvakrát i třikrát musil na okénko zaklepat, než pozdvihla scvrklou hlavičku . . . I sluch i zrak, ba i paměť ji pomalu opouštěly, a kuřáci si trpce stěžovali, že je špatně obsluhuje, často že nemá nic, než ten sprostý tabák, ba pošťvali na babičku i finančního strážníka. Kdosi na ni udal, že vede trafikou nedbale a nepořádně. Pravdivost udání úředně se zjistila, a jednoho dne zmizel náhle orlíček nad jejím okénkem a přeletěl nad krám kupečkův . . .

Nový rok se blížil, Kotejška měla zaplatit činži, ale neplatila. Domácí počítal s tím příjmem, čekal týden, čtrnáct dnů, a konečně upomenul babičku.

„Dvě desítky, povídáte?“ zdvihla k němu stařena uslzené oči. „Kde pak bych já smutná vzala tolik peněz? Mám mnoho na dluzích mezi lidmi; kdyby mi oplatili, ráda bych vám zaplatila.“

„Tak je žalujte!“

„A to nebudu! Když se dobrovolně nepřihlásí, soudit se s nimi nebudu! Nic psaného nemám, paměť mě opustila, a lehce bych se mohla zmýlit.“

„Pište dětem, aby vám poslaly!“

„Nejsou mi nic dlužny! Proč by posílaly?“

„Vychovala jste je přece.“

„To byla moje povinnost.“

„Ale já vás tu zadarmo mít nemohu; musíte se vystěhovat!“

„Kam bych se stěhovala, jen si vzpomeňte, dobrých čtyřicet let zde žiji, nemohu se vystěhovat.“

Domácí stařenu nechal a došel si k starostovi. „Pane starosto, co se stane se smrtelnou bábou?“ optal se přísně.

„To já nevím,“ lhostejně odpověděla hlava obce.

„Nechce se mi vystěhovat z bytu, a platit ho nemůže. Sama skorem hlady umírá, a její vlastní děti se k ní nehlásí.“

„Není naše příslušnice, víte co, pošleme ji na domovskou obec jejího muže.“

„To by bylo vskutku nejlepší. Má pár kousků slušného nábytku, ty si nechám jako náhradu za prošlou čnži.“ —

Stráslivý mrak stahoval se nad šedivou hlavou stařeninou, ale ta seděla klidná, jakoby se jí nebezpečí ani netýkalo. Říkala si v modlitebních knížkách, modlila se na růženci, za poslední krejčárek koupila si dnes poslední žejdlík mléka a převářila si je při posledním polnku dříví. Dveřmi i okny dral se k ní už hlad i zima, ale přede vším vešel k ní obecní strážník.

„Kotejško, připravte se na cestu, doprovodím vás zítra do Kostelce.“

„Do Kostelce? A co bych tam dělala?“ zase tak nevinně optala se stařena.

„Vy tam patříte, tamnější obec se musí o vás postarat.“

„Vždyť jsem tam jakživa nebyla, nikoho tam nemám, neznám, a mě také nikdo!“

„Tak se poznáte alespoň. Jen se přichystejte, vyjedeme ráno brzy,“ znovu ji napomínal strážník a chtěl odejít, když v tom zahrčel a před okénkem zastavil kočár.

Z něho vyskočil lékař a rovnou i s kožicem hrnul se do světničky. Přišel k nejlepšímu.

Strážník mu stručně vysvětlil, oč se jedná, a doktor si odplivl a zaklel. Ale pak obrátil se k stařeně a povídal jí ku podivu měkkým hlasem: „Celý čtvrt roku jsem tu nebyl. Nikdo tu nestonal ani neumřel, až dnes mě volali, a hned jsem se po vás sháněl. Pověděli mi, že sama stůnête, a nelhali. Nic se nebojte, paní Kotejšová, nedovoliíme, aby se vám vlasek na hlavě zkrivil! Ještě dnes to povím velebníčkovi, a zítra ho tu máte jako na koni!“

Od babičky zašel si lékař k panu starostovi. Ale tam ztvrdl jeho hlas a zněl jako kalená ocel, když horlil: „Ta stařena o půlnoci třeba vstala a každému zde, chudáku jako boháči, posloužila! V roce šestašedesátém, když tu řádila cholera, ona jediná nebála a neštltila se vás živých ani mrtvých! Není rodiny zde, kde by její samaritánské služby nebyli potřebovali, a tohle má být její odměna?“

☛ Druhý den přiběhl udýchaný kaplan. Celý upocený vpadl do světničky k babičce a zle se vadil: „Nic nevzkážete, nic neřeknete, taková jste hrdá, a člověk to nemůže čítit, máme plno práce a starostí! Ale nic se nebojte! Povíte mi, kde jsou vaše děti, a dopíši jim. Dojdu hned k sousedkám, a za chvíli uvidíte, jak se to tu změní! Jsou zde přece dobří lidé, ale říci se jim musí!“

Popadl klobouk, nechal sedět polekanou babičku, která ani nechápala, proč se ten jindy tak mírný a veselý kněžíček tolik zlobí, a zaměřil od ní přímo k vdově Jirákové, odtud za-

mířil k Přenosilům, ke Kosům, Svatošům, Kapalínům, a tam všude tiše a mírně, lahodně a vlídně prosil.

„Ale, velebníčku zlatý, to nám ani nenapadlo, že by to se smrtelnou bábou bylo tak zlé! Všichni jsme si mysleli, že má jistě peníze. Ale buďte bez starosti, babička je naše, a neopustíme ji,“ ujišťovali kněze.

Když se k ní asi po hodince vrátil, aby ji potěšil, ač se mu nic zarmoucenou nezdála, už praskal v kamnech vesele oheň, na plotně voněla káva, a Jirákovice Rozárka otáčela se světličkou . . .

Ale babička dlouho té něžné péči všech se netěšila. Ženské byly by jí sice modré s nebe snesly, zahrnovaly jí přímo důkazy své lásky a přízně, ale starý strom je marno zalévat. Kotejška schla a vadla, nepomohl jí ani lékař, ani kněz — až tiše, bez bolesti uvadla . . .

O pohřbu za její rakvi krácel celý Posekov, před rakví šli oba kněží, učitelé, pan doktor koupil jí na rakev věnec z růží, a velebný pán v kostele měl nad ní překrásný výklad o dobrém srdci, lásce k bližnímu a skutcích milosrdenství . . .

Tak skončila „smrtelná bába“, která svými skutky stala se u nás „nesmrtelnou“.

Pouze to bylo a je dosud všem divné, proč se k ní nehlásily její vlastní děti. Snad se styděly za ni, že koná nejtěžší službu, a bály se, aby jim nikdo nevyčetl: „Vaše maminka myje a obléká mrtvé . . .“

Jak se často svět stydí za skutek dobrý, ale nestydí se za to, zač by se právem stydět měl.

„Proto je to převrácený svět,“ usmála by se „smrtelná bába“, kdyby dosud žila a slyšela tento můj nářek . . .

Dva.

1.

Ze všech ročních dob nejvíce miluje naše hory — zima. Nastěhuje se někdy už v říjnu, a ještě ani v dubnu se jí od nás nechce. Svobodně prohání se po kopcích i údolích, sněhem zasype vesnice i cesty, ostrý vítr, jako jed, proniká až do kostí a mráz, jako na posměch, kreslí ledové květy na malá. mechem ucpaná okénka, za kterými ze všech koutů světnice zeje nahá bída.

Starý Juřinec vracel se udřen v pravé poledne k svému baráku. Svážel dříví do panské ohrady od Božího rána, a teď popruh na rameni, voj v ruce, vlíkl prázdné saně po vsi do kopečku; hlad měl, žízeň měl, únavou třásl se pod ním nohy,

a zima za nehty mu zalézala. Tak k zemi sehnut plazil se cestou, těše se na teplo světnice i na polední odpočinek i na hubený oběd.

„Odpoledne musí žena se mnou — pomůže mi nakládat — práce půjde lépe od ruky,“ umiňoval si cestou, jda mimo starostův statek, když ho náhle vyrušilo z myšlenek prudké zabušení na okno.

Ohlédl se. Hle, starosta klepá na něho a rukou kývá.

„Aha, daně zas,“ myslí si Juřinec a usmívá se. Vypřahuje se ze saněk a míří radostně k starostovi. Upokojí ho, řekne, že domohl se výdělku, dříví že sváží, šesták od metru že má, a v sobotu už mu na kanceláři vyplatí, jistě že přijde a zaplatí.

„Víte, Juřinče, já za nic nemohu,“ vítal ho hned starosta na prahu skoro bázlivě, „já konám jenom svoji povinnost —“

„Co pak se stalo?“ optal se Juřinec zmatený tou omluvou starostovou, a jeho zrak zatěkal nejistě po světnici.

Všecko tu bylo, jako jindy — pouze u kamen sedělo na zemi jakési cizí, neznámé dítě. Znal přece všechny děti ve vsi, ale tohle jakživ neviděl.

„Či pak to tu máte dítě?“ optal se proto a zahleděl se na to děcko značně už vyspělé, které teď k němu upřelo veliké, modré oči, i ručky k němu vztáhlo a cosi nesrozumitelného žvatlalo.

„To bude teď vaše dítě,“ rychle vpadl starosta, a v ruce zaběhl se mu kus papíru. „Je to nemanželské dítě vaší dcery a přišlo na obec až ze Lvovského nalezince, a aby to bylo při jedné bolesti — Juřinče, nelekejte se — to dítě je němé.“

Hned ani slova nebyl mocen baráčník — pobledl jen, zuby i pěsti zafal, ale pak se dal do strašného proklínání, až se okna třásla. To tak dceru svoji proklínal, která šla čistá do světa, ale tam se zkazila, spustila se a už kolik let byla nezvěstná — jakoby ztracená — a teď taková zpráva o ní.

„Neproklínejte, strýčku Juřinče,“ krotl ho mírně starosta, „snad už není dcera vaše ani na živu.“

„Kéž by nebyla,“ pozdvihl k černému stropu obě ruce rozsápaný chalupník, „nebo i ji jednou přiženou šupem nám na hanbu a celé obci pro posměch.“

„Ale to dítě si vzlíti musíte — po zákonu musíte — obec je živit není povinna — protože je to vaše krev, vy jste jeho děd a máte jmění — barák —“

„Když musím, tak vezmu — soudit se nebudu. Ale vy dobře víte, starosto, že už mám doma jeden kříž na krku, starou, slepou ženinu matku, k ničemu není, živit se nepomáhá, ale jíst se jí chce a hodně jíst. Témato rukama — holýma rukama, nutno vydržet pro všechny,“ a stárnoucí muž znova vztáhl do výše mozolné dlaně svoje a potřásl jimi proti nízkému stropu . . .

„Bůh to na vás, Juřinče, dopustil,“ krotila jeho rozčilení i starostová.

„To je, selko zlatá, hubená outěcha,“ obrátil se k ní s tvrdým úsměvem baráčník, a zraky zlosti mu až sezelenaly. „Proč pak zrovna na mne si Pán Bůh křížem vzpomíná? — Proč pak nepošle takové nadělení třeba vám, která máte mnohem větší bochník chleba než my?“

„A co láteříte?“ okřikl ho teď už starosta. „Dřete se jenom vy? Vidíte, že se dřeme a dít musíme všichni v obci.“

„Pravda, pravda, dřeme — ale každý pro svoji krev — rozumíte — jenom pro svoji — ale já tuhle i pro cizí!“ a hlavou vztekale hodil směrem do kouta, kde se teď krčil jeho vnuk — nalezenec Stanislav. „Bůh ví, kdo moji dceru zmrhal, kdo ji pro svoje potěšení a rozkoš měl — a já abych teď tu cizí krev živil!“

„Zákon je zákon.“

„Tuze pěkný zákon! Ale kdyby to ještě bylo zdravé dítě, nic bych neřekl. Však si chleba vyděláš — ležet ti nedáme bych si pomyslíl, ale tu se podívejte — mrzák — učiněný mrzák...“ znovu se Juřinec rozčiloval, ale nic mu to platno nebylo.

Starosta byl diplomat, chytrý člověk, bál se starocha, neboť věděl, jaký je to hrubý sice, ale celkem dobrý člověk, ale kdyby se v něm hněv rozbouril v celé své životní surovosti, nikdo že by ho neovládl, po nevážené řeči, že by následovat mohly i nevážené činy — proto ho krotil a mírnil, těšil a sliboval:

„Bude to jenom na krátko, uvidíte; vezmou chlapce do okresního sirotčince, přimluví se za to ve schůzi okresního výboru, i s farářem promluví, nenašel-li by se kouteček v některém ústavu.“

„A což o to — kouteček se najde,“ řezavě smál se Juřinec, „ale já abych za to nejmlň pětičku měsíčně z kapsy vyklopil a na dřevo vysadil,“ ještě nakvašeně povídal, ale celkem už na řeči bylo znát, že plameny hněvu po prvním výbuchu uléhají, že už se vymluvil, vybouřil a že se smíruje s myšlenkou chlapce si odnést. Poledne v tom zahlaholilo na věži a Juřica sebou trhl. „He, už poledne!“ vykřikl překvapeně. „Musím domů, k našim, nu žena — ta se potěší,“ a sbíral se země svoje vnouče lhostejně — bez citu — jako věc nějakou neživou. A už když je v náručí držel na samém odchodu ve dveřích se ještě obrátil a přísně připomenul: „Tak se spoléhám, starosto, že dostojíte slovu a dítěti místo někde opatříte — jenom s tou podmínkou si je беру —“

„Co mi bude možno — všechno udělám,“ znovu sliboval sedlák, hory doly by byl slibil, jen aby už tahle záležitost byla s krku.

„Zaplať Pán Bůh, že je to z domu,“ povzdychl si vesele, že se za Juřincem dveře zavřely, „teď ať si je doma švecky pobije, jen když ode mne odešel v dobrotě,“ přik oknu, křížem se pozhnal a „Anděl Páně“ modliti al. Ale za nic ta jeho modlitba nestála. Na Juřince jak venku dítě na sánky posadil, když hned sedět neprovázkem je k prknu přivázał, sám pak čepici smekl, iěk se zapráhl a s hlavou obnaženou, modle se cestou šl ku svému baráku. I o svém slibu přemýšlel starosta: „toho nebude,“ v duši si pravdu přiznával, „v sirotčinci ústečka k zadání, deset, dvacet dětí už je předem po přihlášeno, a dychtivě se čeká, až se některé číslo ní, ale s farářem promluví, to ano, to jistě, nic to stát e. Juřincovi se vymluví a na faru ho pošlu.“ Tak se v modlitbě páté přes deváté motalo a pletlo, že mrzutě kříž udělal a sedaje k obědu, požaloval si: „Chvilu nemá pokoj — už aby to starostenství kozel vzal!“

II.

Juřinců na peci seděla stařenka v rukách s ohmataným em. Ten růženec byla její jediná útěcha. Modlila se na hrála si s ním, aby jí čas ušel. Někdy sám se jí roz — někdy i schválně šnůrečku přetrhla, jen aby znovu nabíratí po hmatu malé lesklé korálky otcenáše a zdrá — celý den tou prací ztrávila a celá nešťastná byla, e jí růženeček na jejím pelíšku ztratil. Dnes už od rána ni nějaký strach, ve snu sami mrtví se jí zjevovali. lka muže viděla, svoje kamarádky, které ji na věčnost ly, své dětičky, které jí malé zemřely, na které už dávno iěla, všichni se na bábu usmívali a kývali. Seděla na i zlé tušení vkrádalo se jí do duše. „Jen aby se Juřin- lese nic nepříhodilo,“ zaskuhrala, ale když jí dcera ne- děla, zmlkla a jen v myšlenkách rozjímal, co ty sny esou.

era sem a tam přecházela a po kroku uhodla slepá, e a kterou práci koná. „Aha, teď jde do chlíva, ke — „teď nese slípkám“ — „teď běží pro sůl“ — „teď vá a na oběd brambory pere a na plotnu postavuje.“ dostně poslouchala, jak voda klokotem vře, brambory a podle vůně hádala, jaká polévka k nim bude, čes- nebo zapražená, zda oukrop anebo žebračka, zda ky- nebo sladkým mlékem zalitá. Dnes se jí zdá, že bude nilovaná zelňačka. Cítila ostrou vůni naloženého, zakys- líl a dychtivě ji sála nosem. Oběda ani dočekat se ne- a jak za zvon vzali a poledne odzvonili — už pro-

sila: „Dceruško, prosím tě, dej mi polivčičku, zdá se dnes vaříš zelňačku, tu já nejradši — těším se už na —
„Abyste vy nebyla vždycky první! — Člověk tu s umírá, co se asi stalo, že muž tak dlouho nejde, a vy na jídlo myslíte!“

Zastyděla se stará matka v hloubi duše a všechu ji rázem přešel. Hle, dcera má pravdu, na to nevzp už dávno tu měl být Juřinec — po jedenácté přijíždí — štěstí. jistě neštěstí ho potkalo, saně ho přejely, dříví něho sesulo a k smrti ho zadusilo, nohu v rejdu při zlomil — zlé sny se jí splní. Sepjala ruce, tiše se slepou hlavu ke dveřím natáhla a ucho k nim natočila prudce jí rozčilením bušilo, čekala, až se ozvou kroky praží a do světnice že vnesou dřevaři buď mrtvého jistě zmračeného živitele jejího. Cítila, že i její dce u okna a se strachem hledí hledí dolů po návsi.

„Zaplať Pán Bůh — už jedou!“ vykřikla náhle Ju radostně, „to se někde zapovídal, omeškal jenom,“ a víc pro sebe, ale hned ochotně do misky ubírala horké polévky a se lžící podávala ji matce.

„Buď Pán Bůh pochválen — kámen mi se srdce zavelebila i stařena, dychtivě natáhla staré, scvrklé, ruce po míse, a už ozval se i srkot a pochvala: „Moc jsi, děvečko zlatá, dnes uvarila, jako malvazí je; jenom boru ještě nějakou mi podej a kousek chleba.“

„Chleba! Řeknete chleba — kdyby byl! Poslední vzal si muž ráno s sebou, aby měl na posnídávku — se už spokojit s bramborem — oloupat si je můžete s nemáte beztak co dělat.“

„I oloupám, s radostí oloupám, třeba všechny i pr a už chvějícími se prsty počítala, kolik těch bramb co jí dcera do klína vysypala — deset jest jich, pět ji sní, ale pět si jich schová, aby měla něco, kdyby s ve ni zapomněli. Stávalo se jí, že usínala o hladu, dcera s třeba ve chlévě něco pojedli, aby bába neslyšela, n před ní nahlas si postěžovali, zavelebili, jak se ona dobře má, nic nedělá, to že jsou zrovna záviděníhodn co oni se namozolí, na světlo není, a tak aby o hladu Aby světla i dříví ušetřili, odcházeli také v zimě večer některé buď peří drát, nebo obilí k semenům přebírat za to sice nebylo, ale večeri jistě dostali, a tu často čekávala na ně dychtivě stařena, zda až se vrátí, vzpo si na ni. Schválně při jejich návratu pozdě večer k na peci, a když dcera se nezmiňovala, sama řeč zap „Kde pak jste dnes byli? Co pak jste dnes dělali? nového tam vypravovali? A nic vám k snědku nedali?“ se v sdílné, milé náladě se stařenkou rozpovídali, ves smáli, opakovali, jak „na hrádkách“ bylo — výslužku

— ale jindy jen se na ni utrhli, aby mlčela a ticha byla, spát že se jí chce, že nejsou jako ona, která se vyspí ve dne, a v noci, že by kokrhala bez konce. Plakávala v takových chvílích, ze slepých očí tekly jí dva prameny horkých slzí, ale mlčela, i pláč přemáhala a dusila, aby jí neslyšeli a hůř ještě nebylo . . . V takových černých okamžicích zdával se jí život opravdu černým břemenem, a smrt svůdně se na ni usmívala, vídala ji — ač slepá — státi před sebou — cítila její studenou, kostnatou ruku a slyšela vášný její hlas: „Pojď — pojď se mnou stařenko — na hráz k rybníku tě doprovodím — do kůlničky tě dovedu třeba a oko z provazu zadrhnout ti pomohu“ — balík sirek k ní přisunula a napovídala jí, jak je má v řídké kávě rozmočit, vypít a pokoj bude mít na vždy.

Ale pokaždé, jak se těmi zlými myšlenkami omotána hnula, zachrastily hned korálky na růženci — bába se vzpamatovala — jako z těžkého snu se probírala — tvář rukou si přetřela — svatým křížem se požehnala a zbožně povzdychla: „Pán Bůh s námi a zlé pryč! Ne ne — ještě není čas — to mě ještě nevolá Bůh.“ Pro jediný úsměv a pro několik vltádných slov pak hned na všechno zapomínala, duše její se vyjasnila a ona zas trpělivě dál nesla těžký kříž svého života.

I teď pojdajíc svoji zamilovanou zelňačku — všechny strasti jakoby se byly někam na sto sáhů hluboko propadly, a ona šťastná a blažená se usmívala — lovcí lžící jako nudle dlouhé řízky v polívce vařeného zell . . .

III.

Konečně na dvorku zaskřípal pod saněmi sníh, a po chvíli na záspi ozvaly se těžké kroky nohou obutých v okuté dřevěnky. Ve světnici na stole kouřila se polévka, a Juřincová zády ke dveřím obrácená zručně loupala horké brambory.

„No, že už konečně jdeš!“ ozvala se hned, jak klika cvakla, oči od práce ani neodtrhla, ještě chtěla dodat: „Co jsem tu vystála strachu pro tebe, myslila jsem jinak, než hlavu že jsi někde srazil,“ ale neproněsla těch slov, ztuhla a umřela jí na rtech — neboť sám muž promluvil takovým podivným hlasem:

„Něco ti tuhle nesu,“ že hned při prvním slově jeho otočila překvapeně hlavu. Viděla, jak muž něco drží v náruči a klade to opatrně u kamen na zem.

„Co je to?“ optala se prázdným, bezvýrazným hlasem a krok od stolu ke kamnům udělala, držíc v jedné ruce na jejího brambor a ve druhé nůž.

„Něco ti tuhle nesu,“ drsně, chraptivě zasmál mohla,

„Můj Kriste Ježíši! Můj Kriste ležíši! Proč nás tak trestáš!“ zoufale zanaříkala Juřincová, a ostatní slova udusil dravý příval srdcelomného pláče, který sedřenou ženou zalomcoval.

„A abys to věděla také celé najednou,“ nešetřil muž svoji ženu, ale s jakousi rozkoší jitril dál její ránu, „je němý jako špalek, s bídou na nohy se postaví.“

Snad to ani neslyšela Juřincová a slyšela-li, tak veliká byla její bolest, že ničím se už zvětšit ani nemohla — seděla zklaslá, shroučená na stoličce a bledé její rty třáslly se jí pláčem a nářkem beze slov.

„Ještě nás není dost, ještě nám přibude jedlík, ještě na toho se díti!“ burácel a láteřil Juřinec svlékaje s rukou rozbité rukavice s palcem a starý, záplátovaný kožich.

Na pekýlku nahoře jako když utne přestala plechová lžice rašit o drsné dno plechové mísy; šedá hlavička stařeny nachýlila se ustrašeně ku předu. napiatě poslouchala, snažíc se uhodnout, co se asi stalo, co to přinesl s sebou z lesa Juřica, kde to vzal, a co je to — leč marně.

Když nyní nastalo dusné, strašné ticho ve světnici, ozvala se slepá tenkým, třaslavým hláskem. Zvědavě, až dychtivě a při tom skoro prosebně a uděšeně zněla její otázka: „Pro rány Boží, smilujte se, povězte mi přece, co jste to zdědili?“

„I my vám to dáme, bavte se tím; nemáte beztak co dělat,“ zase tak kousavě, jako když nožem bodá, promluvil Juřinec, na patě se otočil, hocha se země sebral a vyzdvihl a hodil jej bábě na slavník.

Za ponuré ticha minul oběd a rafije na starých hodinách ukazovala pomalu už jednu, když se zvedl jako hrob mlčící Juřinec a poručil ženě: „Teple se oblec, fouká tam vítr od Sibérie, půjdeš se mnou, pomůžeš mi nakládat a nosit k cestě budeš.“

Skoro ráda byla Juřincová, že se dostane z chalupy, ve které všechno na ni padalo, všechno ji dusilo, ven — ven do zimy a mrazu, ven pod vysoké nebe, kde všechno s mužem jak náleží projedná, odkud to dítě tak najednou se vzalo, se optá, co o dceři ví. Proto ani nádobí po obědě neuklidila, ale hned do těžkého vlňáku se balila. sukni vatýrku a ještě jedny punčochy natáhla a první ze dveří vyšla. Ani pohledem o pec nezavadila, tak se děsila a bála toho dítěte, které se tam tlačilo a vinulo k starému, vetchému, ale přece jen živému a teplému tělu slepé báby.

„Poslouchejte, zefáčku,“ dodala si kuráže babička, když slyšela, jak zeť už kožich natahuje a odchází, „ještě než odejdete, povězte mi, co je to, co jste sem ke mně položil. Tak se mi zdá, jakoby to bylo dítě nějaké — a chlapeček asi — má kalhotky a krátké vlásy,“ a rukama tápala po zavalité postavě nového souseda svého.

„Ba dítě, vskutku dítě, Stanislav prý mu říkáj.“

„I toť jsem ráda,“ potěšila a zaradovala se upřímně stařena. Vzpomněla si, jak jim bývalo veselo, dokud vnoučkové ji neodrostli a od ní neutekli, jak je chovala, na kolenách hou-pala, pohádky jim vymýšlela, zpívala a jak dětským švitorem jako zpěvem ptačím okřívala. „Toť jsem ráda,“ znovu tedy opakovala, „stýskat se mi už nebude, povídat si spolu budeme.“

„Ten vám toho málo napovídá, vždyť jste slyšela, že je němý,“ už na prahu posupně vykřikl na ni Juřinec, bouchl dveřmi, otočil klíč v zámku a odešel za ženou.

„Němej — němej a já slepá — to jsme dva mrzáci chla-pečku zlatý — to se k sobě dobře hodíme,“ odpověděla bába, ale nikdo už ji neslyšel — kroky od baráku se vzdalovaly a hluboké ticho zavládlo kolem.

Bába nahmatala dětskou hlavičku, přitulila ji k sobě a po-libila ji, šeptajíc mazlivým hláskem: „Kde pak jsi, můj broučku milej, pojď sem, pojď.“ Ale jak se k němu shýbla — jak na rty ho políbila — ucítila, že dítě jí, plná ústa že má nacpaná, brambory že jí, pozna-a je po vůni a strašlivé podezření jako mrak vstalo jí v duši. Vyhasle oči vytřeštila do prázdna, slavník zaharašil, slepá opřela se o ruce a usedla na peci. Měla tam svoji skrýš s jídlem, svoji zásobárnu, hrnek s vodou, do něhož dávala si rozpouštět tvrdé kůrky chlebové, ždíbec soli v papírku, vdolek, který si chystala jako pochoutku nadrobit zitra ráno do kávy, pár bramborů na svačinu.

„Aby tak —“ vykřikla, ale bála se dopovědět, domyslit, bála se ruku vztáhnout a kouřek na peci prohledat, jen aby se hrozná její domněnka nepotvrdila, ale slyšela, jak sláma chrstlá a jak dítě leze od ní kamsi stranou.

Hladový hoch vskutku animálním pudem veden, udeřil hned jak na peci se octl na stařeninou skrýš — a ve zmatku, když nikdo nevěnoval mu pozornost, hltavě jedl, co do ručky se mu dostalo. Spolkl neloupaný brambor, a sahal si právě pro druhý, když i slepá konečně se odhodlala a energicky sáhla do kouta.

Dvě ruce se tam setkaly — obě leknutím utrhly, jakoby se šтира dotkly, ale hned v zápětí znovu současně se natáhly, opět se setkaly, ale ani jedna ani druhá ta ruka navzájem se nevyhnula.

„On mne okrádá! Na chleba, na jídlo se mi dostal!“ vy-buchla náhle stařena; její podezření proměnilo se v hroznou skutečnost. Ano, to dítě bude její příživník, bude jí teď sto-krát hůř, než bylo až dosud, on vidí a vyslídí ji každé sousto — hle — chleba už zmizel, brambory zmizely, a což vdolek — pochoutka její, na kterou se těšila? — I vdolek je pryč! Ne — není — v ruce ho ten mladý zloděj držl.

„Pustiš!“ vykřikla stařena, a šílená zlost jí zalomcovala; popadla hochu za ruku, snažíc se druhou vyrvatí mu ukradené

sousto. Ale dítě sevřelo pěstičku, zabručelo zlostně jako drážďené zvíře, a než se nadála stařena zakouslo se jí do ruky.

A byl to asi strašný zápas, který se odehrál tam mezi čtyřmi stěnami nízké světničky.

Když se Juřincovic už na samou noc vrátili domů, jako přimrazení stanuli na prahu. Všecko ve světnici bylo přeryto a přeházeno, stopy krve červenaly se po zemi — uprostřed na podlaze ležela mrtvá stařena a když ji zdvihli, ležel pod ní i mrtvý chlapec. Oba v pravici křečovitě zatáté cosi drželi; při bližším ohledání zjistila soudní komise, že je to kus vdolku, jak je den před tím Juřincová pekla a několik jich ještě v almárce zamčených měla a komisi ukázala.

Stařena i dítě svíraly svoji kořist tak pevně, že bylo marným každé úsilí prsty jim otevřít a narovnat, tak i s tím soustem v ruce musily být obě mrtvolky do rakve uloženy a pohřbeny.

Na pohřbu bylo málo lidí, a neplakal nikdo. Juřinec se ženou přitáhli na saních až ke kostelu obě truhly.

Pouze mně, když jsem společný hrob vykropoval, zdálo se, že ve hlavách rakví stojí světlá postava a hořce pláče.

„Kdo pak jsi? tázal jsem se jí v myšlenkách, hledě přes okraj rituálu a stoje naproti v nohách obou rakví.

„Já jsem humanita,“ odpověděla mi tajemná, jako ze stříbrného jíní utkaná bytost, a v slzách leskly se její oči jako dvě zlaté zapadající hvězdy. Ledový vítr vál kolem, a mráz nejen kosti, ale i srdce pronikal — — —

Švestka.

I.

Jako všechny děti podruhů a baráčníků v Loukově, měla i Hana Machová, když vyšla ze školy, pouze dvě cesty před sebou: buď podělkovat na panském, anebo vstoupit někam do služby. Šla po obou těchto tvrdě ušlapaných cestách.

Hned ze školy rovnou dostala se na panské pole. S motýčkou v ruce postavila se tu do dlouhé řady dělnic a po boku matky pod dozorem poklasného okopávala, plela a protahovala cukrovou řepu. Sotva tato práce byla skončena, převedl poklasný svoji armádu sušit sena na pokosených lukách a jetelištích, odtud přešla na pole vlnící se zralým obilím, po žních nastala sklizeň řepy, bramborů a podzimní setba, v zimě konečně u naplněných stodol rozhučely se parní mlátičky a rozezpívaly se cepy . . .

Tři plná léta žila tak jako v kole, spokojeně, klidně a ve-sele. Vyrostla při tom a zkrásněla, nevědouc ani o tom a ne-všímajíc si, jak na ní ulpívají žádostivé zraky mužů a jak je dráždí její mladé, bujně rozkvétající tělo. Tvrdým spánkem spala v ní dosud všechna smyslnost a nemohly ji probudit ani dvojsmyslné řeči a písně, hrubé žerty a narážky, které slýchala sice, ale kterým nerozuměla a kterých se nevšímala. Zvykla jim od malička, smála se jim s ostatními, ale nepřemýšlela o nich, zůstávajíc dál v duchu čistou a cudnou jako dítě. Její nejmilejší zábavou dosud stále bylo pohrát si tajně s panenkami a prohlížet obrázky, které buď jí přítelkyně přinesly z poutí anebo dostala ve škole na památku. Bylo to u ní všechno povrchní, mělké, bezstarostné a proto šťastné, bylo to nevinné mládí, jehož přísnou a bdělou stráží byla Hana matka.

„Věčně u mne být nemůžeš,“ říkávala jí často matka, tato přísná a starostlivá matka, „musíš jednou mezi lidi, abys se něčemu naučila a něco shlídlá, ale nezůstaneš-li i potom hodnou, ani se k nám nehlas,“ a čekala, až se naskytne služba, kde by Hana opravdu našla druhý domov. Dlouho odmítala všechny nabídky, až konečně přišla dohazovačka se vzkazem od Řihů z Hlasova, kde Machová sama za mlada sloužila a nynější statkářku dobře znala.

„Je to sice daleko, budu mít Hanu s očl, ale dovedu ji tam sama a poprosím paní Řihovou, aby jí byla druhou matkou.“

„A to bude,“ slibovala babka, „provádala právě vlastní dceru, a tak potřebuje šikovnou dívčici, čerstvou a bystrou, která by jí doma obskakovala a byla jí k ruce. Vzpomněla jsem si hned, že by to bylo místo pro Haničku, a tak jdu rovnou k vám, ačkoli vím, kdekoliv bych zaklepala, že by všude holky takovou službu přijaly s otevřenou náručí.“

„Kdypak by měla nastoupit?“

„A třeba hned, dovedla bych ji tam, a šaty byste za ní mohla přivést na trakaři sama a dojednat celou službu. Řihová pro začátek nabízí jenom šest zlatek, ale slibuje přidat, osvědčí-li se služka; rozumí se, present k svátku a vánocům že dostane, nějaký groš diškrece sem tam také kápne.“

„Plat je konečně vedlejší věc,“ dost pyšně na baráčnici odpověděla Machová, „hlavní je, aby dítě bylo v dobrých rukách, abych mohla bez starosti spát. Hana je ještě hloupá jako kotě, mužské nezná, k muzikám nechodí, a nerada bych, aby se mi brzy zkazila. Co na ni čeká, tomu neujde, ale má na to ještě času dost.“

„U Ř hů bude jako v peří,“ horlivě slibovala dohazovačka, „paní Řihová sama mi nakazovala: jen žádnou běhnu mi nevodíte, která by se celé noci toulala s chasou! Jsou teď s pá-nem sami dva, slečnu vyvdali a mladého pána mají na vojně.“

„To by se mi líbilo.“

„Tak pusťte dceru hned, anebo co mám vyřídít?“

„Hned ji pusťt nemohu, musím ji sehnat kousek kloudnějšího šatu a prádla, o všem očítě se přesvědčit, tak můžete vyřídít, že ho'ku přivedu v neděli sama.“

„Ale za dohození dáte mi dva zlaté, že ano?“

„Dává se jen zlatka.“

„Ano, zlatka, ale za službu do chlíva, k dobytku; Hana chlív ani neucítí, bude v kuchyni u paní, naučí se vařit, prát, žehlit, poklízet; to za mnoho stojí, deset holek bych dostala na takové místo, ale že vás mám ráda a znám vás jako pořádnou, zašla jsem nejprve k vám.“

„Sama vám je nedám, ale Haně řeknu, aby vám je zaplatila hned, jak dostane první službu za měsíc.“

„Času je na to dost,“ loučila se dohazovačka a ještě ve dveřích velebila: „Budete mi děkovat, že jsem takovým místem na vás pamatovala; tam je hojnost všeho, dobře se vaří, jako v nebi tam Haně bude.“

„Dejž to nebeský Pán Bůh,“ povzdychla si Machová, a když se Hana vrátila s otcem z práce domů, stručně jim oznámila novinu: „Tak v neděli půjde Hana sloužit k Řihům do Hlasova.“

„Snad by nemusila, bude se nám stýskat po ní,“ měkce povídal muž, který měl rád svoje jediné dítě. Haničce při tom skočily slzy do očí.

„Tomu ty nerozumíš!“ odbyla ho tvrdě Machová. „Holka už nechce doma poslouchat, tak ať se to naučí u cizích, nic pěkného na panském také nevidí a neslyší, sama ji také nemohu naučit všemu, odbýváme se všelijak, musí zkrátka na dvě, na tři léta na zkušenou, aby viděla, jak to jinde chodí, a vážila si nás i domova. Místo je dobré,“ dodala pak srdečněji, „sama jsem tam za mlada — jak dobře víš — sloužila, ovšem u krav, a ty u koní — ale tam bych své jediné dítě nedala. Hana půjde paní k ruce, uvidí, jak se to vede u pánů, naučí se i lepším způsobům i lepší řeči. Jenom buď poslušná a hodná,“ obrátila se teď přímo k dceři, „se žádným chlapem se hned nezahazuj, protože sama nevíš, kde a jaké štěstí tě hledá. Zkaziš-li se, znova ti povídám, na oči nám potom nesmíš!“

V neděli cestou do Hlasova mezi čtyřma očima znovu jí všechno rozkládala, bez ohledu s ní mluvila, jako dosud nikdy o choulostivých věcech se rozpovídala, až se Hana studem zapalovala jako ty švestky zrající jí nad hlavou, a svato-svatě slibovala, aby se maminka nic nebála, že si dá pozor, aby ani sobě ani jí hanbu neudělala. Vezla si na trakari truhlíčku se svojí výbavou a i do vrchu pospíchala, jen aby už tu byl Hlasov a s ním konec téh trapným řečem . . .

Tak nastoupila na všecko připravena a odhodlána službu u Řihů.

II.

Statkářka přijala Machovou i Hanu s otevřenou náručí.

„Pamatuji se na vás, jak jste u nás sloužívala,“ hovořila živě, „proto jsem si na vás vzpomněla a řekla dohazovačce: Jděte rovnou do Loukova k Machům, mají-li dceru, bez vidění bych jí přijala, protože znám přísnou její matku, — a hle — spinilo se mi moje přání.“

„Mám jenom tu, milostpaní,“ stejně radostně odpovídala Machová; „nevyhání ji z domova nouze, tatík tomu dokonce i brání, ale když přišla dohazovačka a slyšela jsem, kam se může dcera dostat, tuze jsem se zaradovala, protože pamatuji milostpaní ještě jako slečinku. vím, že má dobré srdce, a tuhle na Hanu že bude jako vlastní matka přísná, toulat se jí nedá, aby do žádné hanby neupadla, je mladá — nezkušená.“

„Bez starosti buďte, v tom úplně se na mě spolehněte,“ ani jí domluvit nedala statkářka, „jako vlastní dítě vám ji ostrhám, jenom bude li Hanička poslouchat; ony jsou teď všechny služebné dívky tuze do větru, pytel blech by člověk snáze ohlídal, než takovou lehkomyšlnou holčici.“

„Poslouchat musí a bude,“ rozhodně řekla Machová, „od toho jsem tu já a ručím za to. Kdyby však věřit začala, stačí jen vzkázat, přijdu jako na koni a hlavu jí jistě napravím.“

A tak matka po dobrém obědě, bez starosti a ve veselé náladě rozloučila se s dcerou. Ani ona nevezla prázdný trakař domů. Statkářka pro starou známost dala jí hodný ranec suchých švestek sebou a když se bránila, řekla jí s úsměvem: „V sadě za stodolou už nám zraje nové a tyhle by nám darmo splesnivěly.“

„Hodná je ta paní a nic pyšná,“ rozjímala si Machová cestou k domovu, „jakoby ani paní takového statku nebyla. To on — Řiha — už je pyšnější, sotva si všimne chudého člověka a mluví jakoby zlata ukrajoval. Ale i to je dobře. I takový starý kocour bývá někdy mlsný a znám takové příklady, kde i hospodář zapletl se se služkou. Ale z Řihy to nekouká . . .“

Zcela v každém ohledu uspokojena vrátila se k večeru domů a horovala mužovi o štěstí, které Hanu potkalo.

„Ach, kdyby tu raději s námi byla, děvenka moje zlatá —“ zanařikal náhle místo odpovědi muž.

„Jsi ty ale sobec,“ zaplála hned žena, „na sebe jenom myslí, na svoje potěšení, na svoje pohodlí, dítě by tomu obětoval, jako strom v lese růst by je nechal. Mně by také mohlo být milejší, sednout si a pěkně poručit: vyper, umyj, vodu přines, oheň rozdělej a uvař. Ale protože ji mám ráda jinak

než ty, nemyslíš na sebe, sama se budu dřít, její štěstí však mám před očima; ne o přítomnost, ale o budoucnost její i naši mi běží —“

„Mlč, prosím tě, mlč,“ přerušil ji muž, „vím, že jako vždy a všude i v tomhle musíš mít pravdu, a po tvém musí jít, ale jen abys nelitovala jednou —“ sáhl po čepici a vyšel ven, aby se vyhnul hádce se vznětlivou, prudkou, ale jinak dobrou a starostlivou ženou svou. —

Hana zatím v Hlasově činila první kroky po nové cestě, cestě na počátku dost trnité . . . Každé chvíle se jí zdálo, že uteče, že zde v nových poměrech a při nezvyklé práci nevydrží. Strašně se jí stýskalo po rodičích, po jejich chalupě, vesnici, lidech i práci, kterou až dosud konala — po všem tom zkrátka, čemu souborným jménem říkáme domov. Ale netísnil ji pouze stesk, nýbrž i nová a nezvyklá práce se jí protivila. Neviděla víc modré nebe nad hlavou, ale bílý strop kuchyně, když se černé oči její rozběhly, nespatrily daleké, široké obzory, ale čtyři stěny ověšené kuchyňským náradím, ruce zvyklé držeti motýčku, hrábě nebo cep, chvěly se strachem, když se dotýkaly sklenic a porcelánu, když na stůl nesly talíře a misky . . .

Ale paní Říhová byla opravdu paní trpělivou a shovívavou. Nelála a nekřičela, když nová služka stavěla se ke všemu neobratně, ba ani když tu a tam nějaký hrnek proměnila v hromádku střeptů, usmála se jen a řekla tiše a jemně: „Nesmiš být tak divokou, chybami se člověk učí, po druhé už si dáš pozor“ — a tak se jí podařilo vlídností a láskou upoutati Hanu, že po měsíci už by pro ni byla do ohně skočila a po třech měsících už ani nechápala, jak se jí jen mohlo stýskati po té lopotě na panském. S odporem jen si vzpomínala, jak se smažila na slunci, až kůže se jí na tváři loupala, jak promokla často, jak se zimou chvěla, jak chodívala umazaná, uprášená domů s pole anebo mlatu, kde musela stát na vrstvě, metat a skládat obilí, nebo do stroje je házet a kde pro prach nebylo ani vidět, a pro hluk ani vlastního slova slyšet. A její ruce co zkusily, když protahovaly řepu a v hlíně se hrabaly, tvrdými mozoly bývaly pokryté; nehty na prstech až k samému masu obroušené, kůže samá záděra a rána. A na nohy ani vzpomenout si nesmí, jak to plchávalo, když bosa běhala po ostrých strniskách a kamenitých cestách . . . Z pekla ji maminka vysvobodila a do ráje postavila. Chodí si čistě v bílé zástěrce jako slečna, jakmile vyjde ven, musí about střevíce, ručičky má jako hedvábí, a tvář jí zbělela a zružověla, že ji známí ani poznat nemohli.

Změna prostředí a celého způsobu života osvědčila na Haně opravdu svoji zázračnou moc. Když jí paní Říhová ukázala okrasný účes vlasu, odvykla některé nezpůsoby v řeči a pohybech, naučila lehké chůzi, zdál se být přerod dokonán.

Hana sama na štěstí byla ve svém mládí jako těsto tvárná a poddajná, měla určitý, vrozený sklon k čistotě a eleganci, přestala se hlučně smát a mluvit, jak byla pod širým nebem uvyklá, a mluvila tónem mírným a tichým . . .

O Štědrém večeru dostala od paní k Ježíšku nové šaty a dovolení, aby o Božím hodě šla se v nich do Loukova ukázat.

„Dítě, dítě,“ zaštkal Mach, když ji sevřel v náručí; i matka byla pohnuta, ale přemohla se. Přísně jen jako vyšetřující soudce na všechno se vyptávala, kývala hlavou, až náhle zabodla do dcerin očí a udeřila otázkou: „A co pak mladý pán, ten voják od Řihů, myslím, nepřišel na svátky?“

„Čekali jsme ho,“ klidně odpovídala Hana, „ale v poslední chvíli psal, že nedostal dovolení; zkazil nám štědrý večer.“

„Před tím se měi zvlášť na pozor.“

„Vždyť ho ani neznám, pouze jeho fotografii denně vidím.“

„Ale poznáš ho. Může přijet na masopust, na Velikonoce; a vojákům nelze věřit.“

„Ten si mne ani nevšímne; takový pán studovaný, a má už vyhlédnutou nevěstu, jak se vrátí — bude svatba,“ usmála se vesele Hana a upokojila tím starostlivou matku.

Klidně rozloučila se s dcerou, zakázala jí běhat domů, pání že to neradi vidí, napomenula ji znovu a za vsí se s ní rozloučila. Teprve když osaměla, rozmáčkla fěrtuchem dvě šťastné slzy, které jí z očí vyhrkly, když se za dcerou obrátila a viděla ji krásnou, stepilou pružným krokem se vzdalovat.

U každého člověka láska projevuje se jinou formou; u někohu dary, u jiného něžnými slovy, u třetího němým pohledem a obdivem — u Machové přísností a zdánlivou drsností. „Naše maminka za sebe nemůže,“ říkával o ní muž, který nejlépe věděl, jak silně miluje jeho i dítě a jak jí pro jejich štěstí žádná práce, ani oběť není těžkou.

III.

„Pavel přijede — na celý týden přijede!“ s psaním v ruce zajásala paní Řihová . . . „Pavel přijede!“ volala vstříc svému muži, když se vracel s pole. „Pavel přijede,“ chlubným, honosivým hlasem řekla Haně, „naš Pavel přijede,“ sdělovala na potkání sousedkám.

„Musíš vymýt a provětrat Pavlův pokoj,“ poroučela služce.

Od rána do večera mluvilo se jen a jen o příjezdu Pavlově, o tom, jak mu asi sluší uniforma, co rád jí a pije, jak umí zpívat a tančit, a Hana, která všechno to slyšela, vycítila z těch řečí velikou, bezmeznou lásku, kterou statkářka lnula k svému jedinému synu. A když konečně o Bílé sobotě k večeru přijel Pavel štíhlý a krásný, v přilehavé uniformě a

dlouhém plášti, tu mateřské oko spočívalo na něm nejen s láskou, ale bylo i plno obdivu a hrdosti, jakoby říkalo: „He — jak krásného mám syna . . .“ Srdce její přímo žiznilo po tom, aby i ostatní chválili Pavla, a když Hana mlčela, sama se jí optala: „Nuže, Haničko, proč pak nic neříkáš — jak pak se ti líbí náš Pavlík?“

„Milostpaní, je krásný —“ rozběhla se služka k chvalozpěvu, ale náhle se zarděla jako pivoňka a sklopila oči a hlavu — Pavel v tom otevřel dvěře a přešel kuchyní.

Hana nelhala. Pavel byl vlastně dosud první muž, kterého si všimla. Viděla jeho bílou až růžovou pleť, světlé vlasy se zlatým nádechem měkce se mu kašlely nad hladkým, vysokým čelem, modré jeho oči jakoby se stále radostně usmívaly a jeho stepilá postava prohýbala se pružně jako vrbový prut . . . „Ach, ten je krásný.“ opravdu pomyslela si Hana, když ho poprvé spatřila, nesouc za ním v patáčí jako psík tašku z kočáru do pokoje . . .

Po slavnosti vzkříšení usedla rodina k večeři. Jídlo na mísách už připravené nosila na stůl Hana. Na rozkaz paní oblékla se vkusně, černé dva vrkoče, tuhé a jako smůla lesklé ovljely jí jako hadi krásnou její hlavu, husté obočí jakoby uhlem nakreslené klenulo se jí nad ohnivým okem, a tváře rděly se jí zdravým ruřnencem čistého, nevinného mládí. Sklopila zrak, ruce se jí maličko chvěly, když podávala mísu mladému pánu a pivem plnila jeho sklenici. Konala svou práci tiše mlčky a plnila rozkazy paní Říhové přesně a rychle. Pavel pozoroval ji nenápadně, sledoval zrakem mladé její tělo, na kterém svěžestí všechno hrálo, a jako znalec žen rázem ocenil půvab této osmnáctileté krasavice . . .

Zdávalo se mu už na hospodářské akademii a zvláště teď na vojně, že se vyhoupl a nasýtil všeho, po čem žíznil nezralé mládí. Schválně povůli otce nechával si služební rok dobrovolnický na nejpozdější možnou dobu, reklamoval stále, poukazoval na otce, který je sám, těšil se, že snad se mu podaří vyvléci se z těžké povinnosti vojenské, až konečně teď — v pětadvaceti letech všechno vytáčení bylo marné a musil nastoupit u svého pluku . . . O slouži si ten dlouhý rok, složí důstojnickou zkoušku a ožení se s některou z těch bohatých dcerek statkářských, které vídal na rolnických plesech, o svatbách, návštěvách i při jiných příležitostech. To už je víc starostí rodičů než jeho . . . Tak jasně a klidně na to všechno myslel, užil konečně dost a uznával, že je na čase počít nový život, zasvěcený práci a starostem o vlastní rodinu a statek. Rodiče odstěhují se snad do města, jak si přeje tatínek, anebo do prvního patra na výměnek, jak chce maminka a on počne sám hospodařit. Tak tomu chtějí staré, zděděné tradice, a Pavel se jim nevzpíral. Naopak — těšil se na tu změnu a už teď uvažoval o tom, co změní na statku, až bude vlastním pánem,

které stroje přikoupí a jaké plemeno skotu zavede si ve stájích . . .

Zdál se proto apatickým, lhostejným ke všemu, nic ho nevzrušovalo, nerozčílovalo; ale klidně a jasně kořela v něm po mnohých bouřích mladických svíce jeho bezstarostného života.

Až teď v té chvíli po dobré večeři, zapaluje si vonný doutník, pohladil si něžně svůj měkký, světlý knír a řekl nedbale:

„Máte novou služku.“

„Ano, a velice hodnou, vtipnou a čerstvou; je Machovic z Loukova, sotva půl roku je u nás, ale stala se mi pravou rukou,“ hned ochotně odpovídala matka.

„Nějaká svatá, klopi zraky jako jeptiška,“ s úsměvem poznamenal syn, když Hana sbírala přibory a odnášela je do kuchyně.

„Má přísnou matku, a já ji také držím na krátké otěži.“

„Tiché vody, — takové byvají nejhroší,“ znalecky odpověděl Pavel a hlasitě se zasmál.

V kuchyni v tom zarachotily talíře.

„Snad něco nerozbila,“ zvedla se hned starostlivě paní Řihová a odběhla.

Otec klidně odložil noviny a dal se se synem do nějaké politické debaty. Pavel brzy zapomněl na služku, rozepíal si bluzu, zul boty a oddal se domácímu pohodlí, rozjařil se mírně, smál se a žertoval s otcem, vyprávěl vojenské historky i pepné anekdoty, za které by se před matkou svou byl styděl a cítil, kterak ospalá krev jařeji bije mu v tepnách.

Když potom vešla matka s Hanou nesoucí samovar, optal se jí vesele: „Tak co pak jste rozbily na moji oslavu?“

Služka se jen zarděla a rychle vracela se pro zákusky.

„Nestojí to za řeč,“ odpověděla místo ní matka, „svůj vlastní hrnek, co měla z domova na kávu, upustila. Je proto celá nešťastná.“

Ledy byly tou nepatrnou příhodou prolomeny, mladý pán žertoval s Hanou a ta pozdvihla k němu poprvé krásné svoje oči . . . Byly černé a hluboké jako propast, ale zářily jemně a čistě jako dvě hvězdy, plné obdivu a krotce hleděly na Pavla a pak zase bojácně sklopily se k zemi . . .

Pavel ne-nesl toho pohledu. Prudce zamžikal a v rozpacích odkašlal. Všecka nuda ho rázem opustila, bystře prohlédl si znovu Hanu a pomyslíl si: „Ano, je to krasavice k pohledání. Škoda, že je pouhou služkou.“ — — —

IV.

O Božím hodě velikonočním odjeli páni navštívit svoji provdanou dceru, a Hana zůstala sama doma.

Stála v švestkovém sadě za stodolou a hleděla na bílou šilnici, po které kočár ráno odejel a nyní k večeru měl se vrátit. Koruny stromů bělaly se květem, jarní slunce dubnové už hrálo, včely bzučely vzduchem, ale Hana stála jako socha opřená o švestku rostoucí při samém tarasu zahradním. Strom jakoby se pod tíhou její prohýbal, vychyloval se přes plot až nad příkop silnice, která před ním kolem běžela . . . Hana sama nebyla tak těžkou, ale tížily jí myšlenky a duševní zmatek, který v ní vládl.

Dnes ráno poručil si mladý pán snídani do postele, a když mu ji přinesla, přitáhl ji k sobě a žhavě políbil.

Dosud cítil na tváři měkké jeho vousy i ohnivé rty, dosud viděl zářivé jeho oči modré jako nebe, dosud cítil kolem pasu silnou jeho ruku, kterou ji k sobě přivinul. Bránila se mu nevědomky, zcela pudově; vrozený a dosud neporušený dívčí stud uchránil ji jako krunýť před tím náhlým, prudkým útokem, ale neznámý až dosud zmatek zůstává jí v duši a tíží ji k nesnesení. Kdyby mohla a směla, rovnou by se rozběhla domů k mamince. Ach, maminka kdyby to věděla! Co by asi tomu řikala? Vadila by se? Mladý pán není přece žádný čeledín, zahazovala by se s ním? A jak se jí líbí! Líbí se jí nejen v uniformě, ale i tak jak ležel v bílých peřinách, navoněný a čistý . . . A co jí to šeptal tichým, jakoby škrceným hlasem? Aha, už si vzpomíná: „Haničko, buď mou, musíš být mou“ . . . A co paní Řihová, kdyby to věděla! Oh, ta by jistě tomu nebránila, ta je zcela jiná než její — Hanina matka. Pavel je jí největším pokladem a štěstím — když on by chtěl, bude chtít i jeho matka. Tvrdší je statkář Říha, málomluvný, v sebe ponořený, ale nepoddajný jako žula . . . Jako moucha v pavučině, tak trhala se Hana ve vlastních myšlenkách a touhách. Hned svolovala a hned zas odmítala, hned toužila a hned se bála a lekala. „Co by ze mne bylo? Co by se ze mne stalo?“ ptala se sama sebe. „Statkářka,“ odpovídal jí vnitřní hlas, „mladá paní Řihová — nebyl by to ani první ani poslední případ — má-li tě upřímně rád, vezme si tě.“

„Zlomený květ, jablíčko červivé, kleslou dívku — to z tebe udělá —“

„Své štěstí nešlap si nohama, sama matka říká: Kdo ví, kde tě štěstí čeká. Hle — zde tě čeká. Nedráždí mladého pána — neurážej ho, jdi za hlasem svého srdce a ne hloupého rozumu.“

Jako slunečními paprsky poupě rozvine se v květ někdy náhle i předčasně, tak tím náhlým polibkem mladého pána zjitřily se v nitru Hanině touhy a city, které až dosud tam dřímaly. Čím více svým poměrem novým se obírala, tím víc a silněji probouzela se v ní žena, žena zvědavá i toužící . . . A jakoby z toho stromu, o který v myšlenkách se opírala, přešly do mladého těla jejího jarní mízy a šťávy — tak náhle

cítila, jak vášnivě rozšuměla se jí krev v žilách — roztáhla ruce — odstoupila od stromu — protáhla se jako kočka a zašeptala: „Ach, kéž by zde už byl . . .“

V tu chvíli jako kouzlem přivolán v dáli na bílé silnici zjevil se černý kočár.

„Už jedou —“ trhlo to Hanou a vrátilo ji rázem do strážlivé skutečnosti. Obrátila se a jako šípka letěla prostírat a chystat večeri

Panstvo vrátilo se ve výtečné náladě, kterou kalilo pouze pomýšlení, že zítra už končí Pavlova dovolená a že musí odejet. Sedělo se proto déle u stolu a pilo se víc . . . Pavel rozpaloval se a přímo hltal pohledem Hanu, lákal ji k sobě a zdržoval u stolu pod různými záminkami. A požár jeho vášně přenášel se i na skromnou a zdrželivou až dosud služku, zachvacoval i ji, tak že mu trpěla, když ji chytal za ruku, rozvazoval stuhy bílé zástěrky a štipal do rozhořelých tváří. Přijímala to jako zřejmé a v jejím prostředí obvyklé projevy lásky, pýříc se a dychtíc po novém a důvěrnějším ještě sblížení . . . Otec už dřímával v čele stolu, a matka usmívala se shovívavě, šťastná, že její syn je tak výborně naladěn.

Rodiče konečně vstali a odcházeli do ložnice. Pavel rozloučil se s nimi a zůstal sám s Hanou — — —

Když druhého dne odpoledne odjížděl, nedovolil služce, aby mu tašku donesla do vozu. Ale ve svém pokoji vzal ji Haně z ruky, objal ji sice i políbil, ale jaksi chladně, mrtvě, skoro nuceně, a když Hana sama přissála se k jeho rtům, sevřela jej ve svou náruč a přitiskla na kyprá ňadra svoje, skoro násilím ji setřásl, ohlížeje se opatrně na dvěře a šeptaje: „Tiše, jen tiše a zapomeň brzy.“

Pustila ho z náruče náhle, jakoby jí nůž do srdce vrazil. Stála chvíli jako socha a když se vzpamatovala, Pavel už zde nebyl a kočár zahrčel ve vratech. Vzpomněla si, že musí obejet celý statek a že lze mu nadběhnout sadem. Jako bez rozumu vyběhla na dvůr a ze dvora pod švestku nachýlenou přímo nad silnici — chytla se jí a viděla, že přišla pozdě. „Pavle,“ vykřikla, ale z kočáru nikdo se neohlédl, nikdo kloboukem nezamával, jen kola vozu rachotila a šedý oblak prachu se zvedal za vzdalujícím se kočárem. Chvíli hleděla za ním vytřeštěnými očima, ale pak oběma rukama obíhala nachýlený kořen švestkový, k jeho rozpraskané kůře přitiskla svoji hebkou tvář a dala se do usedavého pláče. „Co se jen stane, co se jen se mnou stane?“ šeptala polohlasitě, ale nikdo jí na tu strašnou otázku neodpovídal

Bystré oko paní Řihové v poslední době často zahledělo se na služku. „Ta holka se mi nelíbí, něco se s ní děje,“ říkala si v duchu a strašlivé podezření jako mrak dralo se v její duši na obzor. Ale bála se je vyslovit, aby se neproměnilo v hroznou pravdu. Hana sama mlčela jako hrob. Dívčí ostýchavost jí svěřiti se komukoli a sama dlouho netušila, jaká změna se s ní děje. Těhotenství její však stávalo se zřetelnějším její tvář pobledla a zhubla, na čele a na tvářích naskakovaly jí žluté skvrny, chůze pozbývala pružnosti a postava štíhlosti . . .

Jedné srpnové neděle přihnala se její matka jako litá saň. Bez pozdravu vrazila do kuchyně a udeřila přímo na dceru: „Mluv, je to pravda, co si lidé o tobě povídají?“ ale nemusela čekat na odpověď. Jediný pohled na třesoucí se Hanu stačil a pověděl jí všecko.

Ale nechvěla se strachem pouze Hana, ani paní Řihové nebylo volně. „Už je to zde,“ řekla odhodlána na všecko a mlčky vyslechla výčitky rozhněvané matky.

„To jste slibovala, že ji budete opatrovat jako svou vlastní, a ještě ani rok tu není, a takhle to dopadlo? Co? A s kým, prosím vás, s kým jen se tu slízala? S kým se tak zapomněla? Kdo mi ji vlastně zkazil?“

Horko i mráz střídavě běhaly za té řeči statkářce po zádech, zatím co baráčnice stále víc se rozčilovala. „A kdyby to třeba hrabě byl, vzít si ji teď musí! To nepůjde, hodit jí pár zlatek za věnec a poslat mi ji zkaženou na krk! To musí skončit svatbou, má dcera musí být očištěna!“

Hana už dávno z kuchyně utekla do své komůrky, kde si usedla na truhličku a hořce plakala. V smutné duši její svítila jediná naděje: Pavel! Ten až se vrátí — a to už dlouho trvat nebude — jistě se mužně postaví proti všem a nahlas řekne, co v osudné noci tolikrát jí šeptal: „Mou je a zůstane Hana . . .“

Zdánlivě klidně proto v příštích dnech naslouchala starostlivým výkladům paní Řihové a slibům.

„Ničeho se neboj,“ mluvila statkářka lichotivým mírným hlasem. „Až se přiblíží tvá těžká chvíle, dopravíme tě do porodnice, zase se k nám vrátíš, zůstaneš u nás dál sloužit; až se najde nějaký hodný kočl nebo dělník, který si tě vezme, uděláme ho poklasným nebo šafářem a dobře ti při tom bude. I tvá matka se s tím smíří. Takových případů už bylo a bude!“

Ale hrozně bylo při tom dívce u srdce. Co si to jen myslí ta stará paní? Shání Pavlovi nevěstu, oženit ho chce s jinou, a ona — Hana — aby se na všecko dívala? Ke

všemu mlčela? Jen až se vrátí Pavel — pak uvidí, jak jí zhatí všecky ty plány a úmysly. Ale nezhatil!

Vrátil se lhostejný, apatický, jakoby vším zhnusený, a když k němu upřela Hana svoje věrné oči, oddaně jako pes, když se k němu přiblížila, když ho prosila, aby ji neopouštěl, mávl jen unaveně rukou a řekl nedbale: „Maminka si to vzala všechno na starost, pověz jí to, a mně dej pokoj.“

„Tak ty si mne nevezmeš za ženu?“

„A proč bych si tě bral?“ dal se do nuceného smíchu. „Víš přece, že si vezmu slečnu Smržovou; a netykej mi nikdy, ani mezi čtyřma očima ne, je mi to nepřijemné.“

Pavel už dávno od ní odešel, ale Hana dosud stála jako do země vryta. Břeh, na kterém dosud byla — utrhł se s ní. Stéblo, kterého se chytala, vysmeklo se jí z ruky, černá propast šklebl se před ní, na jejím dně dravý proud vře a vaří, špinavá pěna stříká vzhůru Kdo se jí to směje jizlivě a syčí jako had: „Co teď? Co teď jen udělat? . . .“

VI.

„Teď toho mám dost!“ udeřil statkář Řiha listem o stůl a dodal: „Hana půjde z domu a ještě dnes.“ To byl tón, kterým, když Řiha promluvil, vědělo se, že nesnese odmluvy.

„To všechno je tvé dílo!“ řekl ještě ženě, prudce k ní přisunuv dopis, který mu odpolední pošta přinesla.

Z obálky vypadlo psaní, psaní Hanino. Psala je nevěstě Pavlově, kde jí všechno pověděla, zapřísahala ji, aby si Pavla nebrala . . . Slečna Smržova vložila psaní do obálky, připsala, aby syn zůstal věren své služce a k nim se více nenamáhal . . .

„Ta drzost! Ta drzost za všechno moje dobrodiní! Snad si nemyslíš, huso, že si tě tak holou vezmem jako dceru, na statek jako paní že tě posadíme? Hned — ale hned se mi klíč s očí!“

„A kam mám jít?“ vzdorně pozdvihla Hana hlavu, a neznámá dosud síla se v ní probouzela.

„Kam chceš! Ostatní projedná se u soudu; ale ani hodinu tě pod střechou nestrpím!“

„Nehnu se z místa, kde mně okradli o mou poctivost!“

„Zavolám strážníka!“

„A třeba deset!“

„Stačí jeden — šafář mu pomůže.“

Na samý večer skutečně před vraty Řihovic statku černala se truhlička a na ní ležel balík šatů a prádla, které se už dovnitř nevešly. Vzpoura Hanina pohasla, stála tu zdrcena a bíčována veřejným posměchem všetečných očí i škodolibých úst.

„Co byste si z toho dělala,“ přikročila k ní konečně z kupy diváků známá dělnice; „půjčím vám trakař, naložíme to, a půjdete domů, máte na štěstí kam jít. Znáš vaši matku — počkejte, ta jim zahraje! Jen hlavu vzhůru a jedte rovnou do Loukova.“

Soucenné slovo najde si vždy a všude cestu do zmučené duše. Také Hana procitla a krotce jako beránek řídila se dobrou radou. Pochopila, že čím dříve zmizí, tím kratší bude trapné divadlo na hlasovské návsi, jehož ona stala se hrdinkou.

Rychle hodila si popruh přes rameno a ostře vyjela. Truhlíčka dobře stála na trakaři, ale ranec šatstva vrtěl se na ní nepokojně.

„Počkejte, půjčím vám ještě provaz a přitáhneme to, aby vám to nepadalo,“ jako ve snu slyšela Hana a viděla ochotné ruce, které kusem nějaké šňůry převazují a přitahují celý náklad.

„Ale ten trakař zítra potřebuji, vozím na něm s pole chrást pro krávu —“ křičel za ní ještě do tmy hlas.

„Přivezu vám ho hned ráno,“ vykřikla služka před sebe ani se neohlédajíc . . .

Tma houstla, a čím dál jela i Hana pomaleji. Jakoby olovo vezla, tak těžkým zdál se jí náklad, a jakoby olověná pouta na nohách měla, tak ji bolely. Sem tam svítila jí hvězdička na tu smutnou jízdu, sem tam blikalo ještě světélko v barácích za zastřenými okny, když se blížila k Loukovu.

Poznala i ve tmě svůj rodný domek. Stál smutný a tmavý, tichý a jakoby bázní k zemi přikrčený.

„Naši už spí,“ řekla si vzpomínajíc, jak matka hned po večeri hnala všechny na lože. „Škoda petroleje, večer nechce se na lože a ráno potom s lože,“ a u Machů proto chodili vždycky se slepicemi spat, ale s nimi také vstávali.

Postavila trakař pod okno a zaklepala kotníkem na jednoduché okénko. Srdce se jí v té chvíli rozbušilo úzkostí a strachem, jak ji doma přijmou . . .

„Kdo je to?“ ozval se v tom uvnitř matčin rozespálý hlas.

„Já, maminko,“ vydechla Hana; „prosím vás, otevřete, vracím se ze služby.“

„Zpátky! Zpátky tam, kde tě kazili!“ vykřikla Machová, ale její hlas už nezněl rozespale, ale tvrdě a ostře, velitelsky, takže zněl jako ocelový.

Hana v duchu viděla matku, jak při těch slovech vztýčila se na posteli a ruku prudce vztahuje ke dveřím, jakoby bránila i pouhému hlasu a stínu vedrati se do vnitř.

„Maminko, pro Boha vás prosím —“, klesla pod oknem Hana na kolena.

„Zde marně prosíš. U Řihů pros, aby ti vrátili, cos tam ztratila!“

„Maminko, odpusťte mi —“ svíjela se na studených, tvrdých kamenech, jimiž zápraží domku bylo dlážděno.

Nic, žádná odpověď — pouze otce slyšela Hana tlumeným hlasem cosi vykládat.

„Tatínku, smilujte se aspoň vy —“ zdvihala znovu k oknu zalomené ruce.

V tu chvíli bylo slyšet bosé nohy kráčet po podlaze k oknu. To jistě tatínek! Okénko se otevřelo a z něho vykukla matka. Ve tmě bylo vidět, jak jí oči zlostí a záštlím světlují.

„Nevykřikuj nám tady pod oknem, ať nejsme i s tebou pro blázny lidem!“

Hana ztichla a ještě více se přikrčila. Ano, maminka má pravdu. Kdyby ji slyšel někdo z Loukova, jistě by se pásl na její hanbě tak jako v Hlasově . . . Se svou hanbou musím někam zajít, skrýt se, kde by mne lidé neviděli, neslyšeli a ne našli,“ pomyslela si, „svou truhličku i šaty tu nechám, ale trakař slíbila jsem vrátit. Ten musím dovézt do Hlasova zpět a hned . . .“

Kolečko trakaře bolestně v čepech zaskřípalo, po kamelech rachotilo a nařtkalo chvíli — vždy slaběji, až utichlo . . .

„Přece ji nenecháš odejít,“ vzepřel se Mach na loži.

„Musím — ať vidí u Říhů, že s námi nejsou žádné hračky, že to nejde holku jen tak beze všeho poslat! Uvidíš ráno, jak pro mne vzkážou anebo ona — Řihová — sama sem přijede věc potichu a v dobrotě vyrovnat.“

„Inu pravda to také je; Hana je hloupá — dala se lehce odbyt.“

„Přespl dnes někde u známých a zítra veřejně a ne jako zlodějka vrátí se k nám, ale Řihovic jí cestu musí penězi posázet, když se mladému pánu víc líbí ta Smržovic bledule než naše Hana.“ —

Hana skutečně vracela se k Hlasovu. Vedlo ji sem to vědomí, že trakař té chudé ženě musí vrátit. Na čem by jen přivezla chrást a trávu s pole? Ano, do rána musí stát trakař na svém místě . . . Ani živé duše cestou nepotkala, ani hvězdičky už nesvítily, černý mrak zahalil celou oblohu jako přikrov. Na krok před sebe neviděla a přece hustou tmou dobře a bezpečně jela jako za bílého dne. Jela po paměti a na cestu ani nemyslela.

„Ale kam potom půjdu — až trakař odvedu? Co pak si počnu?“ přemýšlela úsilně a dlouho. Ale tak jí bylo, jako by chodila podél vysoké a pevné zdi a darmo hledala východ, okénko, skulinku aspoň malou, kterou by prstíček, vlásek protáhnouti mohla . . .

Náhle zašustilo cosi a veliký pták vzlétl z koruny stromu a tiše jako stín přeletěl jí nízko nad hlavou . . .

Hana se zastavila a oko zvyklé tmě rozeznávalo dobře brzy nejbližšího okoli. „Hle — to jsem zase doma — tamhle stojí naše — Řihovic — stodola — zde je jejich sad — a zde

nade mnou — ach ano, to je ta švestka stojící na tarasu . . . Zde stála ve sladkém zmatku, když Pavel se k ní přibližoval, o ní se opírala když ji o velikonocích opouštěl, pod ní se svým bolem sedávala v letních nedělních chvílích pohřížená v smutek i naději . . .

„Půjď“ — „půjď,“ zavolal kdesi sýček, číhaje patrně marně na myš nebo žábu . . . Větrík se zvedl a zakolébal korunou křivého stromu. Jako vlídný, milý šepot znělo to tichou nocí a větev převislého stromu jakoby na Hanu zakývala: „Pojď ke mně. pojď . . .“

Ponocný ve vsi odtrhuoval dvanáctou hodinu . . .

„Už je půlnoc —“ otrásla se Hana, „všechno spí pod střechou, pouze mě nikdo nechce, nemám kam jít, kde hlavu skrýt . . .“

„Ty musíš umřít,“ zdálo se, že zašeptal kdosi těsně u jejího ucha . . . Pohleděla vzhůru. Temné nebe se tam mračilo, a černá větev jako ruka dolů sahající se tam rýsovala.

„Ach ráda, ráda bych umřela,“ vzdychla si Hana upřímně. Život vskutku ji tížil, břemenem se jí stal, cítila se unavenou, uštvanou a přála si smrt.

„Vystup ke mně, posloužím ti ráda, jsem silná, unesu tvé mladé tělo — ale provaz vezmi s sebou,“ šeptá nad Hanou švestka . . .

— — — — —
V Loukově na loži převaloval se Mach, a ne a ne usnout. Na dceru myslil. Kam asi odešla, a kde je. Když hodiny zvolna odbíjely půlnoc, tiše vstal a vyšel ven. Před prahem zakopl o cosi. Ohmatal to, sirkou posvětil si na to a poznal Haninu truhličku s balíkem šatů.

„Hano, Hano — jsi tu?“ zavolal do tmy stoje na zápraží . . .

— — — — —
Na terase za Řihovic statkem stojí Hana, drží konec provazu v ruce, z něho váže pozorně klíčku a pomalu, zvolna spouští si ji přes hlavu — na krk.

„Hano — Hano!“ slyší náhle jasně a zřetelně z blízka otcův hlas.

„Tatínek mě hledá,“ zaradovala se, „přece mě všichni neopustili, proti mně se nezatvrdili.“

Rychle chce se obrátit a zavolat: „Tatínku, tu jsem, tatínku —“ ale v tom kámen na zdi se udrobil, noha jí ujela a Hana — visela. Strom prohnul se pod tíží jejího těla, to chvíli se houpalo v křeči — ale pak klidně přímo nad cestou zůstalo viset. I vítr se ztišil, za to počalo drobně, ale hustě pršet . . .

— — — — —

Druhého dne časně ráno ke švestce sbíhali se lidé. Strážník přelízl šavlí provaz a mrtvá spadla přímo na trakař. Ani do-
tknout se jí nemusil a tak, jak dopadla, odvezl ji na hřbitov
do umrlčí komory . . .

„A to už je druhá, co se na té švestce pověsila.“ pozna-
menal kdosi; „sám ďábel ji tak krivou stvořil. Vykloňuje se
z řady ostatních stromů, jakoby se zvědavě dívala, kdo tu
kolem jde. Zrovna svádí a láká k takovému hříchu, jaký jsme
právě viděli.“

„Měli by vytnout ten neblahý strom a spálit.“ —

Říhovic šafář jakoby to byl slyšel — skutečně postavil se
ke švestce s motykou v ruce. Poslal ho mladý pán, aby za-
hladil nemilou vzpomínku na — Hanu Machovou.

Z l o d ě j.

I.

V administrativní kanceláři v neděli ráno seděli mistři a pře-
dáci jednotlivých oddělení továrny na hospodářské stroje.
Čekali trpělivě, až za skleněným pažením objeví se pokladník
a účetní, aby jim vyplatili čtrnáctidenní mzdu pro jednotlivé
party dělníků. Přetrásali živě to nové zařízení nového ředitele.
Obdivovali se mu teď a vzpomínali, jak útrpně a posměšně
kritisovali novoty, které hned při svém nastoupení zaváděl.
Zakázal ve všech dílnách bez rozdílu kouřit a pít v pracov-
ních hodinách, netrpěl při práci zpěv ani žerty, během roku
všechna okna dal zasklít matovaným sklem, takže z dílen ne-
bylo vidět ani na tovární dvůr, tím méně do ulice, která se
podél továrny táhla, ventilace umístil buď u samé podlahy,
nebo naopak až nahoře pod stropem, zkrátil dobu pracovní,
místo v šest počínalo se až v sedm hodin ráno, ale to už
každý dělník musil stát jako voják u své práce a ne aby se
teprve, když zazněla tovární syrena, oblékal, nástroje sháněl
a po práci se ohlížel, zvýšil mzdy, ale neúprosňe žádal pilnou
a dokonalou práci . . .

Pevnou jeho ruku cítila továrna až v nejposlednějším
koutě. Kdo se nechtěl přizpůsobit a podrobit, klidně bez křiku
a hádek byl propuštěn, a noví lidé, kteří nastupovali, nachá-
zeli nový pořádek samozřejmým a svojí pracovní výkonností
naplňovali úžasem zbylé zde dosud dělníky. Po roce už uka-
zovaly se výsledky. Továrna šla jako hodiny a jakost i množ-
ství vyrobených strojů překvapovaly odborníky.

Mezi zavedenými reformami byl i nový způsob výplaty
dělnické mzdy.

V sobotu končivala jindy práce hned v pět hodin, a už počalo se s výplatou, jež protáhla se často až do pozdního večera. Hloučky dělníků obléhali administrativní budovu a s penízi pak rovnou zapadali do hostinců a krámků uplatit dluh, nakoupit nové zboží, a mnozí i zasednout ke kartám a pivu . . .

„Mzda vyplácí se čtrnáctidenně anebo měsíčně, a to vždy jen jednotlivým předákům a mistrům dílen, kteří ji v pondělí odevzdají sobě podřízeným dělníkům anebo jich rodičům a ženám“ — zněl jeden článek nového pracovního řádu, na který se mnoho i dlouho reptalo, ale který konečně se vžil, protože ředitel nepovolil . . .

A tak tu seděli dnes mistři se zápisníky v ruce a s obdivem pro ředitele v ústech.

„Nešetří penězi, ale časem, a vyplácí se mu to.“

„Odkoukal to v Americe, tam prý je v dílnách při práci ticho jako v kostele.“

„Nekřičí, nehubuje, slušně požádá, napomene, a neposlechneš-li, vrátí ti tuhle u okénka knížku, a po čtrnácti dnech loučíš se s fabrikou . . .

V tom ručička na hodinách dolezla šťastně na osmu v kanceláři vrzly dveře, ozvaly se kroky, okno kovového šatru vyletělo do výše a účetní s výplatním archem v ruce zavolal: „Lukovský Jan.“

Truhlářský mistr přiskočil k okénku a hlásil: „Šestnáct dělníků po čtrnácti pracovních dnech, žádná práce přes čas, žádné srážky.“

„Dostanete?“

„Tisíc jedno sto dvacet korun.“

„Souhlasí,“ a odevzdal truhlářskému mistru továrnímu už přichystanou poukázku k výplatě. Ten ji podepsal a postavil se k druhému okénku s nápisem: „Pokladna“.

Uvnitř už cinkaly stříbrné peníze i šustily papíry. Pokladník přijal poukázku, prohlédl ji pozorně a na tvrdý, studený mramor mlčky sázel poukázaný obnos.

„Tak s Bohem!“ zavolal na soudruha ještě Lukovský a s hrstí peněz spěchal první z kanceláře.

„Počkej na mne, půjdeme spolu!“ zavolal za ním kdosi. Po hlase poznal zámečníka Podrahu. Ale aby se nezdržoval, ani se ve dveřích neohlédl — jen zavolal: „Nemohu kamaráde, dnes tuze spěchám, až podruhé.“ Uložil opatrně peníze do zápisníku, zastrčil je do náprsní kapsy, zapjal kabát, pro jistotu sáhl si ještě jednou na kapsu a když nahmatal tvrdý zápisník, vesele vykročil z budovy na živou ulici města . . .

II.

V pondělí ráno vstávalo neveselé, sychravé jitro. Hustá, vlhká mlha podzimní valila se přes střechy a štíty do mokrých

ulic, v krámech a oknech matně hořela světla, tlumená mlhou i tmou, den se sice blížil, ale nějak nevládně a neradostně. Po chodníku sem tam přeběhl člověk, ale každý schoulený, zamklý, jakoby zaražený tím přívalem všecko pronikající mlhy.

Všecko radost a veselí jakoby to ráno podusilo. I do továrny trousili se dělníci mlčky. Sem tam zastavili se v krámku koupit si housku, některý i stupečku kořalky zvrátil do sebe pro zahřátí, pár cigaret si vybral, aby v polední přestávce měl veselejší oběd, tak pomalu, jakoby neradi loudali se k továrním vratům.

Jeden z prvních vešel truhlářský mistr Lukovský. Předáci vždycky musili stát první na místě, aby v čas přichystali a rozdělili práci, vyslechli rozkazy inženýrů, přijali nákresy, materiál, a jakmile padne sedmá, už aby zašelestily řemeny na transmisích a zahučely obráběcí stroje.

Lukovský našel dílnu dosud zavřenou. Vytáhl klíč, odemkl dveře a plaše rozhlédl se kolem. Podlaha byla čistě umetena, stroje stály němé, bez hnutí, vysoká okna propouštěla slabé světlo probouzejícího se jitra, ve kterém jako kříže jasně se rýsovaly tmavé okenní rámy. Vůně pilin a dřeva, smolná a příjemná, promísená s odporným zápachem klihu, šířila se kolem. Chvilí nerozhodně stál Lukovský v tom mrtvém tichu. Stál, jakoby se bál krok udělat, rukou pohnout, aby nevyplašil a neprobudil snad předčasně celé to okolí k životu . . .

„Eh, všecko je mrtvé, hluché i němé — jaké strachy!“ řekl si náhle a vykročil energicky ku předu. Do tváře nebylo mu vidět, ale pohyby jeho rýsovaly se ostře proti bílým zdem. Prudkým gestem sáhl do náprsní kapsy, vytáhl zápisník, položil ho na zem ke skříni, ze které vytáhl svůj pracovní, modrý oblek plátěný, rychle se převlékl a vešel do vedlejšího, příručního skladistě, za jehož zásoby osobně ručil a tudíž jen on sám měl klíče od dveří, které k němu vedly.

Zavřel za sebou na klíč, opatrně ho vytáhl, klekl na koleno jakoby k modlitbě, oběma rukama opřel se o dveře a naslouchal.

Továrna se budila . . . Kroky se ozvaly. Lukovský poznal, že to jde soused — mistr Pecák do natěračské dílny. Pak chvíli zas hluboké ticho — ve kterém slyšel svůj vlastní dech, tep svého srdce i šelest své krve v žilách i tepnách. Coś za ním prasklo. Lekl se, div že nevykřikl a hned se usmál. Věděl, že v každé truhlářské dílně je plno takových zvuků, to dřevo pracuje, sesýchá se, kroutí a praská . . . Teď blížil se hlasy — ale zase přešly. To jsou jistě umounění topiči a strojmistři — jdou přehlížet hnací stroje, parní roury i vodní — než „spustí“ fabriku.

„Ale vždyť už musí být sedm hodin,“ napadlo Lukovskému, kterému jmenovitě ticho zdálo se věčností. Vytáhl hodinky z kapsy, ale šero bylo dosud zde u dveří tak husté, že

nerozeznával čísel na ciferníku. Na dosah ruky u samých dveří leskl se knoflík elektrické sítě. Stačilo jím zatočit, nad hlavou rozzářila by se mu žárovka, pohodlně by viděl. Už natáhoval ruku, nemohla přemoci zvědavost, když v tom cvakla v jeho dlani klika a kdosi vešel. Přiložil, ba přímo přitiskl oko ke klíčové dírce, nemohl však rozeznati, kdo to vešel. Zdálo se mu, že je to sám pan inženýr, a to by bylo osudné — to by mu zkřížilo plány. Ale nyní se potichoučku zasmál sám sobě, jak se tak hrozně mohl zmýlit. Přichází totiž promluvil a podle hlasu poznal Lukovský, to že dnes první přišel Šmíd, přišel proti svému zvyku, neboť ten právě chodíval pozdě — poslední. Přiblíhal celý udýchaný, jako uštván a hned ve dveřích si stěžoval, jaký má kříž, ženu nemocnou, která se jen vleče, pět malých dětí, aby ráno dělal kuchařku, chůvu, služku, psi že to život, ba horší než psi . . .

Šmíd tedy vešel, prudce dveře rozhodil, nosem pofrkl a zabručel: „Br, to je zde tma i zima, aspoň rozsvítit moh' — ale to šetřil firmu, aby se zalíbil.“ Myslíl tím mistra, o kterém musil vědět, že už zde byl, když našel dílnu otevřenu. Rychle zapjal proud a dílna zazářila prudkým bílým světlem. „Dnes budeme svítiti jistě až do osmi, ta mlha mohla by se krájet, jak je hustá — a zatopím — důkladně a hned — a už se obrátím k litinovým rourám ústředního topení parního a prudce roztočil ventil, který páru uzavíral. „Tak a teď se svleču,“ rozpínal kabát a blížil se ke skříni.

Lukovskému za dveřmi jakoby neviditelná ruka tiskla krk. Skoro se dusil rozčilením. Dech hltal mu v hrdle, krev bušila ve skráních, zdálo se mu, že ho Šmíd musí slyšet, že se prozradí . . . V tom spatřil Šmíd na zemi u mistrovy skříně černý zápisník. Znal ho dobře. Z něho mistr četl a udával míry jednotlivých prací, do něho znamenal si práci odvedenou i její chyby . . . Střelhitě shýbl se a zvedl tu ohmatanou knížečku. Usmál se při tom lišácky, mysle, že si teď přečte mistrovy zápisky, dohmatá se snad nějakého tajemství, poznámky, která by se mohla i jeho — Šmída — týkat. Rychle ho otevřel, a hle — zápisník otevřel se právě na tom místě, kde mezi listy vložena papírová dvacetikoruna . . .

Překvapen zamrkal Šmíd . . . Všechna bláta doma, ze které dnes raději utekl, mihla se mu hlavou. Dnes, pravda, dostane výplatu — asi sedmdesát korun vyplatí mu mistr — ale to je pouhá kapka na žízeň jeho neúprosných věřitelů. A z těch nejtěžší dluh je činže. Kupec, pekař, krejčí, všichni se dali uprosit, ale banka, která vede správu domu, ve kterém bydlí, je neúprosná. A právě ta dvacetikoruna mu schází. Celou noc přemýšlel, kde ji sežene, aby doplnil svoji mzdu na celých sto korun a chekem ještě dnes odeslal je bance. A hle, zde mu ji — řekl by sám Pán Bůh — posílá.

Ruch v továrně se rozmáhal — každé chvíle mohl někdo vejít — Šmídovy třásly se ruce a stál jako omráčený.

„Hlupáku, jen se rozmyšlej — za minutu bude pozdě!“ zdálo se mu, že slyší šeptat v nitru jakýsi tajemný hlas.

Odtřhl zraky od toho barevného papírku, rozhlédl se dlnou, chvíli hleděl i na dveře skladiště a jeho zrak zavadil i o špehující jej oko Lukovského. Jakoby to cítil, zastavil se na tom klíčovém otvoru mimovolně — jakoby ho k němu něco poukalo — když v tom zaslechl na dvoře hovor a hlasité kroky — to plným proudem už nastupovalo dělnictvo. Hrnulo se od brány, kde se v hloučcích chvíli ještě bavilo a tak asi pět minut před sedmou rozlézali se po všech koutech továrny jako mravenci mraveništěm.

Šmíd zavřel oči, jednou rukou smáčkl bankovku, druhou rychle položil zápisník na dřívější místo, zul si boty, do špičky jedné zastrčil ten schumlaný papírek, a hned v zápětí už plnými dveřmi hrnuli se sem ostatní truhláři . . . Šmíd dál se oblékal v umazané, klihem páchnoucí kalhoty, přivázal si zástěru, vyhrnul rukávy a usmál se na své soudruhy . . .

Ve skladišti od klíčového otvoru odrhl se Lukovský. Byl k němu jako přikován — ale teď se odpoutal, po špičkách vyšel ze skladiště a rovnou letěl do modelárny a kreslárny k panu inženýru, klerý měl toho dne službu.

„Tak co, Lukovský, máte práci na dnešek?“ zavolal na něho inženýr.

„Ještě na dva dny, pane inženýre.“

„Dobrá,“ odpověděl inženýr, dívaje se na hodinky. „Na svá místa!“ zavolal ještě k shromážděným mistrům a stiskl dotek elektrického zvonku. Nad kotelnou v té chvíli vyletěl šedý obláček ostré páry, pronikavý zvuk syreny se ozval, řemeny se nahazovaly na hnací kola i transmise — továrna oživila . . .

III.

Lukovský kvapně vešel do dílny a první, co spatřil, byla kupa hlav hustě sražených a skloněných nad jeho zápisníkem. Nikdo si mistra ani nevšiml, tak byli dělníci zabráněni do prohlížení té, pro ně tak zajímavé knížky.

„Co zas máte?“ rozkřikl se Lukovský přísně. „Jistě nějaké noviny. Počkejte až v přestávce — rychle každý ke svému a hned!“

Hlavy se rázem vztýčily, usměvavé tváře a veselé oči obrátily se k mistru.

„Ó, to je mnohem zajímavější četba než každé noviny.“

„Nic jste neztratil, mistře?“

„Co dostaneme od zdvihnutí?“ volali v bujném, radostném smíchu, rozcházejíce se ke strojům a rozdělané práci, jak ji v sobotu opustili.

„Co bych ztratil?“ usmál se i Lukovský, ohmatávaje si kapsy.

„Tohle to!“ zasmál se mu mladý dělník do očí, mávaje mu těsně před nosem malou knížečkou.

„To je můj zápisník. Jak se ti dostal do rukou?“ překvapeně vykřikl mistr.

„Našel jsem ho.“

„Není možná,“ a nevšímaje si dělníka ani zápisníku, skočil ke své skříni, rychle ji odemkl a prudce hmátl do náprsní kapsy svého kabátu.

„Opravdu, není zde, musil jsem ho vytrousit, když jsem se převlékal — ani nevíš, co jsi našel, mám tam celou vaši výplatu.“

„Peníze? A kde? Těch jsme tam nenašli a prohledali jsme vám ho důkladně.“

„Škoda, že jsme to nevěděli, mohli jsme vám nahnat víc strachu,“ smáli se ostatní.

„Je v něm přece vloženo jedenáct set dvacet korun,“ zvážněl mistr, tvář jakoby mu ztuhla a oči přísně spočinuly na všech.

„Tak tam musí být — nikdo z nás ze zápisníku nic nevytahoval, jen jsme si četli vaše záznamy“ — a všichni už s nástroji, hoblíky, pilníky, pilkami, dláty, rašplemi v ruce znovu blížili se k dělníku, který dosud držel v ruce svůj nále. Podal ho teď Lukovskému bez zdráhání a mlčky. Úsměv zmizel se všech tváří, za hlubokého ticha sáhl mistr po podávaném zápisníku, otevřel ho a vykřikl prudce, jakoby zoufale: „Peníze zde nejsou — zde u toho výkazu práce ležely, balík papírových dvacetikorun — padesát šest jich bylo!“

„Není možná!“ ozvali se všichni užasle, jakoby jedním hlasem.

I Šmíd stál mezi nimi, bledý jako smrt, chvějící se jako osykový list.

„Kolik že jich bylo?“ optal se teď, vši silou přemáhaje svoje rozčilení.

„Padesát šest!“ znovu vykřikl Lukovský a změřil Šmída pohledem, který přímo drtil a spaloval.

„Ne — není možná,“ zakoktal Šmíd a umkl.

„Snad tu někde budou. Zápisník ležel u vaší skříňě na zemi — snad vypadly a jsou pod skříňí — snad je máte v kabátě — v jiné kapse — hledejme přece!“ volaly a radily zmatené hlasy.

Lukovský vytáhl před očima všech svůj kabát i kalhoty, kapsy zpřevracel, šaty protřásl, obsah skříňě s ostatními přehrabal, ale marné všechno.

„Žert je hloupý a zdržuje nás. Vejde-li sem inženýr nebo docela ředitel na inspekci, zle se povede vám i mně. Kdo má peníze, ať je hned vydá a nezdržuje, sice zakročím jinak!“ poručil teď Lukovský tonem, který dělníci dobře znali a věděli, když tím hlasem mluví, že s ním nejsou žerty . . .

„Opravdu, mistře, mylíte se, okem jsme peníze — tolik peněz — nespátřili —“ chtěli dál mluvit, vysvětlovat, vykládat — ale mistr je energicky přerušil: „Mám dost té komedie, však ony se najdou!“ a přistoupil k telefonu. Sáhł na kličku a ještě jednou rozhlédl se kolem, jakoby čekal, že některý z dělníků se vzpomene, vytáhne balíček peněz a řekne: „Mistře, neblázněte, tu jsou vaše peníze!“

Ale nikdo se nehýbal, všichni stáli zkamenělí jako sochy. „Mně strachu nenaženete — co jste si udělali, máte,“ jakoby pro sebe řekl ještě Lukovský, otáčeje prudce kličkou telefonu a v té chvíli volal: „Prosím pana ředitele, aby okamžitě sám přišel do dílny — věc je nutná — stala se zde krádež.“

„Pro Boha — co to mluvíte? Jaká krádež? Kdo by byl zlodějem?“ jako bodnutí vykřikli dělníci a hrozivě obraceli se k Lukovskému.

„Nikdo se z dílny ani nehne! Ty peníze se najít musí, ostatně jsou to vaše peníze a ne moje — nenajdou-li se, přijdete o mzdu.“

„A to by byl krásný pořádek!“

„Na to bychom se podívali!“

„Vy ztratíte Bůh ví kde balík bankovek, a my máme něst škodu!“ hlučně už předem protestovali truhláři.

Do jejich vády náhle padl přísný velitelský hlas: „Co se stalo?“ To ředitel stál ve dveřích.

„Ztratilo se mi zde jedenáct set dvacet korun — čtrnáctidenní mzda pro celou moji partu,“ hlásil jasně a přesně Lukovský.

Čistě oholená tvář mladého ředitele zbledla, zvažněla, stala se přísnou, ba zlou.

Chvilí mlčel, jakoby pozbyl svého železného klidu, ale chvíli jen. Pak náhle odkašlal, krev hrnula se mu do obličeje, čelo pokrylo se vráskami, když počal mluvit hlasem násilně tlumeným: „Víte, že nic tak se mi nepříčí, a nic tak netrestám jako krádež. Už jsem se těšil, že se mi podařilo vykořenit z továrny tuto ohavnost, která tolik snižuje dělníka. Přestalo odnášení z továrny. Už dávno nehlásil mi vrátný, že při prohlídce večer dopadl někoho, jak odnáší v kapse hřebíky, kladívko, trochu barvy anebo jinou maličkost. Neudával jsem ty přestupky, nevolal na vás nikdy policii, nehonil vás k soudu, vyřizoval jsem to sám, jak to šlo, domluvou, trestem, přelovením anebo i propuštěním. Je-li pravdou, co žaluje mistr, povídám, že budu neúprosným. Vinník půjde odtud přímo do kriminálu, protože neokradl nás, fabriku — ale své druhy. Ještě je čas zachrániti sebe, dílnu, ba celou továrnu před hanbou.

Čestným slovem ručím, že se nezkříví vlasu tomu, kdo se ihned přizná a peníze mi odevzdá.“ Odmlčel se a čekal.

„My je nevzali a nemáme,“ odpověděla parta sborem. I Šmíd tak volal. A zdálo se mu, že s dobrým svědomím tak volá, vždyť on ví, dobře ví, že tam byla jediná jedna papírová dvacetikoruna a zde se mluví o celém balíku peněz . . .

„Bůh ví, kde je ztratil,“ zavolal proto Šmíd sám, když nastalo ticho.

„Zde jsem je ztratil a nikde jinde,“ okřikl ho ihned Lukovský.

„Vyšetřujícím soudcem nejsem,“ hrobovým hlasem pronesl ředitel, „nepletu se nikomu do řemesla. — Spojte se s policií!“ zavolal do kancelářského telefonu a hned rozkazoval dále: „Poproste, aby ihned přišel sem vyšetřující soudce se dvěma detektivy. Četník ať čeká před továrnou.“

„Doufám, že během dopoledne záležitost se vyjasní. Pracovat dnes nebudete. Po skončeném vyšetřování všichni odejdete domů a teprve zítra nastoupíte. Vaše práce nestála by za nic. Jste rozčileni, darmo byste kazili materiál, a co se tu přihodilo, také se neututlá. Roznese se to po ostatních odděleních, budou sem běhat, vyzvídat a tak je nejlepší, když práce dnes vůbec zanecháte. Nikomu ať nenapadne z dílny vyjít! Kdo by vyšel, bude zatčen jako vinník, jdu naproti — policii. Jaká to hanba pro nás pro všechny!“ bolestně ještě zavolal hlasem náhle změněným a vyšel ven.

Po malé chvíli bylo slyšet, jak na tovární dvůr vjel automobil a než se dělníci vzpamatovali, uváděl k nim ředitel už tři elegantně oděné pány a bez úvodu začal výslech.

IV.

„Tak rychle, pane Lukovský, vypravujte, co se přihodilo,“ začal policejní komisař, smetáváje šátkem jednu z hoblovacích stolic, aby si na ni usedl a současně vytahuje z kapsy nepatrný černý sešitek.

Mistr určitě, přesně vypravoval celou příhodu.

„A víte to jistě, že jste sem s sebou ty peníze přinesl?“

„Jistě; ještě než jsem skříň otevřel a kabát svlékl, prohlédl a přepočítal jsem je.“

„Kolik jich bylo?“

„Padesát šest.“

„A proč právě tolik?“

„Vyplácel jsem vždycky tak. Mzda jednoho dělníka činí sedmdesát korun, dal jsem tedy každému tři dvacetikoruny a vždy dvěma dohromady jednu na rozdělenou. Bylo to pohodlnější a za pět minut jsem býval s výplatou hotov. Toliko když byla práce přes čas, anebo srážky a tresty nějaké, míval jsem i mince drobné.“

„Kdy vám vyplatil pokladník peníze?“

„Včera ráno v osm hodin.“

„Jaké vám dal?“

„Jedenáct stovek a jednu papírovou dvacetikorunu.“

„Kde jste si je vyměnil?“

„U kupce Bohmana na rohu naší ulice.“

Jako kroupy pršely otázky, jako kroupy padaly i pohotové odpovědi. Komisař stenografoval si je a nyní chvíli se zamyslí. Ale jen chvilčku.

„V kolik hodin jste sem přišel?“

„Jak nařizuje pracovní řád, ve tři čtvrtě na sedm.“

„Byl jste zde sám? Nikdo tu ještě nebyl?“

„Ano, sám. Sám jsem dílnu otevřel, rozsvítil, prohlédl si peníze, otevřel svou skříň, převlékl se, zamkl skříň a odešel k panu inženýru pro rozkazy.“

„Kdo přišel první po vás?“

„To nevím. Když jsem se vrátil, dílna byla plná a všichni prohlíželi můj zápisník.“

„Tak, pánové, kdo pak z vás sem vešel první?“ s tou otázkou obrátil se nyní pan komisař na ostatní dělníky.

Lukovský si oddychl, čistým šátkem setřel si pot, který se mu peril na čele — ale jinak ani brvou nepohnul. Tvář jeho podobala se mrtvé masce, která výborně přiléhala. Ani na chvíli dosud nevypadl z role, nezmátl se, nezarazil.

„Prosím já,“ zazněla teď nesmělá odpověď na otázku komisařovu. To truhlář Šmíd odstoupil ode zdi, o kterou byl opřen a postavil se zpříma.

„Jak se jmenujete?“

„Vincenc Šmíd.“

„Vy jste ten zápisník našel?“

„Nenašel, ten našel teprve po mně tamhle soudruh Mráz.“

„A jak to, že jste ho neviděl, takový zápisník je přece nápadný, a elektrické světlo tu hořelo.“

„Nehořelo. Já teprve rozsvítil, zatopil, pak jsem se svlékal a ještě jsem ani hotov nebyl, už přišli ostatní, sotva dvě minuty jsem tu byl sám.“

„Kdo tedy první zvedl tu knížečku?“

„Mráz!“ odpovědělo hned několik hlasů, a mladý truhlář vystoupil ze řady, bez bázně, skoro s úsměvem hleděl na komisaře. Celý výslech zdál se mu býti komedií.

„Proč se smějete?“ optal se ho komisař.

„Protože vím, že v notesu peníze nebyly, že je sem mistr nepřinesl a zde neztratil.“

„Jak to můžete tvrdit?“

„Já první knížku zvedl, a byl bych je musil tedy vidět.“

„Hm, proto?“ usmál se teď komisař a znovu se zamyslí.

„Učiním udání soudu a ten rozhodne. Aby udání mé bylo úplné, musím podrobit místnost i vás prohlídce, a aby nikdo nebyl uražen, první bude prohlédnut sám pan Lukovský.“

Oba detektivové přistoupili k mistru, který rozpráhl obě ruce, nabízejí se tak celý policistům.

„Pardon, pane řediteli, nemáte zde nějakou místnost oddělenou, nebo plentu, po případě jen plachtu nějakou, za kterou by se prohlídka dála? Každý se musí svléci až do naha.“

„Prosím, hned vedle je malé skladiště; Lukovský, dejte mi klíče!“

Komisař prohlédl i tuto místnost, dal si otevřítí dvěře na chodbu a několika čarami nakreslil si i její půdorys, polohu okna i dveří. Vyhovovala mu úplně

„Každý, kdo bude s prohlídkou hotov, vyjde na chodbu a tam počká, až ho zavoláme.“

Prohlídka vlekla se téměř dvě hodiny. Komisař rozmlouval s přítomnými vesele, téměř bodře, schoval zápisníček i tužku, ptal se každého po jeho soukromých poměrech, kde bydlí, kolik má dětí, kde byl včera, v kterém hostinci, jak se bavil, ale ani na chvíli nespouštěl ostatní se zřetele. Nejvíce a nejdéle rozmlouval se Šmídem.

A Šmíd otevřel mu dokořán své zarmoucené srdce. „Nešťěstlí mne pronásleduje,“ naříkal si upřímně, „žena už dva roky stůně, pět dětí mám a sám jsem na všecko.“

„A co je vaší ženě?“

„Souchotiny má, celé noci kašle, lékař jí radí silnou stravu a změnu vzduchu, venkov, lesnatou krajinu; tam by třeba okřála.“

„Snad by to šlo. Nemáte venku nějaké přátele, příbuzné?“

„I mám, ale také chudřasy — v podruží jenom jsou, ani se k sobě nehlásíme; bída nás všechny dusí a udusí.“

„Včera jste nebyl nikde?“

„Jak bych mohl? Včera jsem celou neděli pral a večer sušil prádlo, které jsme v sobotu svlékli —“

„Hm — to vás vskutku lituji.“

„A proč jste mi to neřekl, Šmíde?“ teď po prvé ozval se ředitel, „poslal bych vám některou dělnici, aby vám jeden den v týdnu uklízela —“

Ale než mohl Šmíd mohl odpovědět, už ho volali. Byl posledním na prohlídce a ani u něho nenašlo se nic, ba ani krejcaru v kapse neměl.

Detektivové vešli a hlásili, že prohlídka je skončena, přčetli i podrobný seznam věcí, které u jednotlivců našli.

„Zbývá prohlednouti dílnu, a jsme hotovi,“ pravil komisař a sám účastnil se práce. I ředitel radou pomáhal, strojníka zavolal, který rozložil a rozšroubal obráběcí stroje hoblovací i drážkovací, pilu pásovou i cirkulární, soustruh i transmisi, přeložena prkna, fošny, latě i tyče, hotové i rozdělané zboží, prohlédnuta podlaha, okna i strop, ode zdi odtaženy skříňe,

nic nezůstalo nepovšimnuto, nedotčeno, neprohlédnuto, ale po penězích ani stopy.

„Tak ještě skříň -- ale k tomu zavolejte dělníky, aby každý předem udal, které šaty mu patří.“

Skoro vítězoslavně vhrnuli se truhláři do dílny.

„Tak panu mistru dáme přednost,“ zažertoval pan komisař, „prosím o klíč od vaší skříň.“

Lukovský vydal ho bez rozpaků a klidně hleděl, jak zručně detektivové prohledávají nejen kapsy šatů, ale i podšívky, límce, rukávy, klobouky, čepice, ba i dýmky, které pro polední přestávku ve skříňkách dělníků uloženy byly . . . „Ti se v tom vyznají, těm nic neujde,“ liboval si v duchu, když jeho skříň byla prohlédnuta a nyní hrabali se v ostatních. Už blížili se ke hřebíku, na kterém visely šaty Šmídovy a pod nimi na dně skříň stály jeho botky. Teď po nich sáhl jeden z detektivů. Opatrně jeden střevíc po druhém prohlédl z venčí, viděl jejich sešlapané opatky i prochozené podešve, sáhl rukou dovnitř a chvíli tam hledal . . .

Dva lidé mimovolně tajli dech a pohlédli na sebe. Zraky Lukovského a Šmída opět se potkaly, skřížily se a rychle oba sklopili oči k zemi.

Detektiv nepromluvil ani slova, postavil boty na jejich místo a pátral dále. Šmíd si oddychl skoro hlasitě.

Lukovský překvapeně zamrkal a hlavou mu šlehlo: „Jak to, že nic nenašel?“

Za úplného klidu skončena byla i prohlídka skříní, pouze jeden z detektivů vzal do ruky znovu Šmídovy střevíce a hlásil: „Ve špičce této levé botky je schumlaný papírek.“

„Vyndejte ho!“

Policista tam sáhl a rozbalil — papírovou dvacetikorunu.

„Ježíš Marjá!“ vykřikl v tom Šmíd a omdlel.

„Pak tedy máme šťastně zloděje,“ usmál se vítězně komisař a poklonil se panu ředitelovi . . . To už táhlo k polednímu. Venku zvolna zřídla a do výše se zvedala mlha — a teď i slunce protrhlo šedou její clonu a vesele se usmálo na to-várnu i město . . .

V.

„Tak vy nám, Šmíde, nepovíte, kam jste dal ty ostatní peníze?“ zahajoval předseda soudu výslech, když byla žaloba přečtena.

„Nemohu, protože jsem je nevzal,“ pevným hlasem odpověděl obžalovaný.

„Tak nám aspoň řekněte, proč jste se zul?“

„Pršelo toho dne — a jak vidíte, jsou moje boty roztrhané — měl jsem mokré nohy — proto jsem se zul a zůstal

v punčochách," vykládá Šmíd a smutně hledí na svoje boty, které jako corpus delicti stojí zde na stolku před očima pánů porotců.

"Stále tvrdíte, že v tom zápisníku byla pouze jediná dvacetikoruna, pouze ta, kterou jste dle svého přiznání vzal. Což kdyby tam jich bývalo víc, třebaš padesát, byl byste je všechny ukradl?"

"Myslím, že ano, neboť v té chvíli viděl jsem jen svoji hroznou bídu, nezaplacenou činži, nemocnou ženu, neoblečené, skoro nahé a hladové děti a pak peníze — jako pomoc a spásu. Nebylo času na dlouhé úvahy, kroky se blížily, a tak — nevěda vlastně co dělám — zmáčkli jsem ten papírek a ukryl ho v botě. Byl jsem tak rozčilen, že sám jsem chvillemi věřil, když detektivové nás prohledávali, že v té botě je ukryta ne jedna, ale vskutku všech padesát šest dvacetikorun." —

V tutéž dobu v Útulku sv. Josefa na Král. Vinohradech vzala velebná sestra malou dívku — pouhé batolátko — do náruči, čtyři její sourozence jako stupínky u schodů za ručičku a povídala jim vlídným hláskem: "Pojďte, dětičky, půjdeme do kaple pomodlit se za tatínka."

"A za maminku ne?"

"Taky, broučku, taky."

"A kde je maminka?"

"Už to zase nevíš? Spí v hrobečku, a musíš být hodná, aby se netrápila a nevzbudila."

"Tatínek je taky v hrobečku?"

"Ne, v hrobečku není; toho vám jen vzali, a proto jdeme se pomodlit, aby ho zase brzy pustili k vám . . ."

Zatčení Šmídovo znamenalo skutečně úplný rozvrat rodinný. Policie sama po pečlivé prohlídce bytu obstarala převoz nemocné ženy do všeobecné nemocnice a děti dopravila sem do tohoto domu milosrdenství „na prozatímní pobyt, než soud s otcem bude skončen a o jejich dalším osudu definitivně rozhodnuto“, jak výslovně stálo v přípisu, kterým o jejich přijetí bylo žádáno — — —

A v tutéž chvíli na opačném konci města v Libni stál před zrcadlem Lukovský, úplně již oblečen, pouze si ještě přičesával vlasy a výbojně do výše nakrucoval kníry.

"Dnes se ta komedie konečně skončí," povídal ženě, která uklízela byt a mlčky šukala pokojem, „bude konec špehování, přestanou nám prohlížet a prohledávat byt, vyšetřovat, co kde kupujeme, čím platíme a kam chodíme.“

"Bože, už aby byl konec. Hlavu aby člověk z domu bál se vystrčit," zanařikala žena.

"Nic se neboj, nezůstaneme tady. I v truhlárně hledí na mne, jakoby ne Šmíd, ale já je okradl o čtrnáctidenní mzdu, i ředitel hledí na mne skrze prsty, inseruji v novinách, hledám

na venkovském městě dílnu, kterou bych koupil, udělám se samostatným, v továrně dám výpověď, a bude pokoj.“

„Abys nezmeškal, bude pomalu devět,“ připomenula mu žena.

„Jsem obeslán na desátou hodinu jako svědek — za půl hodiny doveze mě tam elektrika — mám času dost,“ — ale přece nasadil si pozorně tvrdý klobouk, vzal hůl, polbil ženu a pevným krokem odcházel. Ještě ve dveřích se zastavil a promluvil: „Kdyby ti někdo něco řekl, pohroz mu, že podám žalobu. Jakmile odsoudí Šmída, bude moje nevina nad slunce jasnější, a žádné nářázky si nemusíme nechat líbit.“

V soudní budově už čekali netrpělivě na Lukovského. Sám předseda soudu už se po něm několikrát ptal. Uvedli ho ne do společné čekárny svědků, ale do zvláštního pokojíku a před jeho dveře postavili strážníka. Mistru to bylo tak milejší, proto přišel schválně těsně před desátou hodinou, jen aby pokud možno nejkratší dobu ztrávil ve společnosti ostatních svědků... Styk se známými byl mu teď vůbec nepříjemný a vyhýbal se jim. Netrpělivě přecházel po svém pokojíku, dychtivě čekaje, až na něho dojde řada. Sestavoval si znovu své odpovědi, promýšlel si je, dívaje se při tom každé chvíle nervosně na své kapesní hodinky. Téměř celá hodina uplynula, než konečně vyvolali jeho jméno.

Vešel sebevědomě před soud a ani se nevšíml rozruchu, který vzbudil v četně shromážděném obecnstvu. Oddychl si, když tu nespatrił ani Šmída, ani žádného známého mezi porotci, ani na lavici svědků. „Budu vyslýchán sám,“ zaražoval se. Nápadné mu bylo jen hrobové ticho v sále a znatelné rozčilení celého soudního dvoru. Oči porotců zrovna jiskřily tajemným žárem jakýmsi, hlavy všech nacylovaly se směrem k němu, ve vzduchu zdálo se viset něco tajemného a hrozného, takže neznámá tíseň, zlé jakési tušení zmocnilo se náhle i Lukovského. Mráz projel mu tělem, a husí kůže naskočila mu i na zvednuté ruce, když po předchozím poučení předsedy soudu přísahal, že vypovídati bude pravdu. Chraptivě, přímo příšerně drala se mu z hrdla slova přísahy...

„Vy tedy tvrdíte, že jste do dílny přinesl celý obnos jedenácti set dvaceti korun, a tam že vám byly ukradeny?“

„Ano,“ jasným hlasem odpověděl svědek, ovládl se, seřádl se sebe všechno rozčilení a myslil jen na své výpovědi, které učinil v předběžném vyšetřování, aby se teď nezmýlil.

„Peníze jste si vyměnil u kupce Bohmanna?“

„Ano.“

„Jaké vám dal?“

„Samé papírové dvacetikoruny.“

„Pamatujete se, jak byly složeny?“

„Padesát jich bylo v jednom balíčku, opatřeném páskou a nápisem: „Jeden tisíc korun“. Kupec je přede mnou přepo-

čítal. Pak vyňal Bohmann z jiného balíčku pět papírových dvacetikorun a položil je k ostatním. Shrnul jsem peníze, vložil je všechny znovu do pásky, přetřhl jsem tužkou slova: tisíc korun a napsal: jedenáct set korun.“

„Máte dobrou paměť,“ zřejmě jeho výpověď potěšen pochválil ho předseda. „Vzpomeňte si, nezanášel jste se nikdy úmyslem, opustiti práci tovární a státi se samostatným?“ za-
bočil předseda náhle na jiné pole, hlas jeho stal se ostrým, úsečným a oči jako dvě jehly zabodly se do tváře Lukovského.

Ten se zarazil. Cítil, že zde se mu klade oko, aby v něm uvázl, zapletl se do něho . . . Usmál se a hlasem nedbalým, lhostejným řekl: „To snad, prosím, nemá s věcí nic společného, na tu otázku snad nejsem povinen odpovědět“ — ale bylo mu při tom, jakoby se mu půda pod nohama zachvěla . . .

„Patří-li to k věci, to se teprve ukáže — odpovědět ovšem nemusíte, ale tím si právě neposloužíte. My však víme, že jste inserátem „Národní Politiky“ pátral po truhlářské dílně, která by byla v dobrém chodu, ve venkovském městě a byla zavedena zvláště v oboru stavebním,“ a předseda odkudsi z aktů vylovil číslo novin a položil je před sebe tak, že červeně zatržený inserát padl Lukovskému přímo do očí. — „Co tomu říkáte?“ zase jako dýku na sebe namířenou slyšel mistr tu otázku.

„Co tomu říkám? Hm! Co bych tomu říkal,“ hledal chvíli odpověď, „že to musí být omyl. Ano, omyl je to — rozhodný omyl!“ sesíloval znovu hlas. „Já jsem jaktěživ nedal inserát do novin, nějaký můj nepřítel patrně si vypůjčil mé jméno.“

„Ó, naopak. Vy zde podepsán nejste, zde je udaná pouze chifra — nevíte jaká?“

„Jak bych to mohl vědět?“

„Tak vám to řeknu“ a soudce četl z inserátu: „Laskavé nabídky vyprošuji si na heslo: „reelně a poctivě“ do administrace tohoto listu.“ Na tento inserát došlo sedm nabídek z různých končin Čech, které administrace po předložení insertního listku vydala neznámému komu, ale patrně vám, pane Lukovský — že ano?“

„Nechápu, pane soudce —“ koktal mistr. Cítil, že se osidlo stahuje, smyčka zadrhuje, půda pod nohama se přímo už bortí — ale zoufale se namáhal co říci, jak si z pasti pomoci. Ale soudce nepopřál mu času, aby se vzpamatoval. Jako lavina řítila se jedna událost po druhé.

„Hned pochopíte,“ usmál se předseda sebevědomě, upřel oči do aktů a pokračoval: „Rozumí se samo sebou, že jste se nepředstavil jako Jan Lukovský — nasadil jste si masku — vydlužil jméno: to pan Josef Šilhan vybral si z nabídek ofertu klatovského mistra p. Skořepy a vyměnil si s ním několik listů a konečně, když pan Skořepa měl cestu do Prahy, pozval ho ke schůzce. To už podmínky byly ujednány i smlouva dvojmo

napsaná a v kritickou neděli — tu neděli, kdy jste přijal v kanceláři továrni jedenáct set dvacet korun pro partu svých dělníků, podepsali jste s panem Skořepou v hotelu smlouvu. Pokojský číšník a ředitel hotelu podepsali se pak jako svědci — je to tak?“

„Ne — nikde jsem nebyl a o ničem nevím.“

„Tak zavolejte sem pana Skořepu, on vám to poví.“

Došlo ke konfrontaci.

„Nuže, povězte nám, pane Skořepo, kdo je tenhle pán?“

„Pan Šilhan, truhlářský dělník z Kolína.“

„Prodal jste mu svoji dílnu?“

„Nikoli, jenom odstoupil; zásoby, nástroje, pohledávky i dluhy budou tvořit novou dohodu, až se pan Šilhan do Klatov přestěhuje, což se má státi za čtvrt roku ode dne podepsání smlouvy.“

„A co vám zaplatil tento pán za odstup?“

„Jedenáct set korun.“

Lukovskému zatočila se hlava, zatmělo se mu před očima, myslil, že se skácí, ale pevně zafal rty a na otázku soudce odpověděl: „Ten pán se mýlí v osobě, já ho nikdy neviděl, nic jsem s ním nevyjednával, člověk člověku je podoben.“ Ale dobře věděl, to že už se břitvy chytá a jen v duši si říkal: „Bože, Bože, kdo tohle všechno vyslídil, jak na tohle mohli přijít?“

„A že se nestydíte zapírat!“ okřikl ho prudce předseda. „Vždyť vás usvědčuje i váš rukopis v dopisech i ve smlouvě.“

„Nuže — přiznávám se — koupil jsem tu dílnu, ale za své peníze,“ vyhrkl náhle Lukovský. „Skrýval jsem se pouze proto, abych v továrně nepřišel o práci, aby mne předčasně nevyhodili.“

Předseda se zase tak radostně usmál jako lovec, který má zvěř jistou.

„A jakými penězi jste platil?“ optal se vesele.

„To už se nepamatuji.“

„Vidíte, jak se vám už zkazila paměť!“ jakoby nic řekl soudce, otočil klíčkem, sáhl do stolu a položil před sebe balíček bankovek.

Při pohledu na ně upadl náhle Lukovský v zuřivost. „To je na mě naličeno — někdo se mě nevinnému chce pomstít!“ křičel, až k němu skočili dva dozorci.

„Utište se!“ velel teď přísně předseda. „Není nic naličeno — zavolejte sem kupce pana Bohmana!“

Vešel — uctivě na vše strany se ukláněje — p. Bohman, na první pohled typ židovského obchodníka.

„Pamatujete se, pane Bohmane, jak jste vyměňoval tuhle panu Lukovskému peníze?“

„Pamatuji, jak pak bych se nepamatoval! Často, a rád jsem mu měnil; v obchodě drobné peníze jsou obtíž, zdržují

v počítání, a on mně nosil krásné bankovky z továrny, čisté, jako nové“

„Poznal byste peníze, které jste mu posledně vyměňoval?“

„Snad bych je poznal,“ po malém váhání řekl Bohman.

„Jsou to snad tyhle peníze?“

„To, prosím, nemohu říci, páska na nich je určitě ode mne, ale peníze v ní, to nevím, musil bych je mít v ruce.“

Soudce mu podal balíček peněz.

Kupec si je prohlédl a po chvíli prohlásil: „Ano, tyto peníze jsou rozhodně ode mne.“

„Jak jste to poznal?“

„Slavný soude, jak nejlépe ti páni zde vědí, svět je zlý. Poznávám si proto svoje peníze; peníz penízi je podoběn a kdyby mi byly ukradeny, mám zvláštní znamení, po kterém je mezi všemi ihned poznám.“

„Které je to znamení?“

„Pánové, každá dvacetikoruna má na sobě pěknou hlavičku dívčí, prohlédněte je a najdete, že v každé té hlavičce je jehlou probodnuté oko. Ani znát to není, nikdo nezasvěcený si toho nevšimne, ale pro mne je to znamení, takže poznám, okrádá-li mě personál nebo jiný zloděj a mám proti němu důkaz.“

„Totě nápad!“ podivil se celý soud — obhájci — veřejný žalobce i porotci. Balíček bankovek koloval z ruky do ruky, proti světlu je drželi a vskutku viděli, že panenka na každé dvacetikoruně má probodené pravé oko právě v duhovce . . .

„Jsem ztracen!“ vykřikl zdrceně náhle Lukovský, zakryl si oči a sklesle dopadl na lavici, u které stál — — — —

VI.

Tato poslední kapitola pravdivé mojí povídky bude krátká jako krátkou byla i dohra soudu. Na scénu jako svědek vystoupil ještě ředitel továrny, který vlastně na svou pěst celý průkazný materiál proti Lukovskému snesl a naposled soudu odevzdal.

„Jak jste přišel, pane řediteli, na ten nápad?“ neodolal vyšetřující soudce, aby se neoptal tohoto svědka.

„Prošel jsem, pane předsedo, kousek světa, i v Americe jsem pobyl, a získal si to, čemu se říká znalost lidí. Jaksí pudem hned při prvním výslechu v továrně vycítil jsem, že je šmíd obětí rafinovaného podvodu. Mátlý mě přesné, předem promyšlené, rozhodné výpovědi Lukovského, a cosi mi říkalo, že on je pravým zlodějem. Insertní lístek, který náhodou vypadl z jeho zápisníku a zůstal nepovšimnut v dílně, odevzdali mi druhého dne dělníci a ten mne — vlastně moje důvěrníky — uvedl na stopu.“

„Děkuji vám jménem práva a spravedlnosti.“

„Aby ten obnos byl celý, a moji lidé neutrpěli škody, přidávám zde dobrovolně scházející dvacetikorunu,“ a položil ji k balíčku bankovek.

„Škoda je tedy uhrazena,“ podotkl ještě soudce — a nastoupily konečně formality, řeči žalobce i obhájce, soud uradil se na otázkách, předložil je porotcům a výrok jejich zněl: Šmíd všemi hlasy nevinný a Lukovský vinný.

Obecenstvo to přijato s potleskem.

„Tak pojďte, pane Šmíde, nemáme zde co dělat,“ vzal ho za ruku ředitel; „jak vidíte, zavrou nám mistra asi na kolik let — nastoupíte tedy na jeho místo . . .“

A Šmíd, nechápaje dosud, co se vlastně stalo a ani dosah slov ředitelových — dal se odváděti jako dítě, mlčky, povolně. Až seděl v ředitelově automobilu, teprve se rozplakal náhle tichým, ale nevýslovně šťastným pláčem . . .

Poutnice.

I.

Po celé císařské silnici mezi Prahou a Karlovými Vary nestálo druhé kovárny, která by se mohla rovnat kovárně v Hradečně. Na kraji obce, hned pod vrchem, červenal se vesele tašková její střecha, a z bílého komínu nad ní valily se ustavičně kotouče černého uhelného dýmu. Na třech výhních pracoval mladý kovář Jan Jirkovec, který vlastně slávu své dílny založil. Přes odpor otcův starou kovárnu rozbořil a postavil novou — opatřil ji stroji a kladivy, na kterých i znalci mohli oči nechat. Pravda, odešel z domova hned po vyučení, mlád a nezkušen, ale zdrav a vesel. Leč když se asi po osmi letech vrátil, nikdo ho poznati nemohl. Vlastní otec se k němu nehlásil, když vešel k němu do dílny s rancem na zádech, pozdravil jako pocestný tovaryš a požádal o práci. Zahleděl se na něho tenkrát starý Jirkovec a podáváje mu dvacetník, řekl: „Potřebuju, jako sůl sice potřebuju tovaryše, ale každý den vlastního syna čekám; psal jsem mu do Štýrska, že už nestačím.“

„Škoda, líbilo by se mi tu,“ odpovídal tovaryš — a tak nějak měkce hleděl nejen na mistra, ale i na kovářinu, kožený měch i na začazený strop očí pozvedl.

„Kdybys chtěl se chopit práce na těch pár dní, než se mi vrátí ten můj chlapec — tak jen do toho — ale na nic se nevážu — a jak přijde syn — hned mu ustoupíš.“

„Tak platí,“ usmál se tovaryš a shodil s ramene filec, za ním shodil kabát, vyhrnul rukávy. Z rance vytáhl koženou zástěru a sotva prasku zapjal, skočil k mistrovi, vzal mu kladivo z ruky a povídá: „Tak ukažte, tatínku, to jistě kovete podkovy Holovským, ti mívají hřebce s takovými kopyty jako talíř velikými,“ kleštěmi vytáhl z ohně jasně červenou nedodělanou podkovu, nasadil ji na rohatinu, kladivo dopadlo, jiskry završely — a starý Jirkovec stál tu s ústy pootevřenými, ani vzpomínat se nemohl. Hledí na tovaryše, jak levicí podkovu otáčí, ohýbá ji, hned nosem, hned ploskou kladiva ji kove, a ona mu pod kladivem roste jakoby z těsta byla. Ne otec, ale kovář probudil se té chvíli ve starém mistru.

„Že ještě ozuby jí udělá, než mu schladne,“ hádá v duchu a pozoruje kujný žár podkovy; není sice už světle červená, ztemnělá, ale kujnou dosud je. „Aha, co jsem řekl,“ raduje se mistr — to tovaryš položil ji v té chvíli na hranu kovadliny, udeřil jednou — po druhé, a ozuby, jako když je naměřil, byly hotovy.

„Chlapík — chlapík,“ chválí ho stařec v duchu, a teprve si vzpomíná: „Pantatínku mi řekl? Na Holovských hřebce se pamatuje — aby tak — — — ale ne — to není možné — tenhle vousáč přece nebude jeho Honzík,“ zaplašuje hned myšlenku, „to mi jen tak řekl — jako se někde v dílnách mistrům říká,“ a vidí v duchu svého sedmnáctiletého synka — holobrádka, výrostka suchého, kostnatého, ale zdravého — a tenhle kulhá — nohu má chybnou nějak . . .

V tom kladivo zmlklo, a tovaryš nesa podkovu znovu do ohně, křikl na učeníka: „Tahej!“ — pošťáral se v ohništi, přihodil lopatku uhlí, postříkal je vodou, a když mých pravidelně se rozhučel a plamének v černém dýmu na výhni se zamožlal — obrátil se znovu k otci:

„Tak jste mě nepoznal,“ a rozesmál se takovým šťastným smíchem jako dítě, kterému se povedlo nějaké milé čtveráctví.

„Na mou duši — je to on!“ vykřikl teď starý Jirkovec. „I ty prachmilionská duše — mámo — honem pojď — anebo raději ne — viš, Honzíku — smála by se mi — napálíme ještě mámu.“

Do dveří kovárny vešla v tom stařenka jako věchýtek „Co pak se stalo?“ optala se dobrým laskavým hlasem.

Andělsky čisté oči matčiny upřely se zvědavě na Honzíka. Ne, tu bytost nemůže klamat. „Maminko!“ vykřikl, skočil k ní a sevřel ji do náručí.

Ano, tak se vrátil mladý Jirkovec po letech domů. Vyprávěl sám, jak kůň mu nohu ve Štýrsku přerazil, holenní kost roztříštil, jak dlouho si v nemocnici v Hradci poležel, vyhojen je — ale památku má pro celý život — kulhá.

„A žes nám o tom ani slovíčka nenapsal,“ vyčítá matka.

„Nač vám dělat těžké srdce? Pomoci byste mi nemohli a tak jen bolest a strach bych vám byl darmo způsobil.“

„Co na tom.“ smířil se s tím lehce otec, „slýchám, že kovář musí být kulhavý — má-li být mistrem — a to ty, hochu, jsi — je z tebe kovář k pohledání — ne, že jsi můj syn, to povídám — ale jak jsem zaslech tvé kladivo o kovadlinu — řek jsem si: Pane, to je mistr!“

Honzík se jen usmál, a teprve časem pověděl i ukázal, co umí. V arsenálu byl, v továrnách na lokomotivy a vagony, na pluhy a hospodářské stroje, svět poznal, a nebyl by se vrátil, kdyby ho nebyl otec. tak důtklivě zavolal. Ale v kovárně stále huboval, s ničím spokojen nebyl. Měch sám hned předělal — i ohniště přestavěl — a starý musil říci, chytře že to provedl — o polovinu uhlí teď méně spálili, a ještě jak brzy se železo rozpálilo nejen v červený, ale i v bílý žár, když bylo potřeba. Práce se hrnula, a hnutí nikde nebylo. V krutých mrazech musily se kovati vozy i pluhy venku — až o zdraví běželo. A tak svolil starý Jirkovec po dlouhém váhání, aby si to syn postavil podle svého rozumu — a ten také postavil. V celém přízemí patrové budovy klenula se kovářská dílna, které daleko široko rovné nebylo. S formanským vozem mohlo se do ní zajeti širokými vraty, dva páry koní současně kovát — celá ves mohla se v ní sejít na táčky.

Mladý Jirkovec dovedl těžit ze svých bohatých zkušeností. Tehdy počala se v Čechách hojně pěstovati řepa i chmel, v hospodářství užívalo se strojů, pluhy a brány nových systémů se doporučovaly, a Jirkovci stačilo jen okouknouti si takový pluh — troják nebo pospěcháček, luční bránu nebo válec, a už zhotovil i on takový, ne-li lepší. Polámané žentoury, řezačky, mlátičky vozili k němu z daleka široka — tak že to vypadalo u něho ne jako v kovárně, ale jako v dílně strojnické. Ale také formani a koňari vyprávěli si o něm jako o výtečném podkováři, a Jirkovec svému řemeslu přece jen zůstával věren. Stal se z něho v několika letech nejslavnější kovář v celém pražském i rakovnickém kraji, a staří rodiče dožili se sice slávy, štěstí a blahobytu svého syna, ale pak jeden po druhém v jediném roce odstěhovali se z rušné kovárny, kde někdy do pozdních nocí hřměly perličky a kladiva, za bílou hřbitovní zeď do tichého hrobu, a Jirkovec ukoval jim vlastní rukou nádherný železný kříž, tak krásný, že hned, jak ho na hřbitově spatřili, objednávali i u něho podobné. Hory doly slibovali, ale marně.

„To jsem udělal jenom tatínkovi s maminkou — už bych to po druhé nedovedl,“ vymlouval se Jirkovec smutným hlasem, a smutno mu bylo i u srdce. Nic ho netěšila hrnoucí se práce a stále vzrůstající se rozkvět dílny, přestal ho těšit obdiv, kterým byl zahrnován, víc netěšil ho úspěch a zisk, neokrál ani v kruhu svých dělníků, jakoby mu zvadla všechna radost

života — tak chodil s hlavou sklopenou a hledal všude otce a matku. „Pro koho pracuji? Pro koho se namáhám? Nač je mi toho všeho třeba?“ říkal si, když sám a sám uléhal v prvním patře nad velikou svojí dílnou, kde zvolna uhasínaly ve výhních doutnající ohně.

„Měl byste se oženit —“ doráželi na něho známí, a vzka-zovaly mu matky bohatých nevěst. Ale zakroutil pokaždé hlavou. „Která by si mě vzala? Nebrala by si mě — ale kovářnu. Jsem mrzák!“ vzdychl si bolestně a zadíval se na svoji schromlou nohu.

„Vás — nejslavnějšího kováře v celém kraji?“ vymlou-vali mu to lidé, ale nevymluvili. —

„Mistře, půjdete letos na Tuřanskou pout?“ optal se ho kdysi náhle dohazovač Švíkal.

„Proč to chcete vědět?“

„Ukázal bych vám tam rád vaši příští paní —“ Jirkovec se bolestně usmál a povídá: „Milý Švíkale, na pout půjdu, ale moji ženu mi tam jistě neukážete.“

„Tak je dobře,“ lhostejně odpověděl dohazovač jako v letu; „pospíchám tuze — mám rozdělaný prodej statku — tak v těch Tuřánkách na shledanou!“

II.

Po tvrdé silnici z Hradečna ujížděl panský kočár.

„Že si ten správčí ani dnes — o posvícení — pokoje nedá!“ hubovali lidé.

Ale v kočáru neseděl dnes pan správčí — sedí tam dnes kovář Jirkovec a dohazovač Švíkal.

„Za nevěstou? Za nevěstou?“ volali známí do kočáru a kysele se při tom usmívali.

„Bítí by zasloužil tenhle Švíkal,“ ulevovali si, mračně hle-díce za kočárem; „takového ženicha dohodí jinač, jakoby u nás nebylo děvčat jako kvítí!“

„I je prý to jen tak něco chudého, baráčníkova dcera z Nevida — proto si ho bere — mrzáka.“

„Ale jedináček, sama dcera.“

„A kráska vyhlášená — o Tuřanské pouti nebylo nad ni, a tam také padla kováři do oka i do srdce tak hluboko, že nikdo už ji odtamtud nevypíchne.“

„Krása není všechno, peníze také nejsou k zahození!“

„Těch ten kulhavý kovář má sám dost!“

„A potom hodnost, víme, nejen pěknou ženu, ale i hodnou mít — v tom je štěstí!“

Ale nic z těch lidských řečí neslyšel mistr Jirkovec. Seděl pohodlně v kočáře a černýma, ohnivýma očima vesele roz-hlížel se podzimním krajem. Bujní konci letěli lehce jako šipky

po tvrdé silnici, říjnové sluníčko, z rána ještě ospalé, teď k polednímu se rozkoukalo a hřálo jakoby červen byl, babí léto poletovalo vzduchem, zachycovalo se o trní a šípkové keře, obalené červenými plody, a modré nebe, čisté, bez mráčku, jako vysmýčené, klenulo se vysoko nad hlavou.

K tomu nebi upřely se konečně šťastné zraky Jirkovcovy... Švíkal po jeho boku sice ustavičně mluvil, ale Jirkovec ho neposlouchal, jen vzhůru do prázdna hleděl, na nevěstu, na budoucnost, na příští život svůj myslel a prstýnkem v kapse při tom si nevědomky hrál. Vezl ten zlatý kroužek s ohnivým kamínkem tajně, ani Švíkal o něm nevěděl, a těšil se, až budou spolu o samotě, jak ho nevěstě své sám na prst naděje: „Tak, Aninko, tu je závdavek mojí věrné lásky k vám...“ Chtělo se mu vytáhnout ten lesklý obrouček, vybalit ho z papírku, potěšit se jeho leskem a třpytem, ale styděl se dohazovače. „Co by si o mně pomyslel, vždyť už přece nejsem žádný chlapec!“ káral se za tu pošetilost a dál jen v kapse prstýnek otáčel.

„Tak tamhle za tím kopcem už je Nevido,“ pronesl náhle Švíkal, a tu teprve Jirkovec protrhl se ze svých myšlenek a úvah. — „Ta vesnice má správné jméno, odnikud ji vidět není, tak je pěkně v tom údolíčku schovaná,“ pokračoval dohazovač, a kovář už poslouchal ne jedním, ale oběma ušima. „U Kalčíků už nás asi vyhlíží, a Aninka rozpálená točí se kolem plotny a vaří posvícenský oběd. Nu, mistré, bude to švarná ženuška, k pohledání i k pomilování — ale, myslím, že budete uznalým, víte, stovičku si zasloužím, poštal jsem si na sebe celé Hradečno i s okolím, že jsem vám nedohodil některou z domácích dcerek — ale jak jsem řekl: nejslavnější kovář v kraji musí mít nejkrásnější kovářku, a tou bude Kalčíkovic Aninka z Nevida.“

Vysoké topoly vynořily se v tom nad obzor, cesta prudce se svažovala, rybník zaleskl se jako zrcadlo, chomáč domků zabělal se v šedých polích — a na kapličky rozklínal se malý zvoneček.

„Jedeme zrovna v čas k obědu, zvoní poledne. Víím, že už u Kalčíků schnou starosti, přijdeme-li přece nebo ne; ono je dobře dělat drahoty,“ usmíval se Švíkal. — „A teď, kočí, pusťte ty kobyly — zajedte rovnou na náves, jakobyste vezl knížete!“ poručil ještě dohazovač, zapálil si doutník, rozdýmal ho a natáhl se v kočáře jakoby byl opravdu knížetem Fürstenbergem.

Koně se rozběhli, na pravo, na levo prchaly před nimi husy, slepice, děti i dospělí, kde kdo ohlížel se po tom panském spřežení a ptal se: „Kdo pak to asi jede v tom splašeném kočáře?“ Ale než měli čas se vzpamatovat — hle, kočár zahýbá ke Kalčíkovi — do baráku...

„I tak je to přece pravda, ženich přijel za Kalčíkovic Aninkou, a bude on to asi ten bohatý a vyhlášený kovář z Hradečna — jen co je pravda, přijel jako pán,“ podívovali se v Nevidě. „Snad ho odpoledne uvidíme, snad s ním i promluvíme.“

Mezitím už seděl Jirkovec u Kalčíků ve „velké“ — parádní — světnici za posvícenským stolem. Švíkal musil jít i pít za dva, protože mistr kovář se k tomu neměl. Ten jen hlavu točil a očima pohlcoval Aninku. Otáčela se okolo plotny s maminkou a kouřící se mlsy nosila na stůl a podávala hostům.

„Konce tomu není,“ huboval v duchu Jirkovec, když už polévku snědli, hovězí maso s omáčkou, husu, a teď ještě zájce přinášeli.

„Už byste si snad mohla, Aninko, sednout a odpočinout si trochu,“ pravil náhle Jirkovec a tak měkce jako krotký beránek se při tom na ni podíval.

„I kde pak!“ usmála se Aninka. „Ještě musím koláče narovnat, kávu uchystat — a kdo pak by pivo naléval?“

„To třeba já,“ hlásil se hned Švíkal, chápaje se prázdného džbánu.

„Nu, daleko pro ně není,“ hrdě povídal Kalčík a vypnul se při tom. „Máme je doma, přivezl jsem celé věderko ležáku.“

Aninka zatím odběhla, a zase jen za ní, jako za sluníčkem, hleděly smutné, ale žádostivé oči kovářovy. Od hlavy k patě ji prohlížel. Obdivoval její bohaté pletence krásných tmavých vlasů, jako věnec třikrát dokola otočených kolem temene hlavy, a pod korunou těch vlasů jako královna usmívala se takovým divným, jakoby studeným úsměvem Aninka. Byla opravdu krásavice; i v těch prostých kartounových šatečkách a v bílé naškrobené zástěrce princezně z pohádky se podobala. Teď doma — ve světnici — ještě mnohem víc uchvacovala Jirkovce, než když ji poprvé spatřil v Tuřanech mezi krámy, i potom, když s ní mluvil v hospodě při obědě.

„Jezte! Pijte!“ pobízeli Jirkovce, ale ten jen zabručel nějaké „děkuji“ a dál oddával se svým myšlenkám. Příští život svůj po boku téhle dívky růžově si maloval. Jako obrázek bude ji chovat, bude radostí jeho života, s novou chutí pustí se do práce, hned jak se ožení, továrnu na stroje postaví, dílnu kovářskou do ní přestěhuje a celý dům jen pro sebe si nechá. Takové milé, pohodlné hnízdečko si zařídí...

„Nu tak, už, nevěsto, pojďte si sednout, nebo nám ženich hladem, žízni a touhou po vás uschne!“ zvolal náhle pitím už rozjařený Švíkal.

„Tak pojď přece!“ zvaly ji tety i kmotřička.

„Tak jdi!“ nutila ji u plotny i matka.

Jako by ji krví polil, až na šiji začervenala se dívka, a také Jirkovec protrhl síť svých myšlenek a vzpomatoval se. To těsně vedle něho zašustily nažehlené šatečky, a Aninka

usedala na samý krajíček židle. Ruce do klína, na bílou zásterku složila, modrá očka k zemi sklopila, ale hned, jako by se o něco píchla — zvedla je rychle až k samému stropu. To spatřila pod stolem křivou, zmrzačenou nohu Jirkovcovu, a mimovolně celá se otřásla. Mistr to zpozoroval, namáhavě stáhl nohu pod židli, jako by se za ni styděl, jako by ji chtěl schovat, a rozpaky jeho vzrostly. I on se zarděl, ale v okamžiku čelo se mu schmuřilo, a oči zlostně zasvítily. Nevěděl sám v té chvíli, hněvá-li se nebo stydí, ale cítil, jak krev hrne se mu do tváře. I on sklopil oči a spatřil pár krásných nožek v černých střevíčkách a těsných punčoškách bílých, jako by byly vysoustruhovány. Také on rychle od nich odtrhl své černé oči, ale nepozdvihl jich výše, než k růžové tváři Aninčině, a řekl jí ku podivu lhostejným hlasem: „To jste se tak lekla mé křivé nohy?“

Krev se zastavila Anince leknutím v žilách, a pomyslela si: „Bože, což pak ten černý člověk umí číst myšlenky?“

I ostatní všichni stichli v trapných rozpacích, ba ani Švíkalovi nic vhodného nenapadlo, z čeho by natočil novou řeč.

„Nešika ženich přece jen je ten kovář,“ zlobil se v duchu; „jiný ukrývá svou chybu, zamlouvá ji, je rád, když o ní jiní mlčí, a on o tom řeč rozdělává.“

Ale Jirkovec v nastalém tichu sám pokračoval: „Nezmrzačil jsem se lumpáctvím, ale v řemesle; to je čestná rána, kůň mi tu nohu při kování přerazil, takový divoch kůň, nikdo v celém Štýrsku ho kovat nechtěl. Zmrzačil mne, pravda, ale já nepovolil, neřáda jsem přece okoval — a když už měl podkovy přibité, když už ho pustili, pamatoval si mne a kopl po mně — když jsem sbíral kladiva a rašplí.“

„Snad se teď ozve Aninka,“ čekal Jirkovec. „Potěší mne, řekne, že jsem se mýlil, že mi na nohu nehleděla, že jsem jí milým i kdybych třeba beznohým byl.“ Ale nic, Aninka sedí jako zařezaná, a jenom Švíkal se ozval: „Nu, říká se: Není vojna bez šrámu — ale co tu budem sedět a klábosit jako baby — pojďme se projít.“

„Pojďme, pojďme,“ souhlasili hned všichni, vstávající od stolu. Ženské s Kalčíkovou vyšly na dvůr, mužští za stodůlku do sadu se pustili, a ve světnici osaměli oba mladí lidé. Okny zelení kvetoucích pelargonů a fuchsů dralo se k nim teplé slunéčko, zapadaly sem z hospody zvuky hudby i zpěv rozjařené chasy.

„Přivezl jsem vám, Aninko, tuhle prstýnek,“ ozval se hned Jirkovec, jak za ostatními se zavřely dveře, „a řekl jsem si: Podáš ho té dívce, a přijme-li ho, bude ti to znamením, že tě má ráda — tak co učiníte? Přijmete ho ode mne?“ Zlatý prstýnek trpytil se na slunéčku, a červený kamínek v něm hořel jako kapka krve. Dívka zahleděla se naň — ale zase neviděla prstýnek, ale prsty, které ho držely. Hrozné prsty!

Kůže na nich byla od ohně osmáhlá jako kůra, nehty upálené, klouby samá jizva.

„Diváte se na mé prsty?“ usmál se v tom Jirkovec. „Nesmíte zapomínat, že nejsem cukrář, ale kovář — nic se jich však nebojte, jsem na ně hrd, dovedou pracovat, a ač jsou černé, vydrží tolik, že má žena s dětmi bílý chléb jísti budou.“

Zas takové horko polilo Aninku, a nevěděla co dělat a co říci. Celá zmatená sáhla po prstýnku a zahleděla se naň.

„Tak co, necháte si ho, nebo mi ho vrátíte?“ dorážel kovář.

„Proč tak pospícháte? Vždyť se skoro ani neznáme?“ vzpomatovala se konečně dívka a upřela své krásné oči teď na Jirkovce. Ten okamžitě zkontroloval, a tvrdý, přísný výraz zmizel s jeho tváře. Usmál se blaženě a mužný obličej v té chvíli celý zkrásněl.

„To vám povědí rodiče, proč se svatbou spěchám. Jsem sám v domě a hospodyně potřebuji jaké pravé ruky.“

„Kdo vám teď hospodaří?“

„Nikdo; žiji i s tovaryši na hospodě. Učedník nosí mi jídlo a sám si uklízím.“

„A že jste si právě na mne vzpomněl? Což pak tam u vás nejsou nevěsty?“

Tu Jirkovec sklopil oči. „Už nejsem mladík, třicátý rok mi minul, a vy teď čekáte, že chválou vás zahrnu, že začnu vám vyznávat lásku jako v románech, velebit vaši tvář, oči vlasy — — — Odpusťte, povídám vám prostě: Líbíte se mi, jako žádná jiná žena na světě, a cítím, že budu šťasten, vezmete-li si mne a půjdete-li po mém boku životem. Jinak to povědět neumím — jsem dobrým kovářem, ale špatným řečníkem, proto je tu se mnou Švíkal.“

V tom se otevřely dveře: „Andulko, nepůjdeš k muzice?“ hned na prahu optaly se dvě přítelkyně, mladé, veselé dívky, které sem přivedla pouhá zvědavost, chtělyť se hodně z blízka podívat na ženicha.

„Pojďte dál, pojďte dál,“ hned je zvala Aninka a kvapným pohybem, by nezahledly, pustila prstýnek do kapsičky sváteční zástěrky.

Ani chvilku pak už o samotě nebyli. Hosté se vrátili, slunečko stálo již nízko na vrchy, a Jirkovec seděl jako na trní.

„Máme daleko domů,“ vylouval se, když ho zdržovali, aby ještě poseděl, s Aninkou se prošel aspoň, když do hospody nechce.

„Mohli byste ještě počkat a neutíkat tak od nás,“ prosila i Aninka.

„Věřte, že nemohu,“ odmítl i její prosbu mladý mistr. „Čekám, že mi návštěvu oplatíte a povíte, jak jste se rozhodla.“

„A to bez starosti, to oplátíme a přijedeme jisto jistě,“ hned za dceru sliboval nadšeně Kalčík; „než se nadějete, máte nás tam na krku.“

„Tak vás sice nepohostím, jako vy mne, ale hladem také neumřete — —“

„I vždyť si přivezu kuchařky s sebou!“ smál se baráčník, mrkaje na ženu a dceru.

Koně trhli — ještě klobouk smekl — „S Bohem!“ zavolal Jirkovec, a kočár vyjel na náves. Všecko se hrnulo k oknům. Jako špalírem projel po návsi a mohl slyšeti u hospody, jak z okna volají:

„Ančin ženich jede, pojdte se podívat.“

„Hle — je černý jako čert.“

„A také prý kulhavý jako čert.“

„Proto ona ho doma žádná nechce.“

„A nám nejhezčí holku odvede.“

„Ještě ji nevede.“

Mohl to slyšet Jirkovec — ale zase neslyšel. Seděl sám v kočáře — bez Švikala, ten se vracíval z každého posvícení až teprve třetího dne — a proto nerušeně mohl se oddati svým myšlenkám a dumám. Jak to s ním dopadne? Prstýnek si nechala — nevrátila ho — ale také slovíčkem neřekla, že si ho nechává ráda — že ho nevrátí nikdy . . . „Bože, jen kdybych ji už měl, za měsíc, za týden, poznala by, jak ji mám rád, jak upřímně to s ní myslím, a musila by si mne zamilovat, kdybych měl křivé třeba obě nohy,“ toužil Jirkovec, a cesty pomalu mu ubývalo. „Půjde-li pak večer, teď, po mém odjezdu na sál — tančit?“ ještě si pomyslí kovář, ale pak hned už rukou tvář si přetřel, hlavou pohodil — a jako kaménky v kaleidoskopu přeskočily mu myšlenky na jiné pole. To spatřil v dálce před sebou Hradečno i červenou střechu svojí kovárny rozeznával a na práci hned myslel, na naléhavé správký pluhů a vozů, jež zítra musí být hotové, na svůj nový vyorávač řepy, který on vymyslel, panu správci dá ho vyzkoušet, a osvědčí-li se, patent si naň vezme, jako bratranci Veverkové ruchadlem, tak i on tím pluhem se proslaví, své jméno mu dá. „Jirkovcův vyorávač“ bude jako jeho synem — proslaví ho, nesmrtelným učiní . . .

Kočár zastavil. Jirkovec otevřel oči a ve tmě rozeznal vchod do své kovárny. Byl opět doma.

III.

V neděli sice krásná dcerka Kalčíkovíc k muzice nešla, ale v pondělí o pěkné ani prosbami, ani hrozbami nedala se udržet doma. Do mladého těla vjela jí nepřemožitelná touha po tanci a hudbě, a hned po obědě oblékla si své nažehlené

šaty růžové, o kterých věděla, že jí padnou jako ulité a že jí ze všech nejlépe sluší. Když potom na večer vypravila se za ní do hospody matka a spatřila dceru v kole — až u srdce jí leknutím píchlo.

„Pro neštěstí jistě vrátil se ten Kortánův voják právě teď z vojny,“ kmitlo se jí prošedivělou hlavou a starostlivé vrásky zvarhanily jí hladké dosud čelo.

„To se díváte, Kalčíková, jak jim to sluší,“ vítala ji sladce hned u dveří Kortánka, jakoby na ni čekala. „Není tak hezkého páru lidí snad ani na světě, jako ty naše děti,“ švitořila nadšeně.

Kalčíková měla již na jazyku ostrou odpověď, že jediná její dcera neroste pro podruha, ale čerstva přetřela si bílým šátkem ústa, napila se ze sklenice, kterou jí kdosi podával; s tím hltm hořkého piva spolkla i kyselou odpověď svoji, poděkovala za poctu a šourala se podél zdi, aby tančícím v kole nepřekážela, k jiné skupině starostlivých matek.

„Jdi si, pejcho jedna!“ bručela za ní Kortánka a nakvašeně rozkládala ve dveřích: „Dělá hluchou a nese se, jakoby měla panský dvůr — barák a několik záhonů pole, to je toho! Všechny by mohla olízat, kdyby náš Toníček se k nim chtěl přiznít.“

„K těm se, holka milá, nepřiznání nikdo; včera tu měla ženicha a jakého!“

„Myslíte toho chromého kováře?“

„Chromý sice je, ale zazobaný. Líp se mu vede, než každému sedláku,“ hovořily tetky v jednom koutě. Zatím už v protějším obklopily Kalčíkovou její známé a přítelkyně.

„Dobře že jdeš!“ rozhorleně ozvala se kmotra, „už jsem chtěla pro tebe vzkázat. Už se na to dívat nemohu. Z ruky a z kola ji ten Kortán nepustí — každý kousek jenom s ní tancuje, a holka je jako slepá — —“

„Dozví-li se to v Hradečně, bude zle.“

Kalčíková se lekla, a jak se mihla jako růžový obláček její dcera kolem — vykřikla na ni: „Hned sem pojd, Anka!“

Kortán se zastavil, podal své tanečnici ruku a přivedl ji matce. Okem o něho nezavadila, ale za to pustila se do dcerky: „Blázníš, jsi celá uřícená, hned se posaď.“

Za chvíli — v pause — přišel Kortán s čerstvou sklenicí piva.

„Děkujeme,“ jako štír štipla ho hned Kalčíková, „mi pijem za své; jen tím neplýtvajte.“

„Přece mě neurazíte, paní maminko,“ prosebně a spolu vyčítavě řekl Kortán a stál dál se sklenicí.

„Už jsem řekla!“

„Nesu pít své tanečnici,“ prudčeji ozval se mladík a oči mu zajiskřily. Nehýbaje se s místa, obrátil se k Anince: „Napijte se, prosím, slečno.“

Divka už vztahovala ruku po sklenici.

„Nezahazuj se!“ okřikla ji přísně matka, a vztažená ruka hned ji bezvládně klesla k tělu, jako by ji-přes ni kamenem udeřil, i slzičky bolesti skočily jí do modrých očí.

„Urážet se nedám!“ rozkřikl se prudce Kortán — rozpráhl se, až pivo k stropu vystříklo a sklenici udeřil na zem. „Být to muž, měl ji v hlavě,“ ještě dodal a obrátil se na patě.

Hudba sice právě spustila skočnou, v kole už točily se páry, ale přece ten rozhněvaný hlas překřičel všecko. První přiběhl hostinský, aby vznikající požár udusil hned v zárodku.

„Co se stalo? Co se stalo?“ vstávali sousedé za stoly a natahovali zvědavě hlavy.

„Kortán polil pivem Kalčíkovou,“ vykládali jiní. „A ten si z té vojny přines pěkné moresy.“

„Proč nechtěla se od něho napít?“

Na dvě strany rozdělila se hned hospoda — ale moudrý hostinský rychle pomohl Kalčíkovým, matce i dceři, k východu, a když zmizela příčina, pominuly brzy i následky; vzbouřené vlny se utišily, bouře pominula, jen u stolů hučeli a bručeli staří, mladí pak dál bezstarostně točili se po hrboaté podlaze . . .

Tak po třech letech, ztrávených na vojně u dělostřelců, představil se své rodné obci Antonín Kortán. Byl bez odporu nejhezčím hochem v Nevidě. Z vojny přinesl si vznosné držení těla, pěkný vous pod nosem, městský účes i způsoby, tančil, jak ho Praha naučila, a jak to v Nevidě nikdo dosud neviděl, a nikdo to po něm také nedovedl. Stopy vojenského života i velkého města byly na něm znáti, zastíňoval jimi každého chasníka, sklízel obdiv i chválu, a upoutal na sebe oči všech tanečnic, a především oči Aninčiny. Pět, šest tanečnic vystřídal, než ona přišla, ale jakmile zjevila se na prahu, usmál se, kníry si pohladil a v duši si řekl: „Ta musí být moje,“ a nyní rozvinul před naivní dcerkou nevidskou všecku galanterii, jak ji odkoukal v městě důstojníkům a studentům. Říkal jí „slečno“, po tanci podal jí rámě a prováděl ji sálem, židli jí nabídl, usedl k ní a mluvil — hlavně mluvil, ba ani nemluvil, zrovna se rozplýval, a Aninka tála v jeho náručí jako vosk.

„Co pak to, že už jste dona,“ divil se Kalčík, který hlídal domá barák a otvíral teď dveře i oči.

„Marš nahoru!“ poručila plačící dcerce přísně matka; „a ty pojď dovnitř, na dvorku ti to tady krákorat nebudu!“ osopila se na muže.

Když to potom všechno vyslechl a moudře rozvážil, povzdychl si: „A to je pěkné nadělení! Viš, stará, čím dřív mu přijde s oči, tím líp. Hned v neděli vypravíme se do toho Hradečna a smluvíme svatbu.“

Nahoře v těžkých peřinách mezitím plakala Aninka. Dvě tváře stále se jí zjevovaly — Jirkovcova a Kortánova; srovnávala je, přemýšlela o nich, konečně přestala plakat a řekla si: „Kdybych se utopit měla, toho černého kováře kulhavého si nevezmu a nevezmu!“

K ránu muziky vyprovázely Kortána domů. Zastavil se před Kalčíkovcova domkem a jakoby tušil, že v podkrovní komůrce za bílou záclonkou stulena dívá se Aninka, zazpíval pořád ještě svěžím hlasem starou vojenskou písničku:

Vykoukala z okynečka
z nejmořejšího —
spatřila na vraném koni
nejmilejšího;
hned mu vrátka otevřela,
uctivě ho přivítala,
ruku podala — — —

ještě to ani nedokončil — jako střela vyběhla Kalčíková s konví v ruce — napřáhla se a — chrst — polila zpěváka, obráceného k hudebníkům. „Tu máš za včerejšek!“ vykřikla jen a zmizela.

Kortán skočil sice po ní — ale náhle jakoby se rozmyslil — zasmál se řezavě: „Děkuji za posloužení, nemusím se mýt,“ zavolal — šátkem si utřel tvář a jakoby se nic nepříhodilo, stoupl si před hudebníky — zazpíval ještě:

„Pořád mě dávají, co se mně nelíbí —
pořád mě dávají, co já nechci“ —

zavýskal, kloboučkem zatočil a odešel s hudbou k domovu.

To zastaveníčko bylo jako veřejné vyznání lásky Anince a vypovězení války její matce, a mluvilo se o něm nejen v Nevidě, ale i v okolí. I Švíkal slyšel o tom hned za tepla a vycítil, jak lehce mohl by se zhatit jeho plán. Byl v Nevidě druhého dne už jako na koni, ale velice uklidněn a spokojen se vracel.

„Toho vojáka mi sám Pán Bůh poslal na pomoc,“ liboval si a rozpomínal se, jak starý Kalčík se zapřísahal, že Anka musí z domu, čím dřív, tím líp, a jak vzkazovali: V neděli, tuhle neděli že přijedou do Hradečna, kdyby šídla padala, aby je pan Jirkovec jistojistě čekal a na lidské řeči nic nedal, holce že hlavu napraví — poslechnout musí a poslechne. —

„Terno, terno jste, mistře, vyhrál,“ vykládal pak kováři, „zrovna se třesou na vás; jak také jinak, vychválil jsem vás a vaši živnost do nebe, jen co je pravda, zasloužíte toho a v neděli je tu máte všechny —“

A přijeli. Ne sice v kočáře, pouze jeden koníček je přitáhl ve fasuňku, ale za to všechny. I Aninka přijela, pobledlá, smutná a nemluvná, až to Jirkovce zaráželo.

„I to se všecky nevěsty tak upejpají,“ konejšil ho Švíkal, „hlavní věc jsou staří, a ti chytli a hoří jako troud; strach mají, abyste se nerozmyslil a necouvl.“

Ale Jirkovec se přece jen přede všemi zeptal: „Tak co, Aninko, říkáte, bude se vám u mne líbit?“

Dívka sklopila oči i hlavu, zaplála jako mák, vzdychla si a už i ústa otvírala k odpovědi, když oba staří spustili: „Aby se jí nelíbilo — to je řeč, totě palác zrovna proti našemu baráku; kolik světnic tu bude mít, žádná selka se jí u nás nevyrovná.“

„A podle svého může si to zařídít; přestavím a upravím to, jak si to bude přát — třeba i s dílnou se vystěhuji a novou vedle postavím.“

„Nač byste to dělal? — Škoda peněz! — Jak živ jsem tak bytelnou kovárnu neviděl,“ lekal se hned Kalčík, a Jirkovec zářil štěstím i spokojeností.

Svatbu hned smluvili, o věně dohodli se pralehounce, protože ženich se vším souhlasil, a plni nadšení vrátili se staří do Nevada.

„To není kovárna, ale fabrika zrovna,“ velebil Kalčík a chlubil se doma kde komu; mašin tam má a přístrojů všelijakých, prací je zahrnut, pět tovaryšů a kolik učeníků se tam ohání kladivy a pilníky, a on jen poroučí, ukazuje, kreslí a zapisuje — inu, zlatodol — učiněný zlatodol.“

I Kalčíková rozplývala se chválou a obdivem, na kvap sháněla výbavu, švadlenu domů si pozvala — jen Aninka mlčela a chodila jako mrtvola.

Kolem domku jako ostříž stále kroužil Kortán. V přílehavých kalhotách a vysokých botách nadnášel se na pružných nohách a večer jak večer v čele svobodné chasy zpíval proti Kalčíkům na násvi zamilovanou — jak se zdálo — svoji písničku:

„Vykoukala z okynečka,
byla jako z růže květ,
oči měla uplakany,
že se jí nepoved svět.“

Aninka, hlavu v peřinách zabořenu, plakala, až jí srdéčko puknout mohlo. A Kortán jako by ji viděl, ještě dojemněji pokračoval:

„Neplač, nekvil, nenařkej,
přijdu já k vám brzičko,
přijdu ještě zítra ráno,
dřív, než vyjde sluníčko.“

Starý Kalčík už kolikrát držel hůl, že na něho vyběhne, Kalčíková zprvu i okna otevřela a zahubovala: „Kdybyste šli raději na kutě a nehulákali tady a nechali s pokojem toho, kdo vám nic nedělá —“ ale jen oleje do ohně tím přilévala — a proto raději umlouvali jeden druhého: „Nechme je, dělejme, jako bychom neslyšeli — jen na holku pozor, aby se s ním neslízala,“ napomínali se navzájem.

Ale to je stará pravda, že spíše ohlídá matka pytel blech, než jedinou dceru. Kámen jim spadl se srdce, když se Jirkovec s Aninkou a se starým Kalčíkem vrátili z Korytanské fary s protokolu, a když už snoubenci spadli s kazatelny v Korytanech i Hradečně.

Byli prohlášeni „jednou za třikrát“ — jak to zde bylo zvykem jenom u těch nejbohatších vešlek. Na úterý byla stanovena svatba, a proto v pondělí časně ráno šla Aninka, bledá jako křída, ke sv. zpovědi. Šla sama a sama podzimní mlhou, modlicí knížky nesla v ruce, a šátečkem utírala si oči. Na hrázi rybníka se zastavila a zahleděla se do tmavé, hluboké jeho vody.

„K té správě Boží ještě dojdou — ze všeho se vyznám, a potom bude konec — konec všemu,“ pomyslíla si a dala se do usedavého pláče.

„Neplač a neboj se,“ ozval se v tom hlas — myslila si, že v ní se ten hlas ozývá — ale neozýval se. To od starého dubu odlepil se — Kortán. Usmála se na něho bolestně i radostně. Doprovodil ji přes luka až k farní vsi a počkal na ni zas, až se vracela.

Na hrázi se rozloučili, a doma Aninku ani poznat nemohli. Všechn smutek jakoby s ní spadl. Převlékla se, nasnídala a dala se do práce. Koláče mazat pomáhala, podlahu vydrhla, z práce do práce se hnala, až jí zbraňovati musili.

I ráno v úterý vstala svěží a čilá, jako nikdy. Oči jí plály nezvyklým leskem, líčka se rděla, a na rtech usadil se jí podivný úsměv. Celý barák naplnil se pozvanými kuchařkami, ale i nevěsta pilně pomáhala. Stoly rovnala, prostírala bílými ubrusy, talíře nosila, až ji odháněti musili, aby už šla hlavu zaplétat a oblékat se, pomalu že bude deset, a ženich že tu bude co nevidět.

Poslechla tedy a šla. A vskutku, za chvíli už hrčela kola, a přijel Jirkovec. Vezl s sebou mládence, svědka svatby a Švíkala. On sám zářil štěstím a byl opravdu krásným, mužným zjevem. Vlasy měl dnes přičísnuté, vous pěkně upravený, černé šaty po modě ušité, takže, když ho spatřila Aninka, zachvěla se a pocítila nad ním strašnou lítost. Slzy draly se jí do hrdla i do očí, a rozplakala se hrůzným, dravým, houkavým pláčem.

„Co je vám, Aninko?“ překvapeně optal se ženich, podáváje jí ruku.

Ale všichni se rozesmáli — co by ji bylo? To přece každá nevěsta pláče — to tak musí být — ať si toho nevšlmá.

„Ale připravte se, zeťáčku,“ upozorňoval Kalčík, „chasa se na vás chystá — zatáhnou nás, až vyjedem — vím, že nejste škrob, že se dáte vidět.“

„Aby nedal! Veze z Nevida nejkrásnější nevěstu — stojí za to, aby ji chasa zapila!“

„I dám jim, dám, buďte bez starosti,“ usmíval se Jirkovec.

Rodiče ještě dali oběma požehnání, a už se sedalo. První jel ženich s družičkou, za ním hned mládenec s nevěstou, a druhí, jak stádo běží. Jen ty dva první byly kočáry, ostatní jen fasuňky a bryčky.

O té jízdě si do nejdelší smrti budou v Nevidě vyprávět. Jak od Kalčíků na silnici vyjeli, už praskaly rány; to stříleli nevěstě, „aby neměla hluché děti“, lidé volali „dej Bůh štěstí“, kývali rukama, mávali šátky, děti běžely podél vozů, křičely a do nastavených ruček chytaly koláče „metačky“ — celá ves byla vzhůru. Odpočatí koně se vzpínali, červené fábory jako praporce vlály na postrojích i bičích, a na konci Nevida, tam, kde silnice mezi dvěma statky vybláhá do širých polí, kupil se zástup lidí. Štíhlá, vysoká postava Kortánova byla z daleka viditelná, teď už Jirkovec rozeznával i chasníka se džbánem a sklenicí, i provaz přes cestu natažený a celý pentlemi ověšený.

„Zatahujete brzy — máte počkat, až se vrátíme z kostela!“ vykřikl vzadu Švíkal.

„Aha, musím se vyplatit,“ napadlo Jirkovci, a sahal do náprsní kapsy. „Desítku jim dám, co bych nedal, ať se napijí,“ umiňoval si — a v tom se stalo cosi neuvěřitelného.

Oba koně u jeho kočáru vzeplali se do výše, skočili stranou, vyhodili zadkem, znovu se vzeplali —

„Pr — prrr —“ křičel kočí, drže vši silou oprati; rozjeté vozy zadní prudce zastavovaly.

„Koně se plaší!“ křičel kde kdo — děti daly se do pláče a útěku, chasa vrhala se ke koním — a svatebčané polekaní, seskakovali s vozů. V jediném chumlu v úzké soutěsce tlačili se vozy, koně, svatebčané i zvědaví až dosud diváci, všichni bledí leknutím a rozčilením.

„Povolte v předu — z cesty — pryč s tím provazem!“ křičel Švíkal, který jediný neztratil hlavu.

Chasa skutečně odhodila provaz, a první kočár se rozletěl. Oba koně kulhali na předeck a po několika skocích na volné cestě se utišili.

„Povídám, pane mistře, že některý z těch chlapců střílel koním pod nohy, ostrou ránu střílel,“ obrátil se kočí k ženichovi.

„Nevěsta! Kde je nevěsta?“ ozval se vzadu úzkostlivý křik.

To druhý kočár sice popojel, ale teď stál na tvrdé silnici jako přibitý, a mládenec se Švíkalem pobíhali od vozu k vozu.

„U Kortánů!“ — „S Kortánem utekla,“ ozvalo se ze vsi, a posupný smích provázel ty jízlivé výkřiky.

To už starý Kalčík rval si vlasy s hlavy, a mládenec se Švikalem i svědek přiběhli k Jirkovci. Družička hned vyskočila, a Švikál nutil kočího: „Jeď, Francku, jeď, jak můžeš! Ostuda se nám stala, jaké není pamětníka!“

„Co se stalo vlastně?“ optal se Jirkovec klidným, jako ocel pevným hlasem.

„Je po svatbě — nevěsta v tom zmatku utekla.“

„Snad se lekla?“

„Ne — nelekla. Pasť to byla! Vlezli jsme do ní. Utekla se ženichem — ještěrka! — Tohle mi udělat! — Ale, počkejte, Nevidáci, tohle vám přijde draze — žalovat tu bandu budem!“

„I nebudem,“ bolestně, ale tiše řekl Jirkovec, „tuhle jsou vaše peníze — dojděte ještě jednou na faru oznámit, co se se stalo, a prosím vás — víc se o mne nestarejte!“

IV.

Dne 5. července r. 1909 byla první neděle červencová, tudíž i svátek Navštívení Panny Marie, a v Tuřanech pouť. Boží slunce vstalo časně ráno, a nejkrásnějším úsměvem pozdravilo širý Slanský kraj. Po žírných polích vlnilo se vymetané obilí, cukrová řepa bujným chrástem zakrývala už černou zemi, po stromech mezi listy prokukovalo hojně nasazené, zelené dosud ovoce, a všeska ta bohatá úroda — v ruce Boží! Ano, je to sice všechno pojištěno vysokými obnosy u různých bank a ústavů proti krupobití — ale přece jen srdce úzkostí se sevře při pouhé myšlence, že by v jediné hodině mohlo býti zmařeno to, co stálo tolik práce a námahy, tolik potu lidského a přičinění, zničeno všechno, na čem spočívá teď oko člověka s nadšením a radostí...

Ach, je přece jen nutno pojistit se i u jiné a vyšší moci. Nikdo toho tak necítí, jako venkovský člověk, který srostl s přírodou...

Výš a výše stoupá Boží slunce, z vlhké země vznášejí se k němu skřivani, po nočních spánku jako oči otevírají se květné kalichy, a v každém jako slza štěstí a blaha trpytí se rosná slza...

Po dědinách v širém kraji ze statků i chaloupek vyblhají děti, a bělostné družičky s květy v hlavách scházejí se u křížku uprostřed návsi.

Výš a výše vystupuje slunce... Zvonek návesníček se teď rozklínal, družičky zvedly na dětská ramínka sochu Panny Marie, ženy za nimi zvedly sv. Annu.

„Tak vykonáme tuto pouť, aby Pán Bůh chránil nás a naše příbytky, pole, luka, zahrady, chmelnice, vinice a štěp-

nice,“ zní svěží, mohutný hlas zpěvákův, „od hromobití, krupobití a záhubné bouře“

„Vysvobod, nás, Pane!“ zdá se, že odpovídají nejen poutníci, ale i domy kolem, i stromy, ptáci, drůbež, celá ves . . .

„Od moru, hladu a války,“ zní to k čistému, modrému nebi.

„Vysvobod nás, Pane!“ letí za tím výkřikem vroucí prosba, a už procesí se hýbe. Kříž uprostřed korouhvi v čele, za ním párky dětí, za nimi dospělí — ne mnoho — dvacet — třicet z každé vsi — ale jako potůček cestou k moři přibírá vody, roste v řeku — tak i tento průvod projde dvě, tři vesnice a nakyne v mohutný zástup. Daleko za ves vyprovází poutničky zvonek; zmlkne, až zajdou — ale pak místo něho slyšet zvonit dětské hlásky a přizvukovat starší a hlubší — to průvod zpívá starou českou poutnickou píseň: „Tisíckrát pozdravujeme Tebe — ó Matičko Krista Ježíše . . .“

Výš a výše vystupuje Boží sluníčko. Procesí už dávno odešlo. Ve statcích teď vyvádějí koně, zapřahují do kočárů a kolísků, starí výměnkáři, choří a neduživí, ale i mladí, jen že pohodlní a líní, usedají si na pružná sedadla — a jedou na pout. Předjedou ještě pěší poutníky, naloží a kus cesty svezou malé družičky, až před Tuřany je zase složili, aby počkaly na své . . .

„Kus cesty vás kočl vyveze, ale kus musíte putovat pěšky, přidejte se k některému procesí, a koně ať se vrátí. — K večeru přijedu vám naproti.“

„Pojeď s námi, muži, prosím tě,“ prosila žena.

„Tatínku, pojedte s námi,“ prosily děti.

„Řadu let jsem tam nebyl, přiznám se, táhne mě tam dnes cosi a nutí mě, abych jel, ale nepojedu; jeďte s Bohem a pomodlete se za mě.“

Z brány, nad kterou v záři sluneční zlatými literami hořela firma: „Továrna na hospodářské stroje Jana Jirkovce“, vyjelo bujné spřežení. Pár černých koní jako havrani rozletěl se a v otevřeném, pohodlném kočáře vezli Jirkovcovu choť s nejmladšími dětmi na Tuřanskou pout . . . Se šťastným úsměvem díval se za nimi Jirkovec, dokud se očím neztratili, povzdychl si, ale pak přetřel si rukou tvář, jakoby chtěl zahladit nemilou vzpomínku nějakou, sebral hůl a klobouk a kulhavým krokem vyšel ven — do polí — a až ho zvony pozvou, stočil se do svého farního kostela . . .

Na vršíčku stojí prostý Tuřanský kostelík — proslavený zázračnou soškou Bohorodičky. Jako paprsek táhnou se k němu bílé, prašné cesty a silnice od Slaného, Smečna, Kornouzu, Pozdně, Třebíze a Lotouše, a jako mravenci černají se po nich poutníci pěší, v průvodech i povozech. Vstříc letí jim ze staré dřevěné zvonice Tuřanské kovový pozdrav starých zvonů, vítá je všechny a zve blíž před oltář Matky Boží . . .

„A je to pravda, maminko, že tam za oltářem visí pouta?“

„Svatá pravda, dívkeno.“

„A jsou železná?“

„Ano, železná — jak jsme o tom četli v Třebízského spisech.“

„Pan Odolan Pětipeský, rytíř v tureckém zajetí je nosil — že ano, maminko?“

„Ovšem, pravou ruku k levé noze měl těmito okovy připoután,“ pochválila matka synáčka, který si celou tu historii patrně lépe pamatoval.

To už nejela paní Jirkovcová v pohodlném kočáru, ale dobrou hodinu šla pěšky s dětmi za četným procesím, o kterém ani nevěděla, odkud je . . . Chvilí zpívala píseň, kterou hudba doprovázela, chvíli se modlila, chvíli dětem odpovídala na zvědavé jejich otázky, a cesty rychle ubývalo.

„Maminko, hleď, já našel korunu,“ sehnul se v tom malý Jeník před samými už Tuřany.

„A já také!“ zajásala Pepička. Děti sehnuly se k zemi a sesbíraly ve chvílce těch korunek pět. Očka si mohly vykoukat — ale víc nespátřily ani jedinou.

„Jistě je někdo ztratil — optám se, a nepřihlásí-li se nikdo, dáte je Panně Marii v kostele do pokladničky,“ rozhodla matka.

Průvod šel rovnou do chrámu, a paní Jirkovcová za ním.

Jak vcházela na hřbitov, zatáhl ji Jeník za šaty: „Maminko, já tam ty korunky dám,“ a ukazoval prstíčkem na pokladničku s nápisem: „Darujte halěř na výzdobu chrámu Páně.“

„Dej, dítě, dej,“ kývla matka, pozdvihla malou Pepičku, aby i ona mohla tam vpustit svůj nález, a šla s dětmi rovnou do sakristie. Tlačilo se tam plno lidí, dávali na mše, na modlení, svíce obětí přinášeli; konečně protlačila se ke knězi i Jirkovcová.

„Velebný pane, moje děti našly cestou sem pět korun, račte, prosím, oznámit —“

„To je zvláštní,“ usmál se kněz, „před chvílíčkou zde plakala chudá žena a prosila, abych oznámil, že je ztratila. Kde je ta matka, co ztratila peníze?“ obrátil se náhle a hlasitě se optal.

„Šla do kostela.“

„Tamhle klečí u oltáře.“

„Zavolejte ji.“

Paní Jirkovcová vytáhla pětikorunu a položila ji na okno, u kterého kněz prosby i dárky poutníků zapisoval.

„Račte počkat, poděkuje vám alespoň,“ mluvil kněz.

„Není třeba, vykonala jsem prostě svoji povinnost,“ usmála se paní, berouc svoje děti za ruce, aby je z tlačeničky vyvedla.

„Tak čerstva, čerstva, pospěšte si!“

„A dejte si podruhé na peníze lepší pozor,“ znělo za ní, a když se obrátila, viděla, jak se lidé rostupují, a jak blíží se

k ní ustaraná, uplakaná, nuzně oděná žena. Slzy jí stály v očích a celým zjevem svým mimovolně budila soustrast.

„Ubohá,“ politovala ji v duchu Jirkovcová a snažila se rychle uniknouti cestou, kterou si neznámá proklestila. Ale ta se za ní v zápětí hned zase zavírala, a také bylo slyšeti radostný hlas farářův: „Tak vidíte, matko, že poctivost na světě ještě neumřela — téhle paní se poděkujte!“

„Já neztratila pětikorunu — ale pět drobných korun, aby v tom nebyla mýlka,“ slyšela za sebou paní Jirkovcová bojácny, ustrašený hlas, a tu se znovu obrátila.

„Ale ovšem, pět korun jednotlivě našly moje děti, ale nechala jsem jim je — myslím, že vám to bude jedno,“ vysvětlovala milým hlasem.

„Tak aby vám to, paní zlatá, Pán Bůh zaplatil; ani nevíte, jaké dobrodiní jste mi prokázala,“ ozvala se neznámá, prudce se sehnula, a než mohla tomu Jirkovcová zabránit, políbila jí ruku.

„Co děláte? Co vám to napadá?“ bránila se zmateně.

„Vždyť je to všechno moje jmění, ani groše již nemám, a co jsem se na ty peníze nadřela a nastarala.“

To už venku na hřbitově mluvila, a takový smutek dýchal z její slov, když vyprávěla, že si sem zašla dětem koupit nějaké ty hadičky, muži košili, a teď ztratí všechny peníze. Myslíla, zoufat že si musí . . .

„Ale to bída, všeho jen bída jest vina. Mám na sobě své poslední šaty, jsou to moje oddávací. Dobře už rok neměla jsem jich na sobě, a hle — myši prožraly mi kapsu!“ a obrátila roztrhanou plátěnou kapsu z oválené hedvábné sukně. „Tam jsem rychle, aby muž neviděl, vpustila ty korunky. Dokud jsem měla šátek v kapse, nevypadly — ale pak, jak jsem ho vytáhla, vytrousila jsem je. Co jsem se jich nahledala, slzami skrápěla jsem nešťastnou cestu i celou náves, ale nic, než tvrdé kamení na cestě jsem viděla, pro smích lidem se svojí bolestí jsem byla a už jsem si myslila: „To se někdo za mé krvavé mozoly dobře poměje“ — a zatím jaké štěstí, jaké štěstí — tak hodná paní je najde!“ A oči opravdu jí zářily štěstím, když vázala pětikorunu opatrně do cípu chatrného kapesníku.

„Bože, pět korun je celé její jmění,“ projelo hlavou tovaryšnice, a srdce se jí sevřelo lítostí. „Bůh mi tu ženu posílá do cesty, abych vykonala dobrý čin,“ pomyslíla si, a čistou radostí zalilo se celé její nitro. „Zůstaňte při mně,“ řekla jí nahlas; „po kázání a mši svaté budu i já něco kupovat a pomohu vám, aby vás neošidili.“

Píseň před kázáním se ozvala, kázání pod širým nebem, za hlubokého ticha tisícíhlavého zástupu počalo, po něm protlačil se, kdo mohl, do kostela, ostatní zůstali na hřbitově,

a po mši sv. teprve rozcházeli se mezi krámy, do hostinců a pod stromy.

Na zeleném trávníčku v příjemném stínu sedí i naše dvě poutnice. Balíčky nakoupeného zboží leží vedle nich. děti prohlíží si obrázky a hračky, smějí se, skotačí, ale konečně i ony bez napomenutí tichnou a naslouchají jako pěny, když jejich nová známá vypravuje: „Po patnácti letech jsem tu v Tuřanech, milá paní, zase dnes poprvé. Nevím proč, ale nutí mne to, abych se vám vyzpovídala. Aspoň krátce povím vám za vaši dobrotu svůj osud, abyste věděla, že jste se nesmílovala nad nehodnou, ale nad nešťastnou. Znáš tu v Tuřanech všecho, protože za svobodna bývala jsem tu rok co rok. Pocházím z Nevida, ale nikoho už tam nemám. Sama poznávám tu nevidské poutníky, ale oni mne poznati nemohou, tak jsem schátralá, a sama za celý svět bych se k nim hlásiti nechtěla.“

„A proč?“

„Protože každý z nich, a právem, do očí by mi řekl: „Dobře se ti stalo!“ Prstem by na mne ukazovali a svým dětem za odstrašující příklad dávali, ale vám to povím, a snad se mi ulehčí.“

• Zamířela se a zahleděla se na chvíli do prázdna před sebe . . . Vyhaslé modré oči její zatřpytily se náhle odleskem vzpomínky, dvě slzy zaperlily se jí na lících, když pokračovala.

„Pamatuji se, jako by to dnes bylo. Zde o této pouti před patnácti roky zamiloval se do mne člověk neobyčejně dobrý; byl kovářem v Hradečně a jmenoval se Jirkovec.“

„Co to povídáte? Jirkovec?“

„Ano, Jan Jirkovec. Znáte ho snad?“

„Ovšem, znám, ano — můj Bože, jak bych ho neznala. — A jak vy se jmenujete?“

„Dnes Kortánová — ale tehdy jsem se jmenovala Kalčíková.“

„Prosím vás, vypravujte, vypravujte všecho — ani nevíte, jak mne to zajímá,“ prosila továrnice; hlas se jí chvěl i ruce, když je prosebně sepjala. Kolikrát prosila muže, aby jí tu svoji historii, kterou znala jen z nárážek jiných a úryvkovitě, sám vypravoval, ale pokaždé se zachmuřil a zakroužil jen odmítavě hlavou. Teď jí uslyší, věrně, nepokrytě, a proto chvěla se tak silným rozčilením, že je sotva opanovat dovedla.

„Byla jsem jediná dcera,“ pokračovala Kortánová stále tak se zrakem jako do dálky upřeným, „a platila jsem za první vesnickou krasavici v okolí. Rodiče vyhledali mi ženicha — slavného a bohatého kováře Jirkovce. Stále ho vidím. I on byl krásný a mužný. Černý vous i vlas, ohnivé oko, snědou tvář měl jako bronzovou, ale kulhal na pravou nohu. Cítila jsem, že je to dobrý člověk, v jeho přítomnosti nemohla jsem mu v ničem odporovat — ale jak odešel, zapomínala jsem na všechny jeho dobré vlastnosti a přednosti, a jen na tu chromou

nohu jsem myslila. Před samou svatbou vrátil se k nám do Nevada z vojny jakýsi Kortán. Pobláznil všechny dívky — tančil, zpíval, oblékal se, česal a strojil, že se mu nikdo z hochů vyrovnat nemohl, a ten zamiloval se do mne. Rodiče to tušili, řekla jsem jim to, předvídali však moje neštěstí a bránili tomu všemožně. Naléhali na svatbu s Jirkovcem — chodila jsem jako zmámená. Kortán, když se se mnou sejít nemohl, poslal mi psaníčka, hrozil, že se zastřelí, nebude-li jeho, a to všecko dávalo se během dvou, tří týdnů. Čím více mně rodiče Kortána haněli, tím měla jsem ho raději a tím více nenáviděla jsem Jirkovce. Jen rok kdyby byli počkali, jistě bych sama byla vystřízlivěla; ale to i ten kovář spěchal a naléhal, jako by hořelo. Utopit jsem se chtěla, paní zlatá, snad i měla, a bylo by mi lépe. Dnes mám děti, a je pozdě. Co by si tu beze mne počaly! . . .“ znovu utírala si slzy a odmlčela se.

„Dál. Jak to bylo dále?“

„Dábelský plán vymyslel si Kortán, a podařil se mu. Když jsem už jela s Jirkovcem na svatbu, věřte mi, že bych byla dojela, a všecko by bylo dobře dopadlo, protože v jeho přítomnosti jsem cítila, že podléhám jeho vůli a neměla jsem síly k odporu. Ale tu Kortán střílel spolu s chasou, jak je o svatbách zvykem — jednu ránu vystřelil na ostro koním přímo pod nohy. Ti se počali plašit, ostatní koně za nimi, došlo k ohromnému zmatku — Kortán popadl mě za ruku, a tak jak jsem byla v těhle šatech, s věnečkem na hlavě odvedl mě k své matce — ke Kortánům . . . Otec hrozil žalobou, tresty — ale na všecko už bylo pozdě. Asi za týden vrátila jsem se domů, rodiče musili svolit, a v masopustě měla jsem tichou svatbu s Kortánem, kterému naši postoupili svoji živnušku. Nepokojnou vojenskou krev má ten můj člověk v žilách. Všecko v Nevadě se mu protivilo; říkal, že jako vysloužilý voják a poddůstojník obdrží místo ve státní službě, u dráhy, nebo u pošty nedal pokoje, až prodal moje milé domovo i s rodiči a výměnkem, a odstěhovali jsme se do města. Pracoval nějaký čas vskutku na dráze a měl naději, státi se i kondukterem, ale vytrvat měl, zkoušku nějakou složit, poslouchat — ale to všecko Kortán neumí. Opustil to místo, a šlo to s námi nyní valem s kopce. Stal se šafářem v nějakém panském dvoře, pak domovníkem v továrně, podomkem v hotelu, kočím u knížete, čeledínem ve dvoře — až teď není ničím. K Rakovníku jedeme, milá paní, jako řada jiných rodin. Na žně tam jedeme, zůstaneine tam na chmel, na řepy, a pak Bůh ví, kam nás osud zavane. Všecko své jmění nesu v nůši, a on táhne na ručním vozíku. Leží pod Tuřany — pod parapetem mostu a čeká na mne. Mně to nedalo; když jsem po letech přišla zas v rodný kraj svůj a spatřila Tuřany — táhlo mě to sem kouzelnou mocí, a cítilm, jak se mi ulevilo. Šťastnou jsem byla — dobroditelku zde našla — děti své i sebe ošatím

a ještě peníze si nesu. Bůh nebeský aby vám i vašim dětem to zaplatil na stotisíckráté," počala děkovat způsobem, slovy i tonem potulných, sešlých ženštin.

Jirkovcové bylo to nepřijemné. „Prosím vás," řekla upřímně, chystajíc se k odchodu, „nemluvte o tom; co jsem mohla, dala jsem ráda. Máte ještě rodiče na živu?"

„Na štěstí nemám. Utrápili se, když se jim cizí lidé nastěhovali do stavení, a tak nedožili se smutných konců mých."

„Kolik máte dětí?"

„Šest jsem jich měla — ale umřely, chuděrky — dvě mi zůstaly, jsou tam pod mostem s tátou — otrhané, mezi lidmi nemohou. Ty budou mít radost, až jim ukáží šatečky a povím o velké dobroditelce, kterou mi Panenka Maria Tuřanská vzbudila," upadala znovu do protivného, přímo odporného lichočení některých žebráků.

Jirkovcová, ponořena v hluboké zamyšlení, ani jí neposlouchala. Kráčela mezi krámy k východu, a když na ni jeden z kramářů zavolal, koupila ještě balík cukrovinek svým dětem i dětem své společnosti, a obě vyšly z Tuřan.

„Takovou škodu jste si se mnou udělala, modliti se budu i s dětmi za vás," začala znovu Kortánka, „ale nehněvejte se, že jsem tak smělá, nepověděla byste mi, kdo jste a odkud?"

„Maminko, tatínek jede!" vykřikl v tom Jeník, který se sestříčkou poskakoval kousek před matkou a ručkou ukazoval na v dál blížící se kočár.

Jirkovcová se zastavila a zahleděla se své průvodkyni do očí. „Prosím vás, nechtějte to vědět!" řekla jí skoro prosebným hlasem.

„Budeme se tedy modlit za neznámou dobroditelku — vím, oni ti praví dárcové nepřejí si býti jmenováni," drmolila Kortánka — ale náhle jako by se rozpomenula, řekla: „Pravila jste, že znáte Jirkovce; jak pak se mu přece vede?" optala se a sklopila hlavu, sahajíc za ěadra.

„Myslím, že dobře," váhavě odpověděla Jirkovcová.

„Je ženat?"

„Ano."

„A koho si vzal?"

„Zcela chudou dívku — sirotu, vychovanou v útulku, jejíž bratr u něho pracoval jako kovářský tovaryš."

„Mluvíváte s ním někdy?"

„Ano, velice často."

„Tak mi, prosím, neodepřete poslední prosbu. Nechci mu sama jít na oči, nevím, jak mu to poslat — daroval mi kdysi prstýnek a řekl: „Necháte-li si ho, bude mi to znamením, že si mne vezmete." Neměla jsem odvahy vrátit mu ho v čas, ale nosím ho stále v těch šatech zašitý a třesu se strachem, aby ho ten můj nenašel a nepropil. Prosím vás pěkně, ode-

vzdejte mu ho a řekněte, že ho prosím, aby mi odpustil a na mne se nehněval.“

Roztrhla podšívku a vytáhla zlatý prstýnek s červeným rubínkem.

„Je to opravdu tatínek!“ vykřikla i Pepička a rozběhla se kočáru naproti.

„Odevzdám ho, buďte jista. Jirkovec je dobrý člověk. A kdyby se vám vedlo ještě hůře, jen směle se k němu hlase; ujišťuji vás, že vám ochotně pomůže — a teď s Bohem.“

Kočár na široké silnici se otáčel, z něho vystoupil prošedivělý muž a líbal se s dětmi. Chvatně přistoupila k němu i paní, a jak jí vyšel několik kroků vstříc, zdálo se Kortánce, že kulhá.

„Aby tak —“ projelo jí hlavou, a vytřeštěným zrakem zahleděla se na pána. Ale ten už seděl i s rodinou ve voze, kočí trhl opratěmi, a kočár se rychle vzdaloval.

Pouze u mostu se zastavil.

To vyšel Kortán s kloboukem v ruce a postavil se před koně, takže kočí, neměl-li ho zajeti, musil prudce zastavit koně, až se vzpínali.

„Co je to za způsob?“ obořil se na něho Jirkovec.

„Ujeli by mi, milostpane, kdybych nezastavil; smilujou se nad ubohým vandrovníkem a darujou mi almužnu.“

„Nic nezasluhujete! Málem bychom vás byli přejeli.“

Ale jeho paní beze slova otevřela peněženku a hodila mu peníz do nastavené špinavé dlaně.

„Prosím tě, s kým jsi to tak důvěrně mluvila? Co to bylo za ženskou?“ optal se Jirkovec hned, jak se kočár znovu rozejel.

„To byla žena, která ztratila v životě před lety štěstí a zde dnes peníze — pět korun. Tvoje děti našly dnes její koruny — ale já našla před lety její — štěstí —“ objala muže při tom a políbila ho vroucně a přímo na usměvavé retě.

OBSAH.

	Stránka
Ze školy	3
Přiznal se	10
Inspekce	25
Mstitel	28
Žid	33
Prozrazena	41
Primice	49
Smrtná bába	62
Dva	80
Švestka	88
Zloděj	103
Poutnice	119

13. **Hodinky Mariánské.** Z latiny přeložil a poznámkami opatřil Jan Hejčl — K 80 h.
14. **Tomáše Kempenského Čtvero knih o následování Krista.** S obrazy od Führicha. Přeložil a modlitby připojil Dr. Jan Nep. Sedlák (neváz.) 2 K 40 h.
15. **Soustavná katolická věronuka pro lid.** Napsal P. Frant. Žák, T. J. Díl I. Cena 6 K — h.
Díl II. část první. Cena 5 K — h.
16. **Dědův odkaz.** Kniha pro dospívající jinochy. Napsal K. Balík. 1 K 40 h.
17. **Navedení k životu zbožnému (Bohumila)** od sv. Františka Saleského. Přeložil Karel Vrátný 4 K — h.
18. **Květnice.** Kniha pro dívky. Napsal K. Balík 2 K — h.

III. Životopisy svatých.

1. **Církev vítězná. Životy svatých a světic Božích.** Napsal Fr. Ekert. Čtyři díly po 4 K 16 K — h
Pro nové přistupující údy (přímo u ředitelství „Dědictví“) pouze za 8 K.
2. **Drahé kameny z koruny Sv.-Václavské** t. j. Životy světců, blahoslavců a domněním svatých národa československého. Díl II. — **Sv. Vojtěcha hrob a ostatky.** Sepsal Jan Křt. Votka 1 K 40 h.
3. **Sv. Jan Nepomucký.** Sepsal Dr. Kl. Borový. — **Základní pravidla katolického vychování.** Zčeštil Jan Fr. Desolda 2 K — h.
4. **Čtrnácte ctihodných mučedníků Pražských z řádu sv. Františka.** Napsal P. Klemens Minařík 2 K — h.

IV. Spisy dějepisné.

1. **Troji Řím** od Mons. Gauma, přel. A. Koutný (ve 2 knihách; I. za 5 K 50 h, II. za 4 K 50 h) dohromady 7 K — h.
2. **Dějiny diecese Pražské. — Národní dům Český v Římě.** Sepsal a vzdělal Dr. Kl. Borový 1 K — h.
3. **Posvátná místa král. hl. města Prahy.** Sepsal Fr. Ekert. Svazek I. Svazek II. 2 K — h.
2 K — h
4. **Posvátná místa království Českého. Dějiny a popsání chrámů, kapli, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém.** Sepsal Dr. Antonín Podlaha. Řada první: Arcidiecese Pražská.
Díl I. Vikariáty: Českokobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký 4 K — h.
Díl II. Vikariáty: Berounský, Bystřický a Plzeňský 4 K — h.
Díl III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský 4 K — h.
Díl IV. Vikariáty: Kolínský a Rokycanský 3 K — h.
Díl V. Vikariát Libocký 2 K — h.
Díl VI. Vikariáty: Sedlčanský a Votický 3 K 50 h.
Díl VII. Vikariát Slánský 4 K 50 h.
5. **Pomněnky z českých krajů. Práce Františka Wildmanna; vydal Dr. Jan Zitek 5 K — h.**
6. **Jubilejní kniha. K oslavě tisícileté památky úmrtí sv. Metoděje** jakož i k oslavě 50letého trvání Dědictví sv. Jana Nep. 1 K — h.
7. **Památky Staroboleslavské.** Sepsal Jan Křt. Votka 1 K 60 h.
8. **Sv. Hostýn ve svém původu a svých osudech.** Vypravuje F. B. Videnský 3 K — h.
9. **Lid český z hlediska prstonárodně-náboženského.** Napsal Karel Procházka 3 K — h.
10. **Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře Milčického, z let 1770—1816.** Vydává Jindřich Skopec. Knihy první část I. (Rok 1770—1780.) 3 K — h.
Knihy první část II. (Rok 1781—1783.) 3 K — h.
Knihy druhé část I. (Rok 1784—1786.) 2 K — h.
Knihy druhé část II. (Rok 1787—1790.) 2 K 50 h.
Knihy třetí část I. (Rok 1791—1794.) 2 K 50 h.
Knihy třetí část II. (Rok 1795—1797) 2 K 50 h.

V. O misiích.

1. **Cesty misijnářské Mongolskem, Tibetem a řídí Čínou**, které vykonali Hug a Gabet. Zčeštil K. Jindřich 1 K 20 h.
2. **Z vlasti Buddhovy**. Obrázky z katolických misii a ze života ve Východní Indii. Přeložil P. Aug. Kubes 4 K 50 h.

VI. Zpěv chrámový.

1. **Kancionál**. Dva díly 4 K — h.
3. **Hlas varhan** k písním v kancionálu obsaženým 10 K — h.

VII. Povídky.

1. **Duševní zábava**. Sbirka povídek — K 60 h.
2. **Otcové a děti**. Povídka V. Pakosty 1 K — h.
3. **Z města a ze vsi**. Povídky od Aloise Dostála — K 80 h.
4. **Irena**. — Pro Boha a pravdu. Povídky z polštiny přel. od Václ. T. Kamejského a Josefa T. Kajetana 5 K — h.
5. **Po cestách života**. Povídky Vlasty Pittnerové 5 K — h.
6. **Z horských far i z jich okolí**. Črty a obrázky. Napsal Fr. Jiří Košťál — K 60 h.
7. **Několik povídek**. Napsal Jindřich Š. Baar — K 60 h.
8. **Svatá Hora**. Několik dějepisných obrázků z dějin Českých Loud. Napsal a poutníkům svatohorským věnuje Alois Dostál — K 80 h.
9. **Jan Cimbur**. Jihočeská idylla. Vypravuje Jindřich Š. Baar 3 K — h.
10. **Milkové obrázky**. Napsal Jindřich Š. Baar. Řada I. Ve škole a malé děti 1 K — h.
Řada II. Hloží a bodláčí 1 K — h.
Řada III. Z jiného světa. — Sedmero hlavních hříchů 2 K — h.
11. **Na cestě k lepšimu**. Povídka. Napsal Alois Dostál 1 K — h.
12. **Z nedávných dob**. Různé obrázky a povídky. Napsal Jul. Košnář 1 K — h.
13. **Povídky**. Napsal Jan Nep. Ráž — K 60 h.
14. **Z měst a městeček**. Napsal Alois Dostál 2 K — h.
15. **Selečná pýcha**. Obraz ze života lidu. Napsala Vlasta Pittnerová 2 K — h.
16. **Od Krkonoš**. Krátké povídky z pohorského kraje. Napsal J. Ježek 2 K — h.
17. **Rozvětvená rodina**. Povídka. Napsal Alois Dostál 2 K — h.
18. **Fabliola neboli cirkov v katakombách**. Napsal N. Wiseman, přeložil Dr. Karel Vrátný 3 K 50 h.
19. **J. Š. Baar: V různých barvách** 2 K 50 h.

Členem Dědictví se stává, kdo složí jednou pro vždy 20 K. Rod, škola, obec, spolek nebo knihovna stávají se údy, složí-li jednou pro vždy 40 K. Vklad možno též splatiti ve dvou ročních lhůtách po 10 K (u rodů, spolků atd. po 20 K).

Nově přistoupivší člen dostane mimo podíl toho roku, kdy se přihlásil, ještě darem některé starší knihy, dle ustanovení ředitele „Dědictví“. Na zásluhu těchto knih však zaslati jest předem 2 K.

Přistupujte hojně k našemu „Dědictví“ a jiné k tomu povzbuzujte!

Vydán byl právě nový, v barvách provedený diplom dle malby akademického malíře Fr. Urbana. Jest to krásné umělecké dílo, jež hodí se k zarámování a k výzdobě každého příbytku. Za tento diplom s krasopisné vepsaným jménem zapraviti jest doplatek 2 K.

Kdo ze starších členů by sobě přál míti tento nový diplom, necht' zašle diplom starý a poplatek 2 K, načež mu nový diplom bude zaslán.

Upozornění. Nově přistupující údové tedy od nynějška necht' zasílají celkem 24 K (20 K vklad + 2 K za zásluhu starších knih darem dávaných + 2 K za diplom)!

Veškerý zásluku adresovati jest: „Ředitelství Dědictví Svatojanského v Praze-IV. 35.“